

Nr 141

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utbyggnaden av universitet och högskolor m.m.; given Stockholms slott den 1 oktober 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen förordas en med hänsyn till samhällets resurser maximal utbyggnad av universitet och högskolor. Den fortsatta planeringen av universitets- och högskoleexpansionen bör utgå från ett beräknat totalantal studerande i början av 1970-talet av ca 87 000. För att det ökade behovet av högre utbildning skall kunna mötas föreslås en kraftig expansion av universitets- och högskoleorganisationen. Sålunda föreslås att en fjärde teknisk högskola samt en ny medicinsk utbildnings- och forskningsenhet skall inrättas. Vid Umeå universitet föreslås en humanistisk fakultet tillkomma och för de filosofiska fakulteterna i övrigt föreslås en betydande ökning och omfattande geografisk spridning av resurserna på primärexamensnivå genom inrättande av fyra nya utbildningsenheter. Även i fråga om den farmaceutiska utbildningen och forskningen föreslås en väsentlig utbyggnad.

Beträffande *högre teknisk utbildning och forskning* föreslås att en ny teknisk högskola under perioden 1969/70—1971/72 byggs upp i Linköping till en årlig intagningskapacitet av 570 nybörjarplatser. Vid den nya högskolan föreslås tillkomma sektioner för teknisk fysik, maskinteknik och elektroteknik samt — som en nyhet för svenskt högre tekniskt utbildningsväsen — en sektion för ekonomingenjörer. De befintliga tekniska högskolorna föreslås bli utbyggda. Bl. a. före-

slås en särskild studieriktning för samhällsbyggnad vid tekniska högskolan i Stockholm. Förslag framläggs även om teknisk magisterutbildning och ökad civilingenjörsutbildning vid Uppsala universitet.

Intagningskapaciteten vid de *medicinska fakulteterna* i Uppsala och Umeå samt vid karolinska institutet föreslås bli utökad. Vidare föreslås i propositionen en ny enhet för medicinsk propedeutisk och klinisk utbildning bli inrättad i Linköping med en intagningskapacitet av 84 utbildningsplatser per år. Utbildningen vid denna enhet skall enligt förslaget påbörjas läsåret 1969/70. Dessutom föreslås att överenskommelse träffas om anordnande av läkarutbildning vid ett planerat sjukhus i Huddinge.

I fråga om de *filosofiska fakulteterna* föreslås att humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig utbildning fram till primärexamen i viss omfattning fr. o. m. höstterminen 1967 skall anordnas på nya orter. Förslaget innebär att till universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm skall knytas utbildningsfilialer i resp. Örebro, Växjö, Karlstad och Linköping. Vidare förordas att en humanistisk utbildnings- och forskningsorganisation skall byggas upp vid universitetet i Umeå. I syfte att öka examensfrekvensen och påskynda den enskilde studentens fullföljande av sina studier kommer utbildningen vid de filosofiska fakulteterna att ges en fastare organisation och vidare kommer att införas skärpta regler för rätten att bedriva studier vid de fria fakulteterna.

I propositionen uppdras också vissa riktlinjer för det fortsatta *studentbostadsbyggandet*.

Den *farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen* föreslås bli överflyttad från Stockholm till Uppsala och där t. v. bli inordnad som en farmaceutisk fakultet vid universitetet. Därvid förutsätts såväl lokal- som personalmässigt samgående med medicin och naturvetenskap. Vidare föreslås att den nuvarande apotekarexamen (studietid fem år) ersätts av en ny studiegång enligt vilken efter fem terminers grundutbildning skall kunna avläggas farmacie kandidatexamen samt efter ytterligare tre terminers studier farmacie magisterexamen. Som riktpunkt för införande av den nya studiegången anges budgetåret 1967/68. Överflyttningen till Uppsala — vilken avses ske successivt — förutsätts kunna påbörjas höstterminen 1969. En ökning av den årliga intagningskapaciteten från 80 till 120 nya studerande föreslås komma till stånd i samband med överflyttningen. Vidare föreslås vissa förändringar i personalorganisationen, innebärande bl. a. tillkomsten av nya professurer i ämnena biokemi, mikrobiologi och toxikologi.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 1 oktober 1965.

Närvarande:

Statsministern **ERLANDER**, statsråden **ANDERSSON**, **LINDSTRÖM**, **KLING**, **SKOGLUND**, **EDENMAN**, **JOHANSSON**, **HERMANSSON**, **ASPLING**, **PALME**, **SVEN-ERIC NILSSON**, **LUNDKVIST**, **GUSTAFSSON**.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet **Edenman**, fråga om *utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.* samt anför.

1. Inledning

Hösten 1963 framlades i prop. 1963:172 förslag till riktlinjer för en fortsatt utbyggnad av det högre utbildningsväsendet. Riksdagen antog dessa riktlinjer (SU 212, rskr 405).

Genom beslut den 10 maj 1963 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillsätta en kommitté för vissa undersökningar rörande den fortsatta utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet m. m. bestående av högst nio ledamöter. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag samma dag såsom ledamöter numera statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet Sven Moberg, verkställande direktören i Norrbottens Järnverk Gösta Luthman, professorerna vid universitetet i Uppsala Bror Rexed och Kai Siegbahn, verkställande direktören i Sveriges Industribyggen AB Fredrik Sundberg, laboratorn vid termokemiska laboratoriet i Lund Stig Sunner, dåvarande tekniske direktören i byggnadsstyrelsen, professorn Lennart Uhlin samt numera generaldirektören, professorn Ragnar Woxén. Tillika uppdrogs åt Moberg att såsom ordförande leda utredningsarbetet. Kommittén antog benämningen 1963 års universitets- och högskolekommitté (fortsättningsvis i regel förkortat till U 63). I en till statsrådsprotokollet av den 10 maj 1963 fogad promemoria redovisades som direktiv till U 63 vissa huvuddrag i de riktlinjer för universitets- och högskoleutbyggnaden som riksdagen sedermera antagit. Direktiven återfinns i 1964 års riksdagsberättelse (1964:I E:55) och såsom bilaga till förutnämnda proposition.

Sina överväganden och förslag har U 63 den 12 februari 1965 framlagt i betänkandet *Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I* (SOU 1965:11). Visst utredningsmaterial har kommittén sammanställt och låtit trycka under rubriken *Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II Specialutredningar* (SOU 1965:12). Nämnda betänkanden har remissbehandlats.

Utlåtanden har därvid inkommit från följande *statliga* organ:

universitetskanslersämbetet, som överlämnat yttranden från vederbörande universitets- och högskolemyndigheter; direktionen över gymnastiska centralinstitutet, styrelsen för lantbrukshögskolan, styrelsen för veterinärhögskolan, styrelsen för skogshögskolan, organisationskommittén för teknisk högskola i Lund och samarbetsnämnden för socialhögskolorna, som överlämnat yttranden från två socialhögskolor; riksbibliotekarien, riksarkivet, statens medicinska forskningsråd, statens humanistiska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning, statens råd för samhällsforskning, sta-

tens tekniska forskningsråd och statens råd för byggnadsforskning; skolöverstyrelsen, som överlämnat sammanställning av yttranden från samtliga länsskolnämnder och styrelsen för regional teknisk magisterutbildning; byggnadsstyrelsen, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, tekniska högskolans i Stockholm byggnadskommitté, samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor (LUP-nämnden); överbefälhavaren, som överlämnat yttranden från försvarsgrenscheferna, försvarets sjukvårdsstyrelse och försvarets forskningsanstalt; medicinalstyrelsen, centrala sjukvårdsberedningen, nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande, statens institut för folkhälsan, direktionen för karolinska sjukhuset, direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala, statskontoret, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket, konjunkturinstitutet, centrala studiehjäpsnämnden, som överlämnat yttranden från fyra studiemedelsnämnder, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, som överlämnat yttranden från två överlantmätare, skogsstyrelsen, veterinärstyrelsen, kommerskollegium, som överlämnat yttranden från nio handelskamrar, statens provningsanstalt, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, som överlämnat yttranden från elva länsbostadsnämnder, statens nämnd för samlingslokaler och statens institut för byggnadsforskning; 1960 års värnpliktsutredning, kommittén för akademiska sjukhusets i Uppsala utbyggande, mental-sjukvårdsberedningen, 1963 års klinikutredning, 1963 års utredning rörande underhållet av statliga fastigheter, gymnasieutredningen, 1960 års lärarutbildningssakkunniga, 1963 års forskarutredning, yrkesutbildningsberedningen, ADB-utbildningssakkunniga och byggindustrialiseringsutredningen; överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, vilka överlämnat bl. a. yttranden från ett femtiotal kommuner och kommunblock.

Yttranden har vidare inkommit från följande *organisationer m. fl.*:

Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, Ingeniörsvetenskapsakademien, Vetenskapsakademien och direktionen för Handelshögskolan i Stockholm; Stor-Stockholms sjukvårdsberedning och Stor-Stockholms planeringsnämnd, som överlämnat yttrande från planeringsnämndens skolkommitté; Uppsala, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västerbottens samt Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott ävensom styrelsen för Dia-konissanstalten Samariterhemmet; Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Norrlandsförbundet och Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen; Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges förenade studentkårer (SFS), Svenska läkaresällskapet, Svenska tandläkaresällskapet, Svenska teknologföreningen, Tekniska samfundet i Göteborg, Skånska ingenjörsklubben, Svenska civilekonomföreningen, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund samt Svenska arkitekters riksförbund; Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund (gemensamt yttrande), Jernkontoret, Svenska pappersbruksföreningen, Sveriges kemiska industrikontor, Sveriges mekanförbund,

Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Svenska vägföreningen, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges lantbruksförbund och Lantbruksförbundets tidskrifts aktiebolags korrespondensskola (gemensamt yttrande) samt Riksförbundet Landsbygdens folk; Hermods korrespondensinstitut, Samverkande bildningsförbunden, Målsmännens riksförbund, Föreningen för samhällsplanering, Svenska kommunaltekniska föreningen och Institutet för verkstadsteknisk forskning; Folkpartiets ungdomsförbund, Högersn ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund (gemensamt yttrande), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Demokratisk ungdom, Sveriges liberala studentförbund, Sveriges konservativa studentförbund samt Sveriges socialdemokratiska studentförbund.

Vissa skrifter i hithörande spörsmål har vidare inkommit från Kronobergs läns landsting, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, som överlämnat uttalanden från 25 större företag inom området, Universitetslärarförbundet, Lärarnas riksförbund, Amanuensföreningen i Uppsala, Sveriges sociologförbund, Svenska trävaruexportföreningen, Sveriges grafiska industriförbund och Norrbottens socialdemokratiska ungdomsdistrikt.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag den 2 juni 1964 en expertgrupp för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och framlägga förslag rörande åtgärder för en snabbare produktion av permanenta studentbostäder. I expertgruppen har ingått överingenjören Harry Bernhard, numera överingenjören Carl-Johan von Grothusen, numera kanslirådet Allan Johansson, numera departementssekreteraren Åke Sanell, verkställande direktören i Sveriges Industribyggen AB Fredrik Sundberg och dåvarande vice ordföranden i Sveriges förenade studentkårer Örjan Drakenberg. Tillika uppdrogs åt Bernhard att såsom ordförande leda expertgruppen. Gruppen, som antog benämningen 1964 års studentbostadsgrupp, har bedrivit sitt arbete i nära kontakt med U 63. Den har dels tillställt U 63 en rapport rörande behovet av bostäder för universitets- och högskolestuderande under perioden 1964—1978 samt tillgången på mark härför, dels framlagt promemorian *Det fortsatta studentbostadsbyggandet* (Stencil E 1964:4). Rapporten till U 63 ingår i kommitténs specialutredningar. Promemorian har varit föremål för särskild remissbehandling.

Utlåtanden har därvid inkommit från följande statliga organ:

statskontoret, byggnadsstyrelsen, universitetskanslersämbetet, som överlämnat yttranden från vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, bostadsstyrelsen, som överlämnat yttranden från elva länsbostadsnämnder, statens institut för byggnadsforskning, samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna vid universitet och högskolor (LUP-nämnden), byggindustrialiseringsutredningen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Västerbottens län, vilka överlämnat bl. a. yttranden från resp. Stockholms stadskollegium samt stads-

fullmäktige i Solna, Uppsala, Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Göteborg, som i sin tur överlämnat yttranden från Stiftelsen Göteborgs studenthem, Karlstad, Örebro, Västerås och Umeå.

Yttranden har vidare inkommit från följande *organisationer m. fl.*:

Stor-Stockholms planeringsnämnd, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Stiftelsen Studentstaden i Uppsala, Akademiska föreningen i Lund, Stiftelsen Stockholms studentbostäder, Stiftelsen Umeå studentbostäder, Svenska byggnadsarbetareförbundet, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund (HSB:s riksförbund), Svenska riksbyggen och Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO).

Härutöver har *skrifter* i hithörande spörsmål inkommit från Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Sveriges sjuksköterskeelevers förbund.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 juni 1957 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet fem sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning av frågan om utökning av farmaceutiska institutets utbildningskapacitet och därmed sammanhängande frågor. Direktiven till de sakkunniga, som antog benämningen *f a r m a c e u t u t b i l d n i n g s k o m m i t t é n*, finns återgivna i 1958 års riksdagsberättelse (1958:I E:45).

Som ett första led i sitt arbete framlade kommittén i ett den 8 januari 1958 dagtecknat betänkande (stencilerat) en plan för en provisorisk ökning av farmaceutiska institutets utbildningskapacitet fr. o. m. höstterminen 1958, vilken lades till grund (prop. 1958:94, SU72, rskrs 196) för en höjning av intagningen på såväl apotekar- som receptarielinjen fr. o. m. nämnda termin.

Kommittén — f. d. medicinalrådet Sven Söderlundh, ordförande, arkitekten SAR Peter Bjugge, specialläraren vid farmaceutiska institutet, apotekare Rune Lönngren, tillika sekreterare, förutvarande rektorn vid farmaceutiska institutet, professor em. Erik Ohlsson samt byråchefen Hans Poppius (vilken dock varit förhindrad deltaga vid slutjusteringen av betänkandet) — har den 27 augusti 1964 avgivit sitt huvudbetänkande, *Farmaceutisk utbildning och forskning* (SOU 1964:48). Nämnda betänkande har remissbehandlats.

Utlåtanden har inkommit från följande *statliga organ*:

universitetskanslersämbetet, som överlämnat yttranden från vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, statens medicinska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens tekniska forskningsråd, byggnadsstyrelsen, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, lokal- och utrustningsprogramkommittén för Uppsala, medicinalstyrelsen, som överlämnat yttranden från statens farmaceutiska laboratorium, statskontoret, arbetsmarknadsstyrelsen, utredningen rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m. m., 1963 års forskarutredning, yrkesutbildningsberedningen samt länsstyrelsen i Uppsala län, som överlämnat yttranden från Uppsala stad och länsläkaren i länet.

Yttranden har inkommit från följande *organisationer m. fl.*:

Uppsala läns landsting, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges förenade studentkårer (SFS), Apotekarsocieteten, Sveriges farmaceutförbund, Svenska läkaresällskapet, Svenska tandläkaresällskapet, Sveriges industriförbund, som överlämnat yttrande från Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret), Kooperativa förbundet, Läkemedelsindustriföreningen, RUFİ — representantföreningen för utländska farmaceutiska industrier — samt Föreningen Sveriges droghandlare.

Vidare har en *skrift* i hithörande spörsmål inkommit från akademiska rektorskonventet i Stockholm.

En överenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Stockholms läns landsting, å andra sidan, om villkoren för anordnande av läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge m. m., vilken som *bilaga* torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende, har varit föremål för särskild remissbehandling. Utlåtanden har inkommit från universitetskanslersämbetet, som hört vederbörande universitetsmyndigheter, och från medicinalstyrelsen.

I det följande behandlar jag först utbyggnaden av universitets- och högskoleorganisationen i stort med utgångspunkt i U 63:s och 1964 års studentbostadsgrupps förslag. Därefter tar jag i ett särskilt avsnitt upp frågan om den farmaceutiska utbildningens och forskningens framtida uppläggning och lokalisering utifrån farmaceututbildningskommitténs förslag.

I fråga om många av de framförda förslagen erfordras inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull lämnas emellertid även för vissa av dessa förslag en kortfattad redovisning.

2. Universitets- och högskoleutbyggnadens lokalisering och kostnader m. m.

2.1. Utredningarna

2.1.1. Vissa utgångspunkter

U 63 framhåller, att universitets- och högskoleutbyggnaden kommer att ställa mycket stora *krav på resurser* i form av lokaler, utrustning, lärarpersonal och annan personal, studentbostäder samt bostäder för lärare och andra anställda m. m. Resurskrav reses också inom övriga sektorer av samhällsekonomin. Efterfrågan på arbetskraft med högre utbildning är stor inom de flesta områden av arbetsmarknaden. Man kommer enligt kommittén att under åtskilliga år framåt med största sannolikhet befinna sig i den situationen, att samtidigt som förutsättningar måste skapas för att tillgodose arbetsmarknadens utanför universitet och högskolor behov av kvalificerad arbetskraft en betydande del av de examinerade behövs för universitetens och högskolornas egen expansion. Kommittén finner anledning understryka nödvändigheten av att tillgängliga lärarresurser utnyttjas på effektivast möjliga sätt samt framhåller, att frågan om de personella resurserna är av central betydelse för bedömningen av olika alternativ för universitets- och högskoleorganisationens utbyggnad.

Inom byggnadssektorn är resurserna hårt ansträngda av investeringsverksamheten inom vårt näringsliv, ett ökande bostadsbyggande, utbyggnaden av skolväsendet, sjukhusbyggande m. m. I konkurrens härmed, framhåller U 63, måste en mycket betydande utbyggnad av universitets- och högskoleinstitutioner samt studentbostäder komma till stånd. Enligt kommittén är en av de väsentligaste frågeställningarna hur ändamålsenliga lokaler *snabbt* skall kunna ställas till förfogande. En av kommittén utförd lokalinventering visar, att universiteten och de tekniska högskolorna hösten 1963 disponerade totalt ca 353 000 m² nettoyta i permanenta och ca 43 000 m² nettoyta i förhyrda lokaler. Kommittén har därutöver inhämtat att de permanenta lokalresurserna under perioden 1964—1970 i det närmaste torde komma att fördubblas. Likväl blir det enligt kommittén väsentligt att man hushållar med tillgängliga lokalresurser.

En bedömning av var och hur utbyggnadsprogrammet skall kunna förverkligas påverkas enligt kommittén av de tänkbara orternas tillgång på mark för institutioner och studentbostäder, på allmänna serviceanläggningar och på arbetskraft. Här gäller det sålunda enligt kommittén universitets- och högskoleutbyggnadens inordnande i ett större samhälleligt planerings- och utbyggnads-

sammanhang, där också den ifrågasatta utbyggnaden väsentligt kan komma att inverka på samhällsplaneringen i övrigt.

Enligt U 63:s uppfattning är det uteslutet att annat än mycket ungefärligt beräkna *kostnaderna* för den högre utbildnings- och forskningsorganisationen tio till femton år framåt i tiden. Kommittén har i sina kostnadsberäkningar utgått från dels nulägets resurser, drift- och investeringskostnader, dels antaganden i fråga om studerandetillströmningen. Beräkningarna har således gjorts under antagande om *oförändrat kostnadsläge* och med utgångspunkt i dagens standard med avseende på utbildning, forskning m. m. Av tekniska skäl har personal-kostnader upptagits enligt 1963 års löneläge och byggnadskostnader enligt kostnadsläget den 1 juli 1964.

Rationaliseringsverksamheten på universitets- och högskoleområdet kan enligt U 63 beröra dels utbildningens art och innehåll, dels det sätt på vilket en given utbildning bedrivs med hänsyn till såväl utnyttjandegraden av tillgängliga resurser som utbildningens effektivitet. I det förra fallet innebär en rationalisering att utbildningen och forskningen omorganiseras för att bättre svara mot de olika krav som arbetsmarknaden ställer. För att detta syfte skall kunna förverkligas kan det enligt kommittén vara nödvändigt att undervisningsvolymen, antalet lärare och andra anställda ökas, vilket får högre kostnader till följd. Som exempel på rationaliseringsåtgärder av detta slag nämner kommittén effektivisering av forskarutbildningen, anpassning av lärarutbildningen till den nya skolan m. m. Målet är därvid, framhåller kommittén, givetvis att minimera kostnaden per enhet. U 63 har emellertid enligt sina direktiv under arbetet utgått från i stort sett oförändrade studie- och examensförhållanden. Detta innebär enligt kommittén att sådana rationaliseringsåtgärder som skulle kräva en mer omfattande revision av utbildningens uppläggning inte primärt legat inom kommitténs arbetsområde. U 63 har i allt väsentligt koncentrerat sina rationaliseringsöversväganden till den typ av åtgärder som i första hand berör utnyttjandegrad och effektivitet. Härvid har kommittén skilt mellan sådana åtgärder som låter sig inpassas i den nuvarande utbildnings- och forskningsorganisationen och sådana som kräver mer genomgripande ändringar. Till de förra hör enligt kommittén åtgärder för effektivare lokalutnyttjande genom dels sambruk mellan olika ämnen/ämnesgrupper/läroanstalter, dels effektiviserad schemaläggning (eventuellt med användning av datamaskiner), införande av nya personalkategorier, gemensamt utnyttjande av tekniska hjälpmedel i undervisningen etc. Till åtgärder av det senare slaget har kommittén hänfört treterminssystem och skiftutbildning.

Studentbostadsfrågan har intagit en central ställning vid kommitténs bedömning av skilda alternativ för universitets- och högskoleutbyggnaden. U 63 har med utgångspunkt i 1964 års studentbostadsgrupps behovsberäkningar gjort en bedömning av den möjliga investeringsverksamheten på detta område samt i samband härmed även behandlat frågan om kostnader för studentmatsalar och studentkärlokaler m. m.

U 63 har med ledning av sina direktiv antagit att *antalet universitets- och*

högskolestuderande kommer att öka med i runt tal 34 000 från år 1963 fram till början av 1970-talet. Kommittén har räknat med de *ramtal* för skilda fakulteter och högskolor som redovisas i följande tabell. Som jämförelse återges även ramtalen enligt kommitténs direktiv. På grundval av numera kända förhållanden kan det nämligen enligt kommittén beräknas att utbyggnaden av vissa spärrade utbildningslinjer ej kommer att helt resultera i direktivens ramtal för början av 1970-talet. Först under mitten av detta årtionde torde dessa utbildningslinjer kunna uppnå full kapacitet på samtliga stadier. Inom en oförändrad totalram av 82 600 studerande i början av 1970-talet har kommittén antagit att de filosofiska fakulteterna utöver direktivens ramtal kommer att få motta ca 2 500 studerande.

Av U 63 antagna ramtal för utbyggnad av universitet och högskolor fram till början av 1970-talet och vid full utbyggnad enligt 1963 års program

Fakultet/högskola	Antal närvarande 1963	Början av 1970-talet		Full utbyggnad enligt 1963 års program
		Direktivens ramtal	Kommitténs ramtal	
Teologisk fakultet	913	1 500	1 500	1 500
Juridisk fakultet	2 369	6 000	6 000	6 000
Medicinsk fakultet	3 959	8 200	7 100	8 300
Humanistisk fakultet	21 433	22 500	13 380	14 930
Samhällsvetenskaplig fakultet (exkl. ekonomutbildning)			11 020	12 170
Matematisk-naturvetenskaplig fakultet				
Teknisk högskola	7 989	20 700	21 350	23 700
Odontologisk fakultet	6 632	15 300	14 300	15 300
Ekonombildning	1 197	2 200	1 650	1 800
Övriga högskolor	2 275	4 400	4 400	4 400
Övriga högskolor	1 460	1 800	1 900	1 900
Totalt	48 227	82 600	82 600	90 000

Vid sin bedömning av konsekvenserna av universitets- och högskoleutbyggnaden på ytterligare en eller flera orter har U 63 funnit det nödvändigt att se utvecklingen på något längre sikt än till början av 1970-talet. Kommittén har därför gjort vissa kalkyler rörande utvecklingen under en därpå följande femårsperiod. Beräkningarna har därvid begränsats till ett tänkt fortvarighetstillstånd med *oförändrat* årligt antal nyinskrivna studerande. Kommittén betecknar detta som *full utbyggnad enligt 1963 års program*, vilket betyder ca 90 000 studerande.

Antar man en *fortsatt ökning* i tillströmningen till universitet och högskolor under 1970-talet blir enligt U 63 det totala antalet studerande givetvis väsentligt högre än 90 000 i slutet av decenniet. Kommittén har bedömt det som sannolikt att det totala studerandantalet *vid i övrigt oförändrade förhållanden* kommer att uppgå till 110 000—120 000 år 1980. Om emellertid de antagna förutsättningar

arna ändras mer radikalt — genom att t. ex. den genomsnittliga studietiden minskar, övergången till universitets- och högskolestudier bland gymnasiets avgångselever av olika skäl, exempelvis lönepolitiska, minskar — blir enligt kommittén totalantalet studerande år 1980 väsentligt mycket lägre, kanske 90 000—100 000. Enligt U 63 synes det mot bakgrund av denna kalkyl rimligt, att man i planeringsarbeten av olika slag räknar med att antalet studerande vid universitet och högskolor i början av 1980-talet kommer att överstiga 100 000.

U 63 har, vid sin undersökning av hur den av 1963 års riksdag principbeslutade utbyggnaden av universitet och högskolor skall kunna realiseras, i första hand sökt bedöma möjligheterna att från utbildnings- och forskningsorganisatoriska synpunkter genomföra hela utbyggnadsprogrammet vid nuvarande universitet och högskolor. Därvid har kommittén särskilt inriktat sitt utredningsarbete på medicinsk, teknisk och matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning. Beträffande de filosofiska fakulteterna har kommittén enligt sina direktiv särskilt undersökt möjligheterna att i mer permanent form decentralisera viss del av utbildningen vid dessa fakulteter.

U 63 har arbetat med *tre utbyggnadsalternativ*. Betecknande för alla tre alternativen är att den största delen av ökningen i studerandeantalet fram till början av 1970-talet enligt kommittén kommer att avse nuvarande universitets- och högskoleorter. Alternativen framgår av följande tabell, som utvisar det totala antalet studerande på skilda orter i början av 1970-talet och vid full utbyggnad enligt 1963 års program.

Antalet studerande på skilda orter höstterminen 1963 samt i början av 1970-talet och vid full utbyggnad enligt U 63:s utbyggnadsalternativ

Ort	Höstterminen 1963	Början av 1970-talet			Full utbyggnad enligt 1963 års program		
		alt. 1	alt. 2	alt. 3	alt. 1	alt. 2	alt. 3
Uppsala	11 182	16 770	16 190	15 700	17 660	16 480	15 800
Lund/Malmö ..	9 593	18 120	17 280	17 150	19 200	17 520	17 250
Göteborg	8 642	15 570	15 040	14 950	16 370	15 260	15 100
Stockholm	18 291	25 540	24 590	24 450	27 670	25 760	25 350
Umeå	519	3 700	3 700	3 700	5 400	5 400	5 400
X-ort/X-orter ..	—	2 900	5 800	6 650	3 700	9 580	11 100
Totalt	48 227	82 600	82 600	82 600	90 000	90 000	90 000

Kommitténs tre utbyggnadsalternativ är konstruerade på följande sätt.

Alternativ 1

Hela den intagningsökning som avser de medicinskt teoretiska ämnena skall genomföras i Uppsala, Stockholm och Umeå. En del av ökningen i de propedeu-

tiska och kliniska ämnena skall däremot ske i Linköping eller Örebro. Utbildningen i teoretiska ämnen för sistnämnda studerande anordnas i Uppsala eller Stockholm.

Kapaciteten för den högre tekniska utbildningen skall öka genom dels utbyggnad av nuvarande tekniska högskolor, dels inrättande av en fjärde teknisk högskola. Härutöver förutsätts utvidgad civilingenjörsutbildning vid Uppsala universitet och en utbildningslinje för blivande tekniska magistrar vid samma universitet.

Vad avser övriga fakulteter och högskolor räknar kommittén med att utbyggnaden sker på nuvarande universitets- och högskoleorter med undantag för den farmaceutiska utbildningen som förutsätts förlagd till Uppsala.

Alternativ 2

Hela utbyggnaden förutsätts ske som i alternativ 1 med undantag för utbyggnaden av de filosofiska fakulteterna, vilkas utbildning på ett- och tvåbetygsnivån skall delvis ske i form av decentraliserad universitetsutbildning på till en början fyra nya orter.

Alternativ 3

Förutom en omfattande utbyggnad på nuvarande universitets- och högskoleorter skall fullständig medicinsk, teknisk, humanistisk, samhällsvetenskaplig och matematisk-naturvetenskaplig utbildning anordnas på en ny ort.

2.1.2. Särskilda undersökningar

I det följande lämnas en redogörelse för U 63:s undersökningar rörande universitets- och högskoleorganisationens utbyggnadsmöjligheter på skilda orter och kommitténs beräkningar av lärarbehov samt drift- och investeringskostnader enligt angivna utbyggnadsalternativ. I detta sammanhang redovisas även 1964 års studentbostadsgrupps synpunkter och förslag beträffande det framtida studentbostadsbyggandet.

2.1.2.1. Medicinsk utbildning och forskning

Enligt statsmakternas beslut och framlagda förslag skall fr. o. m. höstterminen 1965 till medicinskt teoretisk utbildning intas 718 nybörjare per läsår. U 63 har med biträde av läkarutbildningsberedningen undersökt var och hur utbildning skall kunna ges ytterligare 200 nybörjare årligen (se även SOU 1965:11, s. 27 ff. och SOU 1965:12, s. 7 ff.). Såsom redan framgått har kommitténs utgångspunkt varit, att denna utbyggnad skall kunna genomföras dels i Uppsala, Stockholm och Umeå, dels i Linköping eller Örebro. Vid sina ställningstaganden har kommittén utgått från att den planerade intagningen i Göteborg med 168 nybörjare

per år i de medicinskt teoretiska ämnena och 160 nybörjare i de propedeutiska och kliniska ämnena skall kunna genomföras i sin helhet (jfr. prop. 1965:140 angående ökad läkarutbildning i Göteborg). Intagningskapaciteten vid de medicinska fakulteterna (motsv.) vid redan beslutad och föreslagen utbyggnad framgår av följande tabell. I tabellen anges tidpunkterna för intagning av studerande till preklinisk (teoretisk) utbildning under de två första studieåren (I), till propedeutisk utbildning det tredje studieåret (II) samt till klinisk utbildning det fjärde studieåret (III). Avgången av studerande mellan de teoretiska och propedeutiska kurserna har av läkarutbildningsberedningen antagits utgöra 4—5 %.

Intagningskapacitet vid de medicinska fakulteterna (motsv.) vid beslutad och föreslagen utbyggnad

Läsår	Plats i studieordningen	Uppsala	Lund/Malmö	Göteborg	Stockholm	Umeå	Totalt
1965/66	I	90	190	168	208	62	718
1967/68	II	86	180	160	200	60	686
1968/69	III	86	180	160	200	60	686

För utbyggnaden av den medicinska utbildningen, framhåller U 63, har tillgången på utbildningsplatser i propedeutiska och kliniska ämnen en avgörande betydelse. Under hänsynstagande härtill och på grundval av läkarutbildningsberedningens undersökningar finner U 63, att förutsättningar föreligger för ökad läkarutbildning vid de i direktiven angivna nuvarande medicinska läroanstalterna enligt följande, nämligen i *Uppsala* med upp till 210 nybörjare årligen i de teoretiska ämnena och med upp till 120 nybörjare i de propedeutiska och kliniska ämnena, i *Stockholm* med upp till 370 nybörjare i de teoretiska ämnena och 270 nybörjare i de propedeutiska och kliniska ämnena samt i *Umeå* med 82 nybörjare i de teoretiska ämnena och 80 nybörjare i de propedeutiska och kliniska ämnena.

För att förverkliga intagningsökningarna i Uppsala och Stockholm måste man enligt kommittén ta i anspråk ytterligare sjukvårdsresurser för läkarutbildning. I Uppsala är det tänkbart att för medicine kandidaters praktiska tjänstgöring i medicin och kirurgi utnyttja Diakonissanstalten Samariterhemmets sjukhus, som planeras bli utbyggt. I Stockholm skulle det enligt kommittén vara möjligt att ta i anspråk Huddinge sjukhus, vilket skulle bli karolinska institutets tredje undervisningssjukhus vid sidan av karolinska sjukhuset och S:t Görans sjukhus. Beträffande utbildningskapaciteten i de propedeutiska och kliniska ämnena i Stockholm ansluter sig kommittén till läkarutbildningsberedningens uppfattning, att det i och för sig skulle vara möjligt att utbygga organisationen till ett årligt intag av 360 nybörjare men att det varken ekonomiskt eller sjukvårdsorganisatoriskt skulle vara rationellt att nu ta i anspråk de ytterligare sjukvårdsresurser, som skulle erfordras för detta ändamål.

Genom beslut den 1 oktober 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens nämnd för förhandlingar med kommuner att upptaga förhandlingar med Stockholms läns landsting för att undersöka förutsättningarna att till det planerade sjukhuset i Huddinge kommun förlägga utbildning av läkare samt att, om så visade sig möjligt, med landstinget villkorligt träffa avtal om att förlägga läkarutbildning till sjukhuset. Nämnden har underställt Kungl. Maj:ts prövning en mellan nämnden, å ena, och delegerade för var och en av Stockholms läns landsting och Stockholms stad, å andra sidan, träffad överenskommelse om villkoren för att ordna läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge m. m. Överenskommelsen är som nämnts fogad som bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Kommittén anser det genomförbart att vid samtliga nuvarande läroanstalter, innefattande universiteten i Lund och Göteborg, ta emot totalt ca 810 nybörjare per år i de propedeutiska och kliniska ämnena, vilket — med hänsyn till den beräknade avgången av elever före medicine kandidatexamen — motsvarar ett intag av ca 845 nybörjare per år i de teoretiska ämnena. I sistnämnda ämnen finns dock, som framgår av det anförda, enligt kommittén förutsättningar för en betydligt högre intagningskapacitet vid de befintliga läroanstalterna.

För att uppnå drygt 900 nybörjarplatser årligen måste man enligt kommitténs mening anordna propedeutisk och klinisk utbildning utanför nuvarande universitetsorter. Genom att utnyttja nuvarande och planerade regionsjukhusresurser kan man enligt kommittén såväl i *Linköping* som i *Örebro* anordna läkarutbildning för 85—90 nybörjare årligen i de propedeutiska och kliniska ämnena, vilket innebär ett årligt intag av 90 nybörjare i de teoretiska ämnena. Kommittén finner det inte möjligt att enbart med hänsyn till allmänna sjukvårds- och läkarutbildningssynpunkter utpeka ettdera av sjukhusen i *Linköping* och *Örebro* som mera lämpat för läkarutbildning än det andra.

I båda städerna kan man enligt kommittén anordna läkarutbildning enligt två alternativ, antingen fullständig utbildning för ca 90 nybörjare årligen eller enbart propedeutisk och klinisk utbildning med intagning av 85—90 nybörjare årligen. Det senare alternativet förutsätter givetvis, framhåller U 63, att man kan bereda utbildningsplatser i de teoretiska ämnena för ca 90 nybörjare årligen vid någon av de nuvarande medicinska fakulteterna.

Skulle man ta ett av regionsjukhusen i *Linköping* eller *Örebro* i anspråk för läkarutbildning erhålls en maximal utbildningskapacitet i landet av ca 900 nybörjarplatser per år i de propedeutiska och kliniska ämnena, vilket skulle motsvara en årlig intagning av ca 935 platser per år i de teoretiska ämnena. Med hänsyn till svårigheterna att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av att utnyttja Diakonissanstalten Samariterhemmets sjukhus i Uppsala tar kommittén emellertid inte med ifrågavarande alternativ för Uppsalas del utan föreslår en total intagningskapacitet av ca 920 nybörjarplatser i de teoretiska ämnena och ca 880 platser i de propedeutiska och kliniska ämnena.

Vid sina överväganden beträffande ökad läkarutbildning utgår kommittén

från tre huvudalternativ, vilka samtliga räknar med läkarutbildning i antingen Linköping eller Örebro. *Alternativ I* innebär fullständig läkarutbildning på den nya orten. I de övriga två alternativen förlägger man enbart propedeutisk och klinisk utbildning till ny ort, medan utbildningen i de teoretiska ämnena avses äga rum i Uppsala (*alternativ II*) resp. Stockholm (*alternativ III*).

Kommittén anser, att de *tidsplaner* för en successiv utbyggnad av den medicinska utbildnings- och forskningsorganisationen som läkarutbildningsberedningen redovisat i huvudsak kan användas som underlag för fortsatta överväganden. Enligt kommittén är det dock realistiskt att räkna med vissa förskjutningar i tidsprogrammet. Med utgångspunkt häri finner kommittén, att den första ökning i Uppsala med 20 nybörjare årligen i de teoretiska ämnena som beredningen förordat i samtliga alternativ torde kunna börja tidigast höstterminen 1966. Den ytterligare ökningen i Uppsala enligt alternativ II med 86 nybörjare per år i de teoretiska ämnena kan enligt kommittén påbörjas höstterminen 1967. I Stockholm torde man enligt kommittén kunna sätta i gång intagningsökningen i de teoretiska ämnena enligt alternativ III med 88 nybörjare per år tidigast höstterminen 1968. Intagningen i Linköping eller Örebro torde enligt kommittén kunna starta i de teoretiska ämnena enligt alternativ I med 90 nybörjare per år höstterminen 1969 och i de propedeutiska ämnena enligt alternativen II och III med 84—86 nybörjare per år tidigast höstterminen 1969.

Enligt kommittén föreligger självfallet risk för ytterligare förskjutningar i tidsplanerna till följd av tänkbara förseningar i utbyggandet av undervisningssjukhusen. Ökningen av läkarutbildningskapaciteten beror i stor utsträckning på i vilken takt man kan realisera de mycket omfattande utbyggnadsplanerna på sjukhussidan. Kommittén anser sig med stöd av tidigare erfarenheter inte kunna utesluta möjligheten av att förseningar kan uppkomma och understryker angelägenheten av att man håller tidsprogrammen för sjukhusutbyggnaderna.

Alternativen II och III med förläggning av enbart propedeutisk och klinisk utbildning till Linköping eller Örebro ställer sig enligt kommittén från kostnadsynpunkt fördelaktigare än fullständig läkarutbildning därstädes (alternativ I). Av väsentlig betydelse härutöver, framhåller kommittén, är att man enligt alternativen med delad utbildning kan öka intagningen av nybörjare snabbare än enligt alternativet med sammanhållen utbildning. I det senare fallet måste man nämligen för nu aktuell kapacitetsvidgning avvakta att medicinskt teoretiska institutioner färdigställs i Linköping eller Örebro. Vid alternativen med delad utbildning kan man däremot enligt kommittén i viss utsträckning använda nu befintliga utbildningsresurser och har möjlighet att utnyttja den planering för vidgad utbildningskapacitet i de teoretiska ämnena som redan pågår i Uppsala och Stockholm.

Om man väljer lösningen med delad utbildning, dvs. förlägger enbart propedeutisk och klinisk utbildning till Linköping eller Örebro, måste man enligt kommittén bereda utbildningsplatser i de teoretiska ämnena i antingen Uppsala

(alternativ II) eller Stockholm (alternativ III) för de studerande, som senare har att flytta till den nya högskolan. Enligt kommitténs mening är alternativet II med teoretisk utbildning i Uppsala fördelaktigare än alternativet III. Såväl investeringskostnader som driftkostnader är högre vid en utbyggnad i Stockholm än i Uppsala. Vidare är marksituationen gynnsammare i Uppsala. Som ett ytterligare argument för Uppsala-alternativet anför kommittén, att intagningen där kan starta tidigare än i Stockholm. Slutligen måste även studentbostads-situationen i de olika städerna beaktas.

2.1.2.2. Högre teknisk utbildning och forskning

Statsmakternas hittills fattade beslut innebär, att antalet platser i första årskursen vid de tekniska högskolorna 1967/68 kommer att uppgå till 2 018. Härtill kan läggas 120 platser vid tekniska högskolans i Stockholm delsektion för flygteknik samt vid denna högskolas och tekniska högskolans i Lund sektioner för kemi i tredje årskursen. Sedan år 1962 meddelas vidare civilingenjörsubildning vid Uppsala universitet. Till denna utbildning intas efter avlagd grundexamen i vissa naturvetenskapliga ämnen 30 studerande årligen. Förutom vid tekniska högskolan i Stockholm meddelas i Örebro och Linköping sedan år 1963 utbildning för blivande tekniska magistrar. Denna utbildning omfattar 40 nyintagna studerande årligen på vardera orten.

U 63 har haft att med biträde av ett stort antal experter undersöka möjligheterna för en utbyggnad av den högre tekniska utbildningen och forskningen till en total årlig intagningskapacitet av ca 3 000 nybörjarplatser (se även SOU 1965:11, s. 75 ff., och SOU 1965:12, s. 241 ff.) i början av 1970-talet. Enligt sina direktiv har kommittén i första hand undersökt möjligheterna att, utan väsentliga lokalmässiga utbyggnader, öka intagningen vid nuvarande tekniska högskolor.

En specialutredning inom kommittén har särskilt prövat behovet av utbyggnad av skilda sektioner och konstaterar sammanfattningsvis, att man i stället för att öka de olika sektionerna vid teknisk högskola proportionellt utöver 1960 års modifierade plan — såsom förutsatts i U 63:s direktiv — bör ta hänsyn till sannolika behov och till att en från praktiska synpunkter lämplig avvägning åstadkommes mellan nuvarande högskolor och en eventuellt ny högskola eller friliggande sektioner. Specialutredningen kommer nämligen fram till att de nuvarande tekniska högskolorna torde kunna utbyggas med endast ca 250 nybörjarplatser fram till början av 1970-talet. Beträffande tekniska högskolan i Stockholm (KTH) och Chalmers tekniska högskola (CTH) konstaterar specialutredningen, att tomtförhållandena är sådana, att man inte kan påräkna mark för någon mer väsentlig utbyggnad utöver den som utredningen föreslagit. På längre sikt synes möjligheter föreligga för en utbyggnad av tekniska högskolan i Lund

(LTH). Vill man under de närmaste åren ytterligare öka utbildningskapaciteten på det tekniska området synes det därför enligt utredningen vara ofrånkomligt att inrätta *en fjärde teknisk högskola* — XTH. Kommitténs specialutredning har ingående behandlat utformningen och dimensioneringen av denna högskola.

Specialutredningen föreslår, att man vid XTH inrättar en sektion för teknisk fysik med 60 nybörjarplatser, en sektion för maskinteknik med 170, en sektion för elektroteknik med 170 och — som en nyhet — en sektion för utbildning av ekonomingenjörer med 170 nybörjarplatser per läsår i första årskursen. Den totala intagningskapaciteten föreslås således bli 570 platser per läsår. Beträffande undervisningens uppläggning vid XTH har specialutredningen stannat för tanken att tillämpa ett modifierat tvåskiftsystem kombinerat med s.k. slutenkrets-television.

Vad beträffar lokaliseringen av en ny teknisk högskola kan enligt kommitténs specialutredning endast relativt stora, högt industrialiserade städer komma i fråga. Enligt utredningen bör den nya högskolan naturligen förläggas till Mellansverige. Med hänsyn till befolkningsunderlag och lärarrekryteringsmöjligheter finner specialutredningen därvid främst Linköping och Västerås böra ifrågakomma.

U 63 ansluter sig i allt väsentligt till specialutredningens synpunkter och förslag. Tekniska högskolan i Stockholm kan utbyggas med 132 nybörjare utöver nu gällande planer så att sammanlagt 995 nybörjare per år kan mottas. Härutöver ökas enligt förslaget intagningen i tredje årskursen vid sektionen för kemi med 16 till 56 studerande. Kommittén föreslår vidare, att vid tekniska högskolan i Stockholm införs en särskild sudieriktning för samhällsbyggnad gemensam för sektionerna för arkitektur och lantmåteri. Förslaget är så utformat att det totala antalet examinerade med denna inriktning blir ca 50 år per år. Även vid Chalmers tekniska högskola är en utbyggnad möjlig så att antalet nybörjarplatser ökar med 86 till totalt 751 per år. Tekniska högskolan i Lund bör under uppbyggnadsperioden fram till år 1970 inte ta emot fler studerande än gällande plan förutsätter. 1970/71 föreslås intagningen ökad med 20 studerande, varigenom det totala årsintaget blir 510. För att nå det i kommitténs direktiv angivna målet erfordras enligt kommittén en fjärde utbildningsenhet. Den föreslås omfatta ett årligt antal nybörjare av 570. Kommitténs utbyggnadsförslag och tidsplanen för utbyggnaden framgår av följande tabell.

Av U 63 föreslagen utbyggnad av de tekniska högskolorna

Högskola/sektion	Föreslagen intagningsökning läsåret					
	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
KTH						
Sektion E				20		
Sektion V					90	
Sektion K		16 ¹				
Sektion A		18				
Sektion L	4					
CTH						
Sektion F	25					
Sektion S			6			
Sektion E			10			
Sektion V	20					
Sektion K		25				
LTH						
Sektion V					20	
XTH						
Samtliga sektioner ...				180	210	180
Totalt						
årskurs 1	49	43	16	200	320	180
årskurs 3	—	16	—	—	—	—

¹ Intagning i årskurs 3.

Frågan om var en ny teknisk högskola skall förläggas beror enligt U 63 i stor utsträckning på graden av industrialisering på orten och i den kringliggande regionen. Såvitt gäller lärarrekrytering, utplacering av examensarbeten samt licentiand- och doktorandarbeten föreligger enligt kommittén uppenbara fördelar om högskolan förläggs till en högt industrialiserad region. Kommitténs förslag om inrättandet av en särskild sektion för ekonomingenjörer vid den fjärde tekniska högskolan innebär att kommittén inte biträder ett vilande förslag om en indusrihögskola i Norrköping (jfr. prop. 1963:172, s. 190 ff. och s. 240).

Kommittén har prövat frågan om förläggning av den fjärde tekniska högskolan till övre Norrland. Med hänsyn till dels den nya enhetens storlek och sammansättning, dels den relativt specialiserade industriella inriktningen inom denna region av landet med därmed följande stora svårigheter att rekrytera erforderlig lärarpersonal har kommittén inte funnit det möjligt att förorda en sådan lösning. Kommittén anser det dock vara angeläget att förutsättningarna för ett närmare samarbete mellan sektionen för bergsvetenskap vid tekniska högskolan i Stockholm och Jernkontorets metallurgiska forskningsstation i Luleå närmare undersöks.

Kommittén har även övervägt möjligheterna att förlägga den fjärde tekniska högskolan till Uppsala, varvid bl. a. ett samarbete i forskningshänseende skulle kunna etableras med de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Flera skäl talar dock enligt kommittén mot en sådan lokalisering, främst närheten till Stockholm, tidsfaktorn och lärarfrågan. I Uppsala kommer utbyggnadsprogrammet för där redan befintliga utbildningslinjer under perioden fram till början av 1970-talet att vara hårt ansträngt och försvåra en snabb uppbyggnad av en teknisk högskola. Kommittén anser även att rekryteringen av lärare till en högskola av denna omfattning endast kan lösas på en ort med mer rikt differentierat näringsliv. Kommittén finner sålunda, att den fjärde tekniska högskolan inte bör förläggas till Uppsala.

U 63 finner från angivna utgångspunkter, att Linköping och Västerås är de enda orter som kan komma i fråga för en ny teknisk högskola.

U 63 föreslår även att den år 1962 påbörjade civilingenjörsutbildningen vid Uppsala universitet utvidgas med 30 platser till sammanlagt 60 och att en särskild utbildningslinje för blivande tekniska magistrar anordnas vid universitetet med en intagning av 72 studerande per läsår. Kommittén förutsätter, att utbildningen kan igångsättas höstterminen 1967. Härvid framhåller kommittén, att civilingenjörsutbildningen, som f. n. tar fem år om man inräknar tre års studier för en grundläggande naturvetenskaplig examen, bör göras fyraårig och intagning till utbildningen ske vid påbörjandet av de naturvetenskapliga studierna. Ett direkt intagningsförfarande bör enligt kommittén även tillämpas vid utbildningen av tekniska magistrar.

2.1.2.3. Utbildning och forskning vid fria fakulteter

Följande framställning är en sammanfattning av U 63:s utredningsmaterial, redovisat i kapitel 5, 6 och 7 av huvudbetänkandet (SOU 1965:11, s. 124 ff) samt i kommitténs specialutredning (SOU 1965:12, s. 429 ff) rörande decentraliserad universitetsutbildning.

U 63 framhåller, att förutsättningarna för utredningsarbetet varit mer komplicerade då det gäller de fria fakulteterna — till vilka kommittén räknar teologisk, juridisk, humanistisk, samhällsvetenskaplig (inkl. ekonomutbildning) och matematisk-naturvetenskaplig fakultet — än i fråga om den medicinska och högre tekniska utbildningen och forskningen. De fria fakulteternas utbildningsorganisation kan nämligen komma att påverkas av dels resultaten av 1963 års forskarutrednings arbete, dels kommande ställningstaganden till 1960 års lärarutbildningssakkunnigas förslag.

Genom att — som framgått av de föregående — utbyggnaden av såväl den medicinska som den tekniska utbildningen enligt kommitténs bedömning förutsätter att man skapar nya utbildningsenheter, har kommittén enligt sina direktiv även prövat konsekvenserna av att förlägga humanistisk, samhällsvetenskaplig, matematisk-naturvetenskaplig och ekonomisk utbildning till en ny läroanstalt (X-ort). Den har vidare låtit utreda möjligheterna att förlägga en del av utbygg-

naden inom de filosofiska fakulteterna som decentraliserad utbildning (X-orter). Kommitténs tre utbyggnadsalternativ har redovisats i det föregående. För de fria fakulteternas del är alternativen uppbyggda inom i direktiven givna totalramar för studerandeantalets tillväxt med hänsyn tagen till den tänkta utbyggnaden av spärrade utbildningslinjer och med beaktande av pågående lokalmässig utbyggnad och planering av de filosofiska fakulteterna vid skilda lärosäten. I följande tabell redovisas det totala antalet studerande vid de fria fakulteterna enligt U 63:s olika utbyggnadsalternativ.

*Alternativa studerandeantal enligt U 63 vid de fria fakulteterna
(inkl. ekonomutbildning) på skilda orter i början av 1970-talet
och vid full utbyggnad enligt 1963 års program*

Ort	Början av 1970-talet			Full utbyggnad enligt 1963 års program		
	alt. 1	alt. 2	alt. 3	alt. 1	alt. 2	alt. 3
Uppsala	13 920	13 340	13 250	14 610	13 430	13 250
Lund	12 220	11 380	11 250	13 200	11 520	11 250
Göteborg	8 620	8 090	8 000	9 270	8 160	8 000
Stockholm	16 090	15 140	15 000	17 220	15 310	15 000
Umeå	2 400	2 400	2 400	4 000	4 000	4 000
X-ort/X-orter	—	2 900	3 350	—	5 880	6 800
Totalt	53 250	53 250	53 250	58 300	58 300	58 300

I direktiven, framhåller kommittén, jämsställs utbyggnaden av *de centrala spärrade ämnena vid matematisk-naturvetenskaplig fakultet*, nämligen fysik, kemi, botanik och zoologi, med den som gäller för den tekniska och medicinska utbildningen genom att den kvantitativa utbyggnadsramen fixerats i nybörjarplatser för lågstadieutbildning. Utbildnings- och forskningsorganisationen i dessa ämnen är enligt kommittén särskilt personal- och lokalkrävande och bl. a. storleken av existerande och planerade lokalresurser sätter en gräns för en ökning i studerandeantalet. För början av 1970-talet räknar kommittén med följande antal platser för tvåbetygsutbildning i de centrala spärrade naturvetenskapliga ämnena oavsett utbyggnadsalternativ.

Ämne	Antal utbildningsplatser
Fysik	1 432
Kemi	1 280
Botanik	612
Zoologi	604
Totalt	3 928

Arbetsmarknadens stigande och alltmer differentierade behov av högt kvalificerad arbetskraft har enligt kommittén gång efter annan aktualiserat frågan om olika slag av utbildning av blandkaraktär. U 63 räknar i sin bedömning av den framtida studerandeutvecklingen med att en viss del av utbildningskapaciteten inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet skall kunna reserveras för nya typer av utbildning, bl. a. för s. k. blandad utbildning.

Inom tidigare angivna ramtal för *de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteternas expansion* fram till början av 1970-talet och till full utbyggnad enligt 1963 års program har kommittén antagit att 45 % kommer att vara samhällsvetare och 55 % humanister. Till den samhällsvetenskapliga utbildningen får man enligt kommittén lägga den ökning av utbildningskapaciteten som förutsätts tillkomma för ekonomutbildning. Medräknar man denna ökar andelen samhällsvetare med 8,5 % fram till början av 1970-talet. Vidare förutsätts en kraftig utbyggnad av de juridiska fakulteterna, vilket gör, att totalandelen »samhällstekniker» enligt kommittén kan beräknas uppgå till drygt 60 % av de studerande vid juridisk, humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet samt handelshögskola (motsv.) i början av 1970-talet.

För *ekonomutbildningens* del har kommittén enligt direktiven som utgångspunkt för utredningsarbetet tagit en ökning från 675 nybörjarplatser (1962/63) till ca 1 100 platser mot slutet av 1960-talet. Eftersom universitetskanslersämbetet utreder ekonomutbildningen lägger U 63 inte fram något konkret förslag för den fortsatta utbyggnadens lokalisering. Den antar emellertid schematiskt för sina kostnadsberäkningar, att utbyggnaden till största delen kommer att ske inom samhällsvetenskaplig fakultet. Enligt statsmakternas beslut förutsätts utbildningen i Umeå omfatta 100 nybörjarplatser per läsår. I Lund baserar man f. n. lokalplaneringen på 275 nybörjarplatser (+ 75). I Göteborg räknar kommittén med 275 nybörjarplatser (+ 75). Resterande 175 platser för att nå direktivens målsättning, ytterligare 425 platser, skall enligt vad kommittén antar komma till inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna i Uppsala, alternativt på ny ort (+100), och i Stockholm (+75). De studerandes »aktivitetsgrad» förutsätter kommittén inom samhällsvetenskaplig och humanistisk fakultet stiga från f. n. ca 80 % undervisnings- och lokalutnyttjande studerande av antalet studerande enligt den officiella statistikens definition till ca 93 % i början av 1970-talet. Kommittén framhåller dock att, om andelen undervisnings- och lokalutnyttjande studerande även under 1970-talet fortfarande kommer att vara 80 %, kommitténs beräkningar för dessa båda fakulteter innebär, att resurser beräknats i början av 1970-talet för 14 300 humanister i stället för 12 300 och för 12 200 samhällsvetare i stället för 10 500. Motsvarande tal vid full utbyggnad enligt 1963 års program blir för humanisterna 16 100 resp. 13 800 och för samhällsvetarna 13 600 resp. 11 700.

Kommittén förutsätter i samtliga alternativ, att man förlägger permanent humanistisk utbildning till Umeå universitet. Enligt kommitténs alternativ 3

förutsätts likaledes, att humanistisk utbildning kommer till stånd på X-ort. I båda fallen tänks utbyggnaden omfatta de centrala humanistiska ämnena, medan övriga humanistiska ämnen antas expandera vid nu befintliga humanistiska fakulteter.

I U 63:s direktiv har utbyggnaden av *juridisk fakultet* fram till början av 1970-talet fixerats till 6 000 studerande. Utbyggnaden av juridisk fakultet antar kommittén ske vid nuvarande fakulteter i Uppsala, Lund och Stockholm med lika stor antal studerande på resp. orter. Synpunkter har framförts på lämpligheten av att i Göteborg inrätta en fjärde juridisk fakultet. U 63 finner emellertid, att denna fråga måste falla utanför kommitténs utredningsuppdrag, då den endast överslagsmässigt berör kostnadsutvecklingen vid de juridiska fakulteterna.

För *teologisk fakultet* har enligt kommitténs direktiv utbyggnaden fram till början av 1970-talet fixerats till 1 500 studerande. Utbyggnaden sker enligt kommitténs antagande vid de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund med lika stort antal studerande på bägge orterna.

Vid behandlingen av frågan om *decentraliserad universitetsutbildning* erinrar kommittén om att universitetsutbildning under senare år i begränsad omfattning förlagts utanför de nuvarande universitetsorterna. Man har i den specialutredning som verkställts för kommitténs räkning kunnat utgå från erfarenheter av en decentraliserad utbildning med direkt inriktning på läraryrket.

Beträffande organisationen av den decentraliserade utbildningen föreslår specialutredningen, att man på ett antal orter upprättar *filialer* till de nuvarande universiteten. Utbildningen på varje filialort skall vara knuten till ett moderuniversitet. Specialutredningen konstaterar, att det är möjligt att avgränsa lämpliga *filialregioner* av sådan storlek att de kan ta emot en betydande del av den tillströmning av nya universitetsstuderande som eljest i sin helhet skulle gå till de nuvarande lärosätena. Man kan begränsa antalet orter till fem (för studerande inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet till två) och för dessa orter finna naturliga upptagningsområden och goda kommunikationer med studieorten. Det synes enligt specialutredningen lämpligt att låta Örebro, Karlstad, Linköping, Jönköping och Sundsvall bli orter för decentraliserad universitetsutbildning av angivet slag. Specialutredningen har även diskuterat Växjö och Kalmar som tänkbara filialorter. Under förutsättning att mer än en filialort skulle komma att anknytas till Lund förordas därvid Kalmar framför Växjö.

Specialutredningen påpekar, att upprättandet av en filialort i Norrland inom en nära framtid skulle medföra att rekryteringsunderlaget för universitetet i Umeå minskar i sådan grad, att det får ett studerandeantal på ett- och tvåbetygsnivå av samma storleksordning som vissa filialorter. Ett upprättande av en norrlandsfilial i Sundsvall med anknytning till universitetet i Umeå synes

därför böra anstå till dess utbildningen i berörda ämnen i Umeå på såväl lägre som högre nivå byggs ut.

Även utifrån personal- och lokalsynpunkter stannar specialutredningen för Örebro, Linköping, Karlstad, Jönköping och Sundsvall som filialorter för en decentraliserad universitetsutbildning. Utredningen föreslår därför följande filialorter för samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen samt matematik, nämligen Örebro med anknytning till Uppsala universitet; Karlstad med anknytning till Göteborgs universitet; Linköping med anknytning till Stockholms universitet; Jönköping med anknytning till Lunds universitet och sedermera Sundsvall med anknytning till Umeå universitet. För naturvetenskapliga ämnen föreslås som filialorter Örebro med anknytning till Göteborg eller Uppsala och Linköping med anknytning till Stockholm.

U 63 anger som målsättning för utbildningen på filialort, att den studerande skall kunna avlägga filosofisk grundexamen i centrala ämnen. Den studerande som efter grundläggande studier vill fortsätta med studier för högre betyg eller med forskarutbildning eller den studerande som i sin grundexamen vill ta med ämne, som inte finns representerat på filialorten, skall enligt kommittén givetvis kunna göra detta vid någon av de existerande filosofiska fakulteterna. Det är enligt kommittén också angeläget att fastslå att en decentraliserad universitetsutbildning blir likvärdig med den som meddelas vid de befintliga fakulteterna. Kommittén anser, att ett universitet och dess institutioner blott bör svara för en filial, i varje fall under en uppbyggnadsperiod.

Specialutredningens val av filialorter finner kommittén i huvudsak övertygande liksom också förslaget att utbildning i de laborativa matematisk-naturvetenskapliga ämnena koncentreras till två av de föreslagna orterna. Även anknytning av filialerna till moderuniversitetet synes kommittén väl motiverad. Emellertid finner kommittén för sin del, att två orter kan komma i fråga som filialort till Lund, nämligen Växjö och Jönköping.

Kommittén finner liksom sin specialutredning det vara angeläget att redan nu fastslå, att vid en utbyggnad enligt alternativ 2 en filial bör upprättas även till universitetet i Umeå. En sådan filial bör dock enligt kommitténs uppfattning tillkomma först när utbyggnaden av Umeå universitets filosofiska fakultet nått så långt att forskarutbildningen i samtliga aktuella ämnen kommit igång. Den fortsatta utbyggnaden av Umeå universitet bör i sådant fall enligt kommittén ske med beaktande av att sedermera filialundervisning kommer att knytas till universitetet. Med ledning av föreliggande utredningsmaterial har kommittén stannat för att i alternativ 2 räkna med Sundsvall som filialort till Umeå. Kommittén utgår sålunda från att i alternativ 2 decentraliserad ett- och tvåbetygsutbildning lokaliseras enligt följande.

Humanistisk, samhällsvetenskaplig och matematisk-naturvetenskaplig utbildning förläggs till Örebro och Linköping samt humanistisk och samhällsvetenskaplig utbildning jämte utbildning i matematik till Karlstad och Växjö alternativt Jönköping. När högstadieutbildningen i Umeå i berörda ämnen kommit

i gång bör utbildning i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen i Sundsvall komma till stånd. Örebro anknyts därvid enligt kommittén som filialort till universitetet i Uppsala, Linköping till Stockholm, Växjö alternativt Jönköping till Lund, Karlstad till Göteborg och Sundsvall till Umeå.

Kommittén räknar inte med något studerandeantal i sundsvallsfilialen. Fördelningen av de studerande i den decentraliserade utbildningen på orter och studieinriktning enligt kommitténs beräkningar redovisas i följande tabell.

Antal studerande på skilda orter i decentraliserad universitetsutbildning enligt U 63

Utbyggnadsstadium/utbildning	Lin-köping	Örebro	Karl-stad	Växjö/Jön-köping	Samt-liga
<i>Början av 1970-talet</i>					
Humanistisk utbildning	285	285	285	285	1 140
Samhällsvetenskaplig utbildning	250	250	250	250	1 000
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning	330	330	50	50	760
Totalt	865	865	585	585	2 900
<i>Full utbyggnad enligt 1963 års program</i>					
Humanistisk utbildning	495	495	490	490	1 970
Samhällsvetenskaplig utbildning	425	425	420	420	1 690
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning	810	810	300	300	2 220
Totalt	1 730	1 730	1 210	1 210	5 880

Kommittén finner det realistiskt att räkna med att en decentraliserad utbildning under 1970-talet kommer att få anordnas för ett ökande antal av dem som önskar bedriva studier för filosofisk grundexamen. Kommittén räknar sålunda i utbyggnadsalternativ 2 med i stort sett en fördubbling från början av 1970-talet till full utbyggnad enligt 1963 års program av studerandeantalet i decentraliserad universitetsutbildning.

Enligt kommittén bör följande ämnen i första hand vara representerade vid filialerna.

Samhällsvetenskapliga ämnen	Humanistiska ämnen	Matematisk-naturvetenskapliga ämnen
Statskunskap Statistik Nationalekonomi Företagsekonomi	Engelska Tyska Franska Nordiska språk Litteraturhistoria Historia	Matematik Fysik Kemi Teoretisk fysik Zoologi Botanik

För utbildning i de centrala spärrade naturvetenskapliga ämnena räknar kommittén i Linköping resp. Örebro med följande intagningskapacitet på tvåbetygsnivå i början av 1970-talet.

Fysik	Kemi	Botanik	Zoologi	Totalt
80	96	48	48	272

Lärarpersonalen inom en decentraliserad universitetsutbildning bör enligt kommittén utgöras av lektorer och assistenter. Den helt övervägande delen av den undervisning som i gällande organisationsplaner upptas som professors- och lektorsundervisning bör bestridas av universitetslektorer, medan assistentundervisningen av kommittén förutsätts bli meddelad av en ny assistentkategori med heltidsuppgift att undervisa på ett- och tvåbetygsnivån. Dessa assistenter skall sålunda ha en tjänstgöringsskyldighet som överstiger den som nu gäller för assistenter vid de filosofiska fakulteterna. Kommittén gör i sina kostnadsberäkningar vissa antaganden om tjänstgöringsskyldighet och lönegradsplacering. För dessa antaganden redogörs närmare i bilaga 2 till SOU 1965: 11. Tjänstgöring i denna nya befattning bör enligt kommittén kunna tillgodoräknas för senare tjänst såsom lärare inom skolväsendet. Den del av undervisningen på filialorterna som inte meddelas av lektor eller assistent bör enligt kommittén meddelas av lärare vid moderuniversitetet.

En viktig förutsättning för att undervisningen på filialorterna skall bli av samma standard som vid moderuniversitetet är, framhåller kommittén, att kontakten mellan moderuniversitet och filial är god och att de universitetslektorer som undervisar på filialorten inte tappar kontakten med den vetenskapliga utvecklingen inom sina resp. områden. Man måste därför enligt kommittén ställa medel till förfogande för att forskare vid moderuniversitetet skall kunna besöka filialorten och där hålla föreläsningar avsedda både för lärare och elever. Det förefaller kommittén också rimligt att lektorerna skall ges tillfälle att vistas vid moderuniversitetet under något längre perioder, tillsammans motsvarande en sabbatstermin vart femte år. Kommittén finner det också angeläget att man prövar möjligheterna att låta lektorer i den decentraliserade utbildningen under viss tid tjänstgöra vid moderinstitutionen, medan lektorer vid denna i stället tjänstgör på filialorten.

Kommittén anser, att ansvaret för den decentraliserade utbildningen i ett ämne bör åvila resp. institution vid moderuniversitetet, vilken följaktligen skall omhänderta ämnesinspektionen. Den lärare som utses att fungera som kontaktperson med ämnesrepresentanterna på filialorten bör enligt kommittén även meddela viss begränsad undervisning där. Detta understryker, anför kommittén, att den decentraliserade utbildningen skall ses som en del av moderinstitutionens verksamhet och givetvis inte skilja sig från den ett- och tvåbetygsutbildning som bedrivs vid universitetet. Den närmare utformningen av filialutbildningens or-

ganisation i förhållande till moderuniversitetets har kommittén inte ansett sig mer i detalj böra gå in på.

U 63 erinrar om att det regionala sambandet mellan hemort och studieort är starkt vid nuvarande läroanstalter och finner det troligt att motsvarande samband kommer att gälla även vid de nytilkommande. Enligt kommitténs bedömning bör emellertid vid ett realiserande av alternativ 2 ett *modifierat hänvisningsförfarande* övergångsvis tillämpas för studier i de ämnen vid de filosofiska fakulteterna som ingår i den decentraliserade utbildningen.

Beträffande frågan om *lokaler* för den decentraliserade utbildningen framhåller kommittén att man i princip bör iordningställa permanenta sådana. Enligt de uppgifter kommittén inhämtat från berörda kommuner synes det dock möjligt att snabbt kunna starta utbildning i de icke-laborativa ämnena i provisoriska lokaler, som kan ställas till förfogande. Vad gäller utbildningen i de laborativa ämnena är det enligt kommitténs uppfattning inte möjligt att bygga upp utbildningen på partiellt friställda lokaler. Dessa ämnen måste ha tillgång till egna lokaler. Provisoriska sådana bör emellertid enligt kommittén kunna uppföras.

Även vad gäller *lärare* anser kommittén det vara möjligt att under uppbyggnadsperioden i viss utsträckning utnyttja på orten tillgängliga lärarkrafter. I kommitténs alternativa kostnadsberäkningar har emellertid räknats med att vid början av 1970-talet särskilda såväl lokal- som personalresurser skall finnas för den decentraliserade universitetsutbildningen.

Med hänsyn till den ökande tillströmningen till de filosofiska fakulteterna finner kommittén att det vid ett val av utbyggnadsalternativ 2 är angeläget att den decentraliserade utbildningen kan sättas i gång snarast möjligt. Då uppbyggnaden av en helt ny form av permanent universitetsutbildning av detta slag kräver ett omfattande planeringsarbete synes det enligt kommittén vara realistiskt att räkna med en första intagning av studerande på samtliga fyra orter höstterminen 1967.

Specialutredningen finner starka skäl tala för att Kalmar, Falun, Östersund, Sundsvall och Luleå blir ettbetygscentraler av mera permanent art. Detsamma bör gälla Jönköping och Karlstad för utbildningen i fysik, kemi och teoretisk fysik med mekanik. Kommittén framhåller för sin del, att de kurser för ett betyg samt i några fall även två betyg och i något fall tre betyg i ämnen vid filosofisk fakultet som tillfälligt anordnas på skilda håll i landet inte berörs av vad kommittén framfört om en permanent filialutbildning i ämnen vid filosofisk fakultet. Med hänsyn till det behov av matematiskt inriktad utbildning som finns i övre Norrland och då kommittén inte kunnat förorda högre teknisk utbildning där anser den dock att det är önskvärt att utbildning i matematik och statistik kommer till stånd på orter med industriell inriktning, exempelvis Luleå eller Kiruna.

Enligt statsmakternas beslut skall man i Umeå bygga upp bl. a. en samhällsvetenskaplig och en matematisk-naturvetenskaplig forsknings- och utbildningsorganisation. Enligt sina direktiv har kommittén haft att pröva en väsentlig *utbyggnad av den filosofiska utbildningen i Umeå*. Den föreslår i första hand att

man kraftigt utökar den samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga utbildningen. Denna utbyggnad föreslås ske även på lågstadiet efter 1970-talets början enligt följande.

	Antal studerande	
	Början av 1970-talet	Full utbyggnad enligt 1963 års program
Samhällsvetenskaplig utbildning	600	1 000
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning	1 400	2 000
Ekonomutbildning	400	400

Den här angivna utbyggnaden i början av 1970-talet överensstämmer, framhåller U 63, med av statsmakterna redan fattat beslut om utbyggnaden i Umeå. Basorganisationen för denna utbildning kommer sålunda att byggas upp under 1960-talet och det är enligt kommitténs mening rationellt att under 1970-talet fortsätta utbyggnaden.

Kommittén räknar schematiskt med ett studerandeantal av 400 i början av 1970-talet i *humanistisk* utbildning i Umeå, medan vid full utbyggnad enligt 1963 års program antalet antas öka till 1 000 studerande. Kommittén har i sin bedömning av möjligheten att utvidga den humanistiska utbildningen till ytterligare ett lärosäte utöver dem som nu har humanistisk fakultet beaktat önskvärdheten av att man avlastar övriga universitetsorter största möjliga antal studerande. Det föreligger vidare enligt kommitténs bedömning inga avgörande hinder med hänsyn till tillgången på lärare mot att bygga ut en humanistisk forskningsorganisation i Umeå. Kommittén föreslår därför att man i Umeå bygger upp en fullständig forsknings- och utbildningsorganisation i de centrala humanistiska ämnena. Den definitiva utformningen av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå torde, framhåller kommittén, få bli beroende av resultaten av den pågående försöksverksamheten samt de förslag som lärarutbildningssakkunniga kommer att lägga fram. Genomförandet av humanistisk utbildning och forskning i Umeå kommer också i hög grad att bli beroende av möjligheten att anskaffa lokaler. Den redan pågående utbyggnaden av den samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och forskningen kommer att helt ta i anspråk nu befintliga och planerade lokaler i Umeå. Det är enligt kommitténs uppfattning av väsentlig betydelse, att den beslutade och den av kommittén föreslagna ytterligare utbyggnaden av sistnämnda utbildningsområden i Umeå kan genomföras med största möjliga skyndsamhet.

Mot bakgrunden av den allmänna bristen på högt kompetenta forskar- och lärarkandidater inom de samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga disciplinerna i landet och med särskild hänsyn till utbyggnaden i Umeå finner kommittén det därför inte försvarligt, att man påbörjar en utbyggnad av de samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna på ytterligare en ort under de närmaste åren.

Kommittén finner dock andra skäl — bl. a. de studerandes bostadsfråga — tala mycket starkt mot att hela utbyggnaden av de fria fakulteterna lokaliseras till de fem nuvarande lärosätena. Vid en sådan utbyggnad skulle enligt U 63 bostadssituationen bli synnerligen svårlöst, framför allt i Stockholm och Göteborg.

2.1.2.4. Vissa spärrade fakulteter och högskolor

Ehuru U 63 enligt sina direktiv inte haft att beröra utbyggnaden av den odontologiska och farmaceutiska utbildningen samt utbildningen vid GCI och jordbrukets högskolor har kommittén likväl för totalbildens skull tagit med dessa utbildningslinjer i sina kostnadskalkyler (se även SOU 1965:11, s. 109 ff.). I sina investeringsberäkningar har kommittén förutsatt, att den odontologiska fakulteten i Stockholm får nya lokaler i anslutning till Huddinge sjukhus, som av kommittén förordas bli utnyttjat som tredje undervisningssjukhus i Stockholm. Beträffande den farmaceutiska utbildningen har kommittén räknat med att farmaceututbildningskommitténs förslag genomförs. För övriga utbildningslinjer har kommittén byggt sina beräkningar på tillgängligt utredningsmaterial.

2.1.2.5. Lärarbehov och lärartillgång

De lärarbehovsberäkningar som kommittén utfört utgår i princip från oförändrad lärartäthet på de olika utbildningsnivåerna. Detta framgår av följande tablå, i vilken kommittén relaterat antalet undervisningsutnyttjande studerande till antalet professurer, laboraturer, universitetslektorat och docenttjänster vid universitet och högskolor (exkl. GCI och jordbrukets högskolor).

1963/64	Början av 1970-talet	Full utbyggnad enligt 1963 års program
32	31	32

Kommitténs beräkningar av relationerna mellan lärartillgång och lärarbehov under uppbyggnadsperioden sammanfattas i följande tabell.

*Det av U 63 beräknade behovet av disputerade lärare
i relation till beräknat antal disputationer, uttryckt i procent.*

Alternativ 2.

Läsår	Medicinsk fakultet	Humanistisk fakultet	Samhällsvetenskaplig fakultet	Mat.-nat. fakultet, teknisk högskola
1964/65—1966/67	36,6	32,7	97,2	77,6
1967/68—1969/70	32,2	26,0	86,0	68,2
1970/71—1972/73	30,6	17,6	51,5	52,4

Siffrorna visar, framhåller U 63, klart knappheten på lärarresurser under utbyggnadsperioden. Detta medför enligt kommittén att man måste sträva efter att begränsa efterfrågan på kvalificerade lärarkrafter. Lärarbehovet — enligt kommitténs uppskattningar — i slutet av 1970-talet inom de vid alternativvalet viktiga medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna samt de tekniska högskolorna framgår av följande tablå. En utbyggnad enligt alternativ 2 innebär enligt kommittén en besparing av drygt 40 tjänster i förhållande till vart och ett av de två övriga alternativen.

	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3
Antal prof., lab., doc.	1 209	1 165	1 207
Ökning jämfört med 1963/64	+ 510	+ 466	+ 508

2.1.2.6. Huvudbibliotek samt vissa forsknings- och serviceanläggningar

U 63:s bedömning av behovet av biblioteks- och serviceresurser samt av särskilda forskningslokaler återfinns närmare redovisad i SOU 1965: 11, s. 177 ff. Biblioteksfrågan behandlas också i en av kommitténs specialutredningar (SOU 1965:12, s. 653 ff.). Tillkomsten av ett nytt universitet enligt utbyggnadsalternativ 3 kräver enligt kommittén ett nytt universitetsbibliotek. En utbyggnad enligt alternativ 1 eller 2 kräver däremot endast smärre nya biblioteksenheter för den medicinska och tekniska utbildningen och kurslitteraturbibliotek för den decentraliserade universitetsutbildningen. Samtliga alternativ förutsätter enligt kommittén en väsentlig utbyggnad av biblioteksresurserna på nuvarande universitets- och högskoleorter.

Utvecklingen av forskningsverksamheten kräver avancerade serviceanordningar med därtill hörande teknisk personal. Kommittén har vid sina undersökningar i första hand berört behovet av gemensamma tekniska institutioner, datamaskiner, djuravdelningar och acceleratoranläggningar samt speciella forskningslokaler. Upprättandet av ett nytt universitet får enligt kommittén till följd att forsknings- och serviceanläggningar av denna typ måste komma till stånd på ytterligare en ort.

2.1.2.7. Studentbostäder

Stora svårigheter föreligger enligt kommittén att bygga ett erforderligt antal studentbostäder på de största av de nuvarande universitetsorterna (se även SOU 1965: 11, s. 198 ff. och SOU 1965: 12, s. 679 ff.). Studentbostadsproblemet blir naturligtvis mindre, framhåller kommittén, ju fler nya orter som får högre utbildningsenheter. Kommittén finner det därför synnerligen angeläget att man beaktar alla möjligheter att avlasta nuvarande universitetsorter en del av den

förväntade studerandetillströmningen. Särskilt gäller detta storstäderna och då främst Stockholm, där svårigheterna är störst. Vid sina ställningstaganden till de tre utbyggnadsalternativen har kommittén tillmätt studentbostadsfrågan en avgörande betydelse.

1964 års studentbostadsgrupp, som biträtt U 63 i utredningsarbetet, har främst för att belysa frågan om erforderlig mark på skilda orter beräknat nyproduktionsbehovet av studentbostäder till maximalt ca 64 000 rumsenheter fram till början av 1970-talet. Härvid har gruppen inkluderat bostäder för studerande vid socialhögskolorna. U 63 har för sin del på allmänna grunder samt med beaktande av förhållandena på bostadsmarknaden i dess helhet funnit det vara realistiskt att räkna med den studentbostadsproduktion enligt skilda utbyggnadsalternativ och på olika orter som framgår av följande tabell.

Av U 63 uppskattad erforderlig nyproduktion av studentbostäder (antal rumsenheter) fram till början av 1970-talet samt vid full utbyggnad enligt 1963 års program

Ort	Till början av 1970-talet			Vid full utbyggnad enligt 1963 års program		
	alt. 1	alt. 2	alt. 3	alt. 1	alt. 2	alt. 3
Uppsala	8 140	7 460	7 070	+ 675	+ 230	+ 80
Lund/Malmö	7 470	6 580	6 500	+ 745	+ 155	+ 65
Göteborg	4 820	4 240	4 200	+ 345	+ 100	+ 65
Stockholm	5 700	4 650	4 610	+ 705	+ 350	+ 270
Umeå	3 330	3 330	3 330	+1 700	+1 700	+1 700
X-ort	2 030	2 030	4 650	+ 560	+ 560	+3 115
Linköping	—	520	—	—	+ 520	—
Örebro	—	520	—	—	+ 520	—
Karlstad	—	350	—	—	+ 375	—
Jönköping/Växjö	—	350	—	—	+ 375	—
Totalt	31 490	30 030	30 360	+4 730	+4 885	+5 295

En utbyggnad av i tabellen angiven storleksordning kommer, framhåller U 63, att ställa stora krav på planering och byggande. Det är enligt kommitténs uppfattning viktigt att studentbostadsplaneringen så långt möjligt samordnas med universitetsplaneringen. En dylik samplanering är väsentlig för att skapa förutsättningar att maximalt utnyttja de mycket stora investeringar som nu måste ske i universitetsväsendet. Kommittén erinrar i detta sammanhang om det förslag beträffande planeringen av studentbostadsbyggandet som framlagts av 1964 års studentbostadsgrupp i den förut nämnda promemorian Det fortsatta studentbostadsbyggandet.

Beträffande det hittillsvarande studentbostadsbyggandet konstaterar studentbostadsgruppen i sin promemoria, att produktionen varit splittrad på ett stort

antal byggherrar och att flertalet projekt varit av ringa omfattning. Vidare konstaterar gruppen, att någon egentlig samordning av de skilda befintliga studentbostadsföretagens projekterings- och upphandlingsverksamhet f. n. inte existerar. En viss samordning föreligger enligt gruppen dock i förvaltningsfrågor och i vad avser prognos- och planeringsverksamheten, bl. a. sedan de s. k. kårortsorganen tillkommit.

Studentbostadsgruppen framhåller därför vikten av att i fråga om prognos- och planeringsarbetet en samordning kommer till stånd av å ena sidan statens planering för den högre utbildningens utbyggnad och å andra sidan kommunernas bostadsplanering. Ansvar för att studentbostadsbyggandet organisatoriskt inpassas i den allmänna planeringen för den högre utbildningens expansion bör enligt studentbostadsgruppen åläggas ett särskilt organ, förslagsvis benämnt *statens studentbostadsnämnd*. Denna nämnd skall enligt förslaget bl. a. vara ett beredande organ för frågor som rör statens engagemang i studentbostadsverksamheten samt tjäna som ett samarbetsorgan mellan å ena sidan berörda statliga myndigheter och å andra sidan vederbörande kommuner och studentorganisationer.

När det gäller byggnadssidan finner studentbostadsgruppen det nödvändigt, att en rationalisering av projektering och produktion kommer till stånd. Bakgrunden härtill är dels att den erforderliga produktionsökningen förutsätter ett bättre utnyttjande av planerings- och projekteringsresurserna, dels att omfattningen av den förväntade produktionen nödvändiggör en reduktion av byggnadskostnaderna. På grundval av en utredning inom statens institut för byggnadsforskning föreslår gruppen, att studentbostadsproduktionen inriktas så att industriella byggmetoder kan komma till användning. Detta förutsätter enligt gruppen dels ett vidgat samarbete mellan studentbostadsföretagen, dels att enhetliga normer läggs till grund för all studentbostadsproduktion. Den föreslagna statens studentbostadsnämnd bör enligt gruppen få en central ställning i utvecklingsarbetet samt få resurser att göra utredningar av teknisk, ekonomisk och organisatorisk art. Nämnden förutsätts utarbeta råd och anvisningar för studentbostadsföretagens verksamhet. Nämnden bör även äga fastställa anvisningar, vilkas iakttagande skall vara förutsättning för erhållande av studentbostadslån. I promemorian framhålls vidare, att provbyggen med industriella byggmetoder bör komma till stånd.

I den föreslagna statens studentbostadsnämnd bör enligt studentbostadsgruppen ingå representanter för universitetskanslersämbetet, bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och Sveriges förenade studentkårer.

Enligt gruppen bör studentbostadsbyggandet koncentreras till ett företag på varje ort. Detta förslag behöver enligt gruppens mening inte utesluta att även andra studentbostadsföretag liksom tidigare uppför studentbostadshus. I dessa fall bör dock, framhåller gruppen, projekteringen om möjligt bedrivas inom huvudföretaget på orten och i varje fall ske i nära samarbete med detta.

Studentbostadsgruppen framhåller därjämte att bristande tillgång på lämplig tomtmark varit en av orsakerna till att den hittillsvarande studentbostadsproduktionen inte nått tillräcklig omfattning. Gruppen understryker kraftigt, att en lösning av tomtmarksfrågan är en grundläggande förutsättning för att den behövliga produktionen skall kunna komma till stånd. Målet måste vara att så tidigt som möjligt reservera tomtmark för det långsiktiga behovet. Därigenom skulle stadsplane- och exploateringsarbeten underlättas samt förutsättningar skapas för ett rationellt byggande. Med hänsyn till den vikt man måste lägga vid denna fråga har det synts studentbostadsgruppen naturligt, att staten när så är möjligt bidrar till att lösa tomtmarksfrågan.

2.1.2.8. Kostnader för universitets- och högskoleutbyggnaden

Kommitténs beräkning av *utbildnings- och forskningsorganisationens driftkostnader* bygger såsom nämnts på huvudprincipen om en framskrivning av dagens kostnadsläge med ledning av den beräknade studerandeutvecklingen fram till full utbyggnad enligt 1963 års program. När man bedömer driftkostnaderna för olika utbyggnadsalternativ är det enligt kommittén framför allt de marginala kostnadsförändringarna som är av intresse. Med det underlag kommittén haft till sitt förfogande har dock en strikt genomförd marginalkostnadsanalys inte varit möjlig att genomföra.

De av kommittén beräknade *direkta* driftkostnaderna för början av 1970-talet under ecklesiastik- och jordbrukshuvudtitlarna redovisas i följande tabell. För den medicinska utbildningen i alternativen 1 och 2 räknar kommittén med utbyggnad i Uppsala av den teoretiska utbildningen för dem som senare skall genomgå propedeutisk och klinisk utbildning i Linköping eller Örebro. Vid full utbyggnad enligt 1963 års program kommer driftkostnaderna under ecklesiastik- och jordbrukshuvudtitlarna enligt kommitténs uppskattningar att bli följande (milj. kr.).

Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
617	610	622

För den medicinska utbildningen tillkommer enligt kommittén vissa driftkostnader under socialhuvudtiteln, vilka kommittén — vid full utbyggnad enligt 1963 års program i samtliga alternativ — beräknar till ca 79 milj. kr. Budgetåret 1963/64 beräknar kommittén dessa kostnader, som avser dels statliga bidrag till kommunala undervisningssjukhus, dels för läkarutbildning och forskning beräknad andel av de statliga driftkostnaderna vid de statliga undervisningssjukhusen, till ca 51 milj. kr.

Beräknade driftkostnader under ecklesiastik- och jordbrukshuvudtitlarna för universitet och högskolor 1963/64 samt enligt U 63:s utbyggnadsalternativ för början av 1970-talet, milj. kr.

	1963/64	Början av 1970-talet		
		alt. 1	alt. 2	alt. 3
<i>Universitet (motsv.)</i>				
Bibliotek och serviceanläggningar	11	48	48	51
Medicinsk fakultet	49	73	73	74
Mat.-nat. fakultet ¹	48	114	113	114
Samhällsvetenskaplig fakultet (inkl. ekonomutbildning)	19	31	30	31
Övriga fria fakulteter	29	43	42	43
Gemensamma kostnader för universiteten ²	14	24	24	24
<i>Tekniska högskolor</i>	59	117	117	117
<i>Jordbrukets högskolor</i>	31	53	53	53
<i>Övriga högskolor</i>	22	36	36	36
<i>Gemensamma kostnader för universitet och högskolor</i> ³	14	23	23	23
Totalt	296	562	559	566

¹ Inkl. civilingenjörsutbildningen i Uppsala.

² Till gemensamma kostnader för universiteten har kommittén räknat kostnaderna för administration, forskardocenttjänster samt omkostnader.

³ Till gemensamma kostnader för universitet och högskolor har kommittén förutom anslagen »gemensamt för universitet och högskolor» räknat anslagen till vissa forskningsändamål.

Kommittén beräknar sålunda att de totala driftkostnaderna för utbildning och forskning inklusive kostnader under socialhuvudtiteln kommer att stiga från 347 milj. kr. budgetåret 1963/64 till ca 640 milj. kr. i början av 1970-talet och till inemot 700 milj. kr. vid full utbyggnad enligt 1963 års program.

Skillnaderna i de sammanlagda driftkostnaderna vid full utbyggnad mellan kommitténs tre alternativ är små, endast 2 % mellan högsta och lägsta alternativ. Detta hänger enligt kommittén främst samman med att dels utbyggnaden enligt samtliga alternativ huvudsakligen kommer att ske vid befintliga läroanstalter, dels kommittén i samtliga alternativ räknar med tillkomsten av en ny teknisk högskola och en ny medicinsk utbildningsenhet.

Besparingar i fråga om såväl drift- som investeringskostnader kan enligt kommittén uppnås genom dels — som kommer att beröras i det följande — skiftutbildning, dels central schemaläggning med central dispositionsfördelning av främst hörsalar och seminarierum, dels även ökad användning av tekniska hjälpmedel i undervisningen. Såvitt gäller sistnämnda utväg uppehåller sig kommittén särskilt vid utnyttjandet av TV-undervisning, främst s. k. slutenkrets-television (CCTV), vilken metod enligt kommittén med fördel kan användas till ett stort

antal olika undervisningsändamål. Inom en eventuell ny teknisk högskola bör enligt kommittén detta system kunna få ett betydande tillämpningsområde (se även SOU 1965:11, s. 252 f. och SOU 1965:12, s. 404 ff.).

Härutöver framhåller kommittén, att åtgärder bör vidtas för att uppnå en skärpning av gällande regler för deltagande i undervisning och tentamina, främst vid de filosofiska fakulteterna, i syfte att minska möjligheterna för de studerande att förlänga studietiderna utöver vad som kan anses skäligt med hänsyn till nuvarande normalstudietidsbestämmelser (se även SOU 1965:11, s. 253 ff.).

Till *direkta investeringskostnader* räknar kommittén byggnads-, inrednings- och utrustningskostnader för utbildnings- och forskningslokaler, huvudbibliotek, vissa gemensamma forsknings- och serviceanläggningar och administrationslokaler samt kostnader för s. k. försörjningsåtgärder (vägar, ledningar m. m.) för dessa lokaler. Som sådana kostnader har kommittén därjämte räknat kostnader för bespishningslokaler. De av kommittén beräknade direkta investeringskostnaderna för utbyggnaden av universitet och högskolor redovisas i följande tabell.

*Av U 63 beräknade direkta investeringskostnader för full utbyggnad
av universitet och högskolor enligt 1963 års program
(byggnadskostnaderna enligt prisläget den 1 juli 1964), milj. kr.*

	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
<i>Utbildnings- och forskningslokaler</i>			
universiteten	1 228	1 177	1 272
tekniska högskolorna	571	571	571
gymnastiska centralinstitutet	4	4	4
jordbrukets högskolor	124	124	124
<i>Biblioteks- och administrationslokaler</i>			
universiteten	104	92	106
tekniska högskolorna	28	28	28
<i>Forsknings- och serviceanläggningar</i> .	174	174	200
<i>Bespishningslokaler</i>	50	51	49
Totalt	2 283	2 221	2 354

De i tabellen angivna kostnaderna för utbildnings- och forskningslokaler avser *enkelskift* i de centrala spärrade ämnena inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet. Enligt kommittén torde emellertid ett genomfört *tvåskiftsystem* medföra en besparing av ca 100 milj. kr. Någon mer betydande differens föreligger härvidlag inte mellan alternativen. Såvitt gäller de nuvarande tekniska högskolorna har kommittén bedömt ett tvåskiftsystem som ogenomförbart. För en ny teknisk högskola föreslår kommittén dock såsom nämnts ett på visst sätt modifierat tvåskiftsystem, kombinerat med intern TV-undervisning. Ett sådant system skulle enligt kommittén — jämfört med en enkelskiftorganisation utan TV — innebära en besparing i lokaler och investeringskostnader av ca 13 %. I

fråga om laborativa naturvetenskapliga ämnen kan enligt kommittén ett tvåskiftsystem genomföras för fysik och kemi med endast obetydliga ändringar av nu disponibla lokaler. För dessa och övriga ämnen av denna kategori bör enligt kommittén möjligheterna härvidlag prövas av berörda myndigheter. Kommittén har därutöver undersökt möjligheterna att införa *treterminsutbildning* — dvs. att utbildningsresurserna skulle utnyttjas till fullo även under sommarmånaderna — men funnit denna utväg orealistisk, med hänsyn till bl. a. de höga driftkostnaderna. I övrigt torde här få hänvisas till SOU 1965:11, s. 249 ff., och SOU 1965:12, s. 489 ff.

De nu nämnda investeringskostnaderna avser enbart utbildnings- och forskningsorganisationen under ecklesiastik- och jordbrukshuvudtitlarna. För att hittills beslutade och planerade intagningsökningar beträffande läkarutbildningen skall kunna genomföras har kommittén emellertid också måst räkna med en investeringskostnad under socialhuvudtiteln för undervisningssjukhus av ca 456 milj. kr. För en fortsatt utbyggnad — oavsett alternativ — har kommittén beräknat en investeringskostnad av ca 153 milj. kr. De totala investeringskostnaderna under femte huvudtiteln uppgår således enligt kommitténs uppskattningar till ca 609 milj. kr.

Till *indirekta* investeringskostnader räknar kommittén kostnader för studentbostäder och studentkärlokaler. Vid full utbyggnad enligt 1963 års program beräknas investeringskostnaderna till följande belopp (milj. kr.).

Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
867	835	852

För samtliga alternativ och vid full utbyggnad av universitet och högskolor enligt 1963 års program uppgår investeringskostnaderna för studentkärlokaler enligt beräkning till ca 39 milj. kr. De indirekta investeringskostnaderna är 3,8 % högre i alternativ 1 än i alternativ 2 och 2,0 % högre i alternativ 3 än i alternativ 2.

De *totala* investeringskostnaderna, såväl direkta som indirekta, uppgår enligt kommitténs beräkningar till följande belopp (milj. kr.). Investeringskostnaderna är 2,5 % lägre i alternativ 2 än i alternativ 1 och 3,9 % lägre än i alternativ 3.

Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
3 798	3 704	3 854

2.1.3. U 63:s val av utbyggnadsalternativ

De kostnadsundersökningar som gjorts visar inga betydande differenser men ger enligt kommitténs uppfattning ett entydigt utslag till förmån för alternativ 2. Som en huvudorsak till att skillnaderna är små anger kommittén att man fram till början av 1970-talet torde kunna ge högst 6 600 av ca 83 000 studerande utbildning på annan ort än de nuvarande universitetsorterna. Omkring hälften av dessa studerande är emellertid, anför kommittén, sådana som enligt alla alternativen måste få utbildning utanför de nuvarande orterna. Vid full utbyggnad enligt kommitténs förslag skall ca 11 000 av 90 000 studerande kunna utbildas utanför nuvarande universitetsorter. Kommittén har tillmätt kostnadsdifferenserna viss betydelse vid val av alternativ men funnit andra, framför allt utbildnings- och forskningsorganisatoriska, skäl avgöra alternativvalet.

De förutsättningar, som varit utgångspunkt för kommitténs diskussioner kring olika vägar för utbyggnad av universitet och högskolor under den närmaste tioårsperioden, sammanfattas i betänkandet på följande sätt. Utbildningsmöjligheterna, särskilt inom lågstadieundervisningen, måste utökas för att samhällets växande behov av kvalificerad arbetskraft skall kunna tillgodoses. Samtidigt kan ett starkt behov av ökade forskningsanslag till forskare och forskargrupper vid universitet och högskolor konstateras. På grund av den stora ökningen av forskningskostnaderna ökar även behovet av teknisk hjälp. Höjda driftanslag är därför nödvändiga för att utbytet av forskarnas insatser skall kunna lyftas till en optimal nivå inom den existerande organisationen. Samtidigt fordrar den moderna forskningen för sin utveckling en större differentiering, med utbyggnad av en specialiserad forskningsorganisation i anslutning till den centrala forskningsapparat som är knuten till de stora undervisningsämnen. Åtskilliga mycket stora projekt kommer sannolikt att ställa krav på basutrustning under den kommande perioden. På samma gång föreligger en klart konstaterad knapphet på kvalificerad personal, som försvårar uppbyggandet av nya forskningsenheter och manar till försiktighet med att under en övergångsperiod alltför snabbt förstärka den mest kvalificerade forskningspersonalen.

Med hänsyn till svårigheterna att lösa bl. a. studentbostadsförsörjningen på nuvarande universitetsorter på ett godtagbart sätt under de närmaste åren kan enligt kommittén hela ökningen av studerandantalet inte komma till stånd på dessa orter. Kommittén finner det möjligt att avlasta de nuvarande universitetsorterna genom att utbyggnaden av den humanistiska, samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga utbildningen på lågstadienivå till viss del organiseras på andra orter. Med hänsyn till det som nu sagts förordar kommittén *alternativ 2* för den fortsatta utbyggnaden av universitet och högskolor. Alternativ 2 innebär som nämnts följande.

Propedeutisk och klinisk medicinsk utbildning förläggs till antingen Linköping eller Örebro med den föregående teoretiska utbildningen i Uppsala. En ny teknisk högskola inrättas i antingen Linköping eller Västerås. Decentraliserad

universitetsutbildning anordnas på till en början fyra orter, nämligen Linköping och Örebro i humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen samt Karlstad och Växjö, alternativt Jönköping, i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen.

Kommittén erinrar om att sedan år 1963 utbildning fram till teknisk magisterexamen anordnas i Linköping och Örebro. Denna utbildning, som omfattar 40 nybörjarplatser per år och ort, har enligt kommittén i princip samma målsättning som den decentraliserade universitetsutbildning kommittén förordar. Kommittén finner det foljdriktigt att den tekniska magisterutbildningen ges en permanent utformning. Därvid bör, menar kommittén, en organisatorisk samordning av den tekniska utbildningen med universitetsutbildningen övervägas.

2.1.4. Lokalisering av utbyggnaden

Kommittén anser, att Linköping och Örebro i stort sett är lika lämpliga för den utbyggnad av *läkarutbildningen* som enligt förslaget skall komma till stånd utanför nuvarande universitets- och högskoleorter. I fråga om lokaliseringen av *den nya tekniska högskolan* konstaterar kommittén att de enda orter som kan komma i fråga är Linköping och Västerås. När det gäller att från industriella och teknisk-ekonomiska synpunkter placera en fjärde teknisk högskola, finner kommittén att rangordningen blir i första hand Västerås och i andra hand Linköping.

Alternativ 2 erbjuder enligt kommittén följande möjligheter till kombinationer för en lokalisering av den utökade medicinska och tekniska utbildningen:

- a) medicinsk utbildning i Linköping/teknisk utbildning i Västerås,
- b) medicinsk utbildning i Örebro/teknisk utbildning i Västerås,
- c) medicinsk och teknisk utbildning i Linköping samt
- d) medicinsk utbildning i Örebro/teknisk utbildning i Linköping.

Vid det slutliga valet mellan de fyra kombinationerna är enligt kommittén givetvis även rent lokaliseringspolitiska överväganden av betydelse. Kommittén finner emellertid att den inte haft att göra dylika bedömningar utan har gjort enbart utbildnings- och forskningspolitiska avvägningar.

Vid den hittillsvarande utbyggnaden av universitet och högskolor har enligt kommittén en klar strävan att skapa största möjliga samarbete mellan fakulteter och högskolor förelegat. Några stora fördelar står dock enligt kommittén knappast att vinna på *utbildningens* område genom en samlokalisering av medicin och teknik. Emellertid påpekas i förslaget fördelarna av att teknisk magisterutbildning förläggs till samma ort som en teknisk högskola. Härigenom skulle värdefulla rationaliseringsvinster kunna uppnås. Enligt kommitténs bestämda uppfattning kan däremot väsentliga fördelar vinnas från *forskningssynpunkt* genom ett samarbete på gränsområdena mellan medicin och teknik: läkekonstens utveckling synes leda till en ökad användning av tekniska hjälpmedel i diagnostik och terapi, och sjukvårdens rationalisering liksom utbyggnaden av hälso-

vården torde komma att kräva ökat utnyttjande av medicinsk teknisk utrustning och service.

Kommittén finner av nu nämnda skäl att alternativet medicinsk utbildning i Örebro och teknisk utbildning i Linköping är underlägset de övriga tre alternativen. Vid det slutliga valet mellan de tre övriga alternativen har kommittén beaktat även den vidareutveckling på längre sikt som kan komma att äga rum vid universitet och högskolor. Som framgått av redovisningen av studerandeantalets utveckling kan enligt kommittén det totala studerandeantalet i början av 1980-talet beräknas komma att överstiga 100 000. En del av denna ökning måste enligt kommittén falla på den eller de orter av de tre här aktuella, till vilken eller vilka medicinsk och teknisk utbildning kommer att förläggas. Utifrån sitt starka betonde av ökad samverkan på forskningssidan mellan olika discipliner menar kommittén, att den utbyggnad, som således måste komma till stånd, bör koncentreras till *en ort* i stället för splittras på två. Vidare finner kommittén det naturligt att förutsättningar skapas för ett intimt samarbete mellan universiteten/högskolorna och industrin.

Utifrån dessa allmänna överväganden har kommittén satt alternativet med både medicinsk och teknisk utbildning i Linköping före övriga alternativ. Kommittén föreslår därför att propedeutisk och klinisk medicinsk utbildning förläggs till regionsjukhuset i Linköping samt att en ny teknisk högskola inrättas i denna stad.

Med hänsyn till att enligt förslaget såväl propedeutisk och klinisk medicinsk utbildning samt en ny teknisk högskola som decentraliserad universitetsutbildning skall förläggas till Linköping ävensom till det ringa avståndet mellan Linköping och Jönköping förordar kommittén därjämte, att den till universitetet i Lund hörande filialen placeras i Växjö.

2.1.5. Studerandeantalet på skilda orter

Som riktpunkt för planeringsarbetet beträffande utbyggnaden av universitets- och högskoleorganisationen i dess helhet på skilda orter fram till början av 1970-talet förutsätter kommittén de studerandeantal — enligt den officiella statistikens definition — som anges i följande tabell. Kommittén har därvid räknat med ett, jämfört med dess reviderade ramtal för de tekniska högskolorna i början av 1970-talet, något lägre antal studerande vid den föreslagna tekniska högskolan i Linköping. Detta hänger enligt kommittén samman med dess bedömning av den tänkbara utbyggnadstakten. Kommittén antar *schematiskt* att en senareläggning av utbyggnaden vid denna högskola kommer att medföra en större tillströmning till de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnena i Linköping och Örebro eller, såvitt gäller var och en av dessa ämnesgrupper, en ökning med 140 på vardera orten utöver vad kommittén räknat med i alternativ 2. Antalet studerande i teknisk magisterutbildning beräknas till 120 i vardera Linköping och Örebro.

Antal studerande vid universitet och högskolor i början av 1970-talet enligt U 63:s utbyggnadsförslag

Fakultet/högskola	Uppsala	Lund/ Malmö	Göteborg	Stock- holm	Umeå	Lin- köping	Örebro	Karlstad	Växjö	Totalt
Teol. fak.	750	750	—	—	—	—	—	—	—	1 500
Jur. fak.	2 000	2 000	—	2 000	—	—	—	—	—	6 000
Hum. fak.	3 360	2 000	2 210	4 270	400	285	285	285	285	13 380
Samh.-vet. fak.	2 190	1 580	1 840	3 810	600	390	390	250	250	11 300
Mat.-nat. fak.	5 040	5 050	4 040	5 060	1 400	470	470	50	50	21 630
Summa fria fak.	13 340	11 380	8 090	15 140	2 400	1 145	1 145	585	585	53 810
Med. fak.	1 000	1 600	1 500	2 000	600	400	—	—	—	7 100
Tekn. högsk. (motsv.)	200 ¹	2 700	4 000	4 900	—	1 820	120	—	—	13 740
Ekon.-utb.	400	1 100	1 100	1 400	400	—	—	—	—	4 400
Odont. fak.	—	500	350	500	300	—	—	—	—	1 650
Farm. fak.	850	—	—	—	—	—	—	—	—	850
GCI	—	—	—	250	—	—	—	—	—	250
Jordbr. högsk.	400	—	—	400	—	—	—	—	—	800
Summa spärrade utb.-linjer	2 850	5 900	6 950	9 450	1 300	2 220	120	—	—	28 790
Totalt	16 190	17 280	15 040	24 590	3 700	3 365	1 265	585	585	82 600

¹ Tredje och fjärde årskursen i civilingenjörsutbildningen och tredje årskursen i teknisk magisterutbildning.

Den övervägande delen av ökningen i studerandeantalet fram till början av 1970-talet kommer att falla på nuvarande orter. En huvudanledning härtill är enligt kommittén att först omkring år 1970 det år 1960 fattade beslutet om utbyggnaden av universitet och högskolor — vilken enligt statsmakternas beslut skulle ske vid befintliga universitet — kommer att ha lett till full utbyggnad av såväl låg- som högstadium. Det förslag kommittén lägger fram om utbyggnad på fyra — sedermera fem — nya orter kommer självfallet att först mot slutet av 1970-talet och början av 1980-talet nå full utmognad i vad avser studerandeantalet på de nya orterna.

2.1.6. Tidsplan för utbyggnaden

Utbyggnaden av *de medicinska fakulteterna* föreslår kommittén ske enligt följande tidsplan, som visar antalet nybörjarplatser läsåren 1965/66—1971/72.

»Nuläge»	Förslag			
1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
718	758	844	844	916
—	+40	+86	—	+72

Utbyggnadens fördelning på skilda orter och etapper samt tidpunkterna för påbörjande av anatomiutbildning (I), propedeutisk utbildning (II) och medicinutbildning (III) anges i följande tabell. För varje etapp redovisas omflyttningen av studerande inför den propedeutiska utbildningen enligt kommitténs förslag (F).

Av U 63 föreslagen utbyggnad av medicinsk utbildning

Läsår	Plats i studie- ordn.	Uppsala	Lund/ Malmö	Göte- borg	Stock- holm	Umeå	Linköping	Totalt
<i>Etapp 1</i>								
1966/67	I	110 (+20)	190	168	208	82 (+20)	—	758 (+40)
1968/69	II	106 (+20)	180	160	200	80 (+20)	—	726 (+40)
1969/70	III	106 (+20)	180	160	200	80 (+20)	—	726 (+40)
<i>Etapp 2</i>								
1967/68	I	196 (+86)	190	168	208	82	—	844 (+86)
	F	-84	—	—	—	—	+84	
1969/70	II	106	180	160	200	80	84 (+84)	810 (+84)
1970/71	III	106	180	160	200	80	84 (+84)	810 (+84)
<i>Etapp 3</i>								
1969/70	I	196	190	168	280 (+72)	82	—	916 (+72)
	F	-84	—	—	—	—	+84	
1971/72	II	106	180	160	270 (+70)	80	84	880 (+70)
1972/73	III	106	180	160	270 (+70)	80	84	880 (+70)

Utbyggnaden av *den högre tekniska utbildningen* föreslår kommittén ske enligt följande tidsplan, som visar antalet nybörjarplatser i årskurs 1 vid de tekniska högskolorna, civilingenjörsutbildningen vid Uppsala universitet och vid teknisk magisterutbildning i Uppsala, Linköping och Örebro läsåren 1965/66—1971/72.

»Nuläge«	Förslag					
	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
2 113	2 177	2 322	2 338	2 538	2 858	3 038
—	+ 64	+145	+ 16	+200	+320	+180

Utbyggnadens fördelning på skilda orter enligt U 63:s förslag redovisas i följande tabell. Utöver i planen angivna intagningsökningar föreslår kommittén, att 16 platser tillkommer 1967/68 i årskurs 3 av kemisektionen vid tekniska högskolan i Stockholm.

*Av U 63 föreslagen utbyggnad av högre teknisk utbildning,
nybörjarplatser i årskurs 1*

Läsår	Tekn. högsk. i Stockholm	Chalmers tekn. högsk.	Tekn. högsk. i Lund	Civ.-ing.-o. tekn. mag.-utb. i Uppsala	Tekn. högsk. i Linköping	Tekn. mag.-utb. i	
						Linköping	Örebro
1965/66	848 ¹	665 ¹	490	30	—	40	40
1966/67	867 ²	710	490	30	—	40	40
1967/68	885	735	490	132	—	40	40
1968/69	885	751	490	132	—	40	40
1969/70	905	751	490	132	180	40	40
1970/71	995	751	510	132	390	40	40
1971/72	995	751	510	132	570	40	40

¹ Inkl. av riksdagen senast med anledning av prop. 1965:1 (6 platser vid tekniska högskolans i Stockholm delsektion för skeppsbyggnad och 10 platser vid Chalmers tekniska högskolas sektion för arkitektur) beslutad utbyggnad.

² Inkl. 15 platser för teknisk magisterutbildning enligt av riksdagen år 1964 fattat beslut.

Kommittén har ej funnit det möjligt att på samma sätt som för den medicinska och tekniska utbildningen framlägga en detaljerad tidsplan för utbyggnaden av *de centrala spärrade ämnena inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet*. Kommittén har begränsat sig till att ange den utbildningskapacitet som på skilda orter bör uppnås fram till början av 1970-talet. I följande tabell återges kom-

mitténs förslag för utbyggnaden på tvåbetygsnivå i fysik, kemi, botanik och zoologi.

*Av U 63 föreslagen total utbildningskapacitet per läsår
i ämnena fysik, kemi, botanik och zoologi inom matematisk-naturvetenskaplig
fakultet, utbildningsplatser för två betyg*

Ämne	Uppsala	Lund	Göte- borg	Stock- holm	Umeå	Lin- köping	Örebro	Totalt
Fysik	372 ¹	260	240	240	160	80	80	1 432
Kemi	192	256	224	256	160	96	96	1 280
Botanik	96	96	108	120	96	48	48	612
Zoologi	96	96	100	120	96	48	48	604
Totalt	756	708	672	736	512	272	272	3 928

¹ Inkl. 132 platser för blivande civilingenjörer och tekniska magistrar.

2.1.7. Investeringsplan för utbyggnaden

Huvuddelen av de redovisade investeringsbehoven måste enligt kommittén tillgodoses fram till början av 1970-talet. Främst gäller detta de nuvarande universitetsorterna samt utbyggnaden av den medicinska och tekniska utbildningen i Linköping. För Umeå universitet och för den decentraliserade utbildningen har kommittén förutsett en relativt kraftig expansion även senare under 1970-talet. Kommittén har upprättat överslagsmässiga investeringsplaner för utbyggnaden av utbildnings- och forskningsorganisationen på skilda orter fram till början av 1970-talet. Härvid har kommittén endast tagit med den beräknade årliga medelsförbrukningen för byggnader och försörjningsåtgärder avseende utbildnings-, forsknings- och bespisningslokaler. I de årliga investeringsbehoven ingår sålunda enligt kommittén varken kostnader för inredning och utrustning av dessa lokaler eller över huvud investeringar i studentkårlokaler, undervisningssjukhus och studentbostäder. Följande tabell visar kommitténs bedömning av de årliga investeringsbehoven på skilda orter under perioden 1964/65—1972/73.

Av U 63 beräknade årliga investeringsbehov (byggnadskostnader enligt prisläget den 1 juli 1964) för utbildnings- och forskningslokaler samt bespisningslokaler vid universitet och högskolor i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm, Umeå, Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö budgetåren 1964/65—1972/73, milj. kr.

Ort	Beräknad medelförbrukning/budgetår, milj. kr.									Totalt
	1964/ 65	1965/ 66	1966/ 67	1967/ 68	1968/ 69	1969/ 70	1970/ 71	1971/ 72	1972/ 73	
Uppsala	8	10	20	30	30	35	35	35	34	237 ¹
Lund/Malmö .	45	60	49	40	25	17	16	15	15	282
Göteborg	24	28	40	50	50	40	30	30	26	318
Stockholm	23	25	31	47	56	56	48	38	38	362 ²
Umeå	10	27	30	25	16	10	5	2	2	127
Linköping	—	—	—	5	15	25	30	30	15	120
Örebro	—	—	—	—	5	7	1	—	—	13
Karlstad	—	—	—	1,5	1,5	—	—	—	—	3
Växjö	—	—	—	1,5	1,5	—	—	—	—	3
Totalt	110	150	170	200	200	190	165	150	130	1 465

¹ Härtill kommer investeringsbehov vid lantbrukshögskolan, vilka ej medtagits av kommittén (51,5 milj. kr.).

² Härtill kommer investeringsbehov vid gymnastiska centralinstitutet (4,3 milj. kr.), skogshögskolan (20,4 milj. kr.) och veterinärhögskolan (21,0 milj. kr.), vilka ej medtagits av kommittén.

För pågående byggnadsverksamhet och för redan projekterade eller byggnadsprogrammerade objekt vid universitet och högskolor (exkl. GCI och jordbrukets högskolor) uppskattar kommittén investeringsbehoven fr. o. m. budgetåret 1964/65 fram till slutet av 1960-talet till ca 680 milj. kr. Investeringsbehoven för utbildnings- och forskningslokaler samt bespisningslokaler fram t. o. m. 1972/73 beräknas, som framgår av tabellen, till nära 1 500 milj. kr. De i det föregående berörda rationaliseringsåtgärderna för ett bättre lokalutnyttjande, införandet av skiftutbildning etc. kan, framhåller kommittén, innebära något lägre investeringsbehov än det angivna.

I vad särskilt avser byggnadsverksamheten på nuvarande universitetsorter har kommittén vid fördelningen av investeringsbehoven under uppbyggnadsperioden förutsatt, att vissa åtgärder vidtas för en effektivare byggnadsplanering och att de lokalprogrammerande organen erhåller förstärkning. Vid fastställandet av planen har kommittén i första hand utgått från tidsplanerna för vid tidpunkten för kommitténs arbete pågående, projekterade och programmerade byggnadsobjekt. Vidare har kommittén särskilt prövat frågan om en snabbt igångsatt byggnadsverksamhet på de nya orterna. För byggnadsobjekt av här aktuell art kan enligt kommittén den första inflyttningen äga rum tidigast ca fyra år efter beslut om att starta planeringen. Med hänsyn till den projekterings- och arbetsmarknadssituation som kan förutses under överskådlig tid framåt är emellertid enligt kommitténs uppfattning genomgående minimitider för projek-

tering, teknisk och administrativ handläggning, byggande och utrustning endast i begränsad omfattning möjliga.

Kommittén förutsätter att den propedeutiska utbildningen i medicin skall börja i Linköping höstterminen 1969. Vid denna tidpunkt bör enligt kommitténs beräkningar permanenta utbildningslokaler kunna vara färdigställda i staden.

Även första intagningen till teknisk utbildning i Linköping bör enligt kommittén ske höstterminen 1969. Då man emellertid först år 1970 kan med säkerhet räkna med att vissa permanenta lokaler står till förfogande för den nya tekniska högskolan kan dock provisoriska lokaler för första årskursen behöva tillgripas. Kommittén påpekar i detta sammanhang att den föreslår en försöksverksamhet för TV-utbildning vid den nya högskolan. Denna försöksverksamhet bör enligt kommittén underlätta en igångsättning i provisoriska lokaler och även klargöra, vilka möjligheter som föreligger att unyttja TV såväl vid moderuniversitet som i decentraliserad universitetsutbildning.

Kommittén föreslår att den decentraliserade universitetsutbildningen skall starta höstterminen 1967 på samtliga berörda orter. Huvuddelen av de permanenta lokalerna för icke-laborativa ämnen bör enligt kommittén kunna vara färdigställda höstterminen 1968 på alla fyra orterna. Permanenta lokaler för laborativ verksamhet torde kunna vara iordningställda tidigast höstterminen 1969. Under några år måste man därför enligt kommittén tillgripa provisorier.

Vederbörande bygghandigheter (byggnadsstyrelsen och tekniska högskolans i Stockholm byggnadskommitté) bör enligt kommittén upprätta eller komplettera *utbyggnadsplaner* för samtliga lärosäten. Dessa bör i förhållande till nuvarande planer utvidgas till att omfatta även förslag till tidsplaner jämte därpå grundade investeringsprogram. Som grund för utbyggnadsplanerna bör bl. a. ligga av lokal- och utrustningsprogramkommittéerna (LUP-nämnden och LUP-kommittéerna) utarbetade s. k. »dimensionerande underlag». Lokalprogramarbetet i övrigt bör man, där så är möjligt, utföra genom *ramprogram*, som sedermera får specificeras i *detaljprogram* som grund för *detaljprojektering*. En förutsättning för att man skall kunna utarbeta ramprogram är enligt kommittén att *dimensioneringsnormer* för skilda institutionstyper föreligger.

Lokalbehoven för utbyggnaden av den medicinska utbildningen har prövats av läkarutbildningsberedningen, som grundat behovsbedömningarna på de erfarenheter beredningen gjort under sin tid som lokalplanerande organ på det medicinska utbildningsområdet. Kommittén anser att dessa bedömningar kan vara vägledande vid lokalbehovsprövningen för de medicinska fakulteterna. För de tekniska högskolorna är situationen mer komplicerad. Beträffande den nya tekniska högskolan i Linköping föreslår kommittén att gjorda bedömningar i specialutredningen om de tekniska högskolorna läggs till grund för det fortsatta planeringsarbetet. Vad gäller utbyggnaden av tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola anser kommittén att normerna i stomplan I för tekniska högskolan i Lund kan vara vägledande. På grundval av uppgifter från kommitténs lokalinventering och med ledning av lokalprogram för olika insti-

tutionstyper har kommittén låtit utarbeta vissa beräkningsnormer för institutionslokaler vid universitetens fria fakulteter. Kommittén föreslår, att dessa normer kommer till användning i det fortsatta programarbetet. Det bör enligt kommittén ankomma på LUP-nämnden att på grundval av vidare studier komplettera de normer som här berörts och, om det visar sig nödvändigt, justera dessa.

Beträffande *inredning* av universitets- och högskoleinstitutioner förutsätter kommittén, att man fullföljer det utvecklingsarbete som påbörjats för standardisering av inredningsdetaljer. Enligt kommitténs uppfattning bör det ankomma på LUP-nämnden att utarbeta *normer för utrustning* av lokaler för lågstadietutbildning.

Med hänsyn till de förändringar i olika hänseenden inom den högre utbildningen och forskningen som kan förutses i framtiden är det enligt kommittén angeläget, att man i möjligaste mån gör tillkommande lokaler *generellt* användbara. Största möjliga enhetlighet i lokalutformning bör underlätta utnyttjandet av prefabricerade byggkomponenter och industriella bygghetoder.

Kommittén anser det med hänsyn till de pressade tidsförhållandena och den begränsade projektörstillgång som kan väntas under de närmaste åren vara angeläget att man skapar sådana förutsättningar för handläggning av byggnadsärenden att projektering kan ske med största möjliga kontinuitet.

2.1.8. U 63:s slutsatser

Kommitténs huvudresultat är, att utbyggnaden av universitet och högskolor till största delen måste, oavsett utbyggnadsalternativ, ske på de nuvarande universitetsorterna. Permanent utbildning i någon betydande omfattning på ny ort — genom upprättande av ett nytt universitet — kan enligt kommittén påbörjas tidigast om fem år, varför det snabbaste sättet att avlasta de befintliga universiteten är att starta grundutbildning vid filialer till dessa. Medicinsk och teknisk utbildning måste enligt kommittén under alla förhållanden i viss omfattning anordnas utanför nuvarande universitetsorter. Vidare bör all forskarutbildning och grundforskning — med undantag av viss klinisk-medicinsk och teknisk forskning — hållas samman på nuvarande universitetsorter; i annat fall splittras enligt kommittén knappa resurser till förfång för grundforskningen.

Man kan enligt kommittén räkna med att antalet studerande vid universitet och högskolor kommer att bli större än de drygt 80 000 som kommittén haft som utgångspunkt för sina överväganden och förslag. Det torde enligt kommittén inte vara orimligt att i dag anta att antalet studerande i början av 1980-talet kommer att överstiga 100 000. Detta gäller, framhåller kommittén, den egentliga universitets- och högskolesektorn, vilken emellertid blott är en del, om än den största, av hela det postgymnasiala utbildningsfältet. Vid sidan av det ökade antalet studerande vid universitet och högskolor måste man enligt kommittén också räkna med en mycket kraftig ökning vid andra postgymnasiala utbild-

ningslinjer. Det är sannolikt att den relativa ökningen i studerandeantalet vid denna typ av postgymnasiala utbildningslinjer t. o. m. blir kraftigare än vid universitet och högskolor.

Kommittén finner att man av såväl kostnadsskäl som utbildnings- och forskningspolitiska skäl bör hålla samman universitets- och högskoleorganisationen på tio orter. Det kan därför enligt kommittén finnas anledning räkna med att även utbyggnaden av den icke-akademiska sektorn i framtiden bör ske på ett förhållandevis litet antal orter. Det ligger enligt kommittén nära till hands att till orter med universitetsutbildning i betydande omfattning koncentrera — förutom en växande universitets- och högskolesektor — även en expanderande icke-akademisk postgymnasial utbildning.

Utbildningen inom vårdområdet kommer, anför kommittén, att i framtiden få ännu större betydelse. Sålunda kommer med säkerhet utbildningen av sjuksköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, laboranter, idrotts- och gymnastikledare m. fl. att högst väsentligt utvidgas. Gemensamt för alla dessa utbildningslinjer är beroendet av anknytning till högspecialiserade sjukhus. En viss koncentration av denna icke-akademiska utbildning inom vårdsektorn till Örebro med dess regionsjukhus är därför enligt kommitténs mening ganska sannolikt. Självfallet kommer även andra sjukhus med hög specialisering, exempelvis lasaretten i Jönköping och Karlstad, att utvidga sin utbildning på vårdområdet.

Läroarbetsutbildningen är, påpekar kommittén, en annan betydelsefull sektor av det postgymnasiala utbildningsområdet. Man kommer i framtiden säkerligen att vidga utbildningen av folkskollärare, småskollärare, förskollärare, lärare för specialskolor m. fl. Kommittén anser det naturligt att en väsentlig del av en ökad och mer differentierad läroarbetsutbildning koncentreras till de nuvarande universitetens filialorter. Enligt kommittéförslaget kommer den mest fullständiga decentraliserade utbildningen att förläggas till Linköping och Örebro. Därest förslaget i denna del genomförs är det enligt kommitténs mening sannolikt att läroarbetsutbildningen koncentreras till dessa städer.

Som en tredje sektor, inom vilken utbildning av icke-akademisk postgymnasial karaktär torde komma att öka, nämner kommittén den merkantila. Sålunda kommer exempelvis kameral och försäljningsteknisk utbildning för blivande yrkesutövare inom de växande serviceområdena att i framtiden få större omfattning än nu. Kommittén finner det följdriktigt om orter med akademisk grundutbildning i samhällsvetenskapliga ämnen och i språkämnen — enligt kommitténs förslag, förutom nuvarande universitetsorter, bl. a. Örebro, Linköping, Karlstad, Växjö och Sundsvall — blir centra för denna typ av utbildning.

Av den nu redovisade skissen till en sannolik utveckling inom hela den postgymnasiala sektorn sluter kommittén att ett realiserande av dess förslag kommer att innebära en utvidgning av universitets- och högskolesektorn utan onödig splittring av knappa resurser, samtidigt som naturliga förutsättningar skapas för en måttlig regional spridning av hela den postgymnasiala utbildningens expansion.

2.2. Remissyttrandena

2.2.1. Allmänt

Liksom vid remissbehandlingen av prognos- och planeringsgruppens inom ecklesiastikdepartementet promemoria rörande det högre utbildningsväsendets fortsatta utbyggnad (december 1962) jämte Tendenserna på akademikernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet (SOU 1962:55) framhåller ett stort antal remissinstanser med anledning av 1963 års universitets- och högskolekommittés utbyggnadsförslag angelägenheten i en mycket kraftig utbyggnad av den postgymnasiala utbildningsorganisationen. På sikt måste en dylik satsning från samhällets sida visa sig lönande både för samhället och för den enskilde individen. Ett flertal instanser förordar en väsentligt större utbyggnad fram till 1970-talets början än den riksdagen år 1963 i princip beslutade.

U 63:s förslag har bedömts ganska olika av skilda remissinstanser.¹ Från fakulteter och konsistorier vid universitet och högskolor, företrädare för forskningsintressen och från SACO har kritik riktats mot framförallt förslaget om en vidgad och permanentad decentraliserad universitetsutbildning. Från universitetskanslersämbetets liksom övriga myndigheters, övriga fackliga organisationers och näringslivets sida samt från kommunalt håll har man ställt sig väsentligt mer positiv till kommitténs förslag och i många fall har förslagen hälsats med stor tillfredsställelse. Även student- och ungdomsorganisationerna är förhållandevis positiva i sin bedömning. Allmänt understryks nödvändigheten av rationaliseringar på universitets- och högskoleområdet mot bakgrunden av de stora krav på resurser som utbyggnaden under de närmaste åren kommer att ställa.

Beträffande U 63:s förslag till utbyggnad på skilda orter föreligger i remissyttrandena en genomgående positiv inställning till en omfattande utbyggnad av universitetet i Umeå. Flera remissinstanser förordar en kraftigare utbyggnad i denna stad än den kommittén föreslagit. Bland de instanser som tagit ställning till lokaliseringsfrågorna under anslutning till huvuddragen i kommitténs utbyggnadsförslag förordar flertalet medicinsk och teknisk samt decentraliserad universitetsutbildning i humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen i Linköping. Ett inte obetydligt antal instanser vill se denna utbyggnad som ett första seg mot ett fullständigt universitet i staden. De flesta remissinstanserna ställer sig också positiva till en utbyggnad av decentraliserad universitetsutbildning i Örebro motsvarande den som föreslås förlagd till Linköping. Kommitténs förslag att inrätta filialer i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen i Karlstad och Växjö röner däremot inte lika stark anslutning. Ett flertal lokaliseringsalternativ diskuteras. I remissyttrandena från företrädare för de norrländska intressena men även i andra yttranden kritiserar kommittén främst för att den inte föreslagit inrättandet av en enhet för högre teknisk utbildning i Norrland.

¹) När en remissinstans ingivit ett yttrande, till vilket fogats en eller flera reservationer har i denna framställning endast majoritetsmeningen återgivits.

Ett stort antal remissinstanser framhåller angelägenheten i en samlad bedömning av det pågående utredningsarbetet inom utbildningssektorn. Ett flertal instanser beklagar att det inte varit möjligt att samordna behandlingen av i första hand 1960 års lärarutbildningssakkunnigas betänkande *Lärarutbildningen* (SOU 1965:29 och 30) och 1963 års forskarutrednings väntade förslag med U 63:s utbyggnadsförslag. Vissa instanser framhåller vidare önskvärdheten i att bedömningen kunnat göras med beaktande av kommande förslag från gymnasieutredningen rörande vuxenutbildningen och från yrkesutbildningsberedningen, vilken bl. a. har att behandla postgymnasial yrkesutbildning.

Ett mindre antal instanser redovisar i sina remissyttranden vissa allmänna synpunkter och principiella överväganden rörande den fortsatta utbyggnaden av universitet och högskolor. *Universitetskanslers-ämbetet* konstaterar, att 1963 års riksdagsbeslut i princip stadfäster att planeringen inom det högre utbildningsväsendet primärt har att utgå från i prop. 1963:172 fastställda antaganden om studerandantalets förändring fram till början av 1970-talet. En väsentlig rubbning av dessa antaganden måste därför enligt ämbetets mening kunna aktualisera en omprövning av riksdagsbeslutet år 1963. Ämbetet fortsätter.

I sin remiss till vederbörande universitetsmyndigheter av föreliggande betänkande har kanslersämbetet anmodat dessa instanser att beakta den ytterligare ökning av studerandantalet, som kan beräknas följa av riksdagens beslut i fjol angående reformering av de gymnasiala skolorna (prop. 1964:171). Ämbetet vill i detta sammanhang erinra om sina beräkningar i mars i år, avseende långtidsbudgeten för perioden 1966/67—1969/70, rörande tillströmningen till universitet och högskolor. Dessa beräkningar grundades på en kalkyl angående studentexaminationen, som redovisats i gymnasieutredningens huvudbetänkande (SOU 1963:42). Ämbetets beräkningar utmynnade i att tillströmningen till universitet och högskolor och därmed siffrorna för antalet närvarande studerande kunde väntas ligga ca 9 % högre än de motsvarande siffror som U 63 haft att utgå från. Eftersom en väntad mycket betydande ökning av tillströmningen till postgymnasiala icke-akademiska utbildningsvägar förutsattes i 1963 års riksdagsbeslut angående utbyggnad av universitet och högskolor — den kalkylerade omfattningen av denna »avlänkning» utgjorde en betydelsefull faktor vid fastställandet av ramtalet ca 83 000 närvarande i början av 1970-talet — påpekade ämbetet i sina kommentarer till marsberäkningen, att denna gjorts under förutsättning att tillströmningen till ifrågakvarande icke-akademiska utbildningsvägar komme att öka i proportion till ökningen i studentexaminationen. Det bör tilläggas att ämbetets beräkningar i mars, relaterade till U 63:s ramtal, i huvudsak innebär, att närvaroantalet ca 83 000 skulle komma att uppnås redan höstterminen 1969 och att motsvarande antal för 1972/73 skulle utgöra omkring 91 000. Utgående från målsättningen i 1963 års beslut och därmed från det förhållandet att de spärrade fakulteternas och utbildningslinjernas kapacitet under den nu aktuella perioden i stora drag fastställts, kan ämbetet inte finna annat än att en sådan ökning av tillströmningen till de fria fakulteterna måste leda till en väsentligt annorlunda struktur inom det högre utbildningsväsendet än som av-

setts. En dylik mer eller mindre automatisk och därtill förhållandevis snabbt inträdande strukturförskjutning kan givetvis också på skilda sätt påverka andra sektorer av utbildningsväsendet. Praktiskt taget samtliga de av ämbetet hörda myndigheterna, som närmare berört frågan om tillströmningen, har också understrukit bräckligheten i de antaganden som U 63 enligt sina direktiv haft att utgå från. För egen del vill ämbetet i anslutning härtill konstatera, att den av gymnasieutredningen kalkylerade utvecklingen i fråga om examinationen från gymnasiet tillsammans med ytterligare faktorer, som kan väntas påverka dimensioneringen av universitet och högskolor, synes allvarligt ändra de nu diskuterade förutsättningarna för riksdagsbeslutet 1963.

Vidare konstaterar ämbetet att den växande *efterfrågan på högre utbildning* är ett markant kännetecken i de senaste decenniernas utveckling i vårt land liksom i så många andra länder. Det finns därför anledning belysa den mekanism som inryms i själva expansionen. Vissa tendenser kan i framtiden väntas öka styrkan av de *faktorer som generar efterfrågan* på högre utbildning. Det rör sig här om faktorer som enligt ämbetet delvis bör adderas till dem som ligger till grund för U 63:s ramtal. Beträffande studentexaminationen framhåller ämbetet bl. a.

Trycket från grundskolan — via i första hand de teoretiska gymnasiala studievägarna — på universitets- och högskoleväsendet synes kunna bli avsevärt starkare än som förutsattes i beslutet om reformering av de gymnasiala skolorna. Iakttagelser beträffande linjevalet på grundskolans högstadium de senaste åren understödjer en sådan förmodan. I propositionen 1964:171 har beräknats att det nya gymnasiet och fackskolan under 1960-talet skulle bli utbyggda till en sammanlagd kapacitet, som omkring år 1970 motsvarar en intagning av ca 50 % av årskullen. Som riktpunkt för omfattningen har i propositionen angivits att vid sistnämnda tidpunkt intagningen till gymnasiet kommer att utgöra 30 % och till fackskolan 20 % av årskullen. Ämbetet vill i detta sammanhang erinra om att gymnasieutredningen för sin del ansett det sannolikt (jfr prop 1964:171, diagram s. 26) att 1970 omkring hälften — och därefter en långsamt ytterligare stigande andel — av årskullen 17-åringar efter genomgången grundskola skulle komma att söka sig till teoretisk gymnasial utbildning. Spänningen mellan den av riksdagen beslutade målsättningen och de grundläggande antagandena kräver uppenbarligen en skärpt uppmärksamhet. I anslutning härtill vill ämbetet också peka på de eventuella verkningarna av möjligheten att från fackskola övergå till gymnasium.

Ämbetet berör vidare det stigande fort- och vidareutbildningsbehovet på såväl akademisk som icke-akademisk nivå, det ökade lärarbehovet vid en reformering av yrkesutbildningen och den gymnasiala vuxenutbildningen, spörsmålet om den postgymnasiala icke-akademiska yrkesutbildningen samt behovet av aktivare medverkan från universitetsväsendets sida i folkbildningsarbete av olika slag.

Fortsättningsvis diskuterar universitetskanslersämbetet kravet på *arbetskraftens rörlighet*. Ämbetet avser i detta sammanhang dels den horisontella rörligheten — möjligheten för den enskilde att byta sysselsättningsområde i »sidled» — dels en vertikal rörlighet, dvs. möjligheten att inom en och samma yrkessektor ersätta visst slag av arbetskraft med annat slag, beträffande vilka kategorier

utbildningsnivåerna är olika. Enligt kanslersämbetets mening bör här berörda krav komma att återspeglas i en fortlöpande omprövning av konstruktionen av skilda utbildningsgångar — *utbildningens rörlighet*.

Vidare tar universitetskanslersämbetet upp frågan om *dimensioneringen av utbildningssektorn i stort* och anför i huvudsak.

Frågan om dimensioneringen av en viss sektor av utbildningsområdet, såsom i förevarande fall universitets- och högskolesektorn, måste grundas på en total-syn över *hela* utbildningsområdet. Bristen på kvalificerad arbetskraft är betydande inom ett stort antal områden. Att räkna med en mättnad i fråga om de mest eftersökta personalkategorierna, grupper med särskilt lång och kvalificerad utbildning, är måhända möjligt med ett relativt snävt, nationellt betraktelsesätt. Det framstår emellertid allt klarare att efterfrågan på arbetskraft, i takt med en växande rörlighet över gränserna, bättre språkkunskaper hos allt större del av ett folk etc., icke kan mätas med utgångspunkt i ett visst lands förhållanden. I sammanhanget bör också beaktas betydelsen av det bistånd till det internationella uppbyggnadsarbetet i de underutvecklade länderna, vari vårt land kan komma att svara för ett växande engagemang. Också industriellt välutvecklade länder med ett i förhållande till vårt land underdimensionerat utbildningsväsende kan komma att i växande utsträckning efterfråga arbetskraft i vårt land.

Utifrån den aspekt på utbildningssektorn såsom en helhet, som ämbetet i det föregående velat anlägga, synes frågan om dimensionering i stort och därmed den mycket betydelsefulla frågan om tillströmningen till de fria fakulteterna i huvudsak framstå som ett fördelningsproblem. Ämbetet vill i anledning av den diskussion rörande den enskildes valfrihet att välja utbildningsväg, som förts vid remissbehandlingen inom universiteten av U 63:s betänkande, framhålla att kravet på en så stor valfrihet inom universitetssektorn som möjligt i och för sig naturligtvis måste framstå som ett ytterst angeläget önskemål. Men ämbetet finner det också angeläget att understryka, att samma krav på valfrihet bör kunna ställas t. ex. av sökande till andra yrkesutbildningsvägar och av vuxna, som tidigare icke fått tillfälle till utbildning. Det synes därför icke vara möjligt att med styrka hävda ett privilegierat valfrihetskrav.

Det mest karaktäristiska i fördelningsproblemet synes ligga däri, att hela utbildningssektorn f. n. utvecklas på grund av relativt samtidigt fattade reformbeslut. Ett betydande samlat krav på resurser för utbildningssektorn har att konkurrera med viktiga bristsektorer inom andra delar av samhällsekonomin, t. ex. sjukvårdsområdet och bostadsområdet. Ämbetet är samtidigt medvetet om att den högre utbildningen framöver har att konkurrera icke blott med näringslivet om investeringsresurser och personer för forsknings- och utvecklingsarbete m. m. utan även med andra sektorer inom utbildningsväsendet om i första hand lärare.

Med anledning av vissa uttalanden i prop. 1965:125 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 har universitetskanslersämbetet utifrån sin *långtidsbudget* för 1966/67—1969/70 funnit anledning att i huvudsak framhålla följande rörande universitets- och högskoleexpansionen.

Propositionens beräkningar synes bygga på förutsättningen att den ytterligare expansion av universitetssektorn, som ämbetet enligt det föregående funnit bli en följd av gymnasiets omorganisation m. m., antingen icke skall genomföras eller också genomföras utan nämnvärd utvidgning av kostnadsramen. Av propositionens

nens kalkyler framgår icke, om den överströmning av studerande till icke-akademiska utbildningsvägar, som i så fall kan förutses, föranlett någon ökning av de ramar, som i propositionen beräknats för den icke-akademiska utbildningssektorn. Har så icke skett, måste slutsatsen bli att fortsatt utbildning icke avses skola beredas för det antal personer, som faller utanför de ramar varmed U 63 räknat och som enligt det föregående är för snäva, i den mån möjligheter icke föreligger att nedbringa kostnaderna för utbildningssystemet i dess helhet genom reglering av tillströmningen eller genom lämpliga rationaliserings- eller andra åtgärder.

Bedömes dessa frågor enbart ur synpunkten huruvida möjligheter föreligger att rekrytera behövt antal lärare inom universitets- och högskoleväsendet, bör beaktas, att ämbetet funnit rekryteringssituationen ljusare än U 63 räknat med.

Bedömes frågorna närmast från vissa statsfinansiella synpunkter bör beaktas, att ämbetet räknar med att det tillskott av studerande, som väntas utöver de i U 63 beräknade ramarna, väsentligen kommer att absorberas av de filosofiska fakulteterna bl. a. av de humanistiska och samhällsvetenskapliga. Såsom framgår av U 63:s betänkande (s. 228) svarar samhällsvetenskapliga fakulteter och övriga fria fakulteter blott för närmare 13 % av de totala driftkostnaderna vid full utbyggnad enligt 1963 års program, fränsett kostnader för biblioteks- och serviceanläggningar samt andra gemensamma kostnader för universitetsväsendet. En närmare granskning av de i propositionen framlagda kalkylerna, som är av mycket översiktlig karaktär, har icke varit möjlig att genomföra. Det torde emellertid knappast vara möjligt att genom reglering av tillströmningen till de nyssnämnda vad drift- och anläggningskostnader beträffar billigaste fakulteterna eller genom rationalisering och andra åtgärder inom dessa fakulteter vinna de dämpningar i kostnadsutvecklingen som i propositionen förutsatts för universitetsväsendets del. Åtgärderna måste också ta sikte på de spärrade, vad kostnader för drift och investeringar beträffar väsentligt dyrare fakulteterna. Skulle dessa åtgärder behöva sikta till att begränsa även intagningen vid dessa fakulteter, rubbas hela underlaget för U 63:s beräkningar.

Bedömes härjämte de i propositionen aktualiserade frågorna i huvudsak ur en vidare stats- och samhällsekonomisk synvinkel är det uppenbart, att en ökning av tillströmningen utöver U 63:s ramtal av den omfattning ämbetet kalkylerat med innebär ett motsvarande väsentligt ökat engagemang från den offentliga sektorns sida. I blickpunkten kommer därvid skilda investeringskostnader och kostnader för studiesociala åtgärder och studentbostäder samt för ytterligare följdåtgärder på grund av en sådan utveckling. Vidare bör också beaktas konsekvenserna för arbetsmarknadens del av att en på så sätt växande andel av befolkningen i yrkesverksam ålder kvarhålls under utbildning och i motsvarande omfattning reducerar den direkt i yrkesverksamhet sysselsatta arbetskraften.

Mot bakgrunden av det nu anförda finner ämbetet att hela frågan om universitetsväsendets dimensionering kan från propositionens utgångspunkter behöva på nytt upptas till övervägande. Ämbetet, som icke ansett sig böra företaga en dylik omprövning framlägger för att underlätta bedömandet av vissa samhällsekonomiska konsekvenser av den ökning av studerandeintaget, varmed ämbetet i det föregående räknat, i sitt yttrande en beräkning av de ökade investeringskostnaderna vid en sådan ökning. Vad driftkostnaderna beträffar hänvisar ämbetet till beräkningar som av ämbetet framlagts i långtidsbudget.

Skolöverstyrelsen, som i sitt yttrande huvudsakligen uppehåller sig vid universitets- och högskolekommitténs förslag om decentraliserad universitetsutbildning, framhåller inledningsvis angelägenheten i en *helhetssyn på utbildningsväsendet*. Överstyrelsen konstaterar, att den absoluta huvuddelen av studerande vid universitet och högskolor hittills rekryterats bland studenter från allmänt gymnasium. Övergången från fackgymnasier har varit förhållandevis låg. I det nya integrerade gymnasiet, framhåller överstyrelsen, måste man räkna med ett ökat intresse för fortsatta studier bland studenter från teknisk och ekonomisk linje. Skolöverstyrelsen finner mot bakgrund av i yttrandet redovisade beräkningar rörande utsläppet från gymnasierna fram till år 1980, att om nuvarande frekvenser för övergång till »universitetsstudier» gäller och accepteras även omkring år 1980 det sannolika studerandeantalet vid universitet och högskolor skulle uppgå till mellan 110 000 och 120 000. Om härtill läggs att universitetsutbildningen i framtiden kommer att efterfrågas av och kan tänkas bli tillgänglig även för personer utan studentexamen, t. ex. med utbildning från fackskola och yrkesskola, är det enligt skolöverstyrelsen tydligt att ramtalet 90 000 omkring år 1980 ligger väsentligt under den sannolika efterfrågan på universitetsutbildning vid denna tidpunkt. Skolöverstyrelsen anser det även tveksamt om nämnda ramtal kan sägas vara något tillförlitligt mått på samhällets kommande efterfrågan på personer med dylik utbildning.

Skolöverstyrelserna anför i sammanhanget vidare bl. a.

Av lärarutbildningssakkunnigas betänkande (SOU 1965:29) framgår att man på längre sikt räknar med att en intagning för lärarutbildning för högstadium, gymnasium och fackskola av ca 2 400 personer per år skulle vara tillräcklig för att skolväsendet skulle få en tillfredsställande försörjning med lärare. Överstyrelsen kan i detta sammanhang inte ta ställning till huruvida dessa beräkningar är riktiga eller ej men hyser likväl den uppfattningen att, även om intagningsbehovet per år skulle uppgå till 3 000 å 4 000 personer, så borde detta antal väl rymmas inom de av kommittén angivna ramtalen.

Överstyrelsen har därför ingen anledning till erinran mot att utbyggnaden av vad vi med dagens begrepp definierar som universitets- och högskoleutbildning inriktas på en dimension av ca 90 000 elever omkring 1980. Det är emellertid självklart att nämnda dimension fortlöpande måste omprövas i anslutning till en rullande långtidsplanering, som inte blott omfattar hela utbildningsväsendet utan också griper över andra samhällssektorer av betydelse i sammanhanget. Det angivna ramtalet är som tidigare framhållits inte heller något statistiskt säkerställt uttryck för vare sig efterfrågan på utbildning eller på utbildade utan får i stället betraktas som mått på de resurser samhället, i avvägningen mellan olika angelägna behov, kan antas komma att avdela för universitetsutbildningen. Det får emellertid samtidigt antas, att en dylik återhållsamhet beträffande utbildningskapaciteten inom universitetssektorn är möjlig endast under förutsättning att under perioden fram till 1980 sker en betydande utbyggnad av andra former av postgymnasial utbildning, för vilkas förverkligande kommer att användas personella resurser av delvis annan karaktär än den som utnyttjas i universiteten. I anslutning härtill får överstyrelsen framhålla betydelsen av att studie- och yrkesvägledningen på det gymnasiala stadiet ytterligare intensifieras och effektiviseras.

Överstyrelsen vill med dessa reflexioner också ha sagt, att de svårigheter att åstadkomma en balanserad expansion av *hela* utbildningsväsendet, som med avseende på återstoden av 1960-talet åskådliggjorts och kommenterats i propositionen 1965:125 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m., bilaga E: Långtidsbudget (s. 37—43, 52 och 53), sannolikt kommer att med ungefärligen samma styrka göra sig gällande under 1970-talet, under förutsättning att ökningstakten i bruttonationalprodukten skall hållas minst oförändrad.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner, att utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet får vägas mot andra angelägna och kostnadskrävande projekt i samhället. Även om man begränsar sig till utbildningsfrågorna kan man konstatera stora eftersläpningar i utbyggnaden av skolväsendet på lägre nivåer. Styrelsen fortsätter.

Möjligheterna att lokalt minska investeringstrycket genom att fördela utbildningsinvesteringarna jämnare över landet än vad som hittills skett bör utnyttjas, givetvis under förutsättning av bibehållen utbildningsstandard. De höga studerandetalen är till viss del en följd av långa studietider och ett mindre effektivt utnyttjande av personella och lokala resurser. Det är därför av största vikt att utbildningskapaciteten utnyttjas rationellt och att en effektivisering av den akademiska undervisningen i största möjliga utsträckning sker. Resurser bör även ställas till förfogande för detta ändamål.

Styrelsen finner det angeläget att utbyggnaden av den högre undervisningen inte enbart sker på universitets- och högskolenivå. De icke-akademiska postgymnasiala utbildningsvägarna är ett viktigt led i samhällets totala utbildningspolitik. Det finns på arbetsmarknaden ett stort behov av arbetskraft med denna typ av utbildning samtidigt som det bland ungdomen finns intresse för kortare postgymnasial utbildning. Den kapacitetsökning som måste ske på detta område kan delvis förläggas till orter utanför storstadsregionerna och därigenom bidra till en jämnare fördelning av utbildningsinvesteringarna.

Genom att skapa nya attraktiva postgymnasiala utbildningsvägar och genom att bygga ut sådana av de redan nu existerande som har en otillräcklig kapacitet för arbetsmarknadens behov skulle man dels kunna tillgodose detta behov, dels avlasta universitet och högskolor en del av studerandeökningen.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* med instämmanden från *Jernkontoret*, *Svenska pappersbruksföreningen* och *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* framför i huvudsak följande allmänna synpunkter.

Kommitténs överväganden och förslag grundas på en omfattande kartläggning såväl av den totala nu förefintliga utbildningskapaciteten på olika akademiska områden som av redan beslutade utbyggnadsprojekt. Denna totalöversikt över de närmaste årens faktiska resurser för akademisk utbildning är enligt organisationernas mening en väsentlig förutsättning för att den nu aktuella kapacitetsökningen på olika delområden skall kunna planeras och samordnas på ett rationellt sätt.

Kommittén har inte haft till uppgift att utreda om förutsättningar överhuvudtaget finns för en utbyggnad av den omfattning och inom de tidsramar som an-

givits, utan endast att föreslå och kostnadsberäkna alternativa former för de intagningsökningar som i princip redan fastställts i riksdagsbeslut.

De kostnadsberäkningar som redovisas för de olika utbyggnadsalternativen är, framhåller kommittén, att betrakta som mycket osäkra, främst på grund av svårigheten att förutsäga hur relationerna mellan olika slag av kostnader såsom t. ex. personal och utrustning kan komma att förändras under prognosperioden. Beräkningarna är grundade på nuvarande relationer och kostnadsläge, samtidigt som kommittén utgår ifrån att kostnadsrelationerna sannolikt kommer att förändras kraftigt, särskilt i den grundläggande undervisningen. Enligt organisationernas mening förefaller det icke osannolikt att de preliminära kostnadsberäkningarna efterhand kan behöva justeras uppåt och utbyggnaden därigenom bli en än kraftigare belastning på samhällsekonomin än man kan räkna med på grundval av nu föreliggande material. Den uppräknad av studerandeantalet som nyligen gjorts inom universitetskanslersämbetet ger grund till farhågor för en väsentlig fördyring.

Den här påtalade osäkerheten, beträffande såväl kostnaderna för den nu tilltänkta expansionen som det framtida studerandeantalet, gör det enligt organisationernas mening angeläget att ett beslut om utbyggnad i dagens läge ger utrymme för smidig anpassning till eventuellt ändrade finansiella avvägningar. Utbyggnaden av universitet och högskolor måste fortlöpande avvägas mot expansionsbehov inom andra samhällssektorer.

Tillgången på personal för det föreslagna utbyggnadsprogrammet har varit föremål för omfattande utredningar inom kommittén. Olika möjligheter att reducera den belastning på de begränsade personalresurserna som den beslutade kapacitetsökningen måste medföra synes ha spelat stor roll för valet av utbyggnadsalternativ.

Kommittén framhåller i olika sammanhang knappheten på lärarresurser under utbyggnadsperioden och visar att den s. k. reinvesteringsandelen för vissa utbildningsområden i början av perioden måste uppgå till betydligt mer än 2/3 av samtliga personer med doktorsgrad. För den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten och de tekniska högskolorna beräknas denna reinvesteringsandel till i det närmaste 80 % för perioden 1964/65—1966/67 för att sedan sjunka till knappt 70 % följande tvåårsperiod och till drygt 50 % för åren 1970/71—1972/73. Inom den samhällsvetenskapliga fakulteten beräknas motsvarande siffror till respektive 97, 86 och 52 %. Genomsnittligt för hela utbyggnadsskedet och samtliga fakulteter ligger detta reinvesteringsbehov betydligt över 50 %.

Redan nu föreligger en allvarlig brist på kvalificerade akademiker på en rad områden i samhället. Det synes ofrånkomligt att en i vissa ämnen nära 100-procentig och i andra mer än 75-procentig reinvestering i det akademiska utbildningsväsendet av personer med doktorsgrad får återverkningar på näringsliv, forskning och förvaltning. Utbyggnadsprogrammet torde också förutsätta en starkt ökad reinvestering av akademiker av lägre grader, vilket måste ytterligare skärpa bristen på kvalificerad arbetskraft i samhället i övrigt.

Självfallet har den akademiska utbildningen en nyckelfunktion för att på sikt avhjälpa dessa brister. Organisationerna vill emellertid framhålla att omfattningen av och takten i utbyggnaden av denna utbildning måste sättas i relation till de totala personaltillgångarna och personalbehoven inom andra samhällssektorer för att man skall nå den mest produktiva fördelningen av resurserna. Utbyggnaden måste självfallet också ske i sådana former att de utomordentligt viktiga kraven på undervisningens kvalitet tillgodoses. Det är vidare av vikt att utbyggnaden sker med sådan samordning och rörlighet mellan olika studievägar

och studieorter, att risken för felinvesteringar och tidsförluster i den fortlöpande anpassningen till förändrade utbildningsbehov så långt möjligt begränsas. Organisationerna vill i detta sammanhang framhålla vikten av ett fortsatt arbete på att utveckla material och metoder för kontinuerliga arbetskraftsprognoser.

Sveriges mekanförbund redovisar ett liknande synsätt och understryker betydelsen av att man fortlöpande följer och analyserar det totala behovet av akademisk utbildning och forskning i landet. Förbundet fortsätter.

Med de begränsade finansiella och framför allt personella resurser som nu och inom överskådlig framtid står till förfogande, måste en kontinuerlig totalplanering tillmätas grundläggande betydelse för möjligheterna att realisera det önskvärda akademiska utbyggnadsprogrammet vid sidan av andra krävande samhällsuppgifter.

De i direktiven angivna talen för utbildningsbehovet har icke av kommittén tagits upp till någon noggrannare prövning. Huruvida de prognoser, som ligger till grund för direktiven är rimliga undandrar sig därför vårt bedömande. Kommittén har också av olika skäl bedömt sina egna kostnadsberäkningar som mycket osäkra, motiverat av svårigheterna att förutsäga hur relationerna mellan olika kostnadsslag kan komma att förändras. Man har därför utgått från nuvarande relationer och kostnadsläge, men framför samtidigt uppfattningen, att dessa relationer kan komma att ändras kraftigt.

De här anförda förhållandena understryker kraftigt behovet av att man vid beslut om utbyggnad av universitets- och högskoleutbildningen bereder möjlighet till en successiv anpassning till eventuellt ändrade förhållanden beträffande såväl kostnader och utbildningsbehov som till andra variabla faktorer.

Kooperativa förbundet anför i huvudsak.

Det kan förefalla mindre ändamålsenligt att i exakta tal uttrycka den framtida tillströmningen till universitet och högskolor, men det synes styrelsen tämligen uppenbart att tidigare beräkningar är för låga och orealistiska. Styrelsen anser det mycket sannolikt att efterfrågan på akademisk utbildning kommer att ytterligare öka. Det finns, enligt styrelsens mening, all anledning att hälsa denna, av bl. a. gymnasiereformerna och de i övrigt vidgade möjligheterna att bedriva akademiska studier, föranledda ökningen med tillfredsställelse. På sikt måste en ökad utbildningsnivå och utbildningsomfattning verka produktivitetshöjande och värdefull för samhällets utveckling i övrigt.

Styrelsen vill dock framhålla att den finner att U 63 i alltför hög grad behandlat den akademiska utbildningen som en isolerad företeelse. Planeringsarbetet för den framtida utbyggnaden, inte minst frågan om graden av decentralisering, skulle ha fått en bättre och riktigare belysning om kommittén beaktat hela den postgymnasiala utbildningssektorns behov. Visserligen finnes möjligheten att andra utredningar inom skolområdet ägnar uppmärksamhet åt dessa förhållanden, men bl. a. borde formerna för integration mellan akademisk och icke-akademisk utbildning liksom akademiska påbyggnadskurser för de mer yrkesinriktade gymnasiala linjerna, ha beaktats.

Med dessa anspråk på en eventuell organisatorisk samordning mellan akademisk och övrig postgymnasial utbildning följer att denna samordning bäst skulle kunna genomföras om den kunde lokaliseras till orter där akademisk utbildning finnes att tillgå. Styrelsen finner här ytterligare ett skäl för det av kommittén föreslagna filialsystemet.

LO framhåller, att man vid planeringen av universitets- och högskoleutbyggnaden måste ta hänsyn till de tillgängliga resursernas fördelning inom hela utbildningssektorn. LO yttrar.

LO finner dock, att betydande resurser för universitetsutbildningen måste avdelas just för att övrig utbildning skall kunna utvecklas i den önskvärda takten. Risker skulle i annat fall komma att föreligga för att det gymnasiala skolsta-diets utveckling bleve hämmat och att allt för stora grupper, i likhet med vad som hittills skett, skulle ställas utanför den utbildning de är kompetenta för.

LO anser även att väsentliga resurser måste avdelas för den vuxenutbildning, vilken allt talar för kommer att bli av betydande omfattning. Utredningsarbetet om vuxenutbildningen pågår för närvarande. Gymnasieutredningens vuxenutbildningsavsnitt beräknas bli framlagt detta år. Med säkerhet kommer att uppvisas, att stort intresse förefinns för denna del av utbildningssektorn. Det utbildningsklientel dessa avsnitt kommer att omfatta har hittills fått stå efter för praktiskt taget alla andra avsnitt. Ett gott exempel på såväl omfattningen av utbildningsintresset som elevkvaliteten, är den kurs i statskunskap som genomfördes i »radiouniversitetets» regi under föregående år. Kursen visar att det finns ett utomordentligt stort intresse för studier och fortbildning, som sker via mass-media. Den TV- och radiohögskola, som Radioutredningen föreslagit, bör kunna bli goda komplement till andra studieformer på vuxenutbildningsnivå. Samma gäller även för korrespondensundervisningen och studiecirkelformer eller en kombination av dessa. Hittills har dessa studieformer allt för litet beaktats och understötts i den målinriktade undervisningen. LO anser att en kraftfull satsning på dessa studieformer även är en god investering i och ett komplement till såväl vuxenutbildning som skolutbildning på gymnasial- samt universitets- och högskolenivå.

Som alternativ till vissa studievägar vid universiteten anser LO, att en meto-disk uppbyggnad av en målinriktad postgymnasial icke-akademisk (yrkes-) utbildning i större omfattning och gällande flera yrken snarast måtte organiseras. Sådan utbildning finns i relativt ringa omfattning i anslutning till såväl universitet som yrkesskolor, som till de bägge utbildningsformerna i samverkan. LO ser i en sådan målinriktad utbildning ej enbart ett alternativ till vissa humanistiska examina, vilka ofta har en diffus målinriktning. Med vissa grundläggande examina och kunskaper i botten, varpå nämnda yrkesutbildning lägges, skulle ett meningsfullt yrkesarbete snabbare kunna presteras av dessa elever. Viss av-läkningsseffekt från universiteten skulle samtidigt vinnas.

TCO framhåller.

Enligt TCO:s mening måste man eftersträva att skapa ett enhetligt post-gymnasialt utbildningssystem, där på sikt alla slag av postgymnasial utbildning organisatoriskt integreras inom universitetens ram. Detta ter sig som ytterligt angeläget inte minst för att möta den pågående utvecklingen inom det post-gymnasiala utbildningsområdet, där tendensen att bygga över gränserna mellan akademisk utbildning och annan postgymnasial utbildning redan framträder klart.

För att det snabbt växande antalet ungdomar, som under den närmaste fram-tiden kommer att söka sig till akademiska studier, skall kunna få en meningsfull och i arbetslivet användbar utbildning synes det också angeläget att man i be-tydande utsträckning skapar möjligheter till »blandutbildningar», vari akade-miska kurser och mera praktiskt inriktade yrkeskurser kan förenas. För att detta

skall kunna ske på ett smidigt sätt och för att utbildningar av detta slag skall kunna fast etableras och bli attraktiva måste man skapa den här antydda samordningen av akademisk utbildning och annan postgymnasial utbildning inom en gemensam organisatorisk ram.

Det framstår också som ett självfallet led i utvecklingen att redan väl etablerade postgymnasiala utbildningar, som nu är förlagda till fristående högskolor, seminarier och institut, i framtiden integreras i universitetens utbildningsverksamhet som specialavdelningar eller som mindre enheter inom fakulteterna. Som exempel på sådana utbildningar kan nämnas socionomutbildningen, utbildningen av klasslärare och övningslärare, högre utbildning av sjuksköterskor och av medicinsk-tekniska assistenter, specialutbildning av tekniker och ekonomer från gymnasier och fackskolor, utbildning av ADB-personal och annan kvalificerad personal för kontor, banker och försäkringsbolag, utbildning av journalister samt av anställda inom reklam- och turistbranscherna.

Redan omkring år 1970 torde man kunna räkna med att det för icke akademisk postgymnasial utbildning av ovan exemplifierat slag kommer att krävas minst 20 000 utbildningsplatser. Om man av utbildningspolitiska skäl vill avleda studerandeströmmen från det akademiska fältet, kan det tänkas att den siffran under 1970-talet snabbt kommer att stiga. Med ovan skisserade önskvärda organisatoriska samordning mellan den akademiska och den övriga postgymnasiala utbildningen skulle följa att i varje fall huvudparten av utbildningsplatserna borde lokaliseras till orter, där även akademisk utbildning finns att tillgå. Därmed framstår det som ännu mera omöjligt att i framtiden begränsa den akademiska utbildningen enbart till de nuvarande universitetsorterna.

TCO påpekar, att U 63 avstått från att bedöma följderna av det växande behovet av akademisk vuxenutbildning. TCO anser att de problem som hör samman med vuxenutbildningen som helhet måste åsättas hög prioritet i det fortsatta reformarbetet på utbildningens område och anför.

Organisationen har sålunda antagit ett utbildningsprogram, där bl. a. vuxenutbildningsproblemen utförligt behandlats och där konkreta förslag om åtgärder för denna utbildningssektor framförts. Därvid har förordats att hela vuxenutbildningsfältet snarast blir föremål för en samlad granskning och bedömning inom en statlig utredning med representanter för arbetsmarknadsorganisationerna. TCO bedömer det som mycket angeläget att frågor som hör samman med den akademiska vuxenutbildningen och hur denna skall kunna bedrivas även utanför universiteten i det sammanhanget förs in i bedömningarna.

SFS uttrycker sin tillfredsställelse över att U 63 så snabbt lagt fram sitt omfattande material. SFS understryker angelägenheten i att planeringen av den fortsatta utbyggnaden skyndsamt kommer till stånd och anför i huvudsak följande allmänna synpunkter.

SFS vill framhålla att kommittén på en rad punkter föreslagit åtgärder, vars förutsättningar och konsekvenser icke alls utretts. En anledning härtill har enligt SFS:s förmenande varit att U 63 icke i direktiven getts tillfälle att sätta in sina förslag i ett större utbildnings- och lokaliseringspolitiskt sammanhang. Organisationen anser att en utbyggnad av universitet och högskolor icke kan ske utan hänsynstagande till utvecklingen på hela den postgymnasiala sektorn och underliggande skolformer.

De senaste tjugo åren har kännetecknats av en snabbt stigande standard inom de flesta samhällets områden, vilket till stor del är en följd av att ett ökat antal individer kunnat erhålla en jämfört med tidigare förhållanden allt bättre teoretisk och praktisk utbildning. För närvarande synes en allmän uppfattning vara, att en fortsatt standardstegring är avhängig av en höjd utbildningsnivå för samhället i dess helhet. En utveckling i denna riktning har grundlagts genom den beslutade utbyggnaden av grundskolan och de gymnasiala skolformerna. Dessa reformer väntas medföra en kraftig höjning av samhällets utbildningsstandard. En mycket stor del av den studerande ungdomen på gymnasial nivå beräknas välja en i huvudsak teoretisk utbildning. Tal mellan 50 och 70 % av en årskull har nämnts. Detta medför i sin tur ett kraftigt stegrat behov av en rikt differentierad postgymnasial utbildning, både vad avser mera speciell teoretisk utbildning och yrkesutbildning. För att de resurser samhället satsar på den allmänt teoretiska gymnasiala utbildningen skall utnyttjas optimalt fordras att de studerande, som fått genomgå en sådan också ges en avslutande utbildning så långt möjligt anpassad till samhällets krav på kvalificerad arbetskraft.

Det råder sålunda ett tryck på den postgymnasiala sektorn som skapas av utbyggnaden av underliggande allmänteoretiskt inriktade skolformer. För att bilden skall bli fullständig måste hänsyn också tagas till det växande behovet av fortbildning och vidareutbildning.

Vad gäller vuxenutbildning är det önskvärt att de grupper som trots förutsättningar därtill av olika skäl icke tidigare kunnat erhålla högre utbildning beredes möjlighet att få sådan. Beaktas måste även att behovet av både vidareutbildning och fortbildning ökar i hög grad genom den snabba vetenskapliga utvecklingen. För att arbetskraft med i detta avseende aktuell utbildning i längden skall vara produktiv fordras att den med jämna mellanrum ges tillfälle att inhämta den senaste utvecklingen inom sina respektive områden vilken de vetenskapliga landvinningarna ger upphov till.

De krav på den postgymnasiala utbildningen de här berörda grupperna ställer kan icke a priori förutsättas vara desamma som gäller för studerande, vilka direkt efter gymnasial skolgång fortsätter sina studier. Vidare kan fortbildning och vidareutbildning antagas var för sig kräva olika uppläggning av studiegången. Gemensamt för de nämnda grupperna studerande torde dock vara att de kommer att beröra samtliga postgymnasiala utbildningslinjer.

Reformpolitiken på den postgymnasiala utbildningens område måste under sådana omständigheter baseras på en helhetsbedömning av hela sektorn, varvid de förutsättningar som finns hos skilda studerandekategorier att tillgodogöra sig en ur samhällets synvinkel tillfredsställande utbildning måste beaktas. SFS anser att konsekvensen härav måste bli att klart definierade gränser mellan å ena sidan akademisk och å andra sidan icke-akademisk utbildning icke längre kan bibehållas. En utveckling i antydd riktning förutsätter bl. a. avveckling av nuvarande specifika krav på fullständig akademisk examen för utbildningar som icke leder fram till någorlunda avgränsade yrkesområden. Mot denna bakgrund vill SFS kraftigt understryka, att U 63:s förslag måste bedömas dels utifrån den utveckling som nu sker på den lägre utbildningens område och dels med beaktande av de krav olika grupper i samhället kan ställa på den fortsatta utvecklingen rörande postgymnasial utbildning.

Mot bakgrund av vad ovan anförts vill SFS starkt betona att beslut om utbyggnaden av den högre utbildningen måste utformas så att möjligheter finnes att passa in utbyggnaden i ett större utbildningspolitiskt sammanhang.

Det framtida studerandeantalet vid universitet och högskolor torde om nuvarande tendenser kvarstå oförändrade väsentligt komma att överstiga de ramtal som legat till grund för kommitténs ställningstaganden, framhåller särskilt *universitetskanslersämbetet, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, kommerskollegium, länsstyrelserna i Uppsala, Örebro och Västmanlands län, Örebro läns landstings förvaltningsutskott, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, SACO, TCO, SFS, Kooperativa förbundet, Målsmännens riksförbund, Högerns ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Sveriges liberala studentförbund, Samverkande bildningsförbunden samt Universitetslärarförbundet*. Härvid hänvisar de flesta instanser till universitetskanslersämbetets beräkningar i mars 1965.

SACO beklagar att kommittén inte tagit eller ansett sig kunna ta hänsyn till de konsekvenser som den ökade tillströmningen till främst filosofiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna kan komma att få. Framför allt är det angeläget att försöka bygga ut de naturvetenskapliga utbildningsmöjligheterna och stimulera rekryteringen till sådana studier. Enligt *SACO* torde antalet studerande i början av 1970-talet utgöra närmare 90 000, vartill kommer ett svårbedömt vuxenutbildningsbehov. *TCO* anser det rimligt att redan nu räkna upp kommitténs ramtal till att gälla ca 90 000 studerande i början av 1970-talet och minst cirka 100 000 studerande omkring 1980.

SFS anser det orealistiskt att basera utbyggnaden av universitet och högskolor på kommitténs ramtal och anför vidare.

Organisationen finner de av universitetskanslersämbetet presenterade beräkningarna beträffande totalantalet studerande mera realistiska, men de torde icke kunna uppfattas som något annat än en minimisiffra för den kommande ökningen av studerandeantalet. Planeringen av den fortsatta utbyggnaden av den högre utbildningen — med oförändrad målsättning om fritt tillträde — måste därför grunda sig på lägst universitetskanslersämbetets siffror.

Av en jämförelse mellan universitetskanslersämbetets beräkningar för tillströmningen till de fria fakulteterna och de av U 63 använda ramtalen framgår, att så gott som hela ökningen av studerandeantalet utöver U 63:s siffror kommer att falla på samhällsvetenskaplig och humanistisk fakultet. *SFS* anser en sådan utveckling olycklig. Åtgärder måste vidtagas dels för att bygga ut de spärrade ämnena inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet samt öka fackhögskolornas kapacitet mera än vad U 63 föreslår och dels för att på gymnasial nivå skapa möjligheter att dirigera studerandeströmmen i större utsträckning mot sådan utbildning. *SFS* förutsätter sålunda en omprövning av fördelningen av studerandeantalet på olika utbildningslinjer, eftersom universitetskanslersämbetets beräkningar baseras på den utbyggnadstakt av de spärrade utbildningarna, som angetts i U 63:s betänkande.

Tv remissinstanser presenterar ytterligare material rörande det framtida studerandeantalet. *Universitetskanslersämbetet* framhåller sålunda, att till de i långtidsbudgeten angivna studerandeantalen måste läggas de studerande som vid genomförande av ett system med decentraliserad akademisk utbildning på grund av förbättrade studiemöjligheter väljer att ägna sig åt akademiska studier.

Förutom en sådan rekryterande effekt bör beaktas att bl. a. vuxenutbildning i ökad omfattning och vidareutbildning svarar för ytterligare tillskott.

Statistiska centralbyrån (SCB) har gjort en ny tendensberäkning av antalet studerande vid universitet och högskolor fram till år 1980. Centralbyrån anför i huvudsak.

Kommittén utgår — i enlighet med sina direktiv — från ett studerandeantal vid universitet och högskolor på ca 83 000 i början av 1970-talet och räknar med att detta vid ett fortvarighetstillstånd motsvarar ca 90 000 studerande vid 1970-talets slut. I kommitténs tal inbegrips icke socialinstitutet, sjukgymnastutbildningen och den mejeritekniska linjen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. Vid SCB:s nya beräkning av det sannolika antalet studerande vid universitet och högskolor fram till 1980 inklusive även ovan uppräknade utbildningar vid nuvarande utbyggnadsplaner för gymnasiet samt f. n. kända eller beräknade övergångstal till högre studier, har man kommit fram till att studerandeantalet skulle komma att uppgå till drygt 100 000 vid 1970-talets början för att därefter visa endast en svag ökning fram till 1980; enligt ett (högre) alternativ för gymnasieintaget erhålles en ökning på bortåt 10 000 under 1970-talet, enligt ett annat (lägre) alternativ får man först en svag uppgång sedan en svag nedgång.

Man kan givetvis i och för sig diskutera de antaganden som denna framskrivning bygger på och utifrån andra antaganden komma fram till andra resultat. Beträffande gymnasieexaminationen, som är en av de viktigaste faktorerna när det gäller att skatta efterfrågan på universitetsutbildning, torde här gjorda antaganden — enligt båda alternativen — snarast få betraktas som minimalalternativ. Även andra faktorer gör att de framräknade siffrorna får karaktären av minimalalternativ nämligen dels därför att man inte räknat med någon tillströmning från fackskolor till universiteten ett antagande som genom nyligen aviserad utredning om behörighet till universitetsstudier icke längre torde vara realistiskt, dels inte lagt in något antagande om att äldre studenter — och även andra med erforderlig kompetens — skall i nämnvärd omfattning efterfråga den utbildning som det här är fråga om. Ett av de vanligaste antagandena är det om att det icke blir något bortfall av elever i det nya gymnasiet samt — framför allt — universitetsbehörigheten för elever från det nya gymnasiet. I den sista frågan har man bara kunnat stödja sig på tidigare uttalanden. Antagandet på dessa — i och för sig mycket relevanta — punkter kan innebära såväl en över- som en underskattning av efterfrågan på högre utbildning. Sammanfattningsvis torde dock slutsatsen bli att de gjorda antagandena tillsammans torde ha lett snarare till en under- än till en överskattning av utbildningsefterfrågan när det gäller tillströmningen av nya studerande vid nuvarande utbildningspolitik.

SCB:s framskrivningar av studerandeantalet visar således betydligt högre siffror för 1970-talet än vad kommittén utgått från vid sin planering. Ett annat intressant inslag i den bild som de nu framräknade siffrorna visar är *förloppet i tiden*. Siffrorna över antalet närvarande vid universitet och högskolor visar en mycket kraftig stegring under perioden 1962/63—1972/73 för att därefter i det närmaste stagnera (utvecklingen är något olika för de olika alternativen). Flera faktorer samverkar till denna utveckling. Bland de viktigaste märks: minskande årskullar i studentåldrarna, stagnerande andel av en årskull som går till gymnasiestudier samt ökande relativ andel elever i fackgymnasierna där övergångstalen till högre studier hittills varit och här antagits förbli betydligt lägre än från allmänt gymnasium.

En jämförelse mellan resultaten av SCB:s nu gjorda beräkningar och de av kommittén använda ramtalen visar att — vid de antaganden som här gjorts — merparten av ökningen av studerandeantalet utöver ramtalen kommer att falla på de samhällsvetenskapliga och humanistiska fakulteterna. Den ökade belastning som denna ökning kommer att medföra på universitetens resurser leder till att man *antingen* måste göra utbyggnaden bredare *eller* måste vidtaga ytterligare åtgärder, t. ex. snabbare genomströmning av de studerande eller ökad avlänkning av studerandeströmmen till universiteten in på andra postgymnasiala utbildningsvägar än universitet och högskolor.

Ett antal remissinstanser har diskuterat *resursavvägningsproblem* på utbildningens område. Frågan om *dimensioneringen av utbildningssektorn i dess helhet ställd mot övriga sektorer i samhällsekonomin* har, såsom framgått av det föregående, bl. a. berörts av *universitetskanslersämbetet, arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *SFS*. Dessutom behandlades den ingående av *statistiska centralbyrån* och *konjunkturinstitutet*.

Den av *statistiska centralbyrån* framlagda tendensberäkningen av studerandeantalets utveckling tas till utgångspunkt för en diskussion av allokeringsproblem på utbildningens och forskningens område. Sammanfattningsvis framhåller centralbyrån.

Utbildning och forskning tar numera i anspråk en mycket stor andel av samhällsresurserna och man kan förvänta att denna andel kommer att öka framgent. Det blir då av synnerligen stor vikt att man systematiskt i anslutning till den allmänna ekonomiska långtidsplaneringen utreder *dels* allokeringsproblemen, *dels* utbildningsväsendets effektivitet och möjligheterna att höja dess produktivitet. Allokeringsproblematiken innebär att man för varje utbildningskategori avväger avnämarsektorns expansion — innebärande ett visst arbetskraftsbehov — gentemot den häremot svarande utbildningen och dess lärarkraftsbehov så att för varje grupp en balanserad expansion erhålles. Avsteg härifrån skulle således endast kunna motiveras om man räknar med att uppnå någon speciell fördel därmed. Även beträffande forskningen krävs ett ingående studium av kriterier för resursallokeringen.

Konjunkturinstitutet, som i sitt yttrande visserligen kritiserar bl. a. de av kommittén gjorda kostnadsberäkningarna, tar emellertid dessa till utgångspunkt för en diskussion av frågan om den optimala fördelningen i samhället mellan olika typer av kapitalbildning. Institutet bortser i sammanhanget uttryckligen från att i all utbildning även ingår ett konsumtionselement och anför.

Enligt institutets mening så skulle man kunna uppfatta den av kommittén redovisade kostnadsutvecklingen för utbildning som relativt oförmånlig i jämförelse med vad som anses naturligt inom den privata sektorn. På kort sikt och vid en given teknik så kan visserligen en ökad produktion inom den privata sektorn tänkas ske till beaktansvärt ökade marginalkostnader men på längre sikt har åtminstone hittills den tekniska utvecklingen lett till kraftiga produktivetsförbättringar, vilka i sin tur lett till ett relativt förbilligande av verksam-

heten. Enligt kommitténs utgångspunkter har man emellertid för universitetsutbildningsområdet direkt förutsatt att man under praktiskt taget en tioårsperiod inte kan räkna med vare sig några beaktansvärda och kostnadsbesparande tekniska förändringar eller någon annan form av produktivitetshöjande förändringar.

I och för sig kan kommittén förmodas ha ansett sig varit bunden av att direktiven rekommenderat att »en allmän utgångspunkt (bör) vara, att nuvarande examens- och studieförhållanden i stort sett skall förbli oförändrade», men enligt institutets mening bör kommitténs arbetsresultat vad gäller kostnadsberäkningarna tas som utgångspunkt för *för det första* en förnyad prövning av möjligheterna att pressa kostnaderna för universitetsutbildningen. Om detta av olika skäl skulle visa sig svårt att åstadkomma bör man då *för det andra* undersöka om den givna kostnadsramen för universitetssektorns utbyggnad kan behöva modifieras mot bakgrunden av en så oförmånlig kostnadsutveckling.

Enligt institutets mening bör alltså kommitténs uppfattning om universitetsutbildningens kostnader föranleda en förnyad och i detalj gående undersökning av möjligheterna att öka produktiviteten i undervisningsprocessen. En sådan undersökning skulle alltså ta sikte på att inom universitetsområdet söka få till stånd en sådan kostnadsbesparande, teknisk utveckling som nu kännetecknar stora delar av tillverkningsindustrin. Kommittén diskuterar visserligen möjligheterna att genomföra en skiftesundervisning och att t. ex. utnyttja TV i undervisningsarbetet men detta synes inte på något avgörande sätt ha förändrat kostnadsstrukturen i en förmånlig riktning.

Behovet av en grundläggande revision av undervisningssättet framgår även av kommitténs på sidan 165 redovisade uppskattningar av lärarbehovet. Enligt dessa beräkningar kommer fram till 1970 praktiskt taget samtliga de personer som uppskattas komma att disputerat inom samhällsvetenskaplig fakultet att behövas i anspråk av universitetssektorn själv. Om dessa uppskattningar är korrekta avspeglar de enligt institutets mening en allvarlig brist på balans i prioriteringen av olika samhällssektorer, som knappast kan vara förenlig med föreställningen om en optimal hushållning med resurserna.

Man kan givetvis ha olika uppfattningar om hur långt man inom en rimlig tidsperiod kan komma med olika produktivitetshöjande åtgärder inom universitets- och högskolesektorn och man kan givetvis inte a priori utesluta att de institutionella och andra svårigheterna att åstadkomma en gynnsam utveckling blir så stora att man — åtminstone inte inom det tidsperspektiv som kommittén haft för sitt arbete — kommer att kunna på ett avgörande sätt förändra universitetsutbildningens kostnadsstruktur. Enligt institutets mening bör man emellertid i så fall på nytt överväga huruvida den målsättning om drygt 80 000 studeranden som gällt för kommitténs arbete är i någon mening samhällsekonomiskt optimal.

Denna målsättning för utbyggnadsverksamheten har ju fastlagts *innan* de av kommittén redovisade kostnadsberäkningarna är kända och i huvudsak endast med ledning av olika överväganden rörande efterfrågan på utbildning och efterfrågan på arbetskraft med olika utbildningstyper. Institutet finner det vara helt naturligt att man i en förnyad prövning konfronterar den nu kartlagda kostnadssidan med de tidigare uppfattningarna om vad man kommer att uppnå med den målsatta expansionen.

Institutet har naturligtvis inte kunnat bilda sig någon uppfattning om huruvida sådana överväganden kan komma att ge vid handen att den föreslagna expansionstakten är för hög eller för låg med hänsyn till den samhällsekonomiska

nettoavkastningen, men anser dock att en sådan prövning bör göras innan slutlig ställning tas till frågan om universitetssektorns framtida utbyggnad.

Ett annat problem gäller hur resurserna inom *den postgymnasiala sektorn* bör fördelas. Problemställningen har berörts av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *skolöverstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, *LO*, *TCO*, *SFS* och *Kooperativa förbundet*. De ytterligare remissinstanser som behandlat denna frågeställning berör endast undantagsvis resursfördelningsproblemet ur principiell synpunkt. I stället tar man i första hand upp frågan om behovet av att bygga ut den icke-akademiska postgymnasiala utbildningen samt dennas lokalisering.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund anser det önskvärt att statsmakterna på ett mera markerat sätt (än kommittén, som enligt förbundets mening genom de relativt snäva direktiven tvingats begränsa sig huvudsakligen till kostnadsaspekterna för universitets- och högskolesektorn) tar hänsyn till *hela* det postgymnasiala stadiet. Beträktelsesättet kan eljest framstå som statiskt, anser förbundet och finner det nödvändigt att redan nu planera för vidareutbildningen och uppskolningen. Förbundet fortsätter.

Det synes dessutom önskvärt att universiteten öppnas även för kategorier, som i dag formellt inte uppfyller villkoren för tillträde till högre studier, men som av andra skäl kan bedömas kunna tillgodogöra sig utbildningen. Detta kommer självfallet att på längre sikt ytterligare öka trycket på resurserna för högre utbildning.

Om man emellertid betraktar den postgymnasiala sektorn som en helhet torde detta endast betyda en omfördelning från en del i sektorn till en annan. Utbildningar som nu ges i till exempel skolöverstyrelsens eller arbetsmarknadsstyrelsens regi skulle i stället ges i kanslersämbetets. Det synes snarare vara en fråga om en förskjutning i universitetsbegreppet än en fråga om ekonomiska resurser.

Yrkesutbildningsberedningen, *SACO* och *Målsmännens riksförbund* berör frågan om ökning av den icke-akademiska postgymnasiala utbildningens kapacitet. *Yrkesutbildningsberedningen* understryker att den akademiska utbildningen bör ses i sitt utbildningspolitiska sammanhang som ett led i vuxenutbildningen i stort. Snabb ökning av tillgången på kvalificerade postgymnasiala akademiska och icke-akademiska utbildningsvägar är nödvändig. *SACO* anser det vara en allvarlig svaghet att kommittén genom direktivens utformning ej haft att ta hänsyn till de olika krav på vuxenutbildning som allt oftare framförs. Organisationen förordar, att en särskild arbetsgrupp tillsätts för att skyndsamt behandla den icke-akademiska postgymnasiala utbildningens utbyggnad.

Målsmännens riksförbund finner också starka skäl tala för att hela den icke-akademiska postgymnasiala utbildningen nu blir föremål för en samlad översyn. Om tillräckliga resurser ställs till förfogande för de på detta område aktuella planernas förverkligande, torde detta få en välgörande avlänkande effekt på tillströmningen till den akademiska utbildningen.

Skolöverstyrelsen behandlar särskilt motiv för och lokalisering av den regionala akademiska utbildningen och anför i huvudsak.

Överstyrelsen är medveten om att en fortsatt höjning av den allmänna utbildningsstandarden gör det rimligt att akademiska utbildningsmöjligheter görs lättare tillgängliga för allt flera. Så visar exempelvis den nu pågående 1-betygsundervisningen i statskunskap i radio klart hän på vilket stort latent utbildningsintresse som finns. Man kan från denna utgångspunkt inte begränsa bedömningen av den förutsebara utvecklingen till att gälla endast den direkt på gymnasiet följande akademiska utbildning, som efterfrågas av studenter i egentlig mening. Enligt överstyrelsens uppfattning kan ett ökande antal individer förväntas efterfråga akademisk utbildning av mindre eller större omfattning som komplettering till sin tidigare grundutbildning för att med bättre skolning kunna möta växande krav i sina arbetsuppgifter. Dylika möjligheter till »uppskolning» är självklart värdefulla och det skulle te sig både orationellt och från rättvisesynpunkt otillfredsställande om de skulle stå till buds endast på de nuvarande universitetsorterna.

Som ett komplement till ifrågakommande fasta filialer bör enligt överstyrelsens mening ett flexibelt system av ett- och tvåbetygskurser alltså finnas. I anslutning till de mer generella synpunkter, som överstyrelsen anført får överstyrelsen här framhålla följande. Även om de ekonomiska hindren för den enskildes utbildning i det väsentliga undanröjts, kvarstår alltså, som tidigare framhållits, högst påtagliga geografiska hinder. Framför allt gäller detta *vuxna* som av olika anledningar ej har möjlighet att lämna arbete och kanske familj för att bege sig till ett avlägset universitet eller en fast filialort för akademiska studier. Undervisningen för denna kategori är emellertid en angelägenhet, som alltmer träder i förgrunden och kräver en speciell uppmärksamhet. Skälen härtill ligger i öppen dag. I vårt föränderliga samhälle ställs allt större krav på fortbildning och vidareutbildning. Det finns också ett utbrett intresse hos många vuxna att genom kompetenshöjande studier i ett eller flera ämnen söka vinna befordran i sitt yrkesarbete. Detta gäller inte minst lärare som genom förvärvande av akademiska betyg vill skaffa sig vidgad kompetens eller kompetens för undervisning på ett högre stadium eller som av speciellt intresse för ett eller ett par ämnen vill skaffa sig fördjupade kunskaper i dessa. Även om lärarutbildningssakkunniga förslag skulle leda till ändrad organisation av vidareutbildningen av folkskollärare, måste man under en lång övergångstid räkna med möjligheter till vidareutbildning efter nu gällande bestämmelser, bl. a. genom den nuvarande särskilda akademiska undervisningen utanför universitetsorterna eller, som den vanligen kallas, den regionala akademiska utbildningen. Verksamheten ingår som ett led i åtgärder för att minska lärarbristen på grundskolans högstadium, och den anordnas alltefter intresse och behov på orter som vad de olika ämnena beträffar växlar från det ena året till det andra. Behov av vidareutbildning föreligger även hos andra än lärare. Det visar både det stigande intresset för akademisk korrespondensundervisning och expansionen i den kursverksamhet på akademisk nivå som sedan flera år tillbaka bedrivits i vissa studieförbunds regi.

I dessa avseenden fungerar universiteten för närvarande närmast som serviceorgan åt skolmyndigheter, korrespondensinstitut och olika studieförbund, och kontakterna med universiteten har ofta skett på institutionsnivå. För att få större möjligheter att i denna verksamhet rationellt disponera befintliga, främst personella resurser har man emellertid från universitetshåll önskat att denna kursverksamhet skall ställas under universitetskanslersämbetets ledning. För-

slag kommer också från överstyrelsens och kanslersämbetets sida att framläggas om att kanslersämbetet fr. o. m. budgetåret 1966/67 skall fungera som central myndighet för den regionala akademiska utbildningen.

Lokaliseringsfrågan ur principiell synvinkel berörs bl. a. av *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, som anser en samlad bedömning av lokaliseringsfrågorna för postgymnasial utbildning angelägen samt förutsätter, att statsmakterna skall finna möjligheter till lämplig geografisk samordning.

Resursavvägningsproblemen, närmast aktualiserade av beräkningarna av den väntade tillströmningen till universitet och högskolor, har av ett antal remissinstanser tagits till utgångspunkt för en diskussion av spärrfrågan.

Universitetskanslersämbetet förordar en omedelbar utredning om de samhällsmässiga konsekvenserna och tekniska möjligheterna av en ytterligare reglering av tillträdet till de filosofiska fakulteterna samt om utformningen av en sådan reglering. Beträffande den principiella sidan av spärrfrågan anför ämbetet i huvudsak.

Tillträdet till högre studier är på alla områden försett med spärrar i den meningen, att det inte är möjligt för samtliga medborgare att få bedriva sådana studier. Normalt förutsättes sålunda att vederbörande avlagt studentexamen för att få tillträde till akademisk undervisning. På vissa områden ställs därutöver kravet på kvalificerade betyg för att man skall få delta i undervisningen. Det är särskilt detta senare system som i dagligt tal brukar förbindas med ordet spärr. Spärrar förekommer också på det sättet, att det finns regler om att om en person inte lyckas uppnå vissa studieresultat han på ett eller annat sätt blir avrättad från att delta i undervisningen eller avstängd från möjligheter att fortsätta sina studier.

Till detta kommer, att människors olika ekonomiska förhållanden och var de är bosatta i landet kan leda till att de också i praktiken har olika möjligheter att åtnjuta akademisk undervisning. Statsmakternas strävanden går sedan lång tid ut på att på skilda sätt försöka undanröja de hinder som kan finnas för olika individer att få delta i akademisk undervisning, i syfte att alla de som har förutsättningar för att tillgodogöra sig sådan undervisning också skall ha möjlighet att göra det. Kanslersämbetet vill understryka, att ämbetet anser det mycket värdefullt att man går vidare på den väg som man här slagit in på och alltså söker undanröja spärrar av olika slag. Bakom denna inställning ligger från ämbetets sida en bestämd föreställning om att det från — i vid mening — samhälls-ekonomisk synpunkt är av stort värde om man kan tillvarata alla de mänskliga tillgångar som finns i vårt samhälle och ge unga och vuxna människor en bättre utbildning än som mången gång varit fallet i det förgångna.

Från sådan samhällsekonomisk synpunkt är det härvid naturligt att betrakta utbildningen som en investering, vilken är motiverad i den mån den ger avkastning i form av framtida höjning av produktionen. Det gäller härvidlag en höjning som är väl så stor som den man skulle kunna uppnå genom investeringar på andra områden. Ämbetet är medvetet om att precisa beräkningar av utbildningens ekonomiska värde är mycket svåra att genomföra, men de undersökningar som företagits och erfarenheter från andra länder tyder dock alla med stor samstämmighet på, att vi för närvarande befinner oss i det läget att det är

mycket lönsamt för samhället att investera i högre utbildning. Man kan givetvis när det gäller vissa mer specifika typer av sådan utbildning ställa sig frågan om man även på dessa områden kan räkna med så god avkastning som här angivits. Ämbetet vill dock understryka, att situationen hela tiden förändras och att utbildning, som i dag kan te sig mindre lönsam ur ekonomisk synvinkel, i morgon kan visa sig ha ett stort värde samt vidare att enligt erfarenheten olika former av spärrar visat sig mycket svåra att genomföra på ett tillfredsställande sätt. De skapar lätt en låsning i utbildningssystemet som inverkar oförmånligt på dess anpassning till de ständigt skiftande förutsättningarna.

Vad som ovan sagts gäller alltså i den mån man betraktar utbildningen som en investering och bedömer den ur i vid mening ekonomisk synvinkel. Utbildningen har emellertid också karaktären av konsumtion — med ett värde i sig — för de människor som får tillfälle att ta del av den. Det förefaller som om från samhällets synpunkt denna typ av konsumtion vore värd allt understöd och som om man i det längsta borde undvika att just på detta område införa konsumtionsbegränsande åtgärder.

För att ytterligare klargöra sin ståndpunkt i spärifrågan önskar ämbetet understryka att bristen på attraktiva utbildningsplatser inom den postgymnasiala icke-akademiska utbildningens område för närvarande innebär en faktisk spärr inom hela utbildningssektorn med synnerligen ogynnsamma effekter. Med ett verkligt konkurrenskraftigt utbildningssystem vid sidan av universitetsväsendet skulle givetvis en styrningsmekanism avseende hela det samlade postgymnasiala utbildningsfältet, av det slag som svarar mot statsmakternas rikt-punkt beträffande utbyggnaden av gymnasier och fackskolor, förefalla mindre drastisk. Utan ett sådant system skulle från nu anlagda synpunkter ytterligare spärrar vid de filosofiska fakulteterna innebära att syftet med gymnasiereformen i vissa avseenden skulle förfelas.

I diskussionen på senare tid har bl.a. förutsatts att personer utan hittills normalt föreskriven kompetens i ökad omfattning skall vinna inträde vid universitet och högskolor. Kanslersämbetet delar uppfattningen att rekryteringsbasen för universitets- och högskolestudier bör breddas till att omfatta personer med förutsättningar för akademiska studier men utan nu föreskriven formell kompetens. Det ter sig från den enskildes och samhällets synpunkt önskvärt — och är en följd av föränderligheten i arbetslivet — att en i huvudsak praktisk yrkeserfarenhet eller yrkesutbildning senare kan, om individuella förutsättningar finns, behöva kompletteras med kvalificerad teoretisk skolning på akademisk nivå. Ämbetet vill i detta sammanhang också framhålla att en mera nyanserad utformning överhuvudtaget av kraven på kunskap och andra förutsättningar för högre studier är principiellt mera tilltalande än nuvarande generella regelsystem.

Under erinran om vad kanslersämbetet anfört om kravet på rörlighet i utbildningssystemet vill ämbetet i detta sammanhang — med hänsyn till att en alltför negativ bedömning av de filosofiska fakulteternas »fria» sektor stundom kommit till uttryck i den allmänna debatten — framhålla att de nuvarande kombinationsmöjligheterna inom de filosofiska grundexamina i och för sig fyller betydande anspråk på flexibilitet och sålunda erbjuder en god grund för successiv anpassning av studieplaner efter arbetsmarknadens behov. En dylik anpassning sker oavlatligt och med större snabbhet än inom många andra utbildningssektorer. Enligt ämbetets mening bör emellertid den modell för yrkesutbildning som föreslagits beträffande utbildning av lärare — bunden studiegång baserad på ett modifierat examenssystem — kunna etableras i fråga om åtskilliga andra, redan befintliga och nya yrkesutbildningsområden med förankring i de filosofiska

fakulteterna. Ett exempel härpå erbjuder den akademiska civilingenjörsutbildningen vid Uppsala universitet och den omläggning av psykologutbildningen mot en mer bunden studiegång som ämbetet avser att förorda. Negativa verkningar av den växande tillströmningen till dessa fakulteter bör genom ett konstruktivt arbete i sådana syften kunna hållas tillbaka.

Annorlunda ter sig spärifrågan från principiella utgångspunkter om reglerande åtgärder temporärt väljes som instrument för att bemästra vissa balansproblem inom den nu så starkt expanderande utbildningssektorn. Lärarbristen kan i vissa ämnen både inom universitets- och högskoleväsendet och på skolans område under en följande utbyggnadsperiod bli besvärande.

Det är självfallet mot denna bakgrund nödvändigt att pröva alla tänkbara åtgärder för att nå en balans i utvecklingen, innan möjligheten av ytterligare reglerande åtgärder med angivna klart begränsade syfte överväges. Ämbetet har redovisat vissa åtgärder för att täcka de kalkylerade bristerna. Huvudprincipen bakom dessa åtgärder är den, att lönetekniska och andra extraordinära anordningar skall utformas så att den inom — och även utanför — universitets- och högskoleväsendet för undervisning tillgängliga eller tänkbara arbetskraften skall utnyttjas utan att därigenom bristsituationen på i första hand skolans område därigenom ytterligare förvärras. Målet för ifrågavarande åtgärder är sålunda att under ett övergångsskede kraftigt öka den för utbildningsuppgifter inom den i huvudsak egna sektorns ram befintliga potentialen.

Ämbetet vill framhålla att en sådan kapacitetsökning, räknad i undervisningstimmar, inte kan nås utan att andra uppgifter, och därvid i första hand forskningsuppgifter, i någon mån kan få temporärt stå tillbaka. Med beaktande av skilda synpunkter på detta problemkomplex har ämbetet funnit att här avsedda omedelbara anordningar för att öka lärarinsatserna självfallet på längre sikt också kommer forskarrekruteringen och därmed forskningen tillgodo.

Vid sidan av nu berörda anordningar bör uppenbarligen prövas långt gående rationaliseringsåtgärder av skilda slag, avsedda att underlätta strävandena att öka lärarinsatsens avkastning. Med tanke på att svårigheterna inom hela utbildningssektorn i första hand betingas av lärarbrist bör enligt ämbetets mening alla ansträngningar göras för att genom en förstärkning av den materiella basorganisationen öka utbildningens effekt.

Uppenbarligen måste rationaliseringsåtgärder i ett initialskede kräva avsevärda tillskott via sakanslag.

För ämbetet framstår vid sidan av nu diskuterade anordningar en effektivt genomförd studie- och yrkesvägledning som ett utomordentligt viktigt medel. Dess möjligheter synes hittills ha prövats i alltför blygsam omfattning. Vid sina överväganden av spärproblemet har ämbetet kommit till det resultatet att en kraftig förstärkning av resurserna för dessa ändamål och för information är nödvändig, om inte andra mera ingripande åtgärder skall te sig ofrånkomliga.

Givetvis kan här avsedda åtgärder, i den mån de tagit sikte på en lösning av balansproblemet, visa sig otillfredsställande. Ämbetet vill därför förorda att effekterna av dylika åtgärder ingående följes.

Enär de förordade försöken att med positiva medel bryta de personella hindren för den fortsatta expansionen inom *hela* utbildningssektorn — med alltså en ännu starkare tillväxttakt än U 63 haft anledning att utgå från — kan visa sig icke tillräckliga, förordar kanslersämbetet, för tids vinnande, en omedelbar utredning om de samhällsmässiga konsekvenserna och tekniska möjligheterna av en ytterligare reglering av tillträdet till de filosofiska fakulteterna samt om utformningen av en sådan reglering.

Statens tekniska forskningsråd anser att införande av ytterligare intagnings-spärrar skulle innebära så allvarliga nackdelar att det inte erbjuder något lockande alternativ. *Sveriges grossistförbund* uttalar att man så långt möjligt bör upprätthålla principen att undvika införa spärrar vid nu fria läroanstalter. *Kooperativa förbundet* anför i huvudsak.

Svårigheterna att möta den väntade expansionen av utbildningsväsendet är påtagliga. Lärarbrist, personalbrist, lokal- och bostadsbrist, kan eventuellt framtvinga ökade krav på spärrar av skilda slag. De överväganden som då kan komma ifråga kan gälla s. k. totalspärrar, dvs. vissa betygskrav uppställas för all akademisk utbildning, ämnesspärrar, lokalitets- och ortsspärrar. I princip bör dock, enligt styrelsens mening, tillträdet till akademisk utbildning vara fritt. En aktivare upplysningsverksamhet för att ernå en lämplig fördelning av de studerande på lärosäten och ämnen, ställd i relation till de olika orternas och fakulteternas resurser kan, tillsammans med långtgående rationaliseringsåtgärder, vara alternativ i denna diskussion.

LO intar däremot en något annorlunda attityd och anför.

LO ser i detta sammanhang det ej vara oförenligt med den principiella inställning organisationen har intagit till de spärrade fakulteterna, att tillråda viss kvantifiering av de fria fakulteterna, samtidigt som de spärrade måtte medges väsentlig ökning. För att möjliggöra detta måste de i utredningen framförda utbyggnadsförslagen förverkligas. *LO* kan härvid tillstyrka det föreslagna filialsystemet.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund avvisar bestämt nya spärrar och anför härom huvudsakligen.

Inträdesspärrarna brukar indelas i två kategorier: resursspärrar och behovsspärrar där det senare slaget är grundat på att man inom ett visst område har en så snäv arbetsmarknadssektor att ett för stort intag kan ge upphov till arbetslöshet eller vid en kastning på arbetsmarknaden kanske kräva en omfattande omskolning. En yrkesgrupp som t. ex. jägmästarna är inte substituerbar på samma sätt inom olika områden som exempelvis samhällsteknikerna.

Det förstnämnda slaget, resursspärrarna eller »golvytespärrarna», måste med nödvändighet i praktiken accepteras även om det från valfrihetssynpunkt principiellt inte kan godtas och ett upphävande av alla spärrar är i dagens läge självfallet ej heller realistiskt. Ett bättre utnyttjande av lärar-, lokal- och apparatresurser bör emellertid kunna komma till stånd. Såsom exempel kan nämnas det ur många synpunkter önskvärda i ett samarbete mellan tekniska högskolor och de matematisk-naturvetenskapliga institutionerna. Likaså kan även från dessa utgångspunkter motiveras ett överflyttande av jordbrukets högskolor från jordbruksdepartementet till ecklesiastikdepartementet/universitetskanslersämbetet. En vidgning av tillträdet till de spärrade utbildningsvägarna bör däremot enligt förbundet kunna ske på det sättet att intaget inte enbart avgörs på grundval av fullständig studentexamen eller motsvarande. Även vuxenstuderande med dokumenterat goda kunskaper i naturvetenskapliga ämnen och nödvändiga kommunikationsfärdigheter bör — utan att fullgöra provning i gymna-

siets orienteringsämnen — få på eljest lika villkor konkurrera med studenter om platser till exempelvis teknisk högskola. Förbundet vill i detta sammanhang understryka vikten av att frågor rörande vidgat inträde till högre studier tas upp till behandling av den aviserade s. k. kompetensutredningen.

Det andra slaget, behovsspärrarna eller »arbetsmarknadsspärrarna», kan ur flera synvinklar ej accepteras bl. a. *därför att* studerande, som genomgått enbart gymnasium, inte har någon yrkesutbildning. När samhället satsat dyrbar gymnasieutbildning på en elev är det orationellt att klippa av utbildningen just före den yrkesutbildande delen. Man kan då invända att denna ej nödvändigtvis måste förläggas till universitet/högskola, mot vilket kan genmålas, att oavsett var den postgymnasiala utbildningen förläggs, staten ändå i stort sett måste ta av samma resurser. De kan inte godtas *därför att* spärrar slår ojämnt — sämre bemedlade har ej samma möjligheter att skaffa sig en god utbildning som bättre bemedlade har även om de inte lyckas komma in vid en viss läroanstalt. *Därför att* »behovet» är en ytterst osäker faktor att döma efter. Prognoser eller tendenskalkyler har visat sig ha en tendens att upphäva sig själva troligen bl. a. beroende på att studerande i stor utsträckning inrättat sina studier efter tendenskalkylerna. *Därför att* urvalsinstrumentet för intagning är relativt outvecklat. *Därför att* hittillsvarande intagningssystem till olika spärrade utbildningar tenderat att inverka menligt på underliggande skolformer. *Därför att* intagningskriterierna så gott som uteslutande endast tar hänsyn till förmåga att skaffa skolpoäng; de torde alltså få den knappast önskvärda effekten att de förstärker meritokratiska tendenser.

Vid diskussionen kring utbyggnaden av olika utbildningslinjer, främst de medicinska och tekniska, har ett betydande antal instanser efterlyst *prognoser* rörande efterfrågan för viss utbildning. *Universitetskanslersämbetet* uttalar i detta sammanhang att man finner värdet av relativt isolerade efterfrågeprognoser vara ytterst diskutabelt. Enligt ämbetets mening bör prognosarbetet på utbildningsområdet i fortsättningen mera gälla studier över horisontellt och vertikalt sammanhängande sektorer, t. ex. sjukvårdssektorn och den tekniska sektorn. Om möjligt bör sådana studier leda till etappvisa bedömningar, varigenom successiva ändringar av dimensioneringen av exempelvis de tekniska läroanstalternas sektioner, fackavdelningar eller linjer samt liknande enheter kan ske.

2.2.2. U 63:s utbyggnadsförslag

Efter föregående redovisning av vissa allmänna synpunkter på utbyggnadsproblematiken övergår jag till att redogöra för remissbehandlingen av U 63:s konkreta utbyggnadsförslag.

2.2.2.1. Allmänna synpunkter

U 63:s alternativuppläggning har i de flesta remissyttranden lämnats utan erinran. Bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *skolöverstyrelsen*, *kon-*

junkturinstitutet, SACO, SFS, Sveriges lantbruksförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerns ungdomsförbund samt Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund hävdar emellertid att den valda alternativuppläggningsen påverkar kostnadsberäkningarna och försvårar en rättvisande jämförelse, eftersom alternativen ej är likvärdiga. *Universitetskanslersämbetet* framhåller i detta sammanhang särskilt att det hade varit av betydande intresse att närmare studera ett alternativ, enligt vilket de mindre universitetsorterna med avseende på omfånget hos tillgängliga eller tänkbara markresurser konstruerats såsom i det närmaste likformiga med de större universitetsorterna.

Kommittén har tillmätt kostnadsdifferenserna viss betydelse vid val av utbyggnadsalternativ, även om andra skäl varit avgörande. Kostnadsundersökningarna ger dock enligt kommitténs uppfattning ett entydigt utslag till förmån för alternativ 2. Kommitténs bedömning i dessa avseenden delas av *arbetsmarknadsstyrelsen, yrkesutbildningsberedningen, länsstyrelserna i Kalmar, Värmlands och Gävleborgs län, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet och Sveriges socialdemokratiska studentförbund*.

Universitetskanslersämbetet uttalar att det i princip på samma sätt som kommittén finner att andra skäl än kostnadsdifferenserna bör vara utslagsgivande. Ämbetet hyser dock en mera skeptisk inställning till kommitténs värdering av kostnadsargumentet och påpekar att differenserna »torde ligga inom felmarginalerna och borde därför inte ha fått ens den betydelse vid ställningstagande som skett». En likartad uppfattning framförs av *skolöverstyrelsen, statskontoret, konjunkturinstitutet, länsstyrelsen i Blekinge län, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund samt Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund*.

Vissa instanser kritiserar, stundom mycket ingående, kostnadsberäkningarna och drar av denna kritik slutsatsen att differenserna är alltför små för att vara till någon ledning vid alternativvalet: *konsistoriet vid universitetet i Lund, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, 1963 års forskarutredning, länsstyrelsen i Västmanlands län, SACO, Universitetslärarförbundet, Svenska teknologföreningen, SFS, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerns ungdomsförbund och Sveriges konservativa studentförbund*.

Kommittén anser en klart konstaterad knapphet på kvalificerade lärare föreligga. För de filosofiska fakulteternas del medför, enligt kommittén, alternativ 2 ett något lägre lärarbehov än de båda andra alternativen. Vidare kan lokala lärarkrafter utnyttjas om alternativ 2 väljs.

Kommitténs bedömning av tillgången på kvalificerad akademisk personal accepteras uttryckligen av *styrelsen för lantbrukshögskolan, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, skolöverstyrelsen, yrkesutbildningsberedningen, Stor-*

Stockholms planeringsnämnd, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund samt Hermods korrespondensinstitut. En mer optimistisk bedömning redovisas av universitetskanslersämbetet, konsistoriet vid universitetet i Lund, statens råd för atomforskning (inom rådets ämnesområde), 1963 års forskarutredning, SACO och Universitetslärarförbundet. Bl. a. SACO hävdar dels att knappheten på kvalificerad akademisk personal egentligen är en knapphet på högre tjänster, dels att väntade förändringar i forskarutbildningen och forskarkarriären torde öka utbudet. Samarbetsnämnden för socialhögskolorna redovisar däremot en, vad gäller de rätts- och samhällsvetenskapliga ämnena, mer pessimistisk bedömning av tillgången.

Möjligheten att utnyttja lokala lärarkrafter vid val av alternativ 2 framhålls av *universitetskanslersämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs och Värmlands län, Örebro läns landstings förvaltningsutskott, TCO och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, medan däremot *skolöverstyrelsen, 1963 års forskarutredning, SACO, SFS och Demokratisk ungdom* ställer sig negativa till denna tanke och hänvisar till rådande brist på gymnasielärare.

Ökade driftanslag till forskningen är enligt kommittén nödvändiga för att höja utbytet av forskarnas insatser till en optimal nivå inom den existerande organisationen. Samtidigt fordras utbyggnad av en specialiserad forskningsorganisation i anslutning till de stora undervisningsämnena. Knappheten på kvalificerad akademisk personal försvårar dock uppbyggandet av nya forskningsenheter och manar till försiktighet med att snabbt utöka den mest kvalificerade forskningspersonalen. Kommittén avvisar mot bakgrund härav alternativ 3 och föreslår att all forskarutbildning och grundforskning — med undantag av viss klinisk-medicinsk och teknisk — hålls samman på nuvarande universitetsorter.

Universitetskanslersämbetet, veterinärstyrelsen, länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet och Sveriges socialdemokratiska studentförbund instämmer i kommitténs värdering av forskningsverksamhetens betingelser vid det slutliga alternativvalet. Även *konsistoriet vid tekniska högskolan i Stockholm, statens humanistiska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning, Vetenskapsakademien, SACO och Högerns ungdomsförbund* avvisar från dessa synpunkter alternativ 3. Forskarrekryteringssynpunkter talar enligt dessa instanser samtidigt mot alternativ 2. En utbyggnad enligt sistnämnda alternativ kan leda till att nuvarande brist på kvalificerade forskare permanentas. Också *statens råd för samhällsforskning och 1963 års forskarutredning* avvisar med forskarrekryteringssynpunkter alternativ 2.

Av de instanser som anser att den nya medicinska forsknings- och utbildningsenheten bör göras fullständig åberopar särskilt *konsistorierna vid universiteten i Lund, Göteborg och Umeå, statens medicinska forskningsråd och medicinalstyrelsen* skäl som sammanhänger med forskningsverksamhetens betingelser.

Samma typ av skäl anförs av vissa av de instanser som föreslår utbyggnad av befintliga tekniska högskolor i stället för upprättande av en ny: *konsistorierna vid tekniska högskolorna i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning, statens tekniska forskningsråd, statens råd för byggnadsforskning, organisationskommittén för teknisk högskola i Lund, Vetenskapsakademien, SACO och Svenska teknologföreningen.*

Kommitténs bedömning av studentbostadssituationens betydelse vid val av utbyggnadsalternativ delas i stort sett av *statens tekniska forskningsråd, Ingenjörsvetenskapsakademien, bostadsstyrelsen, yrkesutbildningsberedningen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län, Örebro läns landstings förvaltningsutskott, Stor-Stockholms planeringsnämnd, SFS, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, SR, Sveriges grossistförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges mekanförbund, Målsmännens riksförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska studentförbund.* Ett mindre antal av dessa instanser hävdar samtidigt att kommittén beräknat studentbostadstillgången alltför lågt: *bostadsstyrelsen, Örebro läns landstings förvaltningsutskott och SFS.*

Viss tveksamhet inför kommitténs bedömning uttalas av *universitetskanslersämbetet*, som hävdar att studentbostadsfrågan ej bör tillmätas den avgörande betydelse som skett i kommitténs utredning. Skillnaderna i erforderlig nyproduktion mellan utbyggnadsalternativen är relativt blygsamma. Liknande tveksamhet anför även *skolöverstyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Älvsborgs län, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund samt Sveriges liberala studentförbund.*

Helt avvisande till kommitténs värdering av studentbostadsargumentet ställer sig *konsistorierna vid universiteten i Lund, Göteborg och Stockholm jämte tekniska högskolan i Stockholm, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, statens humanistiska forskningsråd och 1963 års forskarutredning.* Vissa instanser, såsom *SACO, Svenska teknologföreningen, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerens ungdomsförbund och Sveriges konservativa studentförbund,* underkänner helt kommitténs redovisning av studentbostadssituationen.

En systematisk värdering av bärkraften i de olika argument som kommittén anfört till stöd för sitt ställningstagande i alternativvalet redovisas av *statskontoret.* Sammanfattningsvis anser statskontoret, att det bedömningsschema som enligt kommitténs direktiv skulle tillämpas, inte visat sig vara tillräckligt för ett ställningstagande till frågan om koncentration eller spridning. Av övriga faktorer kan lokaliseringspolitiska skäl tala för en ytterligare spridning, medan

andra skäl, såsom den lämpliga storleken för institutionerna, talar *mot* spridning av universitets- och högskoleutbildningen.

2.2.2.2. Ställningstaganden till U 63:s utbyggnadsalternativ

Sammanlagt ett hundratal remissinstanser (och underinstanser) har tagit ställning för huvuddragen i något av de av U 63 diskuterade alternativen för utbyggnaden av universitet och högskolor. Detta har skett dels mot bakgrund av sådana allmänna överväganden och diskussioner rörande bl. a. resursproblematiken som redovisats i det föregående, dels med hänsyn till utbyggnaden av skilda fakulteter och högskolor. Remissinstansernas synpunkter härvidlag kommer att redovisas i det följande. Ytterligare ett drygt hundratal instanser har nämligen endast behandlat ett eller två i förslaget upptagna utbildningsområden. I ett åttiotal yttranden tas över huvud ingen ställning till hur utbyggnaden bör ske. Flertalet yttranden avser specifika frågeställningar av »teknisk» karaktär. Närmast lämnar jag en sammanfattande redogörelse för de remissinstanser som tagit ställning för huvuddragen i något av universitets- och högskolekommitténs utbyggnadsalternativ. Redovisningen görs *utan* hänsynstagande till instansernas inställning till lokaliseringsfrågorna.

Det av U 63 föreslagna utbyggnadsalternativet, *alternativ 2*, förordas (i några fall med smärre detaljändringar) av bl. a. *chefen för marinen, riksrevisionsverket, lantbruksstyrelsen, bostadsstyrelsen, gymnasieutredningen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kronobergs län, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen och länsskolnämnden i Värmlands län, länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsskolnämnderna i Södermanlands, Jönköpings och Norrbottens län, Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott, Jämtlands läns landstings förvaltningsutskott, Östergötlands och Södermanlands samt Smålands och Blekinge handelskamrar, handelskamrarna i Karlstad samt i Gefle, LO, SR, TCO, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Kooperativa förbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges lantbruksförbund och Lantbruksförbundets korrespondensskola samt Riksförbundet Landsbygdens folk.*

Till huvuddragen i alternativ 2 men med *modifikationer avseende den medicinska utbildningen* ansluter sig även bl. a. *länsskolnämnden i Östergötlands län, länsstyrelsen i Örebro län jämte Örebro läns landstings förvaltningsutskott, länskolnämnden i Gotlands län samt Målsmännens riksförbund*, vilka anser att den nya medicinska utbildningsenheten bör vara fullständig. Vidare förordar bl. a. *länsstyrelsen i Jönköpings län jämte Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott, Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott, länskolnämnden i Örebro län, Stockholms stadskollegium samt Sveriges socialdemokratiska studentförbund* en utökning och utspridning av läkarutbildningen.

Med *modifikationer avseende den tekniska utbildningen* förordar även *överbe-*

fälhavaren, som anser att utbyggnaden av denna utbildning bör ske inom ramen för existerande högskolor, huvuddragen i alternativ 2. *Arbetsmarknadsstyrelsen* tar ej ställning till frågan om en fjärde teknisk högskola skall inrättas. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* föreslår såväl inrättande av en fjärde teknisk högskola som väsentligt ökad utbyggnad av befintliga. Även *läns skolnämnden i Örebro län* förordar utökning av den högre tekniska utbildningen.

Huvuddragen i alternativ 2 men med *modifikationer avseende utbildningen vid de filosofiska fakulteterna* rekommenderas av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *skolöverstyrelsen* och *länsstyrelsen i Södermanlands län*, vilka anser att man inte nu bör binda sig för alla de föreslagna universitetsfilialerna och förordar förändringar i utformningen av dessa. *Skolöverstyrelsen* anser att akademisk utbildning i Linköping bör ges sådan omfattning att i själva verket en första början till ett sjätte universitet skapas. *Universitetskanslersämbetet* delar denna uppfattning men betonar att ett fullständigt sjätte universitet ej nu bör inrättas. Förändringar i filialernas utformning önskas även av *läns skolnämnderna i Östergötlands och Hallands län*. Behovet av ett sjätte universitet understryks av *länsstyrelsen i Östergötlands län* jämte *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott*, *länsstyrelsen i Örebro län* jämte *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* samt *Jönköping läns landstings förvaltningsutskott*. *Läns skolnämnden i Västerbottens län* framhåller att Umeå universitet i första hand måste byggas ut till full kapacitet. *Länsstyrelsen* och *läns skolnämnden i Gotlands län* och *Gotlands handelskammare* förordar en ytterligare decentralisering. *Länsstyrelsen* och *läns skolnämnden i Västmanlands län* rekommenderar en ökning av den hittillsvarande decentraliserade akademiska undervisningen. *Kommerskollegium*, liksom *Målsmännens riksförbund*, föreslår att försök görs med en universitetsfilial samtidigt som befintliga universitet utbyggs.

Alternativ 3 förordas (i några fall med smärre detaljändringar) av bl. a. *Universitetslärarförbundet* som dessutom föreslår upprustning av nuvarande lärosäten minst i enlighet med vad som anges i kommitténs alternativ 1. Liknande synpunkter framförs av *styrelsen för veterinärhögskolan*.

Till huvuddragen i alternativ 3 men med *modifikationer avseende den medicinska utbildningen* ansluter sig även *länsstyrelserna i Uppsala och Blekinge län*, vilka godtar kommitténs förslag i detta avseende. Dessa instanser förordar även *modifikationer* i alternativ 3 *beträffande den tekniska utbildningen*, i vilket avseende kommitténs förslag godtas. *Konsistoriet vid Umeå universitet* föreslår dessutom att viss teknisk utbildning förläggs till Umeå.

Utbyggnad i enlighet med alternativ 3 men med *modifikationer avseende utbildningen vid de filosofiska fakulteterna* rekommenderas av *konsistoriet vid Umeå universitet*, *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*, vilka understryker att uppbyggnaden av ett sjätte universitet bör ske först då Umeå är utbyggt. *Länsstyrelsen i Uppsala län*, *Högersnäs ungdomsförbund* och *Folkpartiets ungdomsförbund* förordar samtidigt utbyggnad av existerande uni-

versitet och ett sjätte. Sistnämnda instans accepterar dock i princip utbyggd decentraliserad universitetsutbildning men anser ej det av kommittén föreslagna systemet lämpligt.

Alternativ 1 förordas (i några fall med smärre detaljändringar) av bl. a. styrelsen för lantbrukshögskolan, skogsstyrelsen, länsskolnämnden i Blekinge län, Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott och länsbostadsnämnden i Västerbottens län samt Sveriges konservativa studentförbund.

Till huvuddragen i alternativ 1 men med *modifikationer avseende den medicinska utbildningen* ansluter sig konsistoriet vid karolinska institutet, statens råd för atomforskning samt Vetenskapsakademien, vilka rekommenderar utbyggnad av befintliga medicinska utbildningsenheter. SACO uttalar sig mot delad medicinarutbildning.

Till förmån för alternativ 1 men med *modifikationer avseende den tekniska utbildningen* uttalar sig konsistoriet vid karolinska institutet, Vetenskapsakademien, Skånes handelskammare samt SACO, vilka avstyrker inrättandet av en fjärde teknisk högskola och förordar utbyggnad av befintliga.

Skånes handelskammare, som beträffande *utbildningen vid de filosofiska fakulteterna* anser att utbyggnaden bör ske vid existerande läroanstalter, förordar dock försöksverksamhet med *en filial*.

Statskontoret och SFS redovisar egna utbyggnadsalternativ. Statskontoret ställer sig i stort bakom alla förslag, som kommittén anser genomförbara vad gäller vidare utbyggnad på nuvarande utbildningsorter. Några omedelbara beslut om utbyggnad på nya orter bör däremot inte träffas. Man bör enligt statskontoret förutsättningslöst pröva om de under remissbehandlingen framförda förslagen om utbyggnad på nuvarande orter av medicinsk och teknisk utbildning är praktiskt genomförbara och hur de kostnadsmässigt förhåller sig till kommittéförslagen. Beslut om universitetsfilialer bör enligt statskontoret kunna träffas sedan sammanarbetning skett med lärarutbildningssakkunnigas förslag. SFS rekommenderar upprättande av en fullständig medicinsk utbildningsenhet, utbyggnad av nuvarande tekniska högskolor i stället för inrättande av en fjärde samt koncentration av den decentraliserade utbildningen inom de filosofiska fakulteterna till två orter samtidigt som nuvarande universitet utbyggs.

2.2.2.3. Medicinsk utbildning och forskning

Den överväldigande delen av de remissinstanser som behandlat U 63:s förslag beträffande medicinsk utbildning och forskning har understrukt behovet av en snabb och kraftig utbyggnad. I detta avseende finner man en nästan fullständig enighet. Vid valet av utbyggnadsalternativ för de nu existerande fakulteterna samt vid valet av lokalisering till de i förslaget nämnda nya utbildningsorterna förekommer emellertid såsom framgått olika åsikter.

De remissinstanser som tagit ställning till förslagen om utbyggnad av den medicinska utbildningen såsom en del i ett fullständigt utbyggnadsalternativ

har redovisats i det föregående. Därutöver har synpunkter på utbyggnaden av denna utbildning framförts av ett tjugotal instanser.

Bland dessa instanser tillstyrker (i några fall med smärre detaljändringar) *konsistoriet och medicinska fakulteten vid Uppsala universitet, försvarets sjukvårdsstyrelse, medicinalstyrelsen, nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande, mentalsjukvårdsberedningen, Svenska läkaresällskapet samt Svenska landstingsförbundet* kommitténs förslag. *Demokratisk ungdom* föreslår ytterligare utökning av läkarutbildningen. För en utbyggnad av den medicinska utbildningen i enlighet med kommitténs alternativ 3 (i några fall med smärre detaljändringar) uttalar sig *konsistorierna och medicinska fakulteterna vid Lunds och Göteborgs universitet samt medicinska fakulteten vid Umeå universitet*, medan *medicinska fakulteten vid karolinska institutet samt statens medicinska forskningsråd* i första hand förordar undersökningar av möjligheterna att öka utbildningskapaciteten vid existerande lärosäten, främst i Stockholm. *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning* anser att möjligheterna att erhålla utbildning i utlandet bör undersökas samt föreslår utspridning av den kliniska utbildningen till ytterligare sjukhus.

Universitetskanslersämbetet instämmer i vad *medicinska fakulteterna vid universitetet i Göteborg och karolinska institutet* framhåller angående angelägenheten av en uppföljning av 1960 års läkarprognosundersökning.

Medicinalstyrelsen finner att det för varje år blir allt tydligare att det erfordras fler läkare än man tidigare haft anledning räkna med. *Svenska landstingsförbundet* anser det angeläget att en ny läkarprognos görs och framhåller att det inom några år mycket väl kan visa sig, att det samlade utbildningsbehovet av läkare är större än det som tillgodoses genom riksdagens principbeslut. Framför allt måste man beakta den ökade efterfrågan på läkare inom mentalsjukvården, vilken i dagens läge är starkt eftersatt. En utbyggd industrihälsovård och rehabiliteringsorganisation kräver också ökad tillgång på läkare. Liknande synpunkter anför *mentalsjukvårdsberedningen, gymnasieutredningen och Stor-Stockholms sjukvårdsberedning*. *Mentalsjukvårdsberedningen* anser det vara angeläget att möjligheterna till ytterligare ökning av den totala utbildningskapaciteten utöver 1963 års program redan nu tas under övervägande. Vidare talar den beslutade eller planerade upprustningen av mentalsjukvården och de gynnsamma förutsättningarna att förbättra eller bota psykiskt sjuka för nödvändigheten av en väsentlig utökning av den psykiatriskt skolade läkarkadern. Undervisningen i psykiatri bör enligt *mentalsjukvårdsberedningen* ges en centralare ställning i undervisningsplanerna. *Överståthållarämbetet, Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott och SACO* framhåller liksom *mentalsjukvårdsberedningen* det otillräckligt tillgodosedda behovet av psykisk vård som det främsta skälet att kraftigt utbygga utbildningen av läkare.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund anser mot bakgrund av behovssituationen att utbudet av medicinsk och odontologisk utbildning bör öka betydligt.

Medicinska fakulteterna i Uppsala och Göteborg framför krav på översyn av den medicinska studieordningen. Häri instämmer *universitetskanslersämbetet* men erinrar samtidigt om att pågående undersökningar om forskarutbildningen inom 1963 års forskarutredning kan komma att få betydelse även för den medicinska grundutbildningen, varför resultaten av detta utredningsarbete bör avvaktas. En begränsad översyn av den kliniska delen av läkarutbildningen pågår dock inom ämbetet.

Direktionen för karolinska sjukhuset ifrågasätter om ej systemet med en fri studieordning i den kliniska utbildningen måste ersättas med en bunden. *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning* framhåller det kliniska skedet som den trånga sektorn i läkarutbildningen. Denna utbildning måste vara förlagd till sjukhus. För att öka läkarutbildningen inom landet måste antingen undervisningssjukhusen ges större kapacitet eller ett antal undervisningssjukhus tillkomma. Man bör enligt beredningen överväga en modifierad form av undervisningsfilialer. Klinisk undervisning av medicine kandidater kunde tänkas förlagd till »dotter-sjukhus» inom en icke alltför begränsad räjong från ett större undervisningssjukhus och fakultetens teoretiska institutioner. Liknande tankegångar framförs även av *länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*.

Beträffande den medicinska efter- och vidareutbildningen framhåller *medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg* att denna utbildning bör bli föremål för en särskild utredning. Även *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning* och *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* finner att den medicinska vidareutbildningen ej tillräckligt beaktats. Förvaltningsutskottet framhåller, att det sannolikt krävs en helt ny organisation för central planering och samordning av denna verksamhet.

Beträffande kostnads- och personalbehovsberäkningarna anser *universitetskanslersämbetet* att kommitténs förslag till personalorganisation i princip kan läggas till grund för fortsatta överväganden. Det måste dock, vilket även *Svenska landstingsförbundet* påpekar, vara möjligt att i det framtida planeringsarbetet vidta erforderliga ändringar. *SACO* anser att personalbehovsberäkningarna får ses endast som hjälpmedel vid valet mellan olika orter för utbyggnaden av medicinsk utbildning. Den framtida personalplaneringen måste i stället baseras på mer omfattande utredningar såsom 1963 års forskarutredning och 1963 års klinikutredning.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har ingående behandlat lokalmässiga resurser och erforderliga personalförstärkningar för ö k a d l ä k a r u t b i l d n i n g i U p p s a l a. Fakulteten tillstyrker, att det årliga antalet nybörjarplatser för den medicinskt teoretiska utbildningen i Uppsala läsåret 1966/67 ökas med 20 till sammanlagt 110 med motsvarande ökning i de propedeutiska och kliniska ämnena och att den teoretiska utbildningen läsåret 1967/68 ökas med ytterligare 86 till sammanlagt 196 nybörjarplatser. Dessutom tillstyrker fakulteten det av U 63 diskuterade alternativet med ytterligare ökning av den propedeutiska och kliniska utbildningen i Uppsala under förutsättning att det föreliggande förslaget till utbyggnad av akademiska sjukhuset och Samariterhemmets sjukhus fullföljs i huvudsak enligt det uppgjorda tidsschemat. *Konsistoriet vid Uppsala universitet* tillstyrker kommitténs förslag under hänvisning till vad medicinska fakulteten anfört. *Universitetskanslersämbetet* tillstyrker ökad läkarutbildning i Uppsala från ett intag av 90 till 110 nybörjare per år i de teoretiska ämnena samt från 86 till 106 nybörjare i de propedeutiska och kliniska ämnena. Ämbetet framhåller vidare att goda förutsättningar bör föreligga att vid behov utbygga organisationen i Uppsala för utbildning av 196 nybörjare årligen i de teoretiska ämnena. Ämbetet anser även, att det i och för sig bör vara möjligt att anordna ca 190 utbildningsplatser per år i de propedeutiska ämnena. *Direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala* anser att man med en ökning från 86 till det föreslagna årliga intaget av 106 studerande i de propedeutiska och kliniska ämnena kommit till den övre gräns för vad som f. n. kan bedömas som möjligt och är inte beredd att tillstyrka en utökning härutöver. *Syrelsen för Samariterhemmet i Uppsala* framhåller att den för sin del är beredd att tillmötesgå de önskemål som framförts i det alternativa förslaget om utnyttjande av det utbyggda Samariterhemmets sjukhus för klinisk utbildning under förutsättning att överenskommelse kan träffas med berörda landsting och staten om kostnaderna härför. *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott* ställer sig i princip positiv till en utökning av läkarutbildningen enligt alternativet med ytterligare utbildningsplatser på Samariterhemmets sjukhus. Dock synes det utskottet realistiskt att tills vidare begränsa intaget av läkarstuderande till 106 i avvaktan på förverkligandet av akademiska sjukhusets utbyggnad.

Beträffande förutsättningarna för ö k a d l ä k a r u t b i l d n i n g i S t o c k h o l m anser *medicinska fakulteten vid karolinska institutet* att utbyggnaden bör ske enligt läkarutbildningsberedningens alternativ med 370 nybörjarplatser i de teoretiska och 360 platser i de propedeutiska och kliniska ämnena i Stockholm (läkarutbildningsberedningens alternativ S—D) eller i form av en kombination av alternativen med maximal utbyggnad i både Uppsala och Stockholm (läkarutbildningsberedningens alternativ U—D och S—D). Enligt fakultetens mening är den helt avgörande och kritiska frågan för takten i det framlagda utbyggnadsprogrammet hur man lyckas lösa byggnadsfrågan. *Konsistoriet vid karolinska institutet* ansluter sig till medicinska fakultetens synpunkter. *Konsistoriet* framhåller att den mycket kraftiga expansion inom sjukhussektorn som

förestår inom stockholmsområdet och det aktuella projekteringsläget för Enskededalens sjukhus torde erbjuda möjligheter, som förtjänar att penetreras mycket ingående innan statsmakterna binder sig för ett alternativ, som innebär förläggning av medicinsk utbildning utanför nuvarande universitet. *Universitetskanslersämbetet* anser sig icke kunna förorda en utökad utbildningskapacitet i de kliniska ämnena utöver vad kommittén föreslagit, nämligen 270 nybörjarplatser. *Direktionen för karolinska sjukhuset* konstaterar att kommittén förutsett att sjukhusen i Huddinge och Enskededalen samt S:t Görans sjukhus i ombyggt skick skall kunna tas i anspråk för utbildning 1972, vilket enligt direktionen förutsätter att ett nytt undervisningssjukhus på karolinska institutets område står färdigt hösten 1969. Direktionen anser det inte tillräckligt att räkna med en så gynnsam utveckling. Även *SFS* håller för mindre troligt att Huddinge sjukhus skall stå klart redan 1972. *Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* samt *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning* ansluter sig däremot till kommitténs förslag att utnyttja Huddinge sjukhus som Stockholms tredje undervisningssjukhus.

Samtliga hörda remissinstanser accepterar i allt väsentligt innehållet i den träffade överenskommelsen om läkarutbildning vid det planerade sjukhuset i Huddinge kommun.

Beträffande förutsättningarna för ökad läkarutbildning i Umeå tillstyrker *universitetskanslersämbetet*, *konsistoriet vid universitetet i Umeå* och *nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* kommitténs förslag om en ökning med 20 nybörjarplatser per läsår till sammanlagt 82 fr. o. m. läsåret 1966/67. Även *medicinska fakulteten vid universitetet i Umeå* tillstyrker förslaget och behandlar vissa ytterligare personalbehov utöver de av läkarutbildningsberedningen föreslagna.

U 63 föreslår upprättande av en medicinsk utbildnings- och forskningsorganisation i Linköping. Vid sitt slutliga ställningstagande i lokaliseringsfrågan har kommittén tillmätt samlokaliseringen av medicinsk och teknisk utbildning och forskning stor betydelse. Remissinstansernas synpunkter på detta problem redovisas i det följande (avsnitt 2.2.2.10).

Vad gäller övriga synpunkter framhåller *statens medicinska forskningsråd*, att den fortsatta utbyggnaden av den medicinska utbildningen och forskningen bör koncentreras så långt det är möjligt. Enligt rådets mening torde patientunderlaget m. m. i stockholmsområdet vara tillräckligt för en kraftigare utbyggnad av läkarutbildningen än vad kommittén föreslagit. Först om förnyade undersökningar visar att det icke är möjligt att anordna tillräckligt många läkarutbildningsplatser vid befintliga lärosäten bör enligt rådet en ny medicinsk högskola uppföras.

Kommitténs förslag tillstyrks av *universitetskanslersämbetet* samt *konsistoriet* och *medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala*. Det skulle dock

enligt dessa instanser vara fördelaktigt, om den nya medicinska utbildningsanstalten redan från starten kunde förses med institutioner i medicinskt teoretiska ämnen. Även *medicinalstyrelsen* och *Svenska landstingsförbundet* tillstyrker förslaget men finner det angeläget att den nya högskolan så snart som möjligt görs fullständig. En likartad inställning har *konsistorierna* och *medicinska fakulteterna vid universiteten i Lund, Göteborg och Umeå*. Också *nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* tillstyrker.

Kritik mot att undervisningen på den nya orten blir delad anförs av *SFS, Svenska läkaresällskapet, SACO, Högerens ungdomsförbund* och *Folkpartiets ungdomsförbund*, vilka dock samtliga i princip tillstyrker inrättandet av en ny medicinsk utbildningsenhet.

Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott behandlar ingående areal- och lokalfrågor, patientunderlag och vissa personalfrågor i Linköping samt framför vissa synpunkter på frågan om möjligheten till sambruk i utbildningshänseende mellan regionsjukhuset i Linköping och centrallasarettet i Norrköping. Sammanfattningsvis förordar förvaltningsutskottet att den medicinska utbildningen i Linköping under ett övergångsskede anordnas enligt kommitténs förslag men att den snarast utbyggs till en fullständig medicinsk högskola. Samma uppfattning hyser *länsstyrelsen i Östergötlands län* som ser positivt på möjligheterna att utnyttja Norrköpings lasarett för klinisk utbildning.

Örebro läns landstings förvaltningsutskott konstaterar, att förutsättningarna att uppföra erforderliga medicinsk-teoretiska institutioner i nära anknytning till de kliniska är gynnsammare i Örebro än på någon annan aktuell ort. Man förordar därför att propedeutisk och klinisk medicinarutbildning påbörjas vid regionsjukhuset i Örebro fr. o. m. läsåret 1967/68 samt medicinskteoretisk utbildning fr. o. m. läsåret 1969/70. I yttrandet framhålls även att vid regionsjukhuset finns lokalresurser, som i princip medger igångsättande av klinisk utbildning redan fr. o. m. hösten 1965. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* förordar en förläggning till Örebro.

Länsstyrelsen i Jönköpings län framhåller, att goda förutsättningar finns för en förläggning av propedeutisk och klinisk utbildning till Jönköping, detta vare sig en sådan utbildning anordnas i Linköping eller ej. Jönköping har även den fördelen ur utbildningssynpunkt, att det i staden finns mentalsjukhus och epileptikersjukhus.

Konsistoriet och medicinska fakulteten vid karolinska institutet avstyrker kommitténs förslag om läkarutbildning i Linköping och föreslår utbyggnad av de nuvarande medicinska fakulteterna.

2.2.2.4. Högre teknisk utbildning och forskning

De remissinstanser som tagit ställning till förslagen om utbyggnad av högre teknisk utbildning och forskning såsom en del i ett fullständigt utbyggnadsalternativ har redovisats i det föregående. Därutöver har synpunkter på utbyggnaden av denna utbildning framförts av ett fyrtiotal instanser.

Bland dessa tillstyrks — oavsett lokalisering — huvuddragen i kommitténs förslag (i några fall med smärre detaljändringar) av bl. a. *försvarets sjukvårdsstyrelse, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott, länsbostadsnämnden i Västmanlands län, stadskollegiet i Göteborg, Svenska landstingsförbundet, Norrlandsförbundet, Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Jernkontoret, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Svenska pappersbruksföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges mekanförbund, Svenska trävaruexportföreningen samt Demokratisk ungdom*. Vissa modifikationer påyrkas av *filosofiska fakulteten vid Umeå universitet*, som föreslår att viss teknisk utbildning förläggs till Umeå, vilket även förordas av *länsstyrelsen i Västerbottens län*. Vidare föreslås viss ökning av utbildningen av tekniska magistrar.

För en utbyggnad av befintliga tekniska högskolor i stället för upprättande av en fjärde uttalar sig, utöver vad som framgått av det föregående, även *konsistorierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, organisationskommittén för teknisk högskola i Lund, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för byggnadsforskning, försvarets forskningsanstalt, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, statens institut för byggnadsforskning, Svenska teknologföreningen, Tekniska samfundet i Göteborg, Skånska ingenjörsklubben, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund, Sveriges kemiska industrikontor och Svenska vägföreningen*. Samma ståndpunkt intas av *statens tekniska forskningsråd*, som jämte ytterligare några instanser diskuterar utflyttning av tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola till nya »campus» varigenom expansionsmöjligheterna säkras.

Vissa instanser efterlyser *prognoser* över behovet av högskoleutbildade tekniker. Sålunda önskar *konsistorierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, organisationskommittén för teknisk högskola i Lund, statens tekniska forskningsråd, försvarets forskningsanstalt, Ingenjörsvetenskapsakademien, Jernkontoret, Sveriges kemiska industrikontor, Svenska teknologföreningen, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund, Svenska arkitekters riksförbund, SACO och SFS* en fortlöpande prognosverksamhet till grund för en riktig avvägning av utbyggnadens omfattning och inriktning på olika sektioner vid de tekniska högskolorna.

Kommitténs förslag om att inrätta en fjärde teknisk högskola delar som framgått upp remissinstanserna i två läger. De instanser som tillstyrker förslaget betonar kommitténs uppfattning, att det är nödvändigt att ha en reserv för framtida ytterligare utbyggnad och att man bäst tillgodoser detta behov genom att inrätta en ny teknisk högskola. Ett par instanser — *universitetskanslersämbetet och Sveriges mekanförbund* — påpekar också förslaget

fördelar ur studentbostadssynpunkt. Nästan samtliga instanser som avstyrker kommitténs förslag om en fjärde teknisk högskola förordar, att man i stället bygger ut de nuvarande tekniska högskolorna. *Konsistorierna vid tekniska högskolan i Stockholm* och *Chalmers tekniska högskola* samt *organisationskommittén för teknisk högskola i Lund* framlägger detaljerade förslag som innebär att det uppställda målet för ökningen av intagningskapaciteten till högre teknisk utbildning — dock med en relativt betydande förskjutning av tidsplanen — i det närmaste uppnås. Detta alternativ innebär en ökning av intagningskapaciteten vid befintliga högskolor med 560 platser utöver kommitténs förslag. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* vill kombinera detta utbyggnadsalternativ med kommitténs förslag. Bland förespråkarna för enbart utbyggnad av nuvarande tekniska högskolor framhåller man allmänt, att det härigenom blir möjligt att behålla den koncentration av resurser man nu har och uppnå en växande utnyttjandegrad av gjorda, pågående och planerade investeringar. Man påpekar vidare från flera håll att antalet studiekombinationer blir större och att man får en bättre fördelning på sektioner. De nuvarande tekniska högskolorna kan inte med bestämdhet sägas ha nått optimal storlek. Ett par instanser tvivlar även på att den utbyggnadstakt som kommittén föreslår är den lämpligaste. En långsammare och mera jämn utbyggnad kan vara motiverad. Om man väntar med den fjärde tekniska högskolan kan man också skjuta upp lokaliseringsfrågan, påpekar några instanser, däribland *arbetsmarknadsstyrelsen*. Det kan vid ett senare tillfälle bli aktuellt att lägga en ny teknisk högskola i Norrland.

Ett alternativ till att bygga ut de nuvarande tekniska högskolorna där de nu ligger skulle såsom nämnts vara att göra en utflyttning till en ny »campus». Detta förfarande — som man anser i första hand tillämpligt på tekniska högskolan i Stockholm — föreslår *konsistoriet* och *rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, *statens tekniska forskningsråd*, *statens institut för byggnadsforskning* och *Ingenjörsvetenskapsakademien*.

Kommitténs diskussion av lokaliseringsort för den nya tekniska högskolan föranleder kritik från ett antal remissinstanser.

Den allvarligaste invändningen mot kommitténs behandling av frågan är enligt *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens* och *Norrbottnens län*, *Västerbottens* och *Norrbottnens läns landstings förvaltningsutskott*, *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen*, *Norrlandsförbundet* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* bristen på en ingående prövning av ett *norrlandsalternativ*. Man påpekar vidare, att högre teknisk utbildning i Norrland skulle få stora allmänt lokaliseringspolitiska effekter. Åtminstone borde man enligt flera av de nämnda instanserna kunna förlägga en partiell teknisk högskola till Norrland. Instanserna önskar förnyad utredning. *Norrbottnens* och *Västerbottens läns handelskammare* anser dock förslaget om teknisk högskola till Norrland icke vara realistiskt.

I fråga om kommitténs förslag till samarbete mellan Jernkontorets metallurgiska forskningsstation i Luleå och sektionen för bergsvetenskap vid tekniska högskolan i Stockholm uttalar sig *Jernkontoret* och *Stiftelsen för metallurgisk forskning* mycket positivt.

En grupp remissinstanser diskuterar den bedömning kommittén gjort när det gäller de aktuella *mellansvenska städernas* förutsättningar som lokaliseringsorter för en ny teknisk högskola. Som tidigare nämnts har kommittén vid sitt slutliga ställningstagande i lokaliseringsfrågan tillmätt samlokaliseringen av medicinsk och teknisk utbildning och forskning stor betydelse. Remissinstansernas synpunkter på detta problem redovisas i det följande (avsnitt 2.2.2.10).

Örebro läns landstings förvaltningsutskott framlägger i sitt yttrande vissa fakta rörande lärartillgång m. m. i Örebro-regionen. Man finner det klarlagt att fullt godtagbara förutsättningar finns för startande av högre teknisk utbildning i Örebro.

Några instanser anser att Västerås skulle vara den lämpligaste förläggningsorten för en ny teknisk högskola, om en sådan skall komma till stånd. Dessa instanser är *konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings och Västmanlands län*, *Vetenskapsakademien* och *Svenska teknologföreningen*. Man finner att denna stad ur teknisk utbildnings- och forskningssynpunkt är det starkaste alternativet och kritiserar kommittén för dess värdering av fördelarna av samlokalisering med medicin.

Länsstyrelsen i Östergötlands län och *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott* jämför Västerås och Linköping och kritiserar kommitténs specialutredning för att ha överbetonat Västerås fördelar. Man anser Linköping oberoende av önskan om samlokalisering av teknisk och annan utbildning vara likvärdigt med Västerås som lokaliseringsort för en teknisk högskola.

Vid behandlingen av kommitténs förslag till utbyggnad av de olika sektionerna vid de nuvarande tekniska högskolorna tar några instanser upp mera *allmänna synpunkter* på sektionsindelningen. *Försvarets forskningsanstalt* och *Svenska teknologföreningen* menar att man kan behöva ändra sektionsindelningen i takt med den ökande specialiseringen.

Såsom framgått redovisar *konsistorierna vid tekniska högskolan i Stockholm* och *vid Chalmers tekniska högskola* samt *organisationskommittén för teknisk högskola i Lund* efter samråd utbyggnadsalternativ som innebär en ökning av intagningskapaciteten vid dessa med 560 platser utöver kommitténs förslag. Konsistoriet vid tekniska högskolan i Stockholm föreslår att antalet nybörjarplatser i *Stockholm* under perioden 1966—1969 ökas med ytterligare 125 utöver de sammanlagt 132 som kommittén förordar. Konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola föreslår att antalet nybörjarplatser i *Göteborg* ökas med 121 utöver universitets- och högskolekommitténs förslag om sammanlagt 86. De föreslagna ökningarna förutsätts ske successivt under perioden 1967—1971. Organisationskommittén för teknisk högskola i Lund förordar att antalet nybörjarplatser i

Lund under perioden 1972—1975 ökas med ca 340 utöver universitets- och högskolekommitténs förslag om sammanlagt 20. De båda konsistorierna redovisar detaljerat uppdelningen på olika sektioner. Organisationskommittén anför att slutligt ställningstagande härtill inte behöver tas förrän några år innan intagningsökningarna skall göras.

Utbyggnaden av vissa sektioner berörs, utöver vad som redan framgått, i ett mindre antal yttranden. Kommitténs förslag om ökad intagning till *sektionen för väg- och vattenbyggnad* tillstyrks av *statens råd för byggnadsforskning* och *Svenska vägföreningen*, medan den enligt *Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund* språngvisa utbyggnaden icke motsvarar ett optimalt utnyttjande av utbildningsresurserna med samtidig optimal ökning med hänsyn till näringslivets möjligheter att effektivt utnyttja tillskottet.

Sveriges kemiska industrikontor och *Svenska arkitekters riksförbund* tillstyrker kommitténs förslag till intagningsökningar vid *sektionen för kemi resp. sektionen för arkitektur*. Sistnämnda förbund framför i detta sammanhang önskemål om snar utredning om utformningen av den framtida arkitektutbildningen. *Lantmäteristyrelsen* anser kommitténs förslag att öka utbildningskapaciteten vid *sektionen för lantmäteri* vara motiverat. En något större intagning kan enligt styrelsen visa sig nödvändig.

Samtliga remissinstanser som behandlar kommitténs förslag om en ny utbildningsväg för samhällsbyggare framhåller, att det finns stort behov av en sådan utbildning. Följande instanser är i stort sett positivt inställda och tillstyrker: *byggnadsstyrelsen*, *lantmäteristyrelsen*, *statens institut för byggnadsforskning*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *SFS*, *TCO*, *Svenska teknologföreningen* och *Svenska arkitekters riksförbund*.

Universitetskanslersämbetet, *konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola*, *Akademien för de fria konsterna* och *Svenska vägföreningen* anmärker huvudsakligen på förslaget till linjeuppdelning.

Flera instanser anser, att den bästa lösningen när det gäller samhällsbyggarutbildningens utformning vore att inrätta en fristående sektion eller ett särskilt institut för detta ändamål. *Statens råd för byggnadsforskning*, *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*, *Svenska kommunal-tekniska föreningen*, *Föreningen för samhällsplanering* och *Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund* för fram denna uppfattning. Huvudorsaken till att man föreslår detta förfaringssätt är, att man menar att samhällsbyggarutbildningen spänner över ett så stort verksamhetsfält att det inte finns möjlighet för en fackman att behärska hela området. Det måste därför bli fråga om ett grupparbete mellan representanter för skilda discipliner.

Beträffande kommitténs förslag till utformning av den fjärde tekniska högskolan föreslår *konsistoriet vid tekniska högskolan i Stockholm*, om högskolornas förslag till utbyggnad av nuvarande tekniska hög-

skolor ej godtas, att man inrättar en teknisk fakultet i Linköping. Till denna bör i en första etapp all teknisk magisterutbildning koncentreras. I en andra etapp kan man dela fakulteten på tre enheter för exempelvis maskinteknik, elektroteknik och för teknisk magisterutbildning. Vidare ställer man sig tveksam inför kommitténs lokalbehovsberäkningar och anser personalbehovet beräknat i underkant. *Konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola* kritiserar kostnadsberäkningarna och ifrågasätter om kommitténs normer ännu är tillräckligt prövade för att läggas till grund för realistiska beräkningar. *Organisationskommittén för teknisk högskola i Lund* pekar på vissa nackdelar med det föreslagna modifierade tvåskiftsystemet, anser att lärartätheten blir betänkligt låg vid samtliga sektioner samt framhåller att den snabba utbyggnadstakten kan leda till att även relativt små störningar kan orsaka betydande svårigheter. Läro- och timplane-förslaget måste bearbetas ytterligare, något som även *universitetskanslersäm-betet* påpekar.

Även *Svenska teknologföreningen* finner lärarbehovsberäkningarna vara alltför knappa. *Folkpartiets ungdomsförbund* anser de fyra föreslagna sektionerna utgöra en alltför smal bas för högskolan. *Sveriges kemiska industrikontor* finner skäl tala för att en sektion för kemi redan från början inkluderas i planerna för den fjärde tekniska högskolan, även om ett realiserande av dessa planer kan ske först vid en senare tidpunkt.

Sveriges mekanförbund tillstyrker i stort sett kommitténs förslag rörande de olika sektionerna men framför önskemål om modifieringar i vissa detaljhänsedden.

Remissinstanserna visar allmänt en positiv inställning till ekonomisk utbildning för civilingenjörer. Kommitténs förslag om utbildning av ekonomingenjörer vid den fjärde tekniska högskolan får dock ett ganska negativt mottagande. Följande instanser tillstyrker i huvudsak förslaget: *universitetskanslersämbetet*, *TCO*, *Sveriges mekanförbund* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*. Även *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* jämte *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* tillstyrker men understryker att den föreslagna utbildningen inte kan fylla näringslivets hela behov av kombinerad teknisk/ekonomisk utbildning. Särskilda kompletteringskurser för civilingenjörer och civilekonomer i grundläggande ekonomiska resp. tekniska ämnen bör enligt organisationerna inrättas. Likartade synpunkter framförs av *direktionen för handelshögskolan i Stockholm* som dock ställer sig tveksam och anser att experimentverksamhet med ny utbildning hellre bör bedrivas vid ett stort och mångsidigt lärosäte än vid ett litet och tämligen ensidigt. Även *Ingenjörsvetenskapsakademien* tillstyrker i princip utbildningen av ekonomingenjörer men rekommenderar en mera begränsad intagning som successivt kan utvidgas. Utbildningsprogrammet bör enligt akademien granskas närmare. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* anser att det vore smidigast att genomföra ekonomingenjörsutbildningen vid en naturve-

tekniskaplig-teknisk fakultet i Linköping, i samarbete med den kommande samhällsvetenskapliga utbildningen där. Med hänsyn till den rådande svåra bristen på personer kvalificerade för professurer och lektorat inom det företagsekonomiska ämnesområdet bör enligt *universitetskanslersämbetets* mening ingenjörsutbildning påbörjas senare än U 63 föreslagit, då lärarsituationen förbättrats. I avvaktan härpå bör enligt ämbetet de övriga tre sektionerna dimensioneras så att redan från starten den av U 63 föreslagna totala utbildningskapaciteten på den nya orten kan hållas.

Svenska teknologföreningen avvisar bestämt kommitténs förslag. I stället bör en för högskoleingenjörer lämplig påbyggnadsundervisning i ekonomiska ämnen utformas. Någon form av utbildningsråd bör inrättas för att få kännedom om näringslivets önskemål om utbildningens innehåll och organisation. Även *Svenska civilekonomföreningen* avstyrker. *Konsistoriet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *organisationskommittén för teknisk högskola i Lund*, *SFS*, *SACO*, *Tekniska samfundet i Göteborg* och *Sveriges kemiska industrikontor* motiverar sitt avstyrkande främst med att enligt deras mening den tekniska delen av utbildningen är otillräcklig. I stället bör teknologerna få ekonomisk utbildning inom ramen för nuvarande sektionsindelning. Sistnämnda synpunkt framförs även av *konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola*, som även finner angeläget att man ingående prövar förutsättningarna för att ge examinerade från handelsgymnasier möjlighet att komplettera sin utbildning med tekniska ämnen på högskolenivå. Även *Statens institut för byggnadsforskning* föreslår att man bygger in den ekonomiska utbildningen i de olika sektionernas studieplaner.

Alla instanser som yttrar sig i frågan om tekniska magisterutbildningen är positiva till att utöka denna. *Skolöverstyrelsen*, liksom *styrelsen för regional teknisk magisterutbildning*, anser emellertid att lärarbehovet i berörda ämnen i det nya gymnasiet och fackskolan måste ytterligare undersökas för att man skall kunna bedöma *dimensioneringen* av utbildningen på längre sikt.

För en utbyggnad utöver vad kommittén föreslagit uttalar sig *styrelsen för regional teknisk magisterutbildning* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*. *Universitetskanslersämbetet* och *SFS* förordar att den av kommittén föreslagna ökningen helt koncentreras till Linköping. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala* anser en överflyttning av den för Örebro planerade utbildningen till Linköping vara motiverad samtidigt som man tillstyrker kommittéförslaget i vad avser Uppsala.

Kommitténs förslag tillstyrks vidare av *konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola*, *TCO* och *Högerns ungdomsförbund*, medan *SACO* uttalar att man ej f. n. kan ta ställning till utbildningens förläggning, innehåll, längd eller kompetens för lärartjänst.

När det gäller kommitténs förslag om ökad civilingenjörsutbildning vid Uppsala universitet finner *konsistoriet vid tekniska*

högskolan i Stockholm och SFS det nuvarande systemet med viss intagning i de båda sista årskurserna lämpligast. De förordar därför att man behåller denna möjlighet men tillstyrker i övrigt, liksom SACO och statens råd för byggnadsforskning, förslaget. SACO tillstyrker kommitténs förslag om en förkortad studietid.

2.2.2.5. Utbildning och forskning vid fria fakulteter

De remissinstanser som tagit ställning till förslagen om utbyggnad av de filosofiska fakulteterna såsom en del i ett fullständigt utbyggnadsalternativ har redovisats i det föregående. Därutöver har synpunkter på utbyggnaden framförts av ett sjuttiototal instanser. Bland dessa tillstyrks huvuddragen — oavsett lokalisering — i kommitténs förslag (med vissa mindre detaljändringar) av bl. a. yrkesutbildningsberedningen, ADB-utbildningssakkunniga, länsstyrelsen och länsskolnämnden i Kalmar län, länsstyrelsen i Hallands län, länsstyrelsen och länsskolnämnden i Gävleborgs län, länsstyrelsen och länsskolnämnden i Västernorrlands län, länsstyrelsen i Norrbottens län, Stor-Stockholms planeringsnämnds skolkommitté, Kronobergs läns landsting jämte dess förvaltningsutskott samt länsskolnämnden i Kronobergs län, länsskolnämnderna i Uppsala och Älvsborgs län, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industrierorganisation, Sveriges mekanförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Behovet av ett sjätte universitet understryks dock av länsskolnämnderna i Uppsala och Älvsborgs län.

Modifikationer avseende filialernas utformning i olika avseenden föreslås av länsstyrelsen i Älvsborgs län, länsskolnämnden i Jämtlands län, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industrieförbund, Jernkontoret, Svenska pappersbruksföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Svenska trävaruexportföreningen samt Sveriges liberala studentförbund.

Teologiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Uppsala accepterar filialer på två orter. Sistnämnda fakultet förutsätter att den ena filialen därvid utgör »embryo» till ett sjätte universitet.

En utbyggnad av de filosofiska fakulteterna i enlighet med huvuddragen i det av kommittén diskuterade alternativet 3 tillstyrks (med vissa mindre detaljändringar) av humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, konsistoriet jämte teologiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Lund, konsistoriet jämte humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Stockholm samt filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser en utbyggnad av Umeå universitet vara väsentligast och ser hellre upprättandet av ett sjätte universitet än inrättandet av universitetsfilialer.

Modifikationer i detta alternativ föreslås av samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala, som accepterar upprättandet av en filial, under för-

utsättning att denna avses utbyggas till nytt universitet. *Naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm* förordar inrättande av en ny humanistisk fakultet och utbyggnad av existerande naturvetenskapliga. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* rekommenderar samtidigt utbyggd decentraliserad undervisning av hittillsvarande typ och *länsarbetsnämnden i Örebro län* föreslår upprättande av två nya universitet.

En utbyggnad av de filosofiska fakulteterna i enlighet med huvuddragen i det av kommittén diskuterade alternativet 1 tillstyrks (med vissa mindre detaljändringar) av *konsistoriet jämte samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, statens humanistiska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning, 1963 års forskarutredning, Hermods korrespondensinstitut, Svenska civilekonomföreningen och Sveriges kemiska industrikontor.*

Modifikationer i detta alternativ föreslås av *konsistoriet vid universitetet i Uppsala*, som förordar utredning av de nuvarande universitetens expansionsmöjligheter. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* förordar utredning om förutsättningarna för ett sjätte universitet. En utbyggd decentraliserad undervisning av hittillsvarande typ föreslås av *humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Göteborg*. Sistnämnda fakultet anser samtidigt att under vissa förutsättningar en filial kan upprättas försöksvis. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* rekommenderar utbyggnad och differentiering av den akademiska utbildningen inom Malmö-Lund-regionen.

Styrelsen för skogshögskolan anser, att hittillsvarande decentraliserade undervisning bör utökas, därest en utbyggnad av nuvarande universitet ej är tillräcklig. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* hävdar, att en utbyggnad av Umeå universitets matematisk-naturvetenskapliga, humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteter till samma dimensioner som vid övriga universitet i det väsentliga skulle tillgodose det krav på elevplatser, som kommittén velat möta genom förläggning av filialer till olika orter.

Kommitténs förslag om decentraliserad universitetsutbildning i centrala ämnen inom de filosofiska fakulteterna utgör som framgått en punkt varom meningarna är delade. Förutom redan nämnda instanser, vilka tagit ställning för ett helt utbyggnadsalternativ eller del därav, framför *riksbibliotekarien, riksarkivet, statens råd för samhällsforskning, byggnadsstyrelsen, statens institut för folkhälsan, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, statens nämnd för samlingslokaler, länsstyrelserna i Stockholms och Gotlands län, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Folkpartiets ungdomsförbund, Samverkande bildningsförbunden samt Sveriges sociologförbund* synpunkter på denna utbildning, därest den skulle komma att förverkligas.

Remissinstansernas bedömning av de argument kommittén åberopat som motiv för en utbyggnad av de filosofiska fakulteterna i enlighet med alternativ 2 har redovisats i det föregående. Även andra argument diskuteras dock. Sålunda anser *universitetskanslersämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län, Örebro läns landstings förvaltningsutskott, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, LO, SR, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges mekanförbund och Sveriges liberala studentförbund* att decentraliserad universitetsutbildning kan bidra till en önskvärd geografisk spridning av möjligheterna till akademisk undervisning.

I anslutning till diskussionen om decentraliserad universitetsutbildning för vissa remissinstanser fram tanken på ett »collegeår» i en eller annan form, huvudsakligen innebärande att det första stadiet av universitetsstudierna skulle utgöras av ett propedeutiskt år under vilket utbildningen skulle meddelas vid »colleges» på ett relativt stort antal orter. Synpunkter i denna riktning framförs av *länsstyrelserna i Stockholms och Västmanlands län, Ingeniörsvetenskapsakademien samt Folkpartiets ungdomsförbund*.

Några remissinstanser, nämligen *statens råd för samhällsforskning, statistiska centralbyrån och Demokratisk ungdom*, avstyrker förslaget om universitetsfilialer utan att förorda något annat alternativ eller förslag. En kritisk attityd intar även *riksarkivet och konsistoriet vid universitetet i Uppsala*, som inte anser frågan om universitetsfilialerna tillräckligt utredd, samt *Folkpartiets ungdomsförbund*, som anser att förslaget inte är lämpligt att genomföra med det nuvarande utbildningssystemet.

Den redan existerande decentraliserade universitetsutbildningen bör enligt såväl *universitetskanslersämbetets* som *skolöverstyrelsens* mening bibehållas och utbyggas också i det fall att universitetsfilialer kommer till stånd. Båda instanserna anser att denna verksamhet i fortsättningen bör knytas fastare till universitetsväsendet. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* finner det behov av utbildningsmöjligheter som inte kan tillgodoses på universitetsorterna böra fyllas genom en ökning av den icke-permanenta decentraliserade utbildningen. Samma uppfattning hyser *styrelsen för skogshögskolan*.

Frågan om lokaliseringen av de föreslagna universitetsfilialerna diskuteras ingående i flera yttranden. Den helt övervägande delen av de instanser som yttrat sig rörande lokaliseringen tillstyrker inrättandet av utbildningsenheter i Linköping och Örebro. En mindre deciderad remissopinion föreligger beträffande Karlstad och Växjö. Särskilt när det gäller lokaliseringen av decentraliserad universitetsutbildning i södra Sverige går meningarna isär. De orter som främst nämns i sammanhanget förutom Växjö är Jönköping och Kalmar. Även i fråga om norrlandsfilialens placering framförs skilda åsikter.

Enligt *skolöverstyrelsens* mening bör filialerna lämpligen förläggas till gränsområdena mellan de nuvarande universitetens omland. Vidare bör orter med stort underlag av studerande inom ett avstånd där dagliga resor kan ske ges företräde framför orter med ett mera utspritt rekryteringsunderlag. Bl. a. torde, framhåller överstyrelsen, en obligatorisk hänvisning lättast accepteras av dem som har dagliga resmöjligheter till filialorterna. I yttrandet redovisas för vissa orter underlagsberäkningar, vilka utvisar att det teoretiska antalet universitets-elever är störst i Linköping. Därefter följer Örebro och Jönköping. Med anledning bl. a. härav tillstyrker skolöverstyrelsen den föreslagna universitetsfilialen i Linköping. Överstyrelsen anser att den akademiska utbildningen i Linköping bör ges en sådan omfattning att därmed i fast organiserade former skapas ett nytt centrum för akademisk utbildning och i själva verket en första början till ett sjätte universitet. *Universitetskanslersämbetet* förordar en koncentration av den fasta filialverksamheten till i första hand Linköping, dit en väsentligt större utbildningskapacitet bör förläggas än vad kommittén föreslagit.

Bland de övriga orter som kan komma i fråga intar Örebro enligt *universitetskanslersämbetet* en särställning. Där anordnad utbildning bör fortsätta tills vidare i samma omfattning. Enligt *skolöverstyrelsens* mening bör Örebro få en akademisk utbildningskapacitet av minst det omfång som kommittén föreslagit. Överstyrelsen erinrar i sammanhanget om att till staden synes komma att förläggas dels gymnastiklärarutbildning, dels en ny socialhögskola. I några yttranden föreslås inrättandet av ett universitet i Örebro. *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* och *drätselkammaren i Örebro* anser den låga frekvensen av universitets- och högskolestuderande i fyra av de till Örebro län angränsande länen ävensom de synnerligen gynnsamma trafikgeografiska förutsättningarna tala i denna riktning. Man bör enligt dessa instanser vidare beakta bl. a. att såväl den planerade socialhögskolan som gymnastiklärarutbildningen har fördelar av ett samarbete med en medicinsk fakultet.

Karlstad har enligt *skolöverstyrelsens* mening ett alltför ringa underlag både lokalt och totalt för att en universitetsfilial i varje fall f. n. skall lokaliseras dit. De studerande som av kommittén beräknats komma att studera i staden kan få sin utbildning i Örebro. *Länsstyrelsen i Värmlands län* tillstyrker emellertid kommitténs förslag i denna del. Länsstyrelsen erinrar om att Karlstads »dagliga» omland uppvisar ett befolkningsunderlag av ungefär samma storlek som motsvarande regioner kring Linköping och Örebro. Vidare kommer antalet 16-åringar i Karlstads gymnasierregion enligt gjorda beräkningar att vid början av 1970-talet vara större än i Örebro gymnasierregion.

Kommitténs förslag om en universitetsfilial i Växjö har blivit föremål för livlig debatt och ett antal remissinstanser förordar i stället Jönköping eller Kalmar. *Skolöverstyrelsen* anser det tveksamt om man nu bör påbörja en utbyggnad på flera orter än Linköping och Örebro. Därest emellertid en filial skall förläggas också till södra Sverige förordar överstyrelsen Jönköping, varvid den anser det kunna ifrågasättas om inte filialen i Jönköping bör knytas till Göteborg i stället

för till Lund. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller att en ur hela landets synpunkt fullkomligt onormal koncentration till området omedelbart norr, öster och söder om Vättern skulle uppstå om en universitetsfilial inrättades i Jönköping. På grund av avståndsfaktorn innefattas rekryteringsområdet för en jönköpingsfilial till stor del i linköpingsregionen. Enligt länsstyrelsens mening är Växjö den lämpligaste lokaliseringssorten före både Jönköping och Kalmar eftersom man såväl från stora delar av Jönköpings län som Kalmar län passerar genom eller i nära anslutning till Växjö på väg till moderuniversitetet i Lund. En filial i Jönköping skulle inte nämnvärt avlasta lunda-regionen utan närmast få betraktas som en filial till linköpingsfilialen eller möjligen till universitetet i Göteborg. *Kronobergs län landsting* anför liknande synpunkter och framhåller bl. a. de avståndsmässigt utomordentliga förutsättningarna för goda kontakter mellan moderuniversitetet i Lund och en filial i Växjö.

För en lokalisering av den sydsvenska universitetsfilialen till J ö n k ö p i n g uttalar sig, förutom skolöverstyrelsen, *länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Jönköpings läns landstings förvaltningsutskott*. Som argument anføres bl. a. att Jönköping-Huskvarna-regionen befolkningsmässigt har ett klart företräde framför Växjö och Kalmar. Jönköping har, framhålls det, ett utmärkt kommunikationsläge och en universitetsfilial där kan därför avlasta universiteten i såväl Lund som Göteborg. Närheten till Linköping är i sammanhanget av mindre betydelse enär rekryteringen till en filial i Jönköping kommer att beröra områden, delar av Småland och Västergötland, som endast i ringa mån torde komma att få någon spontan orientering mot Linköping.

En förläggning av en universitetsfilial till K a l m a r förordas av *länsstyrelsen i Kalmar län*. Länsstyrelsen anför bl. a. att kommitténs specialutredning klart förordat Kalmar framför Växjö som filialort därest Jönköping ej skulle komma i fråga. För att filialregionerna skall vara likvärdiga som rekryteringsunderlag över hela landet erfordras enligt länsstyrelsens mening med hänsyn till den starka befolkningsökningen i den sydligaste delen av landet två universitetsfilialer i södra Sverige. Såsom växjöfilialen utformats har den, anför länsstyrelsen, kapacitet endast för halva regionen. De två filialerna bör lokaliseras till Kalmar och Jönköping varvid kalmarfilialen bör avlasta Lunds universitet och jönköpingsfilialen såväl Göteborgs som Lunds universitet. Gotland bör tillhöra kalmarregionen. Skulle trots allt endast en filial f. n. kunna förläggas till södra Sverige bör, enligt länsstyrelsen, valet träffas endast mellan Kalmar och Jönköping.

Kommitténs förslag om ett principiellt ställningstagande till en filial i S u n d s v a l l tillstyrks av *länsstyrelsen i Västernorrlands län* som anser att goda förutsättningar finns såväl i Sundsvall som i Härnösand. Den norrländska universitetsfilialen bör enligt länsstyrelsen upprättas samtidigt med övriga. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* samt *stadsfullmäktige i Kiruna* och *Luleå* kri-

tiserar starkt förslaget i dessa delar och hävdar att norrlandsfilialen av såväl utbildningspolitiska som rent lokaliseringspolitiska skäl dels bör prioriteras före de mellansvenska, dels bör placeras i Luleå i stället för i Sundsvall. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* uttalar sig för en placering av filialen i Östersund.

I yttrandena har föreslagits ytterligare några orter såsom lämpliga för lokalisering av universitetsfilialer. Sålunda aktualiseras Visby av *länsstyrelsen i Gotlands län*, Karlskrona av *länsstyrelsen i Blekinge län*, Halmstad av *länsstyrelsen i Hallands län* samt Falun av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. Vidare förordar *statens råd för atomforskning* att viss undervisning anordnas i Studsvik, vilket förslag *länsstyrelsen i Södermanlands län* biträder.

En av huvudpunkterna i den kritik som riktas mot kommitténs förslag till utformning av den decentraliserade universitetsutbildningen är att sambandet mellan lägre akademisk undervisning och forskning skulle brytas. Behovet av kontakt med forskningen understryks av bl. a. *styrelsen för skogshögskolan*, *statens råd för samhällsforskning*, *statens råd för atomforskning*, 1963 års *forskarutredning*, *Vetenskapsakademien* samt *SACO*. *Skolöverstyrelsen* ställer sig — i likhet med *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* samt *Sveriges mekanförbund* — mera positiv och menar att det med den kraftiga tillströmning som kan väntas inom kort tid är mest realistiskt att räkna med att den lägre akademiska utbildningen och den vetenskapliga forskningen inte heller vid universiteten längre kan stå i lika nära kontakt med varandra som tidigare.

Den av kommittén föreslagna ämnesuppsättningen för filialutbildningen diskuteras av ett stort antal remissinstanser vilka framförallt påtalar att kommitténs förslag inte är samordnade med lärarutbildningssakkunnigas förslag rörande den framtida lärarutbildningen. Dylika synpunkter framförs av *teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund*, *humanistiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm*, *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå*, *samhällsvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Uppsala, Göteborg och Stockholm*, *SACO*, *SFS*, *länsstyrelsen i Örebro län*, *Örebro läns landstings förvaltningsutskott*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *Sveriges mekanförbund*. *TCO* framhåller betydelsen av att en samordning med lärarutbildningssakkunnigas förslag sker. *Skolöverstyrelsen* erinrar om att detta förslag vid ett genomförande kommer att medföra högst genomgripande förändringar i studieplanerna för lärarutbildningen. Universitetsfilial utan lärarhögskola på samma ort kommer enligt överstyrelsens uppfattning att spela en mindre betydelsefull roll för den på ämnesläraryrket inriktade universitetsutbildningen än vad kommittén tänkt sig. *Universitetskanslersämbetet* föreslår en ämnesmässig breddning i Linköping i syfte att uppnå fullständig lärarutbildning där inom matematisk-naturvetenskaplig, humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet.

Alltför få ämnen blir enligt kommitténs förslag representerade på filialorterna, framhåller *SFS* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*. Detta omöjliggör alternativkurser och dessutom försvinner möjligheterna till samverkan mellan ämnen, lagundervisning etc. *Högerns ungdomsförbund* och *Folkpartiets ungdomsförbund* anser att förslaget kommer att leda till en ökad tillströmning till de stora ämnena på de smås bekostnad. *Sveriges liberala studentförbund* finner dock att koncentrationen på ett mindre antal ämnen bland studenterna redan nu är så markant att filialorternas ämnesuppsättning inte behöver bli avskräckande torftig.

Även förslaget att undervisning på filialort skall omfatta lågstadieutbildning för ett och två betyg i grundexamen kritiserar av vissa remissinstanser som hänvisar till de allvarliga konsekvenserna för forskarrekryteringen liksom för filialernas attraktionskraft. *Universitetskanslersämbetet* förordar trebetygsundervisning i Linköping. 1963 års forskarutredning framhåller att den kommer att föreslå en basexamen med tre betyg i ämne i vilket forskarutbildning skall ske. För en höjning av betygsnivån på filialorterna uttalar sig även *kommerskollegium*, *SACO*, *SFS*, *Örebro läns landstings förvaltningsutskott*, *Sveriges liberala studentförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Lantbruksförbundets korrespondensskola* samt *Folkpartiets ungdomsförbund*. *TCO* anser det böra prövas om inte i varje fall i Linköping och Örebro redan från början kunde anordnas trebetygsundervisning.

Beträffande filialernas lärarförsörjning har främst kommitténs förslag om en ny assistentkategori blivit föremål för livlig debatt. Förslaget tillstyrks av *skolöverstyrelsen*, *statistiska centralbyrån*, *Svenska kommunförbundet*, *TCO*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges mekanförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges liberala studentförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* medan följande remissinstanser mer eller mindre bestämt avvisar detsamma: *konsistorierna vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg*, *styrelsen för veterinärhögskolan*, *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, *statens råd för atomforskning*, *kommerskollegium*, 1963 års forskarutredning, *länsstyrelserna i Uppsala och Västerbottens län*, *Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott*, *SACO*, *SFS*, *Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges konservativa studentförbund*. De instanser som avstyrker förslaget hänvisar framför allt till att sambandet mellan undervisning och forskning måste upprätthållas. De vänder sig också mot att den nya assistentkategorin skall vara avsedd enbart för undervisningens behov. *Universitetskanslersämbetet* tar ej ställning till kommitténs förslag om en ny assistentkategori, då denna fråga f. n. utreds inom ämbetet.

Med hänsyn till den bristande kontakten med forskningen som måste bli rådande på filialorterna anser *SACO* det tveksamt om man till de föreslagna universitetslektoraten på dessa orter skall kunna rekrytera kompetenta sökande.

SFS och *kommerskollegium* finner kommitténs förslag till lärarförsörjning på filialorterna inte ge betryggande garantier för att den decentraliserade utbildningen skall kunna ge en med universiteten likvärdig undervisning men har intet i princip emot en ny tjänstekategori på universitetslektorsnivå. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* ifrågasätter om inte möjlighet bör anordnas att fylla en eventuell brist på lärare på en filialort med lärare inte enbart från denna orts moderuniversitet utan även från annat universitet eller högskola. Lärartillgången skulle också säkrare kunna garanteras om med vissa universitetslärartjänster skulle följa viss tjänstgöringsskyldighet på filialort.

Möjligheterna att under uppbyggnadsperioden i viss utsträckning utnyttja på orten tillgängliga lärarkrafter bedömer flera instanser — *skolöverstyrelsen*, *1963 års forskarutredning*, *SACO*, *SFS* och *Demokratisk ungdom* — vara ytterst begränsade. Ett dylikt förfarande skulle endast öka lärarbristen vid filialortens skolor. Tvivel angående gymnasielärarnas kompetens i här aktuellt avseende framförs av *SACO*, *SFS* och *Högerns ungdomsförbund*. En till förslaget positiv ställning intar *TCO* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*.

Kritik riktas i flera yttranden mot att kommittén vid sina beräkningar av den regionala rekryteringen till universitet och högskolor enbart utgått från totalantalet studerande på de skilda orterna i stället för att undersöka fördelningen av enbart de studerande vid de fria fakulteterna. *Statistiska centralbyrån* redovisar i sitt remissvar en sammanställning av de studerande vid dessa fakulteter med uppdelning på hemortslän höstterminen 1962, vilken sammanställning baserats på uppgifter som framkommit först efter det att kommittén avgett sitt betänkande. Av denna redovisning framgår att om nuvarande fördelning på hemortslän och universitetsort antas utslagsgivande för framtiden de föreslagna filialorterna Linköping, Örebro och Karlstad i första hand skulle komma att avlasta universitetet i Uppsala och endast i mindre grad universitetet i Stockholm och Lund. Samtidigt framhålls att den pågående utbyggnaden av universitetet i Umeå förmodligen kommer att innebära en betydligt större avlastning för Uppsalas del än vad kommittén räknat med. Vad beräffar den till Växjö föreslagna filialen överensstämmer resultatet av centralbyråns undersökning med kommitténs beräkningar. *SACO* framhåller att betydande skillnader föreligger beträffande rekryteringen till de olika universiteten. Uppsala är till mer än 90 % beroende av tillströmningen till de fria fakulteterna, Stockholm och Göteborg karakteriseras av tillströmningen till de spärrade utbildningslinjerna medan Lund-Malmö intar en mellanställning. Vad gäller tillströmningen från olika landsändar dominerar Uppsala förutom norrlandslänen även Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Värmlands län, dvs. områden som föreslås erhålla filialer. *SACO* anser det anförda understryka vanskligheten i att tala om att universitetet har några klart avgränsade rekryteringsområden, en synpunkt som delas av *konsistoriet* och *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala*, *direktionen för handelshögskolan i Stockholm* samt *SFS*.

SFS framhåller att angivna fakta sammankopplade med det föreslagna hänvisningsförfarandet skulle få till följd att de filosofiska fakulteterna i Stockholm, Göteborg och Lund skulle få en merbelastning motsvarande 65 % av studerandantalet i Uppsala. Kommittén skulle därvid, menar SFS, avlasta ett universitet med de största förutsättningarna att expandera för att i stället lägga bördan på de med större svårigheter härvidlag.

Beträffande kommitténs förslag om ett modifierat hänvisningsförfarande påpekar *universitetskanslersämbetet* att varje form av tvångshänvisning av studerande till filialorter måste anses vara av principiellt annan natur än den hänvisning som nu ges studerande till vissa spärrade utbildningslinjer. Förslaget om hänvisning avstyrks av bl. a. *konsistorierna vid universiteten i Lund, Göteborg och Stockholm, styrelsen för veterinärhögskolan, styrelsen för skogshögskolan, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, statens råd för atomforskning, länsstyrelserna i Uppsala, Blekinge, Västmanlands, Jämtlands och Västerbottens län, SACO, SFS, Målsmännens riksförbund, Högerens ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund samt Sveriges socialdemokratiska studentförbund*. Genomgående hävdas, att man inte genom att ställa krav på lika goda förkunskaper hos de studerande vid filial och moderuniversitet kan skapa en garanti för att standarden vid dessa inom ett och samma ämne blir densamma. Detta mål kan uppnås först genom att skapa lika goda förutsättningar vid filial och moderuniversitet vad gäller lärare och andra utbildningsresurser. Det föreslagna systemet skulle enligt kritikernas mening även skapa ekonomiska och andra olägenheter för studenterna, innebärande bl. a. byten av studieort under studietiden.

En till förslaget i princip positiv ställning intar *skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, LO, TCO, Sveriges grossistförbund, Sveriges lantbruksförbund och Lantbruksförbundets korrespondensskola samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*. Som argument anförs därvid, bl. a. från *skolöverstyrelsen*, att hänvisning redan nu förekommer inom flera utbildningssektorer. Vidare anser överstyrelsen att då staten svarar för den utan jämförelse största delen av en studerandes utbildningskostnader staten också bör kunna utöva inflytande över hur utbildningsplatserna skall utnyttjas. I flera yttranden framhålls angelägenheten av att hänvisningsförfarandet får en så elastisk och smidig utformning som möjligt.

Beträffande lokaler för decentraliserad universitetsutbildning framhåller *skolöverstyrelsen* att något utnyttjande av gymnasiernas lokaler inte kan bli möjligt annat än i synnerligen begränsad omfattning.

Kommitténs beräkningar rörande lokalresurser och investeringsbehov kommenteras av bl. a. *skolöverstyrelsen, SACO och SFS*, vilka framhåller att kostnadsdifferensen mellan de olika alternativen är att söka i det förhållandet att en ökning av antalet lågstadiestuderande vid moderuniversiteten förutsätts dra med sig en utbyggnad även av lokalerna för högre utbildning och forskning medan

detta inte är fallet med de studerande som tänks studera vid filialerna. De av kommittén jämförda alternativen är därför icke likvärdiga. SFS framhåller att moderuniversitetens resurser för trebetygsstudier och forskarutbildning måste dimensioneras utifrån övergångsfrekvensen för totalantalet tvåbetygsstuderande och icke endast utifrån lågstadieutbildningens omfattning vid universiteten. Skolöverstyrelsen anser att den vid universitetsfilialerna föreslagna utbildningen med anlitande av de nya tänkta lärarkategorierna lika väl och med principiellt samma kostnader skulle kunna bedrivas på nuvarande universitetssorter. Speciellt tvivelaktiga anser överstyrelsen de vinster vara som skulle bero på att vissa forsknings- och serviceanläggningar skulle inbesparas vid en filialutbyggnad. Om den av överstyrelsen föreslagna relativt kraftiga resurskoncentrationen till Linköping kommer till stånd synes det överstyrelsen mest realistiskt att räkna med att vid en utbyggnad av verksamheten där till högre undervisningsnivåer anläggningar av detta slag successivt blir nödvändiga även på denna ort.

Vissa instanser, främst universitetsmyndigheterna och forskningsråden, framför synpunkter på kommitténs förslag till utbyggnad av skilda fria fakulteter.

Beträffande den *matematisk-naturvetenskapliga* utbildningen förordar *universitetskanslersämbetet* en kraftigare utökning i Linköping än vad kommittén föreslagit ävensom ett bibehållande av pågående utbildning i Örebro och inrättande av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå. *Konsistoriet vid universitetet i Umeå*, *Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott*, *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* samt *SR* föreslår en ökning av de matematisk-naturvetenskapliga utbildningsresurserna i Norrland. I flera av yttrandena förordas att man vid universitetet i Umeå inrättar ämnen vilka har direkt anknytning till norrländskt näringsliv och norrländska naturförhållanden.

Beträffande den *samhällsvetenskapliga* utbildningen förordar *universitetskanslersämbetet* en ämnesmässig breddning i Linköping utöver vad kommittén föreslagit. Vidare anser ämbetet att beslut bör fattas om inrättande av en samhällsvetenskaplig fakultet i Umeå. För en förstärkning av resurserna i Umeå uttalar sig även *konsistoriet vid universitetet i Umeå* och *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm*. *SR* förordar förläggning av grundutbildning i samhällsvetenskapliga ämnen till övre Norrland. *Samarbetsnämnden för socialhögskolorna* understryker att socionomutbildningen måste beaktas i samband med ställningstagande till den framtida universitetsutbyggnaden.

Kommitténs direktiv för en utökning av *ekonomutbildningen* anses av ett flertal instanser — *universitetskanslersämbetet*, *konsistoriet vid universitetet i Umeå*, *konsistoriet vid handelshögskolan i Göteborg*, *samhällsvetenskapliga fakulteten i Stockholm*, *Svenska civilekonomföreningen* och *Högerns ungdomsförbund* — såsom alltför snäva. *Universitetskanslersämbetet* framhåller samtidigt att bristen på lärare å andra sidan otvivelaktigt på kortare sikt utgör ett hinder för en mycket snabb expansion.

Beträffande den *humanistiska* utbildningen förordar *universitetskanslersämbetet* en ämnesmässig breddning i Linköping samtidigt som dock utbyggnaden av den humanistiska fakulteten i Umeå måste komma i första hand. Kommitténs förslag rörande utbyggnaden i Umeå tillstyrks av *konsistoriet vid universitetet i Umeå*, som dock förordar viss ökning av ramtalen, *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå*, *statens humanistiska forskningsråd* samt *länsstyrelsen i Västerbottens län*. Fakulteten och länsstyrelsen föreslår — i likhet med *Norrlandsförbundet* — att en professur i samiska kulturen och språket inrättas i Umeå. *SR* anser att grundutbildning i humanistiska ämnen bör förläggas till övre Norrland.

Beträffande den *juridiska* utbildningens utbyggnad ifrågasätts i några yttranden kommitténs riktpunkt som innebär en ökning med lika stort antal studerande vid fakulteterna i Uppsala, Lund och Stockholm. *Universitetskanslersämbetet* menar att en större andel av de studerande bör beräknas för universitetet i Stockholm. *Juridiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* anser att det annars blir ofrånkomligen nödvändigt med en begränsning av studentantalet i Stockholm. Detta skulle kunna ske exempelvis genom en central intagning för alla juris studerande i landet, vilka därefter fördelas på fakulteterna på de olika orterna. Att kommittén inte diskuterat frågan om en fjärde juridisk fakultet kritiseras av *konsistoriet vid universitetet i Göteborg*, *juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala*, *statens råd för samhällsforskning* samt *SACO*. *Universitetskanslersämbetet* och *juridiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* anser det däremot inte finnas anledning att nu ta upp denna fråga.

Teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala anser kommitténs riktpunkt för studerandeantalet vid *teologisk* fakultet alltför snävt tilltagen.

2.2.2.6. Utbildning och forskning vid vissa spärrade fakulteter och högskolor

Ett relativt begränsat antal remissinstanser har närmare behandlat U 63:s synpunkter på odontologisk utbildning och forskning.

Universitetskanslersämbetet finner att det på grund av den rådande tandläkarbristen, det allmänt ökade behovet av tandvård och den föreslagna tandvårdsförsäkringen föreligger starka skäl för att *utöka tandläkarutbildningen* i landet. En utredning bör skyndsamt genomföras angående dennas fortsatta utbyggnad. Samma uppfattning hävdas av *försvarets sjukvårdsstyrelse*, till vilken *överbefälhavaren* ansluter sig, *medicinalstyrelsen*, *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning*, *Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott*, *SFS*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *Högerns ungdomsförbund* samt *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*. Svårigheterna att bedöma tendenserna på tandläkarnas arbetsmarknad under den närmaste framtiden framhålls av *odontologiska fakulteterna vid Umeå universitet* och *karolinska institutet*, *SACO* och *Svenska tandläkaresällskapet*. Dessa instanser anser en flexibel utbyggnad vara önskvärd. *SACO* finner mot denna bakgrund kommitténs förslag till utökning av intagningskapaciteten genom dubblering av stockholmsfakulteten vara lämp-

ligt. Enligt organisationen talar mycket för att denna dubblering bör utsträckas under längre tid än endast fem år. *Odontologiska fakulteten vid karolinska institutet* föreslår att intagningen i Stockholm fr. o. m. 1971 ökas till 180 mot nuvarande 100 genom en temporär dubblering av tandläkarhögskolan i Stockholm med användande av dels de gamla lokalerna, dels de nya, vilka kommittén förutsett bära tillkomma. *Statens medicinska forskningsråd* understryker vikten av att frågan om den framtida dimensioneringen av tandläkarutbildningen snarast möjligt prövas.

Förläggningen av en ny odontologisk utbildningsanstalt inom stockholmsområdet berörs av *universitetskanslersämbetet* som föreslår utredning av de två alternativen S:t Görans sjukhus och Huddinge sjukhus. *Försvarets sjukvårdsstyrelse* bestyrker värdet av en förläggning i anslutning till undervisningssjukhus. *Odontologiska fakulteten vid karolinska institutet* förordar en lokalisering i anslutning till S:t Görans sjukhus med hänsyn dels till rekryteringen av patienter, dels till närheten av de teoretiska institutionerna på karolinska institutets område. En noggrann utredning av för lokaliseringen betydelsefulla faktorer bör dock ske. *Byggnadsstyrelsen* framhåller att den i samråd med den odontologiska fakulteten vid karolinska institutet behandlat lokalfrågan för tandläkarutbildningen i Stockholm. Man har därvid funnit en lösning genom nybyggnad i ett innerstadsläge vara möjlig under vissa förutsättningar. Lösningen torde medge en nybyggnad för en utbildningskapacitet av omkring 100 studenter årligen. *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning* diskuterar huddingealternativet och uttalar tveksamhet om man inom närbelägna områden kan finna tillräckligt patientunderlag för den kliniska undervisningen. En sådan placering kan därför enligt beredningen nödvändiggöra viss decentralisering av denna undervisning. Även *SACO* och *Svenska tandläkaresällskapet* hyser betänkligheter inför en förläggning till det planerade sjukhuset i Huddinge. Båda instanserna framhåller att den moderna odontologiska forskningen kräver ett nära samarbete med ett flertal teoretiska institutioner, ej blott medicinska utan även med universitetet, tekniska högskolan och veterinärhögskolan.

Beträffande den odontologiska forskningen framhåller *universitetskanslersämbetet* att erforderliga resurser bör medtagas i den långsiktiga plan rörande utvecklingen inom det odontologiska utbildningsområdet, som ämbetet förordar skall utarbetas. *Odontologiska fakulteten vid universitetet i Umeå* anser att man, mot bakgrund av att efterfrågan på tandvård förmodligen ökar i framtiden, utöver en ökad examination även bör skapa möjligheter för bedrivande av ett omfattande målforskningsarbete med inriktning på den odontologiska profylaktiken. *Svenska tandläkaresällskapet* understryker kraftigt nödvändigheten av att de odontologiska fakulteterna tillförs forskningsresurser.

Odontologiska fakulteten vid universitetet i Umeå anser det även angeläget att resurser skapas för effektiv vidareutbildning efter tandläkarexamen. En sådan

organisation skulle enligt fakulteten kunna tillgodose de odontologiska fakulteterna med kvalificerade lärare och forskare.

Övriga spärrade högskolor har i remissyttrandena berörts endast i mycket ringa omfattning.

2.2.2.7. Huvudbibliotek samt vissa forsknings- och serviceanläggningar

Med anledning av riksbibliotekariens undersökning rörande tillgängliga biblioteksresurser på orter, aktuella för eventuell nylokalisering av universitets- och högskoleenheter, lämnas i flera yttranden redogörelser för bibliotekssituationen i skilda städer.

Kommitténs överväganden rörande organisationen av biblioteksverksamheten på en ny fullständig universitetssort tillstyrks i allt väsentligt av remissinstanserna. *Universitetskanslersämbetet* liksom *överbibliotekarierna vid universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg* ifrågasätter dock urvalet av mikrofilmkopior av svenska tidningar. Sistnämnda instanser framför även synpunkter angående användning av filmkopior vid anskaffning av äldre svensk litteratur samt understryker vikten av forskning om s. k. småtryck.

En anslagsautomatik i förhållande till antalet nytillkommande studerande vad beträffar personal, inköpsanslag och biblioteksplatser hälsas med tillfredsställelse av remissinstanserna, bl. a. *universitetskanslersämbetet* samt *konsistorerna vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå*. *Konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola* anser att för de tekniska högskolebibliotekens vidkommande den antagna anslagsautomatiken måste grundas på antalet forskare, som är sysselsatta vid biblioteket.

I fråga om lokalbehoven hävdar *universitetskanslersämbetet*, *överbibliotekarierna vid universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg* samt *SFS* att normen en arbetsplats per tre studerande är ett minimum.

Kommitténs bedömning av behovet av biblioteksresurser på filialorterna har behandlats av ett stort antal remissinstanser, vilka till övervägande delen är mycket kritiska till förslagen att endast kurslitteraturbibliotek skall upprättas och att ingen retroaktiv bokanskaffning skall äga rum. Biblioteksfrågan är ett av huvudargumenten för de remissinstanser som avstyrker kommitténs förslag om decentraliserad utbildning, men även i andra yttranden anses de föreslagna åtgärderna otillräckliga. Synpunkter i denna riktning anförs av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *konsistorierna vid universiteten i Uppsala och Umeå*, *överbibliotekarierna vid universitetsbiblioteken i Lund och Göteborg*, *riksbibliotekarien*, 1963 års *forskarutredning*, *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* och *drätselkammaren i Örebro*, *SACO*, *SFS* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*. Däremot ansluter sig *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* till bedömningen att endast kurslitteraturbibliotek behöver upprättas på filialorterna.

Kommitténs överväganden rörande forsknings- och serviceanläggningar får ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna, bl. a. *universitetskanslersämbetet, statens medicinska forskningsråd, statens råd för atomforskning, statens tekniska forskningsråd, LUP-nämnden, Ingenjörsvetenskapsakademien och SFS.*

2.2.2.8. Rationaliseringsåtgärder

Den allmänna inställningen i remissyttrandena är genomgående mycket positiv till universitets- och högskolekommitténs förslag till rationaliseringsåtgärder inom det högre utbildningsväsendet. Störst intresse har förslagen om tvåskiftutbildning och användande av sluten-krets-television i undervisningen rönt. Allmänt positiva uttalanden till förmån för rationaliseringsverksamhet gör *riksrevisionsverket, konjunkturinstitutet, kommerskollegium och arbetsmarknadsstyrelsen*. Likartade synpunkter avseende främst den medicinska utbildningen framförs av 1963 års *klínikutredning* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*.

Till frågan om ett effektivare utnyttjande av personalresurserna vid universitet och högskolor ställer sig alla de remissinstanser som yttrat sig positiva. *Universitetskanslersämbetet* framhåller att administrativa uppgifter så långt möjligt bör överföras från kvalificerad akademisk personal till annan personal. Ämbetet redogör för pågående rationaliseringsundersökningar och erinrar om att en väsentlig förutsättning för effektivitetens höjande är att beslutsfattandet blir förlagt så långt ned som möjligt i systemet, där erforderlig saklig kompetens finns.

För att motverka lärarbristen vid universitet och högskolor förordar ämbetet en utökning av systemet med s. k. *övertimmar*. I en särskild promemoria lämnas redogörelse för författningar och praxis i fråga om akademisk lärares möjligheter att åta sig och erhålla särskild gottgörelse för dylika övertimmar. Vissa ändringsförslag framläggs för att möjliggöra att professor och lärare i laboratorgraden skall kunna erhålla ersättning för undervisning utöver fastställd undervisningsskyldighet.

Kommitténs förslag till *åtgärder av löneteknisk natur* inger konsistoriet vid *universitetet i Göteborg* starka betänkligheter, då man anser att de egna studierna för assistenter och amanuenser hindras. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* önskar att man överväger ett system att bestrida en del av undervisningen genom lärarens s. k. övertimmar på samma sätt som inom utbildningsväsendet i övrigt. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* delar kommitténs synpunkter att en differentiering i fråga om forsknings- och undervisningsuppgifter genomförs.

Ett flertal instanser beklagar kommitténs uppfattning att det inte nu är lämpligt att införa ett *tre termins system* vid universitet och högskolor. Frågan bör sålunda enligt bl. a. *överbefälhavaren, statskontoret, 1960 års värnpliktsutredning, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Sveriges mekanförbund samt Högerns ungdomsförbund* ytterligare övervägas. *Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund samt juridiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* har intet att erinra mot att treterminsutbildning prövas. Däremot ansluter sig *konsistoriet vid universitetet i Lund, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, statens råd för samhällsforskning och SFS* uttryckligen till kommitténs uppfattning.

I det närmaste samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan om *tvåskiftutbildning* ställer sig positiva till kommitténs förslag. *Skolöverstyrelsen* och *universitetskanslersämbetet* framhåller särskilt att tvåskiftutbildning bör användas när så är pedagogiskt och ekonomiskt lämpligt. Ämbetet samt *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala* ifrågasätter dock om inte kommittén övervärderat tvåskiftutbildningens betydelse i fråga om lokalbesparing, speciellt i vissa laborativa ämnen. Allmänt tillstyrkande uttalar sig dessutom *statens råd för byggnadsforskning, statskontoret, länsstyrelsen i Älvsborgs län, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges mekanförbund, SACO, SFS, Hermods korrespondensinstitut, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund, Högerns ungdomsförbund, Demokratisk ungdom samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*. Flera instanser understryker därvid angelägenheten i att skiftutbildning prövas mer allmänt än vad kommittén föreslagit.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg önskar inte principiellt avvisa skiftutbildning. *Statens råd för samhällsforskning* ställer sig tveksamt till förslaget och *konsistoriet vid universitetet i Lund* tvivlar på möjligheterna att genomföra förslaget och anser att kommittén underskattat svårigheterna för studenter och anställd personal.

Kommitténs inställning till en *rationell schemaläggning* vid universitet och högskolor får ett helt positivt mottagande av de remissinstanser som går in på frågan. Således förordar *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, SFS, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund samt Sveriges mekanförbund* att central schemaläggning prövas. Vissa instanser framhåller dock att de ekonomiska vinster som kan uppnås genom intensivare lokalutnyttjande måste vägas mot den reella tidsförlust, som kan uppstå för studerande och lärare om arbetsdagen styckas genom flera övningsmoment med långa tidsuppehåll emellan.

Kommitténs grundinställning till en ökad användning av *tekniska hjälpmedel* i den högre utbildningen möter en allmänt välvillig inställning i

remissyttrandena. *Sveriges grossistförbund, Riksförbundet landsbygdens folk och Hermods korrespondensinstitut* ger allmänna synpunkter på utnyttjandet av dylika hjälpmedel.

Flera remissinstanser är positiva till *sluten-krets-TV (CCTV)* i undervisningen och vill ha försöksverksamhet eller ytterligare undersökning av frågan. Denna ståndpunkt intar bl. a. *universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, statens tekniska forskningsråd, statens råd för byggnadsforskning, LUP-nämnden för universitet och högskolor, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, SFS, TCO, Svenska teknologföreningen, Högerns ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund samt Demokratisk ungdom. Universitetskanslersämbetet* understryker samtidigt nödvändigheten att vid experimentverksamheten förutsättningslöst prövas såväl fördelar som tänkbara nackdelar med införande av TV i den akademiska undervisningen. Ämbetet påpekar även vikten av att en avvägning sker mellan användandet av å ena sidan TV och å andra sidan andra tekniska hjälpmedel.

Svenska teknologföreningen efterlyser en mer allsidig syn på undervisningshjälpmedel och anser att TV fått en alltför framskjuten plats i kommitténs betänkande. *Föreningen* liksom *SACO* varnar för tron, att de erfarenheter man har i dag av TV-undervisning är tillräckliga för att man skall kunna fatta beslut av mer generell karaktär i fråga om lärartätheten. *SFS* understryker kraftigt att, så länge ytterligare undersökningar rörande TV-undervisningens inverkan på det totala lärarbehovet ej skett, detta behov måste beräknas efter dagens situation.

Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund menar att konventionell TV kan ha samma användning som sluten-krets-television och hänvisar till radioutredningens betänkande. *SFS* och *TCO* pekar på att även radio kan användas i undervisningen. *Konsistoriet vid Chalmers tekniska högskola* och *SFS* framhåller den konventionella filmens betydelse. *LUP-nämnden för universitet och högskolor* tar särskilt upp lokalutformningen med hänsyn till användningen av audiovisuella hjälpmedel. En flexibel utformning bör eftersträvas.

Angelägenheten av att i den högre utbildningen använda självinstruerande hjälpmedel understryks av bl. a. *universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning, SFS, Kooperativa förbundet* och *Hermods korrespondensinstitut*. Bl. a. *universitetskanslersämbetet, juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Stockholm, Riksförbundet Landsbygdens folk* samt *Sveriges mekanförbund* understryker betydelsen av goda läroböcker i den högre utbildningen. I detta sammanhang påtalar ett antal remissinstanser den bristande pedagogiska utbildningen av akademiska lärare. *Universitetskanslersämbetet* redovisar de åtgärder som föreslagits av en inom ämbetet tillsatt expertgrupp, vars rapport f. n. remissbehandlas. Behovet av pedagogisk utbildning för universitetslärare understryks särskilt av bl. a. *yrkesutbildningsberedningen, överståthållarämbetet, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet och TCO*.

I kommitténs allmänna uppfattning att det är nödvändigt att förkorta studietiderna instämmer flertalet remissinstanser. När det gäller de åtgärder kommittén föreslår, framförs emellertid invändningar.

Några instanser diskuterar mera *allmänna frågor*. Sålunda påpekar *universitetskanslersämbetet* behovet av aktuell och belysande studiestatistik för att man skall kunna konstatera vilka studenter som inte följer »normal» studiegång eller vad som skall anses som »normal» studiegång. *Konsistoriet vid universitetet i Göteborg* vill se normalstudietiden »kvalitativt» definierad. Att en studerande använder mer tid än som stipuleras som normalstudietid behöver enligt konsistoriet inte innebära, att han tillbringar längre tid än vad som är »nödvändigt» med hänsyn till gällande examenskrav. Enligt konsistoriet är normalstudietid tveklöst inte bara beroende av undervisning och krav utan även av klientelet, som erfarenhetsmässigt varierar mellan olika ämnen och år.

SFS vill ge universitetsstudierna en mera yrkesförberedande karaktär. Härvid bör man beakta möjligheterna att utforma dels »sammanhållna» utbildningar i likhet med den föreslagna psykologutbildningen, dels korta utbildningar med friare kombinationer av ämnen, som syftar till vidare sektorer på arbetsmarknaden. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*, som motiverar sitt ställningstagande bl. a. med att »institut eller specialhögskolor av olika slag» har låg avlastningseffekt på universiteten och innebär en åderlåtning av lärarresurserna för övrig högre utbildning. Förbundet framhåller vidare att man bör ge samma studiemöjligheter till förvärvsarbetande i arbetsliv och hem, vilka ofta endast önskar ta betyg i enstaka ämnen, som till de heltidsstuderande.

Fortlöpande revisioner av kursplanerna för att hålla nere studietiderna förordar bl. a. *statens råd för samhällsforskning*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *SFS*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, *Sveriges mekanförbund* samt *Sveriges lantbruksförbund*. *SFS* rekommenderar i detta sammanhang inledande kurser i varje ämnes speciella studiemetodik.

Kommitténs förord för en *skärpning av gällande regler för deltagande i undervisning och tentamina* i syfte att minska möjligheterna för de studerande att förlänga studietiderna utöver vad som kan anses skäligt med hänsyn till normalstudietidsbestämmelserna möter åtskilligt motstånd i remissyttrandena. *Konsistoriet vid handelshögskolan i Göteborg* erinrar emellertid om att det år 1954 vid handelshögskolan infördes ett avvisningsförfarande, som enligt konsistoriet medfört påtagliga fördelar. Examinationsprocenten har sålunda stigit avsevärt och eftersläpningarna i studierna minskat högst väsentligt. *Direktionen för handelshögskolan i Stockholm* upplyser om att högskolan fr. o. m. läsåret 1965/66 infört ett avregistreringsförfarande. *Skolöverstyrelsen* erinrar om de regler som gäller inom gymnasiet beträffande avstängning från undervisningen och anser det vara en åtgärd som allvarligt måste övervägas inför de dimensio-

ner som universitetsutbildningen kommer att anta. *Centrala studiehjälpdsnämnden* finner det otillfredsställande om ekonomin skall vara avgörande för huruvida den studerande skall kunna fortsätta sina studier eller ej. Spärren för fortsätta studier bör enligt nämnden ske vid läroanstalten och ej få formen av brist på studiemedel. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* accepterar i princip ett avvisningsförfarande. Ungdomsförbundet understryker dock att den föreslagna skärpningen inte får leda till godtycklighet, så att avvisning baseras på enskilda lärares uppfattningar om de studerandes prestationsmöjligheter. Studentförbundet framhåller att man vid bedömningen måste i mycket hög grad ta hänsyn till det enskilda fallet samt att samhället har ansvar även för studerande som ej lyckas i sina akademiska studier. Även *Sveriges mekanförbund* uttalar sig i tillstyrkande riktning. *Universitetskanslersämbetet* anser att kommitténs förslag om avvisning inte skulle få någon större ekonomisk betydelse, eftersom de studerande som blivit efter i sina studier sannolikt inte belastar undervisningsresurserna annat än i begränsad omfattning. Ämbetet förordar i första hand åtgärder av positiv natur och erinrar om det i studentkårens regi vid tekniska högskolan i Stockholm praktiserade systemet med kontinuerlig uppföljning av de studerande som släpar efter med studierna i syfte att få igenom dem som äger förutsättningar här för. Då kommitténs rekommendationer inte är utformade i detalj, anser ämbetet sig icke kunna ta ställning till förslagen. Även *SFS*, som motsätter sig kommitténs förslag, understryker, liksom *konsistoriet vid universitetet i Uppsala*, *centrala studiehjälpdsnämnden*, *Sveriges mekanförbund*, *Målsmännens riksförbund* och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*, kraftigt behovet av att studieorientering och studierådgivning ges väsentliga förstärkningar.

SACO och *Högerns ungdomsförbund*, som motsätter sig kommitténs förslag, uttalar liksom *SFS* farhågor för att de studenter som avvisas söker sig till andra postgymnasiala utbildningsvägar och där tar upp plats. *Konsistoriet vid universitetet i Lund*, *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg*, *yrkesutbildningsberedningen* och *Sveriges grossistförbund* tar bestämt avstånd från förslaget.

Betydelsen av indirekta studiesociala åtgärder berörs av vissa remissinstanser däribland *centrala studiehjälpdsnämnden* och *SFS*, vilka ingående behandlar de studerande barnfamiljernas situation, studenthälsovården samt studenternas motionsidrott.

SFS har också ingående diskuterat terminernas längd, frivillig spridning av kurser över läsåret och sommarstudier. Enligt *SFS*s mening bör institutionerna åläggas att anordna undervisning och examination under tio av årets månader. Särskilda kurser med långsammare studietakt för dem som icke orkar med det något hårdare tempo som ett betyg

per fem månader kräver bör ges i ämnen inom de filosofiska fakulteterna. Vidare bör kurser om möjligt ges mer än en gång per termin. Sommarstudier bör uppmuntras, bl. a. genom en liberalisering i fråga om möjligheterna att erhålla studiemedel för sådana. Sistnämnda synpunkt understryks även av *SACO*. Organisationerna anser att här behandlade åtgärder kan bidra till förkortning av studietiderna.

U 63:s förslag till effektivare byggnadsplanering får en mycket positiv behandling av det mindre antal remissinstanser som närmare gått in på dessa frågor. *Byggnadsstyrelsen*, som delar de av kommittén framförda synpunkterna på byggnadsplanering, har påbörjat ett arbete för att utveckla den av kommittén redovisade planeringsmetodiken. Styrelsen har därvid förutsatt att de med utarbetandet av den nya planeringsmetodiken sammanhängande utredningsuppgifterna skall åvila styrelsen. *Statens institut för byggnadsforskning* framhåller att dess utredningskapacitet står till byggnadsstyrelsens förfogande. *Byggnadsindustrialiseringsutredningen* understryker att teknisk projektsamordning, produktionsplanering och samordnad upphandling utgör grundelementen i byggandets industrialisering. *LUP-nämnden för universitet och högskolor* understryker vikten av långtidsplanering och diskuterar kommitténs uppskattningar av kostnaderna för inredning och utrustning. Allmänt tillstyrkande uttalar sig även *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet* och *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*.

Universitetsmyndigheterna har särskilt tagit upp *normfrågorna*. *Universitetskanslersämbetet* finner att det grundläggande arbete för att tillskapa normer för lokaldimensionering som utförts av kommittén är av stort värde. *Konsistoriet vid universitetet i Uppsala* anser att stor hänsyn får tas till de speciella förutsättningar som vid de olika lärosätena gäller för varje ämne. *Konsistoriet vid universitetet i Lund* framhåller att kommitténs siffror bygger på den enligt konsistoriet redan nu otillräckliga lokaltillgången i förhållande till antalet studerande höstterminen 1963. Att använda de sålunda framkonstruerade normerna måste resultera i otillräckliga lokalutrymmen även i framtiden.

2.2.2.9. Studentbostäder

Åtskilliga remissinstanser framför kritik mot U 63:s bedömning av det framtida studentbostadsbehovet. Sålunda anser *universitetskanslersämbetet* mot bakgrund av ämbetets studerandeantalsberäkningar ett nyproduktionsbehov på närmare 35 000 rumsenheter föreligga fram till 1970-talet. *Bostadsstyrelsen* hävdar att kommittén underskattat produktionsmöjligheterna, sådana de kommit till uttryck i kommunernas redovisningar av markresurser och

studentbostadsbyggnadsplaner. Enligt styrelsen innebär det av studentbostadsgruppen beräknade produktionsbehovet inte någon egentlig ökning av den för åren 1965 och 1966 aktuella produktionsnivån. SFS understryker att en nyproduktion i enlighet med kommitténs beräkningar skulle innebära en kraftig försämring av studentbostadssituationen och leda till en s.k. bostadsspärr för tillträdet till högre studier. SFS finner redan studentbostadsgruppens behovsberäkningar vara resultatet av dess alltför låga ramar för studerandeantalet, var- till kommer att hänsyn varken tagits till de ytterligare studerandekategorier som är delaktiga av det statliga studentbostadsstödet eller till de f. n. ca 20 000 stu- derande, som visserligen nyligen inlemmats i studiemedelssystemet men ännu ej erhållit rätt inneha studentbostad. Att kommittén bedömt det sålunda beräk- nade behovet som orealistiskt högt, anser organisationen ytterst märkligt. En- ligt SFS bedömer kommunerna själva det program man redovisat vara möjligt att utvidga så att det av studentbostadsgruppen angivna behovet kan täckas. Stark kritik riktas med hänsyn härtill mot kommitténs bedömning av planernas genomförbarhet. Vidare anser SFS att kommittén betydligt överskattat de tänk- ta filialorternas möjligheter att via den allmänna hyresmarknaden absorbera ett större studerandeantal. *Skolöverstyrelsen, 1963 års forskarutredning, länsbo- stadsnämnden i Malmöhus län, Örebro läns landstings förvaltningsutskott, TCO, SACO, Svenska teknologföreningen, Högersns ungdomsförbund, Folkpartiets ung- domsförbund och Sveriges konservativa studentförbund* anför likartade argu- ment.

Kommitténs antaganden om lägre *giftermålsfrekvens* för studerande vid filial- orterna än vid universiteten kritiserar *av länsbostadsnämnderna i Östergötlands, Malmöhus och Örebro län, SACO och SFS*.

Angelägenheten av att låta *nya studerandekategorier* komma i åtnjutande av studentbostadsstödet understryks av *yrkesutbildningsberedningen och Stor- Stockholms planeringsnämnd*.

Situationen i fråga om studentbostadsbyggande på olika orter berörs i framför allt länsbostadsnämndernas yttranden.

Länsbostadsnämnden i Uppsala län framhåller att det — såvitt man nu kan bedöma — föreligger förutsättningar att förverkliga det program som Uppsala stad angett. En omprövning av de gällande reglerna för kommunal subvention är enligt nämnden en angelägen uppgift. Nämnden påpekar vidare att kommit- tén till det 1963/64 befintliga studentbostadsbeståndet i Uppsala om 5 488 rums- enheter lagt de 6 760 enheter, vilka av staden beräknas vara färdigställda fram till år 1969. Summan — 12 248 rumsenheter — har av kommittén uppgetts vara det beräknade antalet rumsenheter år 1972/73, vilket enligt nämnden skulle innebära att inte ens den studentbostadsproduktion, för vilken det för dagen på- går planering, skulle kunna genomföras i avsedd takt.

Länsbostadsnämnden i Malmöhus län anser det helt realistiskt att ur plane- rings-, projekterings- och produktionssynpunkt räkna med ett totalt student- bostadsbestånd i början av 1970-talet i Lund/Malmöregionen om drygt 16 000

rumsenheter. Vid sin bedömning av realismen i uppgifterna om det möjliga byggandet har länsbostadsnämnden dock inte medtagit kapital- och arbetskraftsfrågan. Vidare påtalar nämnden att i regionen endast Lunds stad getts tillfälle att detaljerat redogöra för planeringen av studentbostadsbyggandet samt lämnar uppgifter om planerad produktion i Malmö och kringliggande kommuner. *Malmöhus läns landsting* påpekar de stora svårigheterna att erhålla bostäder för landstingspersonal i Lund och understryker betydelsen av att kommitténs förslag om planering av studentbostäder parallellt med universitetsplaneringen vinner beaktande.

Länsbostadsnämnden i Göteborgs och Bohus län anser den av kommittén antagna byggnadskostnaden per rumsenhet vara för låg för Göteborgs del. Det för Göteborg redovisade möjliga studentbostadsbyggandet bedöms av länsbostadsnämnden såsom tillräckligt för den av kommittén förordade utbyggnaden av universitet och högskolor fram till början av 1970-talet. Markanskaffningsfrågorna måste dock bli föremål för särskild uppmärksamhet.

Stockholms stads och läns bostadsnämnd betonar att markanskaffningsproblemen är större i Stockholm än på något annat håll i landet. Olösta markfrågor föreligger för icke mindre än 10 000 rumsenheter om man vill realisera studentbostadsgruppens program om 14 500 enheter fram till år 1972. Ett acceptabelt minimiprogram bör enligt nämnden vara större än det av kommittén angivna. Likartade synpunkter framförs av *Stockholmstraktens regionalplanenämnd*, till vars yttrande *länsstyrelsen i Stockholms län* i dessa delar ansluter sig, samt av *konsistoriet vid universitetet i Stockholm*.

Länsbostadsnämnden i Västerbottens län framhåller att, därest tillräcklig lägenhetsram tilldelas länet, studentbostadsfrågan torde även i fortsättningen kunna lösas på ett godtagbart sätt. Även *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* och *stadsfullmäktige i Umeå* understryker de goda produktionsförutsättningarna.

Linköpings stad har låtit uppföra 258 studentbostäder som skall vara inflyttningsklara i augusti 1965, nämner *länsbostadsnämnden i Östergötlands län*, som redovisar planer för igångsättning av ytterligare 200—300 studentbostäder hösten 1966. Plats finns i det aktuella området för 2 600 rumsenheter, vartill kommer att det även är möjligt att förlägga studentbostäder i övrig planerad bostadsbebyggelse.

Länsbostadsnämnden i Örebro län uttalar, att stadens tillgång på tomtmark enligt nämndens mening väl tillgodoser de markbehov för bostadsbyggande som skulle uppkomma vid lokalisering av ett universitet för ungefär 10 000 studerande till Örebro. En förutsättning för att studentbostadsbyggandet skall kunna ske i enlighet med utredningens tidsprogram är, påpekar nämnden, att redan 1966 års ramar för lån och tillståndsgivningen blir så tilltagna att studentbostadsproduktionen kan påbörjas under nästa år. Sistnämnda synpunkt understryks även av *Örebro läns landstings förvaltningsutskott* och *drätselkammaren i Örebro*.

Länsbostadsnämnden i Värmlands län anser Karlstads senaste bostadsbyggnadsprogram vara realistiskt och under vissa förutsättningar kunna överträffas. Mark- och planeringssituationen är god, framhåller nämnden, varför studentbostadsbyggande kan ske om finansieringsfrågorna löses. Likartade synpunkter beträffande Växjö anför av *länsbostadsnämnden i Kronobergs län*.

Nödvändigheten att snabbt öka produktionen av studentbostäder understryks i yttranden över 1964 års studentbostadsgrupps promemoria av *universitetskanslersämbetet, Svenska stadsförbundet, Stor-Stockholms planeringsnämnd, SFS, HSB:s riksförbund* och *Sveriges allmännyttiga bostadsföretag*, vilka hänvisar till det snabbt ökande studentantalet och tillkomsten av nya studerandekategorier.

Ett övervägande antal av remissinstanserna, bl. a. *universitetskanslersämbetet, bostadsstyrelsen* och *SFS*, tillstyrker att ett särskilt organ för prognos- och planeringsarbetet inrättas, förslagsvis kallat statens studentbostadsnämnd. En avvikande uppfattning framförs dock av *konsistorierna vid universiteten i Uppsala och Göteborg*, som framhåller vikten av en stark lokal organisation samt risken för byråkratisering, samt av *byggindustrialiseringsutredningen, Stiftelsen Studentstaden i Uppsala, Stiftelsen Göteborgs studenthem* och *Sveriges allmännyttiga bostadsföretag*, vilka anser att ifrågavarande uppgifter kan fullgöras av bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen.

De skisserade arbetsuppgifterna för den föreslagna nämnden har genomgående accepterats av remissinstanserna. *Byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelsen* och *länsbostadsnämnden i Uppsala län, länsbostadsnämnderna i Örebro och Västmanlands län* och *Stiftelsen Umeå studentbostäder* ställer sig dock tveksamma till förslaget att nämnden skall äga rätt att fastställa anvisningar som måste följas för att studentbostadslån skall erhållas. Vidare anser *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* det felaktigt att nämnden eller till nämnden knuten utvecklingsgrupp skulle få till uppgift att utarbeta för byggandet gemensamma byggmetoder. Enligt *statskontoret* bör sådan verksamhet handhas av *statens institut för byggnadsforskning* som för sin del finner det troligt, att de lokala studentbostadsorganen frivilligt kan organisera en sådan utvecklingsgrupp.

Remissinstansernas synpunkter och förslag rörande den föreslagna studentbostadsnämndens sammansättning karakteriseras av önskemål om en lokal anknytning till nämnden i en eller annan form. Således förordar *länsstyrelserna i Kronobergs, Malmöhus* samt *Göteborgs och Bohus län, Stockholms stads och läns bostadsnämnd, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, SFS, Akademiska föreningen i Lund, Stiftelsen Stockholms studentbostäder* och *Stiftelsen Göteborgs studenthem* att vederbörande kommuner, studentkårer eller studentbostadsföretag erhåller fast eller adjungerad representation i nämnden. *Universitetskanslersämbetet, byggnadsstyrelsen* och *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* rekommenderar att byggnadsteknisk expertis fast knyts till nämnden.

Så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran för-

slagen angående rationalisering av projektering och produktion genom användning av industriella byggmetoder och koncentration av studentbostadsbyggandet till ett företag på varje ort. Sistnämnda förslag understöds starkt av bl. a. *statskontoret, länsstyrelserna och länsbostadsnämnderna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus och Örebro län, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, Svenska byggnadsarbetareförbundet, Svenska riksbyggen och Sveriges allmännyttiga bostadsföretag.*

Några remissinstanser har berört frågan om ett statligt huvudmannaskap för den framtida studentbostadsproduktionen. *Byggnadsstyrelsen* diskuterar denna fråga utförligt och *byggindustrialiseringsutredningen* finner att statligt huvudmannaskap ger avgjorda fördelar när det gäller att åstadkomma en rationell och snabb produktion av studentbostäder, baserad på industriell tillverkning. Detta gäller särskilt om hela eller större delen av studentbostadsbehovet skall tillgodoses genom särskilda studentbostäder och om en snabb produktion är önskvärd. Det statliga huvudmannaskapet i studentbostadsbyggandet bör, enligt utredningen, i första hand avse perioden fram till 1972/73 och staten bör representeras av byggnadsstyrelsen. Samarbetet med kommunerna och studentorganisationerna bör enligt utredningens mening inte ge upphov till några svårigheter med hänsyn till att det statliga engagemanget är att betrakta som en tillfällig insats. När den akuta bristen på studentbostäder är avhjälp och de industriella byggmetoderna har utvecklats bör statens huvudmannaskap kunna avvecklas, framhåller utredningen.

I tomtmarksfrågan har krav på generellt slopande av den kommunala subventioneringen av tomtmark för studentbostadsbyggande framförts av *Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska riksbyggen, HSB:s riksförbund, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag* och *Svenska byggnadsarbetareförbundet*. Studentbostadsgruppens förslag om undantag från kravet på tomtsubvention i Stor-Stockholmsregionen tillstyrks av *konsistoriet vid karolinska institutet, överståthållarämbetet, Stockholms stads och läns bostadsnämnd, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Stiftelsen Stockholms studentbostäder* och *SACO* medan *statskontoret, länsstyrelsen i Östergötlands län* och *länsbostadsnämnden i Örebro län* avstyrker.

Yttrandena över förslaget att statlig mark bör reserveras för studentbostäder är övervägande positiva. Sålunda understryker *SFS* det angelägna i att byggnadsstyrelsen får direktiv att verka för att lämplig tomtmark i erforderlig utsträckning reserveras för studentbostadsändamål. *Svenska riksbyggen* och *Stiftelsen Stockholms studentbostäder* framhåller att ett dylikt förfarande torde i högsta grad vara angeläget för stockholmskommunernas del. Däremot ställer sig *länsstyrelsen* och *länsbostadsnämnden i Malmöhus län, bostadsstyrelsen* och *stadsfullmäktige i Jönköping* och *Karlstad* negativa till en sådan förändring.

Till förslaget att staten tillhörig mark bör kunna upplåtas med tomträtt direkt till studentbostadsföretag ställer sig remissinstanserna övervägande negativa. Sålunda avstyrker *statskontoret, bostadsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Malmöhus*

län. Svenska stadsförbundet anser emellertid förslaget konstruktivt och på flera håll en förutsättning för att byggnadsprogrammen skall kunna genomföras.

2.2.2.10. Lokaliseringsfrågor

I samband med redogörelsen för synpunkter på utbyggnaden inom olika utbildnings- och forskningsområden har lokaliseringsfrågor i stor utsträckning berörts. I detta sammanhang behandlas inledningsvis remissinstansernas diskussion av frågan om lokalisering med hänsyn till integrationen mellan medicinsk och teknisk utbildning och forskning. Kommitténs samlokalisering till Linköping av både medicinsk och teknisk utbildning kommenteras av ett tjugotal instanser. *Universitetskanslersämbetet* liksom *statens tekniska forskningsråd*, *mentalsjukvårdsberedningen*, *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Ingenjörsvetenskapsakademien*, *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott*, *Svenska landstingsförbundet*, *SR*, *TCO*, *Högerns ungdomsförbund*, *Centerns ungdomsförbund* jämte *Centerns studentförbund* samt *Demokratisk ungdom* understryker vad kommittén anfört till förmån för en samlokalisering ur forskningssynpunkt. *Universitetskanslersämbetet* pekar härvid särskilt på utvecklandet av sjukhus- och övrig sjukvårdsteknisk apparatur, hjälpmedel för handikappade samt inmatningssystem för automatisk databehandling av medicinsk information. *Statens tekniska forskningsråd* är övertygat om att det medicinskt tekniska området rymmer utomordentliga utvecklingsmöjligheter. Ett flertal medicinskt tekniska institutioner vid såväl medicinska fakulteter som vid tekniska högskolor bör därför snarast inrättas. Liknande synpunkter anläggs även av *Ingenjörsvetenskapsakademien*, som pekar på att civilingenjörer från linjerna för kemi kan delta vid behandlingen av problem som sammanhänger med miljöfrågor i vid betydelse. *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott* hänvisar till en på dess uppdrag utarbetad »PM angående samlokalisering av medicinsk och teknisk utbildning och forskning till en ort». I promemorian exemplifieras vissa medicinskt tekniska forskningsområden, såsom sjukhusdriftens rationalisering, utveckling av medicinsk apparatur, utveckling av tekniska hjälpmedel åt handikappade, trafik-säkerhetsforskning och omgivningshygien.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd, *Vetenskapsakademien* och *Svenska teknologföreningen*, vilka som framgått dock ej tillstyrker upprättandet av en fjärde teknisk högskola, anser däremot att, om en sådan kommer till stånd, skälen för forskningssamverkan ej har utslagsgivande betydelse vid val av lokaliseringsort. Samverkan mellan medicinsk och teknisk forskning torde kunna åstadkommas på annat sätt. En liknande uppfattning uttalas av *länsstyrelserna i Södermanlands och Västmanlands län*.

Kommitténs uppfattning, att några stora fördelar knappast står att vinna ur utbildningssynpunkt genom en samlokalisering av medicin och teknik, delas ej helt av *universitetskanslersämbetet*, *mentalsjukvårdsberedningen*, *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott* samt *Svenska landstingsförbundet*.

Visst samarbete kan komma att erfordras, hävdar sålunda *universitetskanslersämbetet*. Behov torde föreligga av blandad medicinsk-teknisk utbildning såväl inom hälso- och sjukvårdens områden som inom industrin. Ämbetet avser undersöka förutsättningarna för sådan utbildning. *Mentalsjukvårdsberedningen* fruktar att det önskvärda forskningsarbetet på gränsområdena mellan medicin och teknik skulle försvåras om det ej förbereddes redan på utbildningsplanet. *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott* understryker, att den nödvändiga utbildningen av medicinskt-tekniska befattningshavare, vilken i stigande grad kommer att fordras i framtidens samhälle, knappast kan genomföras utan sådan samlokalisering som kommittén föreslår. I Linköping föreligger, enligt utskottet, en unik möjlighet att från början genom administrativ och lokalmässig samordning ge denna utbildning en egen profil av medicinsk teknik.

Universitetskanslersämbetet framhåller vidare, att de fördelar, som en organisatorisk samordning av de medicinska och tekniska utbildnings- och forskningsenheterna i Linköping erbjuder, bör utnyttjas. Möjligheterna för en begränsad lokalmässig samordning bör prövas. Den tekniska utbildnings- och forskningsorganisationen i Linköping bör enligt ämbetets mening icke benämnas teknisk högskola utan såsom fakultet infogas i en enhet, benämnd universitetet i Linköping, som också bör omfatta en medicinsk fakultet. Samma form för organisatorisk samordning förordas i den till *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskotts* yttrande fogade promemorian samt av *Svenska landstingsförbundet* jämte *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*.

Frågan om samlokalisering av medicin och teknik i Linköping har även berörts av *länsstyrelsen i Jönköpings län*. Länsstyrelsen anser emellertid med hänvisning till kommitténs specialutredning i ämnet att fördelarna med förläggning av den nya tekniska högskolan till Västerås överväger.

För TCO framstår samlokalisering i Linköping av teknisk och medicinsk utbildning å ena sidan, filosofisk å den andra, som mera betydelsefull. Det är givetvis önskvärt att åstadkomma en utbildningsmässig samverkan mellan de medicinska och tekniska enheterna, anser organisationen. Under den närmaste framtiden torde dock mera vara att hoppas på en samverkan mellan dessa båda enheter var för sig med den utbildning som skall ske vid de filosofiska fakulteterna. Möjlighet finns till nya utbildningsexperiment, som kan vara svårare att genomföra vid de gamla lärosätena. Enligt TCO bör man pröva att »teknifiera» naturvetarna, dvs. låta dem i viss utsträckning komplettera sina teoretiska studier med tekniska tillämpningsämnen. Vidare skisseras en gemensam utbildning under två år för tekniska fysiker och matematiker-fysiker som ett led i integrationen av den tekniska utbildningen i universiteten.

Kommittén framhåller att vid det slutliga valet mellan olika orter för den medicinska och tekniska utbildningen (Linköping, Västerås eller Örebro) även rent lokaliseringspolitiska överväganden givetvis är av betydelse. I den mån remissinstanserna anlägger sådana synpunkter, avser dessa även andra utbildningslinjer och andra orter.

Byggnadsstyrelsen understryker att det högre undervisningsväsendets fortsatta utbyggnad kommer att bli av väsentlig betydelse även för den industriella och servicemässiga utvecklingen i de därav berörda regionerna. Det är därför naturligt, att allmänna lokaliseringsoverväganden ges en betydande vikt. Det är styrelsens uppfattning att lokaliseringsfrågan borde ha blivit föremål för en mera djupgående utredning, varvid förutom de egentliga kostnaderna för utbildning och forskning även de totala samhällsekonomiska följdverkningarna borde ha beaktats. Även *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* diskuterar sistnämnda aspekter och önskar att sådana lokaliseringsskäl som näringslivets struktur, expansionstakten på de berörda orterna och migrationstendenserna inom upptagningsområdet utförligt hade redovisats. *LO*, som avstår från närmare precisering beträffande antalet filialer och lokaliseringen av dessa, framhåller dock att vid förläggningen av särskilt den tekniska utbildningen lokaliseringsspolitiska hänsyn bör tas.

Länsstyrelsen i Örebro län diskuterar utförligt den lokaliseringsspolitiska effekten av ett universitets förläggande till olika tänkbara orter. Denna effekt är enligt länsstyrelsen av en sådan storleksordning att den för Örebro:s vidkommande skulle få avgörande betydelse för den framtida utvecklingen icke endast i Örebro stad och län utan i hela den inlandsregion som omfattar förutom Örebro län stora delar av Västmanlands, Värmlands, Kopparbergs och Skaraborgs län.

En riksplanering vars målsättning bl. a. omfattar att söka vidmakthålla utvecklingen i det mellansvenska inlandet, kommer med största sannolikhet, framhåller länsstyrelsen, att visa att en utbyggnad av örebroregionen är den lämpligaste vägen att nå detta mål. Regionens läge, naturtillgångar, folkmängd, näringsliv, kommunikationer och anläggningar jämte det regionala mönstret är de fakta på vilka länsstyrelsen grundar uppfattningen att örebroregionen har större förutsättningar än någon annan region att genom en målinriktad lokalisering och planering kunna byggas upp till ett konkurrenskraftigt alternativ till de befintliga storstadsområdena. För att nå målet är det emellertid nödvändigt att förlägga ett fullständigt universitet till Örebro. Speciellt torde tekniska, medicinska och ekonomiska fakulteter verka stimulerande på näringslivets spontana lokalisering.

Det handlingsprogram som länsstyrelsen i dagens läge anser vara mest realistiskt är att man samtidigt och successivt uppbygger den akademiska undervisningen på två eventuellt tre orter med utsagt syfte att på dessa orter åstadkomma fullständiga universitet. Dessa orter skall väljas i första hand med hänsyn till deras lämplighet ur allmän lokaliseringssynpunkt i fråga om primär och sekundär verksamhet. Länsstyrelsen hemställer om en fördjupad utredning i detta avseende.

Principiellt samma betraktelsesätt har *länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län samt Örebro läns landstings förvaltningsutskott*. Även *statskontoret* delar uppfattningen att lokaliseringsspolitiska skäl kan tala för en ytterligare spridning av universitets- och högskole-

utbildningen. Enligt statskontoret står emellertid tillräckligt material för att bedöma spridningen i ett större lokaliseringspolitiskt sammanhang ej till förfogande.

Högerns ungdomsförbund anser däremot att placeringen av den nya medicinska och tekniska utbildningen enbart måste baseras på var utbildningen kan bli effektivast. *Sveriges konservativa studentförbund* framför liknande synpunkter.

Det är av stor vikt att hand i hand med vad som görs från statsledningens sida för utveckling av det norrländska näringslivet effektiva åtgärder även vidtages för den vetenskapliga undervisningens och forskningens utbyggnad här, anför *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, som jämte andra företrädare för Norrland såsom *länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län*, *Västerbottens och Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott*, *Norrlandsförbundet* samt *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* anser att Norrland tillgodosetts i alltför ringa utsträckning när det gäller lokaliseringen av den föreslagna utbyggnaden av universitet och högskolor. Framför allt förläggning av högre teknisk utbildning till Umeå skulle enligt *länsstyrelsen i Västerbottens län*, *Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott* och *Norrlandsförbundet* medföra större möjligheter att åstadkomma den från allmänna arbetsmarknads- och lokaliseringssynpunkter önskvärda differentieringen av näringslivet. Samma aspekter anläggs beträffande lokalisering till Luleå av *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott*.

2.2.2.11. Utbyggnadens genomförande

Byggnadsstyrelsen, som jämte tekniska högskolans i Stockholm byggnadskommitté har att genomföra universitets- och högskoleutbyggnaden, behandlar i sitt yttrande av U 63:s förslag aktualiserade lokal- och markfrågor. Styrelsen bedömer det i huvudsak möjligt att med nuvarande organisation realisera de av kommittén framlagda förslagen inom angiven tid. Styrelsen ställer sig också såsom nämnts positiv till av kommittén framförda synpunkter och förslag om en effektivare byggnadsplanering.

Byggnadsstyrelsen finner att man vad gäller lokaler för medicinskt teoretiska och propedeutiska ämnen kan genomföra förslaget om ökad läkarutbildning i Uppsala. *Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* har intet att erinra mot kommitténs förslag.

Beträffande kommitténs förslag om ökad läkarutbildning i Stockholm framhåller *byggnadsstyrelsen* att man, sedan en utflyttning av statens institut för folkhälsan skett, torde ha säkrat den marktillgång som är nödvändig för den av kommittén diskuterade utbyggnaden av karolinska institutet. Utbyggnadsreserverna är dock blygsamma. Styrelsen uttalar stor tvek-

samhet då det gäller de projekterings- och byggnadstekniska möjligheterna att följa det av kommittén föreslagna tidsschemat.

Förslaget om ökad läkarutbildning i Umeå torde enligt *byggnadsstyrelsen* inrymmas i det nybyggnadsprogram som man f. n. genomför för de medicinskt teoretiska ämnenas del. Däremot anser *konsistoriet* och *medicinska fakulteten vid universitetet i Umeå* att man i dag inte kan lösa vissa lokalfrågor för de propedeutiska institutionerna inom befintliga eller beslutade byggnader. Ytterligare en byggnad måste komma till. Även vissa kliniska institutioner är enligt konsistoriets och fakultetens mening otillräckliga vid det föreslagna ökade intaget. *Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* anser att det finns anledning att förmoda att man kommer att förelägga 1965 års landstingsmöte sådana förslag rörande utbyggnaden av Umeå lasarett, att man på väsentliga punkter skingrar oklarheten i fråga om den för ökad läkarutbildning erforderliga utbyggnaden.

Förslaget om läkarutbildning i Linköping bedömer *universitetskanslersämbetet* möjligt att genomföra med relativt begränsade byggnadsåtgärder vad gäller den kliniska delen av läkarutbildningen. För utbildningen i de propedeutiska ämnena måste man uppföra särskilda institutionsbyggnader. *Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande* finner att det finns förutsättningar att skapa fullgoda resurser för läkarutbildning och forskning vid regionsjukhuset i staden. Nämnden anser det dock icke vara möjligt att närmare uttala sig om tidsplanen härför. *Östergötlands läns landstings förvaltningsutskott* understryker att eftersom man fastställt generalplan för regionsjukhuset i Linköping och avgjort arkitekttävlingen om sjukhusets utbyggnad så föreligger goda möjligheter att hålla den uppställda tidsplanen. Man bör dock ej fatta beslut senare än år 1965 om att sätta i gång läkarutbildningen. Vidare framhåller förvaltningsutskottet, att det har utsett en särskild planeringsgrupp för sjukhuset. De ytterligare lokalresurser som den medicinska undervisningen kräver torde gruppen kunna arbeta in i detaljprogrammen. *Byggnadsstyrelsen* uttalar däremot tveksamhet om erforderliga lokaler kan stå färdiga till början av läsåret 1969/70, även om arkitekttävlingen för regionsjukhuset är avgjord.

Kommitténs förslag om utbyggnad av den tekniska utbildningen i Stockholm diskuteras mycket ingående av *tekniska högskolans i Stockholm byggnadskommitté*. Byggnadskommittén påpekar att universitets- och högskolekommitténs redovisning av KTH:s lokalbehov grundar sig väsentligen på uppgifter från byggnadskommittén eller dess arkitekt. Byggnadskommittén erinrar bl. a. om att lokalfrågorna för sektionerna för väg- och vattenbyggnad (V), arkitektur (A) och lantmäteri (L) enligt U 63:s förslag kommer att bli beroende av varandra och av möjligheterna att utnyttja närliggande områden för statens provningsanstalt, statens väginstitut m. m., samt anför i huvudsak.

Efter vad byggnadskommittén först under senaste halvår erfarit kan man emellertid icke räkna med ett friställande av provningsanstaltens område inom en sådan tidsram som U 63 utgått ifrån. Byggnadsstyrelsen har såvitt byggnadskommittén kunnat utröna, icke något preciserat tidsschema för anstaltens utflyttning. Byggnadsstyrelsens bedömning av denna utflyttning får dock någon belysning av det faktum att byggnadsstyrelsen i april 1965 ansett sig böra förordna ett visserligen provisoriskt men förhållandevis omfattande och kostsamt nybyggnadsföretag för provningsanstaltens räkning inom dess område. Därjämte har det framkommit att provningsanstaltens utflyttning, när denna kan bli av, har beräknats ske etappvis. Vid utbyggandet av en högskolesektion med samtida behov av skilda undervisningslokaler framstår ett sådant successivt inspråktagande av områdets delar såväl praktiskt svärgenombärbart som ekonomiskt ogynnsamt. — Utan att därmed fränhända sig intresset av provningsanstaltens område som reserv för framtida utbyggnad av högskolan har byggnadskommittén undersökt andra möjligheter att genomföra de tänkta utökningarna vid sektionerna V, A och L. Byggnadskommittén har då kommit till det resultatet att sektion A, som i jämförelse med alla andra sektioner vid högskolan har mindre komplicerade lokal- och utrustningsproblem, relativt lätt kan frigöras från nuvarande lokaler och dessas omedelbara närhet till andra högskolelokaler, att sektion V lämpligast bör expandera i anslutning till dess nuvarande lokaler samt att vissa lokaltillskott vid sektion L bör lösas genom tillbyggnad av sektionens nybyggnad XX.

Vid underhandlingar med byggnadsstyrelsen har framkommit att den högskolan mycket närbelägna tomten för s. k. Östermalmsfängelset, kvarteret Domherren, skulle kunna ställas till högskolans disposition för nybyggnad till sektion A. För detta ändamål är enligt byggnadskommittén detta kvarter synnerligen lämpat. Denna lösning av lokalfrågorna för sektion A gör det också möjligt att realisera en utbyggnad av sektion V inom den tidsram som föreslagits av U 63 (del I, sid. 259). För sektion V skulle nämligen en utbyggnad nu kunna ske dels i byggnad XI, som för närvarande disponeras av sektion A, dels i kommande nybyggnader norr om sektion V:s nuvarande byggnader på en ännu icke disponerad del inom högskoleområdet.

Byggnadskommittén diskuterar därefter vissa tillbyggnadsfrågor för sektion L och fortsätter.

I betänkandet redovisas (del II, sid. 298) byggnadskostnader för ny- och ombyggnader till sektionerna V, A och L på sammanlagt 23,9 milj. kr. (prisläge 1/7 1964) vartill kommer kostnader för försörjningsåtgärder. Byggnadskommittén har nu gjort en uppskattning av byggnadskostnaderna vid en lösning av lokalfrågorna för dessa sektioner på det sätt som ovan redovisats och kommit till det resultatet att sammanlagda kostnader exklusive försörjningsåtgärder skulle utgöra 23,0 milj. kr. (prisläge 1/7 1964). Härvid är det räknat med de lokalbehov vid sektionerna V, A och L som redovisats av U 63. Skulle lokalprogrammen komma att utökas därutöver i enlighet med vad som föreslagits av sektion V resp. sektion L ökas givetvis i motsvarande grad byggnadskostnaderna.

U 63 föreslår att ökningarna vid sektion A påbörjas från och med läroåret 1967/68. Nya lokaler för sektionen torde dock inte kunna färdigställas förrän till läroåret 1969/70. Detta sammanhänger icke med sättet för lokalfrågornas lösning utan med den beräknade tidpunkten för slutligt ställningstagande till U 63:s förslag och med vederbörlig ordning för handläggning av statliga byggnadsärenden. Intagningsökningen på sektion A bör därför genomföras från 1969/70.

Beträffande teknisk utbildning i Göteborg påpekar *byggnadsstyrelsen* att de markområden, som i tidigare generalplan för Chalmers tekniska högskola angetts för högskolans framtida utbyggnad, ännu ej kunnat frigöras. En ny utbyggnadsplan för högskolan är under utarbetande. Några hinder mot en utbyggnad i enlighet med U63:s förslag anförs ej.

Möjligheten att på Vallaområdet genomföra uppbyggnaden av ny teknisk utbildningsenhet i Linköping till läsåret 1969/70 finner *byggnadsstyrelsen* med hänsyn till den tid som står till förfogande för planering, projektering och byggande starkt begränsade.

Beträffande föreslagen utbyggnad av övrig utbildning i Uppsala samt allmänna synpunkter på expansionen av universitetet därstädes uttalar *byggnadsstyrelsen* att, såvitt ankommer på styrelsen, lokaler för de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna samt för den matematiska ämnesgruppen inom den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten torde kunna färdigställas i erforderlig tid. *Stadsfullmäktige i Uppsala* förutsätter, att tillgången på mark som ägs av staten eller universitetet möjliggör den föreslagna utbyggnaden. Vidare påpekar fullmäktige vikten av att fortlöpande kontakt hålls med vederbörande kommunala organ rörande planerad utbyggnad.

Byggnadsstyrelsen hänvisar beträffande utbyggnad av övrig utbildning i Lund samt allmänna synpunkter på expansionen av universitetet därstädes till sin utbyggnadsplan för universitetet, tekniska högskolan och socialhögskolan i Lund (jfr. prop. 1965:104). Enligt denna plan är utbyggnadsmöjligheterna för nämnda läroanstalter mycket goda. Planen upptar sedvanlig lokalmässig utökningsreserv. För den odontologiska fakulteten (Malmö) erfordras en komplettering av befintlig mark. *Stadsfullmäktige i Lund* bedömer att staden bör kunna genomföra den del av utbyggnaden som är att hänföra till kommunens ansvarsområde. Fullmäktige framhåller samtidigt vikten av att staden kontinuerligt erhåller del av utredningar och prognoser som berör undervisningsväsendet.

Föreslagen utbyggnad av övrig utbildning i Göteborg samt allmänna synpunkter på expansionen av universitet och högskolor därstädes har berörts av *stadskollegiet i Göteborg*, som framhåller att några större utbyggnadsmöjligheter ej föreligger i de delar av Göteborg där den högre undervisningen nu är lokaliserad. Marktillgången är nämligen mycket knapp. I stället kan det enligt stadskollegiet på sikt bli nödvändigt med en utflyttning av den del av undervisningen som ej är bunden till sjukhus, skolor och andra institutioner. *Byggnadsstyrelsen* hänvisar till utbyggnadsplanen för det s. k. medicinarområdet, vilken behandlar markbehovet för bl. a. de medicinskt teoretiska, odontologiska och biologiska ämnen (jfr. prop. 1965:140). Av planen framgår enligt styrelsen att marktillgången tills vidare är tillräcklig men att ytterligare markförvärv erford-

ras på längre sikt. För universitetets humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteter finns tillräcklig mark för av U 63 angivna behov.

Föreslagen utbyggnad av övrig utbildning i Stockholm samt allmänna synpunkter på expansionen av universitet och högskolor därstädes, diskuteras utförligt av *universitetskanslersämbetet* som bl. a. anför.

Universitetets i Stockholm elevantal utgjorde höstterminen 1963, såsom framgår av U 63:s betänkande, 10 700 elever och har sedan dess ytterligare ökats. Universitetsområdet i Frescati torde numera icke anses ha tillfredsställande omfattning, särskilt som önskemål om förläggandet dit av andra institutioner tillkommit efter 1959 års beslut. Expansionsmöjligheterna för tekniska högskolan i Stockholm är begränsade. Skulle veterinärhögskolan liksom veterinärmedicinska anstalten i framtiden förflyttas till annan ort — utredning härom pågår — öppnas vissa möjligheter för utvidgning av universitetsområdet. Möjligheter kan även föreligga att disponera mark inom Bergshamraområdet.

Universitetskanslersämbetet finner sig böra förorda en prövning av mark- och byggnadsfrågor för huvudstadsregionens universitet och högskolor i syfte att undersöka möjligheterna att reservera ytterligare områden för dessa ändamål. Helst borde vid denna undersökning beaktas möjligheten att förlägga universitetet i Stockholm och även tekniska högskolan eller delar av dessa läroanstalter till områden utanför Stockholm som erbjuder stora markreserver. Med hänsyn till utbyggnadsfrågans läge torde emellertid en sådan lösning icke nu vara möjlig. Så mycket angelägnare är det att vidga de områden som nu står till förfogande för nämnda institutioner. Järvafältet t. ex. kan vara tänkbart för vissa tekniska institutioner. Det bör även övervägas huruvida de humanistiska och juridiska fakulteterna vid Stockholms universitet kan bibehållas i innerstaden. Denna utredning bör bedrivas snabbt och i samarbete med den nyssnämnda utredningen om den veterinärmedicinska utbildningen samt på sådant sätt att den icke i avsevärd grad försenar lokalförsörjningen för universitetet i Stockholm.

Byggnadsstyrelsen uttalar i huvudsak.

Byggnadsstyrelsen utgår från att utbyggnaden av de fria fakulteterna vid Stockholms universitet kommer att äga rum på det för universitetet reserverade området i Frescati. Kommitténs förslag överensstämmer i stort med de riksdagsbeslut, som ligger till grund för den pågående utbyggnaden av universitetet. Utredning och projektering för universitetsutbyggnaden i Frescati visar att nybyggnader dimensionerade för 15 000 studenter kan inrymmas där, med möjlighet till en hundra procentig lokalmässig utbyggnadsreserv. Inom det nuvarande universitetsområdet är det, utöver utbyggnadsreserven, ej möjligt att genomföra någon expansion av universitetet.

För den händelse universitetet tenderar att utvidgas utöver tidigare beräknad storlek ifrågasätter byggnadsstyrelsen, om ej en närmare samplanering med Uppsala universitet bör etableras. De båda universiteten skulle därvid till vissa delar kunna betraktas som en enhet. Institutioner skulle härigenom i vissa ämnen kunna upprättas enbart i Uppsala, medan de i andra ämnen skulle upprättas enbart i Stockholm. Styrelsen finner tiden vara inne att betrakta Stockholm och Uppsala som en region i universitetshänseende. Därvid bör dock inte allmänna lokaliseringsoverväganden få leda till att universiteten i Stockholm och

Uppsala blir mindre än vad ungefärligen svarar mot regionens studerandeantal i förhållande till landets totala studerandeantal.

I andra hand torde frågan kunna lösas genom att ytterligare mark tillföres universitetsområdet i Frescati. De reservområden som torde komma ifråga för universitetsändamål är den mark omedelbart öster om det nuvarande universitetsområdet, som disponeras av statens veterinärmedicinska anstalt samt den mark väster om området, som disponeras av skogshögskolan, veterinärhögskolan och Bergianska trädgården. Härtill kommer vissa staten tillhöriga områden i Bergshamra. Påpekas bör dock, att här nämnda marktillskott förutsätter omlokalisering eller upphörande av den verksamhet, som där bedrivs. Styrelsen hänvisar, såvitt avser veterinärhögskolan och den veterinärmedicinska anstalten, till vad styrelsen anfört i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 november 1964 angående fortsatt utbyggnad och eventuell omlokalisering av dessa organ.

Styrelsen berör därefter lokalfrågan för tandläkarutbildningen, varvid såsom framgått en lösning genom nybyggnad i ett innerstadsläge befinns vara möjlig under vissa förutsättningar. Styrelsen behandlar fortsättningsvis också lokalbehovet för gymnastiska centralinstitutet.

Beträffande föreslagen utbyggnad av övrig utbildning i Umeå samt allmänna synpunkter på expansionen av universitetet därstädes uttalar *byggnadsstyrelsen* att erforderliga nybyggnader för humanistiska ämnen torde kunna färdigställas på universitetsområdet inom föreslagen tid. Mark- och planeringsresurserna i staden medger i och för sig en kraftigare utbyggnad än vad kommittén föreslagit. *Stadsfullmäktige i Umeå* framhåller att möjligheter finns att öka utbyggnadstakten för studentbostäder. Det föreligger därför enligt fullmäktige intet hinder för en ökning av studerandeantalet i Umeå utöver vad kommittén föreslagit.

Det torde enligt *byggnadsstyrelsen* finnas goda möjligheter att få fram lokaler till läsåret 1966/67 för den i övrigt av kommittén föreslagna utbildningen i Linköping genom ianspråktagande av provisoriska lokaler som upplåts av staden. *Stadsfullmäktige i Linköping* påpekar i detta sammanhang att sammanlagt 4 000 m² laboratorie- och föreläsningslokaler kommer att helt stå till den akademiska undervisningens förfogande i anslutning till eller i närheten av tekniska gymnasiet. Vidare diskuterar stadsfullmäktige utförligt stadens planeringsresurser och anför i huvudsak.

Utbyggnaden av en universitetsorganisation med alla dess följdverkningar utgör en integrerande del i stadens hela utbyggnad. Linköpings översiktsplanering, konkretiserad i en generalplan för stadens utbyggnad till 1990, har så långt det varit möjligt sökt beakta alla de planproblem, som tillkomsten av universitetsutbildning aktualiserar. Prognosantagandena för befolkningsutvecklingen har i sitt högre alternativ utgått från en universitetsorganisation av samma omfattning, som innefattas i den principskiss till ett universitet, som ingår i stadens hemställan 1963 i universitetsfrågan.

— — —
Markdispositionen i generalplanen visar så konkret som dagens läge medger

de reservationer för olika ändamål, som en universitetsutbildning ger upphov till. Dessa dispositioner ger för bostadsbyggandet utrymme för en reserv utöver vad den reviderade prognosen för 1990 anger erforderligt.

Stadens rullande utbyggnadsplanering för de närmaste åren — vad gäller bostadsförsörjning, skolplanering, ekonomisk långtidsplanering m.m. — har alternativt baserats på ovan angivna generalplanepremisser. Att den faktiska folkökningen under senare år varit mindre än prognosen förutser beror på det enkla förhållandet att den låneram för bostadsbyggandet, som staden erhållit, icke givit utrymme för någon större expansion. Att det föreligger ett mycket starkt samband mellan bostadsbyggande och folkökning kan exemplifieras med att under perioden 1960—62 var den linjära korrelationen mellan nybyggda lägenheter per 1 000 invånare och folkmängdsförändringen i procent för de 15 största städerna så hög som 0,83. I detta sammanhang bör därför särskilt poängteras att en grundförutsättning för Linköpings erforderliga utbyggnad i samband med tillkomsten av universitetsutbildning är att staden ges tillräckliga lånemedel för bostadsbyggandet.

Det nuvarande planeringsläget för olika bostadsområden vad gäller dispositionsplaner och stadsplaner är gynnsamt. Dispositionsplaner föreligger klara för ett bostadsbyggande av den omfattning som enligt generalplanens maximalalternativ krävs till år 1975. En viss omDispositionering av föreliggande planer för stadens utbyggnad kan visa sig lämplig under 1970-talet, beroende på omfattningen av universitetsutbyggnaden. Stadsplaner för nya bostadsområden utformas — enligt nu gängse praxis — i samråd med respektive byggherrar i anslutning till projekteringen. Det möjliga bostadsbyggandet för närmaste femårsperiod är större än det enligt maximiprognosen erforderliga byggandet och någon försämring i detta avseende längre fram är inte att befara.

De försörjningsmässiga förutsättningarna för stadens utbyggnad i allmänhet och det föreslagna universitetsområdet i synnerhet har mycket ingående belysts i till kommittén översänt material. Detta visar att den speciella planeringen för den högre utbildningen förts fram så långt som ur stadens synpunkt är möjligt innan definitivt beslut fattats i lokaliseringsfrågan. Detta gäller även ifråga om studentbostadsbyggandet. Studentbostäderna i kv. Flamman, som omfattar 258 lägenheter, blir successivt färdiga under sommaren och hösten i år.

Självfallet kommer stadens planeringsresurser att ställas inför betydande problem vid ett förverkligande av U 63:s förslag. Härvid bör emellertid framhållas att Linköpings stad under lång tid betraktat tillkomsten av en universitetsutbildning i staden som en möjlighet, som planeringen alternativt måste ta hänsyn till. Om den ovisshet på vitala punkter, som detta förhållande medfört, upphör med ett beslut i positiv riktning, så kommer detta att i väsentliga avseenden underlätta den kommunala planeringen. Den ökade expansionstakten kommer å andra sidan att kräva en ännu snabbare ökning av stadens planeringsresurser än som nu sker. Linköpings kommunala myndigheter har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och kommer att se till att stadens planeringsresurser inte kommer att utgöra något hinder för att bygga ut en universitetsorganisation i Linköping i den takt statsmakterna för sin del finner möjligt och lämpligt.

Samarbetsnämnden i Linköpings kommunblock framhåller att utbyggnaden av universitetsorganisationen i Linköping i särskilt hög grad kommer att påverka samplaneringen mellan Linköpings stad och Kärna kommun. Representanter för sistnämnda kommun och Linköpings stad har enats om att föreslå resp.

fullmäktigeförsamlingar att låta verkställa en utredning rörande förutsättningarna för sammanläggning av kommunerna.

Beträffande den av kommittén föreslagna universitetsfilialen i Örebro anför byggnadsstyrelsen, att stadens mark- och planeringsberedskap är god. Det område som av staden reserverats för universitetsändamål torde ur olika synpunkter vara tillfredsställande. Staden och landstinget kan enligt styrelsen ställa nöjaktiga provisorier till förfogande vid den tidpunkt, då undervisningen i Örebro skall starta. I det för Örebro läns landstings förvaltningsutskott och drätselkammaren i Örebro gemensamma yttrandet framhåller man i detta sammanhang.

Lokalfrågorna för ifrågasatt start av socialhögskola och gymnastiklärarutbildning i Örebro från hösten 1966 är för närvarande under utredning. Förutsättningar synas föreligga att åstadkomma en godtagbar lösning.

Genom pågående och planerade nybyggnader för landstingets yrkesskolor beräknas nuvarande lokaler vid centrala verkstadsskolan i Örebro kunna friställas under år 1966. Landstinget är berett att under fyra à fem år upplåta dessa lokaler för akademisk utbildning. Härutöver torde ytterligare ett antal lokaler, av vilka dock en del är spridda på olika håll i staden, kunna ställas till förfogande temporärt under uppbyggnadstiden.

Det är emellertid angeläget att nybyggnader speciellt planerade för den högre utbildningen uppförs så snart som möjligt. Örebro stad har lämnat anvisning på tomtområde i närheten av Almby kyrka, som i stort sett omgående kan ställas till förfogande för utbyggnad. Som påvisats för såväl U 63 som representanter för byggnadsstyrelsen på platsen kan i anslutning till detta område praktiskt taget obegränsade utvidgningsmöjligheter erbjudas. I direkt anslutning till universitetsområdet upptar generalplanen för staden flera bostadsområden, vilka vid utbyggnad av högre utbildning i Örebro kan utbyggas i en snabbare takt än vad som eljest avsetts.

I direkt anslutning till stadens city finns reserverade markutrymmen som kan tas i anspråk för sådana universitetsanläggningar, som anses böra få ett centralt läge. Detta markområde ligger i anslutning till sjukhustomten.

Vidare diskuteras planerings- och byggnadsresurser i Örebro. Förvaltningsutskottet och fullmäktige anför.

Landstinget och staden har till U 63 lämnat uppgift på de egna planeringsresurserna. Härtill torde böra tilläggas att planeringsresurserna i form av yrkesverksamma arkitekter och konsulter inom byggnadsområdet är större i Örebro än någon annan stad utanför storstadsområdena. Härav torde framgå att de personella planeringsresurserna för en utbyggnad av akademisk utbildning är större i Örebro än i någon av de övriga orter som av U 63 föreslagits som lokalisering för någon form av akademisk utbildning.

Även de personella och materiella byggnadsresurserna är mycket goda. Flera av de stora byggnadsföretagen med riksomspännande verksamhet har välutrustade avdelningskontor i Örebro. Härutöver finns även större lokala byggnadsfirmor. Tillgången på personal för drifts- och arbetsledning inom byggnadsverksamheten kan anses tillfredsställande.

I Örebro finns en välkvalificerad byggnadsarbetarkår, vilken är betydligt större än i exempelvis Linköping. Enligt folkräkningen 1960 uppgick således dagbefolk-

ningen inom byggnads- och anläggningsverksamhet i Örebro till 4 366 mot 2 816 i Linköping. Landstinget bedriver en omfattande utbildning av byggnadsarbetare. Under läsåret 1964/65 var sålunda vid landstingets olika yrkesskolor 423 elever under utbildning inom byggnadsfacken. Från och med höstterminen 1965 kommer utbildningskapaciteten inom byggnadsyrkena att öka med 80 elevplatser. Med skäl torde därför kunna göras gällande, att förutsättningarna för en snabb utbyggnad av akademisk utbildning är gynnsammare i Örebro än någon annan tänkbar ort.

Även studentbostadsbygget berörs. Det framhålls att man inom Örebro har möjlighet att uppföra studentbostäder i nära anslutning till det föreslagna universitetsområdet.

För den föreslagna universitetsfilialen i Karlstad har staden reserverat markområden, som till storlek och belägenhet är nöjaktiga, anser *byggnadsstyrelsen* och uttalar samtidig att nöjaktiga lokalprovisorier kan anvisas. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anför beträffande Karlstads förutsättningar som akademisk utbildningsort bl. a.

Stadens möjligheter att realisera det program U 63 skisserar finns redovisade i länskommitténs framställning till Kungl. Maj:t den 25 november 1963 men också i eget yttrande vilket här bifogas. Länsstyrelsen önskar därför endast understryka att Karlstad har resurser när det gäller lokaler, bostäder och markområden, men också att det finns en vilja och beslutsamhet att på bästa sätt förverkliga förslaget om en akademisk 2-betygsundervisning. Karlstad är en skolstad med traditioner, och länsstyrelsen betraktar U 63:s förslag som ett naturligt led i stadens ambitiösa strävanden att utveckla dessa. Karlstad har för övrigt vunnit gehör hos lärarutbildningssakkunniga när det gäller en fortsatt lärarutbildning i staden.

Stadsfullmäktige i Karlstad ställer enligt sitt yttrande Tjäderskolan till disposition för den akademiska utbildningen under uppbyggnadsskedet. En detaljerad redogörelse för dessa lokaler lämnas. Vissa ytterligare lokaler, som under dagtid delvis kan disponeras (Folkets hus, församlingslokaler, Sundstagymnasiet och Tingvallagymnasiet), redovisas också i detalj. Fullmäktige framhåller därjämte i huvudsak.

I den framställning, som kommittén för akademisk utbildning i Värmlands län ingav till Kungl. Maj:t den 25 november 1963 »Akademisk undervisning i Karlstad» erinrades bl. a. om att Karlstads stad kunde erbjuda två markområden, betecknade alt. 1 och alt. 2, för uppförande av undervisningsbyggnader m. m. Stadsfullmäktige framhåller att ifrågavarande markområden enligt fullmäktiges mening även är lämpliga för en universitetsfilial vid dess utbyggnad i permanent skick. Fullmäktige har därvid funnit att alt. 2 (Kroppkärrs Kronopark, söder E 18) måste anses vara det mest lämpliga området med hänsyn till bl. a. att området har en sådan storlek (ca 200 ha) med ytterligare reservarealer att framtida utbyggnadsbehov kan tillgodoses, att området ägs av Kronan (större delen) och staden, varför marken ur äganderättssynpunkt är disponibel för bebyggelse, att området ur kommunikationssynpunkt är välbeläget i omedelbar anslutning till E 18, att bostadsfrågan för lärare och studenter kan

ges en mycket god lösning enär enligt stadens bostadsförsörjningsplan bostadsbebyggelse skall påbörjas år 1969 norr om E 18 i omedelbar anslutning till det nu aktuella området, att området är av sådan storlek att — därest så befinnes lämpligt — studentbostäder kan uppföras i närheten av undervisningsbyggnaderna, att området har goda grundförhållanden, att området har ett synnerligen vackert läge med utsikt över Kroppkärrssjön och staden och med tillgång till friluftsbad i nyssnämnda sjö.

Beträffande det ovan omnämnda markområdet, alt. 1 (Jakobsberg) framhåller stadsfullmäktige att även detta område med sitt något centralare läge fortfarande är en realistisk möjlighet för uppförande av permanenta undervisningslokaler. Om det bedömes som troligt att en lärarutbildning med anknytning till seminariet eller en medicinsk utbildning med anknytning till lasarettet i en framtid kan bli aktuell, synes enligt stadsfullmäktige ifrågavarande område som ligger i anslutning till dessa institutioners områden, vara att föredraga även för det nu aktuella byggnadsbehovet för en universitetsfilial. De nackdelar, som vidlåder Jakobsbergsområdet — sämre trafikförhållanden, och mindre areal än alt. 2 samt befarade bullerstörningar från flygfältet — utgör enligt fullmäktiges mening icke hinder mot en lokalisering hit.

Även Växjö har, enligt byggnadsstyrelsen, reserverat markområden, som till storlek och belägenhet är nöjaktiga, för den föreslagna universitetsfilialen. Nöjaktiga lokalprovisorier kan anvisas. Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller beträffande lokal- och marktillgången i Växjö.

I fråga om mark för exploatering är Växjö stad ovanligt väl tillgodosedd. Staden äger inom och invid den stadsplanlagda delen av stadsområdet mark med en areal av cirka 2 000 hektar. För den tilltänkta universitetsfilialen har staden reserverat del av det s. k. Teleborgsområdet, vilket markområde inklusive reservområden omfattar en areal av 71 hektar. Stadens möjligheter att tillgodose behovet av bostäder för lärare och studenter bedöms som mycket goda. Växjö stad har beslutat ställa det välvårdade Teleborgs slott till förfogande för universitetsfilialens räkning. Representanter för byggnadsstyrelsen har besiktigt byggnaden och har kunnat konstatera, att i densamma kan inrymmas dels administrationslokaler och kårlokaler av permanent karaktär, dels ock under ett inlednings- och uppbyggnadsskede även erforderliga undervisningslokaler. I den nya biblioteksbyggnaden finns vidare föreläsningssal, som är mycket lämplig som undervisningslokal för en universitetsfilial. Det kan alltså konstateras, att Växjö stad har lokaler, som medger ett snabbt igångsättande av utbildning i universitetsfilial. Därest dock icke ovannämnda lokaler skulle förslå kan en eller flera monteringsfärdiga lärosalspaviljonger uppföras i anslutning till slottet. Enligt uppgift från Växjö stad utgör kostnaden för dylik paviljong, innehållande två lärosalar och fullt färdig med inventarier, för närvarande 109 800 kronor.

Länsstyrelsen hänvisar avslutningsvis till att skolöverstyrelsen i sitt yttrande över kommitténs betänkande understrukt sambandet mellan universitetsutbildning och praktisk lärarutbildning. I detta sammanhang tar länsstyrelsen upp lärarutbildningssakkunnigas nyligen avgivna betänkande och understryker de fördelar som i olika avseenden, främst lokalmässigt, står att vinna vid en förläggning av lärarutbildning till Växjö.

Stadsfullmäktige i Växjö understryker att staden är ovanligt väl tillgodosedd

med mark för exploatering. Man har reserverat 124 ha av det s. k. Teleborgsområdet för universitetsfilialen. Förslag till dispositionsplan för området har utarbetats och redovisas i detalj i yttrandet. Till detta har även bifogats ett antal kartor jämte fotografier. Lokaler för undervisning m. m. kan enligt stadsfullmäktige i första hand provisoriskt anordnas inom Teleborgs slott. I mindre utsträckning kan lokaler dessutom upplåtas inom nybyggnaden för stifts- och landsbiblioteket. Om lokalerna inom slottet inte skulle vara tillräckliga kan man uppföra lärosalspaviljonger i närheten. Möjligheterna att tillgodose behovet av bostäder för lärare och studerande bedöms av stadsfullmäktige som mycket goda. Utfästelse att bevilja anslag för viss komplettering av boksamlingarna i stifts- och landsbiblioteket lämnas. Avslutningsvis redovisar man även möjligheterna för olika idrottsliga och kulturella fritidssysselsättningar.

Beträffande den föreslagna framtida universitetsfilialen i Sundsvall framhåller *stadsfullmäktige i Sundsvall* att läget ur lokalmässig synpunkt för staden nu är mycket gynnsamt i och med att den modernt utrustade gymnasiebyggnaden i stadens centrum kan ställas till förfogande för universitetsutbildning och som lärarhögskola. Sundsvall har vidare stora råmarksområden inom centrala staden där studentbostadsbebyggelse kan ske.

2.3. Departementschefen

Universitets- och högskoleväsendet har — liksom utbildningsväsendet i övrigt — genomgått en utomordentligt snabb utveckling under de senaste decennierna. Från att i mitten av 1940-talet ha omfattat något mindre än 15 000 studerande hade studerandantalet ökat till ca 48 000 höstterminen 1963. Därefter har antalet ökat ytterligare. Denna starka expansion har möjliggjorts genom stora insatser från det allmännas sida. De senaste tio åren har präglats av ett kontinuerligt reformarbete, som bl. a. resulterat i att den högre utbildningen och forskningen vid universitet och högskolor under denna period erhållit kraftiga materiella och personella förstärkningar. De riktlinjer för utbyggnaden under 1960-talet som drogs upp vid 1960 års riksdag (prop. 1960: 119, SÄU 1, rskr 327) tog sikte på en expansion av universitets- och högskoleväsendet till ca 53 000 studerande år 1970. Med utgångspunkt i förnyade överväganden reviderades detta program år 1963, då riksdagen biträdde de av mig i prop. 1963: 172 förordade riktlinjerna för en ytterligare utbyggnad fram till 1970-talets början. I dessa riktlinjer förutsattes antalet studerande vid universitet och högskolor i början av 1970-talet uppgå till nära 83 000.

1963 års riksdagsbeslut innefattar inte något ställningstagande till hur den utomordentligt omfattande utbyggnaden i detalj skall realiseras. Med utgångspunkt i riksdagens principbeslut om universitets- och högskoleutbyggnaden fram till början av 1970-talet har 1963 års universitets- och högskolekommitté (U 63)

haft till uppgift att framlägga konkreta förslag till hur utbyggnaden skall genomföras.

De förslag som jag i det följande framlägger utgör en ny betydelsefull etapp i reformeringen av vårt högre utbildningsväsen med långtgående konsekvenser för hela vårt samhälle. Förslagen innebär en mycket omfattande utbyggnad av nuvarande universitet och högskolor. De innebär vidare inrättande av en ny teknisk högskola, en ny medicinsk utbildnings- och forskningsenhet, en ny humanistisk fakultet vid universitetet i Umeå samt inrättande av fyra nya utbildningsenheter för de filosofiska fakulteternas del. Ett förverkligande av dessa förslag medför en angelägen spridning av utbildningsmöjligheterna på universitets- och högskolenivå.

Innan jag närmare redovisar mina ställningstaganden till U 63:s förslag vill jag inledningsvis slå fast, att kommittén enligt sina direktiv inte haft att ompröva 1963 års program. I åtskilliga yttranden har nämligen framförts uppfattningar av den innebörden, att kommittén bort utgå från andra riktpunkter för den kvantitativa utvecklingen av *studerandeantalet* fram till början av 1970-talet än dem som fixerades i 1963 års program. I och för sig är det förståeligt att remissinstanserna tagit upp denna fråga. De allra senaste årens utveckling av tillströmningen till högre studier och de tendenser man kan utläsa därur tyder på att antalet studerande vid universitet och högskolor omkring år 1970 inte oväsentligt skulle kunna komma att överstiga det antal som förutsattes i 1963 års program. Statistiska centralbyrån redovisar sålunda en prognos (tendensberäkning), enligt vilken antalet studerande år 1972 skulle uppgå till drygt 100 000. Skillnaden mellan denna prognos och 1963 års ram för studerandeantalet har flera förklaringar. Först kan man konstatera, att antalet studerande i gymnasiet, främst det allmänna, ökat något snabbare än som var förutsett år 1963. Vidare har övergången från gymnasiestudier till akademiska studier relativt sett varit på det hela taget oförändrad, medan en förutsättning i 1963 års program varit en ganska avsevärd minskning av övergångsfrekvensen. I sammanhanget bör också observeras att antalet närvarande studerande vid universitet och högskolor är beroende av de genomsnittliga studietiderna. Statsmakternas satsning på ökade utbildningsresurser, exempelvis genom införandet av automatisk lärarkrafttilldelning vid de filosofiska fakulteterna, synes än så länge inte ha resulterat i att de genomsnittliga studietiderna gått ner.

Jag vill här i korthet erinra om de åtgärder som på skilda områden vidtagits under senare år för att åstadkomma en *balanserad expansion* inom hela utbildningssektorn. Riktlinjerna för statsmakternas politik beträffande utvecklingen av det gymnasiala åldersstadiets skolor är sålunda utformade med hänsyn bl. a. till sambandet med det högre utbildningsväsendet. Sedan 1960-talets början har en förskjutning i riktning mot fackgymnasieutbildning genomförts och senast på grundval av prop. 1964: 171 (SäU 1, rskr 407) angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. har en riktpunkt för gymnasiets kvantitativa omfattning

och fördelning på olika studievägar fastställts för att så långt möjligt överensstämma med riktlinjerna för utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet. På det postgymnasiala utbildningsområdet har en rad insatser gjorts för att bereda möjligheter till andra utbildningar än de i traditionell mening akademiska. Genom statsmakternas beslut år 1962 inrättades två statliga journalistinstitut. Beslut fattades år 1964 om en fördubbling av utbildningskapaciteten vid nuvarande socialhögskolor fram till 1970-talets början. Utredning pågår f. n. om att dels öka socionomutbildningen genom att inrätta en ny socialhögskola, dels inrätta en ny utbildningsanstalt för gymnastikdirektörer. Vidare har bl. a. klasslärarutbildningen utbyggt kraftigt, senast efter beslut vid 1965 års vårriksdag. Intagningen till den ettåriga studentlinjen vid handelsgymnasierna har ökat innevarande läsår. En utbyggnad pågår även av vårdyrkesutbildningen. Vidare har en utredning med förslag om en kvalificerad postgymnasial utbildning i automatisk databehandling nyligen framlagts. Slutligen vill jag i detta sammanhang erinra om att 1964 års studiesociala reform innebär att studerande vid icke-akademisk postgymnasiala utbildningslinjer erhåller studiemedel på samma villkor som universitetsstuderande.

På längre sikt bör åtgärderna på det icke-akademiska postgymnasiala området — liksom bl. a. de rationaliseringsåtgärder av olika slag som jag i det följande skall återkomma till — få en avsevärd effekt. Under de närmaste och mest kritiska åren är det emellertid enligt min mening inte sannolikt att man enbart på dessa vägar kan lätta trycket på den i traditionell mening akademiska utbildningen så att överensstämmelse nås med 1963 års program. Universitetskanslersämbetet, som även utgår från att de olika åtgärder som vidtagits och kommer att vidtagas skall få effekt bl. a. i avlänkningssyfte, gör den bedömningen att man med hänsyn till de senaste årens utveckling måste ompröva den i 1963 års riksdagsbeslut fastställda ramen och räkna med ca 10 000 fler studerande. För egen del vill jag först betona nödvändigheten av att skilja mellan prognos eller tendensberäkning och program eller ram. Statistiska centralbyråns beräkning, som slutar på ca 100 000 i början av 1970-talet, är en renodlad prognos som baseras på aktuella utvecklingstendenser. Studerandeantalssiffran 83 000 i 1963 års program är en ram som fastställts med hänsyn till storleken av de resurser samhället kan ställa till universitets- och högskolesektorns förfogande. Som kommer att framgå av det följande finner jag det vara realistiskt att mer väsentligt ändra ramen 83 000. U 63 har i sina utredningar visat att den fortsatta utbyggnaden av universitet och högskolor kommer att kräva mycket betydande resurser. Knappheten på personal och de stora krav som utbyggnaden ställer på investeringar i lokaler och utrustning m. m. medför att man inte utan att allvarligt riskera en kris för utbildningsväsendet i dess helhet kan göra en långtgående revidering av 1963 års riktlinjer för universitets- och högskoleväsendets utbyggnad. Jag vill sålunda understryka att frågan om universitetens och högskolornas kapacitet måste ses mot bakgrund av utvecklingen inom utbildningsväsendet i dess helhet. I dag finns inom skolsektorn en lärarbrist av betydande

omfattning. Främst avser bristen akademiskt utbildade lärare. Enligt av statsmakterna tidigare fattade beslut skall en snabb expansion ske av skolsektorn. Redan när besluten fattades förutsågs de svårigheter som kan komma att uppstå när det gäller att tillgodose lärarbehovet. På lång sikt medför en utbyggnad av universitetsorganisationen ett ökat utbud av lärare. På kort sikt råder emellertid det motsatta sambandet. Utbyggnaden av universitet och högskolor måste därför avvägas med särskild hänsyn till föreliggande planer för utbildningsväsendets expansion på övriga områden. Jag finner att de resurser som U 63 räknat med för utbyggnaden av universitet och högskolor vid en oförändrad aktivitetsgrad hos de studerande bör göra det möjligt att höja 1963 års ram med ca 4 000 studerande. Jag förordar sålunda, att man vid den fortsatta planeringen av universitets- och högskoleutbyggnaden utgår från att det totala antalet studerande i början av 1970-talet kommer att vara ca 87 000.

Denna nya ram bör på ett rimligt sätt komma att svara mot anspråken på utbildningsmöjligheter i början av 1970-talet. Jag är fullt medveten om att detta förutsätter ökad effektivitet i utbildningen vid universitet och högskolor. Därför måste de åtgärder jag i det följande kommer att förorda i syfte att rationalisera denna utbildningsverksamhet snabbt ge resultat.

Ett realiserande av det i det föregående angivna programmet kommer såsom nämnts att fordra ett utomordentligt omfattande engagemang från samhällets sida på universitets- och högskoleområdet. Lyckas man genomföra detta kommer, efter vad man nu kan bedöma, i början av 1970-talet svensk ungdom att ges möjligheter till en högkvalificerad utbildning i en omfattning som då torde ha få motsvarigheter i världen i övrigt.

Beträffande *utvecklingen på längre sikt* är det inte möjligt att i dag ge några bestämda riktpunkter. Den nya ramen för 1970-talets början torde innebära att man under 1970-talet kommer något högre än det antal — 90 000 studerande vid »full utbyggnad enligt 1963 års program» — som U 63 räknar med. Utvecklingen påverkas emellertid också av förändringar inom hela det postgymnasiala utbildningsfältet och därvid bl. a. av hur de olika utbildningsvägarna på detta fält kommer att avgränsas mot varandra. U 63 har på allmänna grunder funnit det rimligt att man i planeringsarbetet räknar med att antalet studerande vid universitet och högskolor enligt nuvarande terminologi i början av 1980-talet kommer att överstiga 100 000. Allt eftersom man får bättre grund för en säkrare bedömning får en fixering av framtida riktpunkter göras.

För dagen är det emellertid angelägnast att genom kraftfulla och snabbt verkande åtgärder se till att studerandeantalet vid början av 1970-talet verkligen håller sig inom den ram som jag angett i det föregående. Såsom framgår av U 63:s överväganden är det program kommittén framlägger för de spärrade fakulteterna och högskolorna det mesta möjliga som kan åstadkommas under den angivna tidrymden. Detta betyder att det starka trycket på det högre utbildningsväsendet kommer att riktas mot de fria fakulteterna och av allt att döma främst mot de filosofiska. Det är alltså här nämnda åtgärder måste sättas in om det uppställda programmet skall kunna realiseras.

U 63 rekommenderar vissa organisatoriska åtgärder för att förhindra långt utdragna studier vid de filosofiska fakulteterna. Kommittén har diskuterat regler enligt vilka studerande som inte följer gällande normalstudietidsbestämmelser skulle gå miste om rätten att fortsätta sina studier. Jag delar U 63:s uppfattning att kraftiga åtgärder måste vidtagas på detta område och vill än starkare understryka nödvändigheten av att studietiderna och därmed studerandantalet inom de filosofiska fakulteterna begränsas.

Universitetskanslersämbetet bedömer situationen under de närmaste åren som så kritisk — med hänsyn till bl. a. lärarbristen inom hela utbildningssektorn — att ämbetet förordar en omedelbar utredning om ytterligare reglering av tillträdet till de filosofiska fakulteterna i syfte att få konsekvenserna i olika hänseenden av en spärr belysta. I övrigt har endast ett fåtal remissinstanser aktualiserat *spärrfrågan*. För egen del räknar jag med att studieintresserade inte skall hindras från vidareutbildning av någon annan begränsning än som betingas av lärartillgången och det investeringsutrymme som ges med utgångspunkt i den ekonomiskt politiska avvägningen av samhällets totala resurser. Jag redovisar också längre fram vissa åtgärder som bör medverka till att åstadkomma en eftersträvad balans i utbildningssystemet. I nuvarande läge med ett omfattande allmänt gymnasium, som inte ger en direkt yrkesinriktad utbildning, är det inte heller rimligt att abrupt införa en spärr framför de filosofiska fakulteterna.

Ett ytterligare skäl mot att spärra tillträdet till de filosofiska fakulteterna är att det möter rent praktiska svårigheter att genomföra en sådan åtgärd. Inom dessa fakulteter ryms nämligen ett betydande antal studievägar. En spärr kan därför inte generellt gälla tillträdet till fakultet utan måste avse skilda studievägar eller med dagens utbildningsorganisation t. o. m. de enskilda ämnena. Dimensioneringen av de olika studievägarna och ämnena blir ytterst vanskelig. I varje fall saknar man i dagens läge möjlighet att mot bakgrund av arbetsmarknadsprognoser bedöma vilken intagning som skulle vara motiverad.

För att öka effektiviteten i utbildningssystemet måste nya vägar sökas för att åstadkomma minskning av studietiderna och en ökad genomströmning. Dessa åtgärder bör till sin principiella karaktär vara av det slag U 63 förordat. En förutsättning för att de skall kunna med framgång genomföras är emellertid enligt min mening att *en fastare organisation av utbildningen fram till primärexamen* vid de filosofiska fakulteterna genomförs. En nära till hands liggande åtgärd, som aktualiserats i flera remissyttranden, är att införa bundna ämneskombinationer eller om man så vill *fasta studiegångar* för de studerande vid filosofisk fakultet. Medan tillträde hittills i princip varit fritt till studier i varje enskilt ämne inom filosofisk fakultet bör sålunda organisationen i framtiden tillåta fritt tillträde endast till vissa fasta studiegångar såsom redan är förhållandet vid spärrade fakulteter och högskolor samt vid de teologiska och juridiska fakulteterna. En sådan anordning kan ej anses innebära någon väsentlig inskränkning i valfriheten i jämförelse med nuvarande förhållanden. Undersökningar som gjorts beträffande vilka ämnen som ingår i primär-

examina vid de filosofiska fakulteterna visar nämligen att de studerande väljer ett relativt begränsat antal ämneskombinationer. I själva verket täcker mindre än 30 baskombinationer närmare 90 % av alla filosofiska primärexamina. Ungefär tre fjärdedelar av dessa baskombinationer motsvarar för övrigt i allt väsentligt de kombinationer som ingår i de nyligen av 1960 års lärarutbildningssakkunniga föreslagna fasta studiegångarna för utbildning av lärare i läroämnena. Fasta studiegångar har även aktualiserats i andra sammanhang, bl. a. för psykologutbildningen. Jag vill också här påpeka att från bl. a. studenternas egna organisationer i remissyttrandena framförts förslag om införande av fasta studiegångar inom de filosofiska fakulteterna. Jag räknar med att detta skall realiseras snarast möjligt.

De fasta studiegångarna kan i framtiden tänkas omfatta studier för hela betyget enligt nuvarande examenssystem eller kurser av olika längd i skilda ämnen enligt vad som kan betecknas som ett poängsystem. I tanken på fasta studiegångar ligger, att ämnesstudierna skall ske i en fixerad tidsföljd och inom bestämda tidsramar. Detta bör möjliggöra rationaliseringar så att utbildningen i skilda ämnen kan samordnas till innehållet och upprepningar av kursstoff som är gemensamt för två eller flera ämnen undviks. Vidare möjliggör systemet, att den enskilde studeranden kan följas och att åtgärder kan vidtas om vederbörande inte förmår hålla takten i undervisningen inom fastställda tidsramar. Om studieresultatet inte blir tillfredsställande bör som sista utväg den studerande kunna avvisas från fortsatt universitetsutbildning.

Förutom införandet av ett system med fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna förordar jag således *skärpta regler för rätten att bedriva studier* vid dessa fakulteter samt vid de teologiska och juridiska fakulteterna. Ett avvisningsförfarande med den innebörd jag här skisserat tillämpas redan nu vid handelshögskolorna och de tekniska högskolorna. I detta sammanhang vill jag även erinra om bestämmelserna i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401), som bl. a. stadgar, att studiemedel för fortsatta studier utgår endast om det med hänsyn till de resultat som vederbörande uppnått måste anses sannolikt, att han eller hon kommer att slutföra studierna inom normal tid.

För den enskilde studeranden innebär den fasta studiegången krav på ett beslut om studiernas inriktning vid början av dessa. Detta val bör vid de filosofiska fakulteterna avse de första årens studier. Härfter bör den studerande — fortfarande inom en fast studiegång — ha möjlighet till ett mera fritt val av utbildning. De fasta studiegångarna — i princip omfattande kombinationer av närbesläktade ämnen och med viss inriktning mot skilda avnämbarbehov i samhället — bör ge den studerande en mer målmedveten inriktning och större stadga i studiarbetet samt en bättre överblick över studierna än vederbörande f. n. ofta har. Införande av fasta studiegångar bör därmed få den konsekvensen att den enskilde mer målmedvetet än i dag fastställer sitt utbildningsbehov och realistiskt bedömer sina förutsättningar för fortsatta studier. Härigenom kan ett riktigare val träffas mellan olika former av vidareutbildning eller

direkt förvärvsverksamhet. Det är naturligt att samhällets insatser för bl. a. studie- och yrkesvägledning härvid samtidigt ökas.

Ökade krav på studietakt och studieresultat vid de filosofiska fakulteterna kan förutsättas medföra en snabbare genomströmning och en större andel examinerade. U 63 har i ett räkneexempel åskådliggjort effekterna av att de genomsnittliga studietiderna fram till primärexamen vid konstant tillströmning till dessa fakulteter minskas från fem till fyra år. Enligt detta räkneexempel sjunker antalet studerande vid de filosofiska fakulteterna så småningom med ca 15 %. Detta innebär vid nuvarande kostnadsnivå en besparing enbart i driftkostnader av omkring 20 milj. kr. per år. Härtill kommer effekten av en ökad examinationsfrekvens. Av dem som f. n. avser att avlägga primärexamen kommer uppskattningsvis endast omkring två tredjedelar att förr eller senare ta examen. I detta sammanhang vill jag nämna, att 1960 års lärarutbildningssakkunniga, som föreslår fasta studiegångar, räknar med en examinationsfrekvens av mellan 85 och 90 % inom ramen för normalstudietiden.

Den av mig skisserade organisatoriska uppläggningsen av fasta studiegångar torde kunna komma i fråga för de allra flesta studerande. Vissa kategorier studerande — med en i och för sig berättigad målsättning att bedriva högre studier, exempelvis i enstaka ämnen — torde emellertid inte kunna följa denna typ av fasta studiegångar. Dessa kategorier bör tillgodoses genom särskilda anordningar.

Införandet av fasta studiegångar fram till primärexamen kräver att stadgan angående filosofiska examina omarbetas enligt de riktlinjer jag nu dragit upp. Det fordrar vidare en omarbetning av bl. a. nuvarande studieplaner och organisationsplaner för samtliga ämnen inom filosofisk fakultet. I sammanhanget bör även uppmärksammas behovet av att tentamensmöjligheter erbjuds under ferietid. Nämda översyn, som snarast bör verkställas, måste ske med beaktande av de ställningstaganden som statsmakterna kan komma att göra med hänsyn till lärarutbildningssakkunnigas förslag beträffande änneslärarutbildningens utformning. Slutligen måste regler utformas för avvisningsförfarandet. Med hänsyn till den förväntade starka ökningen av studerandeantalet de allra närmaste åren måste åtgärder vidtas snarast möjligt. Inom ramen för gällande bestämmelser borde vissa av dessa kunna ges verkan redan fr. o. m. läsåret 1966/67.

Samtliga de av mig här förordade åtgärderna bör genomföras i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

De i det föregående angivna insatserna avser att snabbt effektivisera utbildningen vid de filosofiska fakulteterna. En rad *andra rationaliseringsåtgärder* är också angelägna även om flertalet av dem kommer att få effekt först längre fram. Relativt snart bör dock vissa åtgärder på personalsidan, som jag skall återkomma till i samband med övervägandena om de filosofiska fakulteterna, kunna bli av väsentlig betydelse. Jag är medveten om att ett rationaliseringsarbete i sitt inledningsskede kan ställa stora krav på ekonomiska insatser och ge utdelning först efter en ganska lång tid. Verksamheten i detta hänseende måste därför un-

derbyggas med vederhäftiga kalkyler över vinsterna på längre sikt. Rationaliseringarna på universitets- och högskoleområdet får inte leda till en oförmånlig kostnadsutveckling. Huvudansvaret åvilar universitetskanslersämbetet, som bl. a. genom den för ett drygt år sedan genomförda reformeringen av universitetens och högskolornas organisation och förvaltning har fått förutsättningar att leda och genomföra arbetet.

Utvecklingen går mot en ökad användning av *tekniska hjälpmedel i undervisningen* på olika nivåer. Än så länge har denna verksamhet på universitets- och högskoleområdet en relativt blygsam omfattning. U 63 har lagt fram förslag med vittsyftande konsekvenser i framtiden. Kommittén har framför allt uppehållit sig vid möjligheterna att utnyttja s. k. sluten-krets-television i undervisningen men anser också, att man bör beakta möjligheten att utnyttja korrespondensundervisning samt radio och television för universitets- och högskoleutbildning. Vidare framhålls behovet av en snabb lösning av läroboksfrågan. Förslagen har mötts av en övervägande positiv inställning vid remissbehandlingen. Det ankommer på vederbörande myndigheter att vidta åtgärder för deras realiserande. Jag avser för övrigt att i annat sammanhang återkomma till vissa av dessa spörsmål.

Beträffande användning av tekniska hjälpmedel i den högre utbildningen saknar man i dag erfarenheter för att kunna förorda ett visst hjälpmedel framför andra. Olika typer av sådana hjälpmedel måste därför prövas. Jag räknar med att den försöksverksamhet som inletts under överinseende av universitetskanslersämbetet och samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna under de närmaste åren kommer att intensifieras och att de av U 63 framförda förslagen och angivna riktlinjerna därvid särskilt beaktas.

Inom universitetskanslersämbetet pågår f. n. ett omfattande utredningsarbete, som har anknytning till här berörda frågor. Ämbetet har tillkallat särskilda sakkunniga — universitetspedagogiska utredningen — med uppgift att allmänt ompröva universitets- och högskoleutbildningens organisation och metodik. I enlighet med Kungl. Maj:ts uppdrag har kanslersämbetet vidare tillkallat särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av den s. k. universitetsautomatiken. Detta utredningsarbete är mot bakgrund av vad jag anfört i det föregående av stor betydelse. Jag räknar med att det bedrivs med största skyndsamhet och samordnas med det arbete som måste verkställas i samband med införandet av fasta studiegångar.

Som jag i det föregående framhållit är det nödvändigt att komma till rätta med problemet om studietiderna vid skilda fakulteter och högskolor. Införandet av fasta studiegångar är ett medel för att inom de filosofiska fakulteterna nå detta syfte. I likhet med U 63 finner jag det vidare vara ett oavvisligt krav, att kurs- och studieplaner anpassas till fastställd studietid. Fortlöpande revisioner av dessa planer är nödvändiga. Införandet av nytt lärostoff måste oundgängligen medföra motsvarande nedskärning av äldre kursinnehåll. I samband med dessa revisioner måste givetvis undervisningsvolymens omfattning prövas.

Från många håll har sålunda ifrågasatts om inte numera undervisningsvolymen per studerande är alltför stor. Alla möjligheter att förbättra studiemetodiken måste vidare tas till vara i syfte att underlätta för de studerande att snabbt genomföra sina studier. En betydande remissopinion har understrukt detta. Statsmakterna har också sedan slutet av 1950-talet satsat hårt på förbättringar inte minst vid de filosofiska fakulteterna genom införandet av den automatiska tilldelningen av lärarkrafter vid dessa och en intensifierad studie- och yrkesvägledning. Det senare gäller även studie- och yrkesvägledningen på det gymnasiala stadiet, vilken fråga uppmärksammas i samband med reformeringen av de gymnasiala skolorna.

Slutligen vill jag här inskjuta att frågan om pedagogisk utbildning av akademiska lärare f. n. övervägs inom universitetskanslersämbetet på grundval av ett nyligen avgivet expertutlåtande.

Det är angeläget att universitets- och högskolelokaler utnyttjas effektivt. U 63 behandlar möjligheten att införa ett *treterminssystem* inom det högre utbildningsväsendet. Av kommitténs utredningar synes framgå, att genomförandet av ett dylikt system exempelvis vid de tekniska högskolorna kan komma att kräva en långtgående omläggning av utbildningens inre organisation. Flera remissinstanser beklagar — bl. a. med hänvisning till de växande svårigheterna att ge de studerande en meningsfull praktik under sommartid — att kommittén inte kunnat förorda ett *treterminssystem*. Med hänsyn härtill och till de stora krav på lokaler och utrustning som utbyggnaden medför har jag för avsikt att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att vidare låta utreda frågan.

Möjligheterna att införa skiftanvändning av laboratorielokaler — *tvåskiftutbildning* — har ingående behandlats av U 63. Kommittén föreslår, att ett- och tvåbetygsutbildningen i fysik och kemi inom de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna omläggs i enlighet härmed. För övriga laborativa ämnen inom denna fakultet anser kommittén, att möjligheterna närmare bör undersökas. Ett tvåskiftsystem vid nuvarande tekniska högskolor är enligt kommittén f. n. inte genomförbart. De betydande fördelar som står att vinna motiverar dock enligt kommittén, att man bör söka utnyttja ett dylikt system även vid dessa och i de medicinskt teoretiska ämnena. Kommitténs förslag om skiftutbildning har mött en övervägande positiv remissopinion. Även jag ansluter mig till förslagen. Universitetskanslersämbetet och lokal- och utrustningsprogramkommittéerna bör erinras om att lokalplaneringen i största möjliga omfattning bör utgå från skiftanvändning av laboratorielokaler för lågstadieutbildning. En sådan anordning förutsätter en *rationell schemaläggning* för undervisnings- och laboratorielokaler vid våra universitet och högskolor. Kommittén förordar införandet av en central schemaläggning för läroanstalternas lokaler, främst hörsalar och seminarierum. Några invändningar mot detta förslag har inte rests i remissyttrandena och jag vill understryka, att det självfallet ankommer på den lokala administrationen att

tillse att samtliga högre läroanstalters föreläsningssalar, laboratorier och seminarierum på orten utnyttjas effektivt.

U 63 har — såsom framgått av min redovisning i det föregående — avgränsat tre alternativ för utbyggnaden av universitet och högskolor. Alternativ 1 innebär att hela utbyggnaden sker på nuvarande fem universitetsorter med undantag för en viss del av den medicinska och den tekniska utbildningen. Alternativ 2 innebär att medicinsk och teknisk utbildning i samma omfattning som enligt alternativ 1 förläggs utanför nuvarande universitetsorter samt att utbildning till primärexamensnivå inom filosofisk fakultet organiseras på ett flertal nya orter. Alternativ 3 slutligen innebär att en väsentlig del av utbyggnaden lokaliseras till ett sjätte universitet.

För alla tre alternativen gäller att den största delen av ökningen i studerandantalet fram till början av 1970-talet kommer att äga rum på nuvarande universitets- och högskoleorter. Att utvecklingen måste bli denna är tydligt även vid en mycket stark satsning på utbyggnad utanför nuvarande universitetsorter. Som kommer att framgå av det följande finner jag det emellertid angeläget att de studerande redan under den närmaste femårsperioden kan geografiskt spridas i något större utsträckning än U 63 räknat med. Gemensamt för kommitténs samtliga alternativ är att medicinsk och teknisk utbildning anordnas utanför nuvarande universitetsorter.

Vad gäller den medicinska utbildningen får U 63:s förslag stöd av en stark majoritet av remissinstanserna, av vilka några förordat en ännu kraftigare utbyggnad än kommittén räknat med. Ett fåtal instanser har ansett det möjligt att genomföra expansionen vid nuvarande utbildningsenheter. Man har därvid räknat med en utbyggnad främst i stockholmsregionen. Liksom bl. a. universitetskanslersämbetet anser jag detta inte möjligt att genomföra. En utbyggnad på en sjätte ort av den medicinska utbildningen är enligt min mening nödvändig.

Beträffande den tekniska utbildningen anser en betydande remissopinion — främst högskolorna själva — att man i stort sett kan bygga ut nuvarande högskolor i sådan omfattning att en fjärde högskola ej behöver inrättas för att klara 1963 års utbyggnadsprogram. Högskolornas förslag innebär emellertid att intagningskapaciteten först vid mitten av 1970-talet kommer i nivå med 1963 års program. Mot högskolornas förslag talar också, såsom framhålls i universitetskanslersämbetets, Svenska arbetsgivareföreningens och Sveriges industriförbunds m. fl. yttranden, behovet av att i framtiden ha reserver för utbildningens och forskningens utveckling vid de redan befintliga högskolorna. I själva verket skulle konsekvenserna av en satsning enbart på nuvarande högskolor med största sannolikhet bli att man redan i början av 1970-talet skulle tvingas att genomföra en besvärlig och synnerligen kostnadskrävande utflyttning av både tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola i Göteborg till resp. städers ytterområden. Ett ställningstagande som skulle binda planeringen på

detta sätt bör inte komma i fråga. Jag ansluter mig därför till U 63:s förslag att en fjärde teknisk högskola inrättas.

Med utgångspunkt i de sålunda gjorda ställningstagandena i fråga om medicinsk och teknisk utbildning kan i princip ett flertal olika möjligheter för utbyggnaden av universitet och högskolor tänkas. U 63 understryker också att det hade varit möjligt att konstruera alternativen annorlunda än som skett. Kommitténs uppfattning att de valda alternativen är de mest realistiska har emellertid fått stöd vid remissbehandlingen, där alternativuppläggningsen i det stora hela lämnats utan erinran. Även jag anser att dessa alternativ innefattar de möjligheter som nu bör övervägas.

U 63:s alternativ 1 skiljer sig från de båda övriga bl. a. därigenom att utbyggnaden av icke spärrade utbildningslinjer sker inom ramen för nuvarande läroanstalter. Ett accepterande av detta alternativ skulle, redan med den ram som varit U 63:s utgångspunkt, innebära att avlastningen på nuvarande universitetsorter blir mycket liten. Härtill kommer att på dessa orter skulle falla hela den ytterligare ökning med ca 4 000 studerande som den av mig förordade nya ramen innebär. Vidare är det, såsom även kommittén betonat, med hänsyn till svårigheterna att lösa bl. a. studentbostadsfrågan nödvändigt att åstadkomma en avlastning av nuvarande universitetsorter.

I yttranden från företrädare för universitet och högskolor, flera forskningsråd samt från SACO har man bestämt hävdad nödvändigheten av en koncentration till nuvarande orter av resurserna för högre utbildning och forskning. Jag delar den uppfattning som framförts i dessa yttranden såtillvida som jag i likhet med U 63 finner det vara oundgängligen nödvändigt att en splittring av resurserna för forskning och forskarhandledning på fler universitetsorter än f. n. i största möjliga omfattning undviks. Däremot finner jag i motsats till nämnda instanser det vara nödvändigt att en ytterligare decentralisering av lågstadiet utbildningen inom filosofisk fakultet — utöver inrättandet av teknisk och medicinsk utbildning på ny ort — genomförs. Detta förslag att ytterligare decentralisera lågstadiet utbildningen har också fått stöd av en kraftig remissopinion, bl. a. universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, LO, TCO, SR, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet. Mitt ställningstagande innebär att jag liksom U 63 avvisar alternativ 1.

I valet mellan kommitténs alternativ 2 och 3 finner jag liksom huvuddelen av remissinstanserna kommitténs argumentering övertygande. En uppbyggnad nu av ett nytt universitet skulle medföra en allvarlig splittring av forskningsresurserna, vilket med hänsyn till den utveckling som karakteriserar modern forskning under alla förhållanden ter sig tveksamt. Med den knapphet på kvalificerade forskare som råder, särskilt inom samhällsvetenskaper och naturvetenskaper, måste en dylik splittring undvikas. Härtill kommer att upprättandet av ett nytt universitet kunde på ett ogynnsamt sätt inverka på universitetet i Umeå under det för denna läroanstalt betydelsefulla första utbyggnadsskede, som kommer att pågå under åtskilliga år. Jag förordar med hänvisning till det anförda, att

utbyggnaden av universitet och högskolor sker i stort efter de riktlinjer som infattas i U 63:s alternativ 2. Detta alternativ har av U 63 bedömts från kostnadssynpunkt vara något fördelaktigare än de två övriga.

Det återstår så att bland de möjligheter som ryms inom detta alternativ ta ställning till utformningen och lokaliseringen av de olika utbildningslinjerna. Till frågan om de icke spärrade fakulteterna skall jag återkomma i det följande. Jag vill emellertid redan här redovisa mina ställningstaganden rörande medicinsk och teknisk utbildning.

I ett antal remissyttranden har framförts önskemål om förläggning av teknisk utbildning till Norrland. Jag har förståelse för de synpunkter som framkommit. Kraven på den tekniska utbildningens inriktning och nödvändigheten av ett nära samarbete med en omfattande och differentierad industri gör det emellertid enligt min mening nödvändigt att i dagens läge för en ny teknisk högskola välja en ort i mellersta Sverige. Jag har kommit till samma uppfattning som U 63 att vid lokalisering av teknisk och medicinsk utbildning utanför nuvarande universitets- och högskoleorter endast de tre städerna Linköping, Västerås och Örebro kan komma i fråga, nämligen Linköping och Örebro för medicinsk utbildning samt Linköping och Västerås för teknisk. Starka skäl kan, såsom U 63 framhållit, anföras för mer än en av de möjligheter som föreligger att vid lokaliseringen av ifrågavarande utbildning kombinera de tre orterna. När kommittén vid det slutliga valet enats om att sätta alternativet med både medicinsk och teknisk utbildning förlagd till Linköping främst har detta skett på grund av den betydelse, som kommittén tillmätt utvecklandet av forskningen inom gränsområdena mellan medicin och teknik, samt med beaktande av den vidareutveckling på längre sikt, som kan komma att äga rum vid universitet och högskolor. Ehuru inte så få olika meningar om lokaliseringen av ifrågavarande utbildning kommit till uttryck vid remissbehandlingen har dock enligt min uppfattning inte framkommit något som allvarligt talar mot U 63:s förslag. Detta förslag stöds av bl. a. universitetskanslersämbetet. Jag ansluter mig sålunda till detta och förordar att medicinsk och teknisk utbildning förläggs till Linköping. Härvid förutsätter jag dock att förläggningen av högre utbildning till staden inte rubbar den mellan staten och Linköpings stad ingångna överenskomsten om en långsiktig lösning av markproblemen i staden.

Jag har tidigare denna dag i prop. 1965:140 förordat en utbyggnad av den medicinska utbildningen i Göteborg. Vid bifall till detta förslag kommer den totala intagningskapaciteten per läsår vid de medicinska läroanstalterna att uppgå till 718 nybörjarplatser i de medicinskt teoretiska ämnena och till 686 platser i de propedeutiska och kliniska ämnena. Riksdagen godkände år 1963, att den medicinska utbildningen vid början av 1970-talet skulle uppnå en intagningskapacitet av drygt 900 nybörjarplatser per läsår på det teoretiska stadiet. U 63 har framlagt ett förslag som innebär, att de medicinska läroanstalternas kapacitet successivt ökas under perioden 1966/67—1969/70 till 916 nybörjar-

platser årligen i de medicinskt teoretiska ämnena och under perioden 1968/69 —1971/72 till 880 platser per år i de propedeutiska och kliniska ämnena. Kommitténs utbyggnadsförslag har vid remissbehandlingen bemötts positivt. Invändningar har emellertid rests mot den föreslagna uppdelningen av läkarutbildningen för 86 studerande årligen, vilka studerande skulle få den medicinskt teoretiska utbildningen i Uppsala och den propedeutiska och kliniska i Linköping. För egen del ansluter jag mig till huvuddragen i U 63:s förslag. Av tids- och resursskäl bör en på Uppsala och Linköping uppdelad utbildning accepteras. Jag förordar således att — såsom en första etapp av utbyggnaden — antalet nybörjarplatser vid vardera av de medicinska fakulteterna i *Uppsala* och *Umeå* ökas med 20 till totalt 110 resp. 82 nybörjarplatser i de medicinskt teoretiska ämnena läsåret 1966/67 och att den propedeutiska och kliniska utbildningen på dessa orter dimensioneras för 106 resp. 80 platser årligen. Vidare förordar jag att, såsom en andra etapp av utbyggnaden, ytterligare 86 nybörjarplatser tillkommer i de teoretiska ämnena i *Uppsala* läsåret 1967/68. Studerande, som antagits till dessa utbildningsplatser, erhåller propedeutisk och klinisk utbildning vid en ny medicinsk utbildningsenhet i *Linköping*. Denna utbildning, omfattande 84 utbildningsplatser årligen, bör igångsättas läsåret 1969/70 under förutsättning att ett för staten godtagbart avtal kan träffas med vederbörande huvudmän för sjukvården i Linköping. Slutligen förordar jag att — såsom en tredje utbyggnadsetapp — antalet nybörjarplatser i medicinskt teoretiska ämnen vid karolinska institutet i *Stockholm* ökas med 72 till sammanlagt 280 läsåret 1969/70, vilket medför ett behov läsåret 1971/72 av 270 utbildningsplatser per år för propedeutisk och klinisk utbildning i Stockholm.

Såsom framgått av min i det föregående lämnade redogörelse har statens nämnd för förhandlingar med kommuner träffat överenskommelse med delegerade för Stockholms läns landsting och för Stockholms stad om anordnande av läkarutbildning vid ett planerat sjukhus i Huddinge. Överenskommelsen innebär att det kommande sjukhuset i Huddinge får tas i anspråk för klinisk utbildning av läkare som Stockholms tredje undervisningssjukhus utöver de befintliga undervisningssjukhusen karolinska sjukhuset och, enligt 1961 års överenskommelse vilken skall följas av ett nytt avtal, S:t Görans sjukhus. Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande har i skrivelse till Kungl. Maj:t anmält, att Stockholms läns landsting beslutat att ett reviderat stomprogram skall läggas till grund för den fortsatta projekteringen av sjukhuset under förutsättning av det godkänns av staten. I jämförelse med den i överenskommelsen intagna stomplanen har antalet vårdplatser inom kroppssjukvården ökat med 150, medan antalet vårdplatser inom mentalsjukvården minskats ungefär lika mycket. Med hänsyn till att nämnda revision har företagits inom ramen för ett i huvudsak oförändrat totalantal vårdplatser har jag ingen erinran mot det reviderade stomprogrammet.

Då jag finner att frågan om medicinsk klinisk utbildning och forskning vid Huddinge sjukhus och därmed sammanhängande frågor sålunda lösts på ett för

staten godtagbart sätt förordar jag, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens be-
myndigande att godkänna förevarande med Stockholms läns landsting och
Stockholms stad träffade överenskommelse.

I överenskommelsen har Stockholms läns landsting bl. a. åtagit sig att intill
den 1 januari 1966 reservera ett markområde om ca 250 000 m² i närheten av
sjukhusområdet för statliga ändamål med anknytning till medicinsk utbildning
och forskning. Det synes angeläget att möjligheten tillvaratas att förvärva den
mark som kan befinnas erforderlig. Jag förordar därför att de kostnader för sta-
tens förvärv av erforderlig mark som kan uppkomma under innevarande bud-
getår får bestridas av tillgängliga medel under anslaget Byggnadsarbeten vid
universiteten och vissa högskolor.

Genom 1963 års riksdagsbeslut fastslogs, att den fortsatta planläggningen
av den *högre tekniska utbildningens kapacitet* skulle inriktas på att under
1960-talet nå upp till i runt tal 2 900 nybörjarplatser per läsår. Beaktar man
U 63:s förslag i fråga om civilingenjörsutbildningen vid Uppsala universitet och
utbildningen av tekniska magistrar vid detta universitet och vid tekniska hög-
skolan i Stockholm samt i Linköping och Örebro uppnås en total intagnings-
kapacitet av drygt 3 000 nybörjarplatser. Såsom tidigare framgått ansluter jag
mig till huvuddragen i kommitténs förslag beträffande utbyggnaden av den högre
tekniska utbildningen.

Vad gäller *utbyggnaden av skilda sektioner vid teknisk högskola* har vissa
instanser ställt sig kritiska till U 63:s bedömning av utbyggnadens inriktning och
framhållit nödvändigheten av förnyade prognoser rörande behovet av högre
tekniskt utbildad arbetskraft som underlag för sektionsutbyggnadens dimen-
sionering. Enligt min uppfattning synes detta betraktelsesätt spegla en viss
övertro på möjligheterna att göra prognoser på små delområden av en stor och
svårdefinierad arbetsmarknad. Man är i stället hänvisad till att göra bedöm-
ningar av hur skilda sektioner skall kunna byggas ut med hänsyn till det aktu-
ella resursläget och med beaktande av rent utbildningsorganisatoriska förhål-
landen. Självfallet måste utvecklingen på arbetsmarknaden följas med upp-
märksamhet. Skulle det visa sig att det uppstår bristande balans mellan tillgång
och efterfrågan på den arbetskraft som utbildas kan modifikationer behöva göras
i utbildningsorganisationens dimensionering.

Jag förordar, att intagningskapaciteten i första årskursen vid *tekniska hög-
skolan i Stockholm* under läsåren 1966/67—1970/71 ökas med 132 platser,
nämligen 1966/67 med 4 platser vid sektionen för lantmäteri, 1967/68 med 18
platser vid sektionen för arkitektur, 1969/70 med 20 platser vid sektionen för
elektroteknik och 1970/71 med 90 platser vid sektionen för väg- och vatten-
byggnad. Vidare förordar jag, att intagningskapaciteten i tredje årskursen vid
sektionen för kemi 1967/68 ökas med 16 platser, avsedda för utbildning av s. k.
universitetskemister.

I samband med utbyggnaden av sektionen för arkitektur föreslår kommittén en särskild studieriktning för samhällsbyggnad vid tekniska högskolan i Stockholm. Förslaget, som innebär en för studerande vid sektionerna för arkitektur och lantmäteri gemensam utbildning, är så utformat att det totala antalet examinerade samhällsbyggare blir ca 50 per år. Vissa invändningar har framförts i remissyttrandena men förslaget stöds av en betydande opinion. För egen del vill jag erinra om att i Umeå år 1964 påbörjades en samhällsplanerarutbildning inom ramen för den filosofiska fakulteten. Med hänsyn till de arbetsuppgifter som samhällsplanerarna har att befatta sig med synes det rimligt, vilket även framgått vid remissbehandlingen, att en samhällsbyggarlinje inom ramen för teknisk högskola snarast kommer till stånd. Även om jag har förståelse för en del av de kritiska synpunkter som framförts i remissyttrandena rörande nu föreliggande förslag finner jag det angeläget, att en utbildning av tekniskt inriktade samhällsplanerare snarast igångsätts. Jag förordar på grund härav att U 63:s förslag genomförs. Dock bör vid den slutliga utformningen av läro- och timplanerna för denna utbildning önskvärdheten av en breddning av ämnesinnehållet i utbildningen beaktas.

Jag finner U 63:s förslag om utbyggnad av *Chalmers tekniska högskola* med sammanlagt 86 nybörjarplatser i första årskursen under läsåren 1966/67—1968/69 böra godtagas och förordar, att sektionerna för teknisk fysik och väg- och vattenbyggnad ökas med 25 resp. 20 platser 1966/67, sektionen för kemi med 25 platser 1967/68 och sektionerna för skeppsbyggnad och elektroteknik med 6 resp. 10 platser 1968/69. Beträffande *tekniska högskolan i Lund* förordar jag en utbyggnad av sektionen för väg- och vattenbyggnad med 20 platser 1970/71.

Vid bifall till den av mig förordade utbyggnaden av nuvarande tekniska högskolor kommer dessas intagningskapacitet i första årskursen att läsåret 1970/71 vara drygt 2 250 nybörjarplatser, fördelade på tekniska högskolan i Stockholm med 995, Chalmers tekniska högskola med 751 och tekniska högskolan i Lund med 510.

Jag har i det föregående anslutit mig till U 63:s förslag om inrättande av en fjärde teknisk högskola — *tekniska högskolan i Linköping*. Kommittén har föreslagit fyra sektioner vid denna högskola, nämligen sektionerna för teknisk fysik, maskinteknik och elektroteknik samt — som en nyhet för det högre tekniska utbildningsväsendet — en sektion för utbildning av ekonomingenjörer, vilka under läsåren 1969/70—1971/72 skall utbyggas till 60, 170, 170 resp. 170 nybörjarplatser i första årskursen eller sammanlagt 570.

I samband med behandlingen av frågan om inrättandet av en s. k. industrihögskola i Norrköping framhöll jag i prop. 1963: 172, att det inte var möjligt att innan U 63 framlagt sin utredning bedöma hur från organisatoriska och kostnadsmässiga synpunkter den »blandade» tekniska och ekonomiska utbildningen bäst förverkligas. Ehuru förslaget om en särskild sektion för ekonomingenjörer vid remissbehandlingen utsatts för en relativt hård kritik vad gäller utbildning-

ens innehåll och omfattning finner jag mig dock med hänsyn till det av flera remissinstanser understrukna stora behovet av tekniskt-ekonomiskt skolad arbetskraft böra förorda inrättandet av en dylik utbildning vid den nya tekniska högskolan i Linköping. Jag förordar vidare att övriga i U 63:s förslag upptagna sektioner inrättas enligt den av kommittén föreslagna tidsplanen. Vad gäller denna har universitetskanslersämbetet föreslagit en viss återhållsamhet vid utbyggnaden av sektionen för ekonomingenjörer med hänsyn till befarad knapphet på kvalificerade lärare. Jag delar ämbetets synpunkter och förordar en något långsammare utbyggnadstakt än vad U 63 föreslagit.

Den totala intagningen vid högskolan bör emellertid hållas på oförändrad nivå. Det får ankomma på de planerande instanserna att senare bedöma fördelningen på skilda sektioner. Jag räknar dock nu med att för läsåren 1969/70 och 1970/71 ingen ändring görs i kommitténs förslag. Följande fördelning av nybörjarplatserna på sektioner och läsår bör därför ligga till grund för ett kommande planeringsarbete.

Sektion för	1969/70	1970/71	1971/72
teknisk fysik	30	60	
maskinteknik	50	110	
elektroteknik	50	110	
utbildning av ekonomingenjörer	50	110	
Samtliga	180	390	570

I likhet med U 63 finner jag att förslagen till läro- och timplaner för tekniska högskolan i Linköping bör överses. Det bör uppdragas åt universitetskanslersämbetet att verkställa denna översyn. Jag förordar, att i utbildningen vid högskolan enligt U 63:s förslag tillämpas ett tvåskiftsystem, som kombineras med intern TV-undervisning.

Jag ansluter mig till U 63:s förslag om en utbyggnad av den nuvarande *civilingenjörsutbildningen vid Uppsala universitet* från f. n. 30 utbildningsplatser per årskurs till 60 läsåret 1967/68. Kommittén förutsätter därvid att intagning till utbildningen sker redan vid påbörjandet av de inledande naturvetenskapliga studierna. Detta skulle möjliggöra en förkortning, från f. n. fem till fyra år, av den formella studietiden, vilken därmed skulle bli av samma omfattning som övrig civilingenjörsutbildning i landet. Kommitténs förslag härvidlag har mött viss remisskritik. För egen del förordar jag — i enlighet med vad jag i det föregående förutsatt skall bli fallet beträffande all lågstadieutbildning vid filosofisk fakultet — att den av U 63 föreslagna bundenheten i studiegången genomförs.

Det föreligger ett stort behov av lärare i tekniska läroämnena. Jag ställer mig därför positiv till kommitténs förslag att inrätta *teknisk magisterutbildning* vid

Uppsala universitet med 72 nybörjarplatser årligen och att göra nuvarande utbildningar i Linköping och Örebro permanenta med 40 nybörjarplatser på vardera orten. I likhet med U 63 räknar jag med att den tekniska magisterutbildningen i Uppsala skall kunna starta läsåret 1967/68. Med hänsyn till föreliggande överväganden och förslag från lärarutbildningssakkunniga är jag dock inte nu beredd att ta ställning till den närmare utformningen av utbildningen i Uppsala. Jag avser att återkomma härtill vid min anmälan av de sakkunnigas förslag.

Beträffande utbyggnaden av *övriga spärrade fakulteter och högskolor* har U 63 endast gjort överslagsmässiga kalkyler. I förevarande sammanhang vill jag emellertid något beröra utbyggnaden av *den odontologiska utbildningen*. U 63 har utgått från att den odontologiska fakulteten vid karolinska institutet skall erhålla nya lokaler i anslutning till det planerade undervisningssjukhuset i Huddinge. Under en övergångsperiod kan detta enligt U 63 möjliggöra en dubblering av utbildningskapaciteten för tandläkare i Stockholm. Jag finner liksom flera remissinstanser detta uppslag beaktansvärt och avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att närmare låta utreda frågan. Till frågan om *den farmaceutiska utbildningen* återkommer jag i det följande.

Utbyggnaden av *de teologiska och juridiska fakulteterna* bör enligt U 63 ske inom ramen för nuvarande universitet. I remissbehandlingen har frågan om en juridisk fakultet i Göteborg åter aktualiserats. U 63 har ej ansett sig böra ta upp denna fråga. I anslutning till vad universitetskanslersämbetet anfört finner jag inte skäl att nu förorda en juridisk fakultet i Göteborg. Jag ansluter mig till U 63:s riktpunkter för utbyggnaden av de teologiska och juridiska fakulteterna på nuvarande orter fram till början av 1970-talet.

Mina ställningstaganden i det föregående innebär beträffande *de filosofiska fakulteterna* att humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig utbildning upp till primärexamen förutom vid nu existerande fakulteter i viss omfattning bör komma till stånd på nya orter, medan däremot forskningen koncentreras till nuvarande universitetsorter. Jag ansluter mig också till U 63:s förslag, att en humanistisk utbildnings- och forskningsorganisation byggs upp i Umeå så snart lokalmässiga förutsättningar föreligger härför. Jag förordar därvid att den nuvarande filosofiska fakulteten vid Umeå universitet uppdelas i en humanistisk, en samhällsvetenskaplig och en matematisk-naturvetenskaplig fakultet. Utbyggnaden av de filosofiska fakulteterna vid nuvarande universitet bör i det stora hela ske i den omfattning och takt som U 63 räknat med, varvid jag särskilt vill framhålla att den konkreta planeringen för *de spärrade naturvetenskapliga ämnena* bör ske med utgångspunkt i U 63:s program.

Förslaget om decentraliserad universitetsutbildning har fått ett starkt stöd från flera remissinstanser. Jag vill erinra om att redan nu utbildning inom filosofisk fakultet i icke obetydlig omfattning förlagts till ett flertal orter i landet. Den

av U 63 föreslagna decentraliseringen i form av s.k. *filialer* till nuvarande universitet innebär, att på ett antal av dessa orter etableras en permanent organisation, som ger möjlighet för de studerande att på orten avlägga primärexamen inom filosofisk fakultet. Vid filialerna skall finnas fasta lärartjänster och permanenta lokaler. Inrättandet av filialer innebär sålunda en väsentlig standardhöjning i den nuvarande decentraliserade universitetsutbildningen. Jag vill särskilt framhålla att ett införande av permanent filialutbildning på vissa orter inte betyder, att den decentraliserade utbildningen i övrigt skall avvecklas. Tvärtom finns — såsom framhålls av många remissinstanser, bl. a. universitetskanslersämbetet — anledning räkna med en ytterligare utbyggnad och konsolidering av denna verksamhet. Den starkt ökade efterfrågan på vuxenutbildning liksom möjligheten till samordning med annan kvalificerad postgymnasial utbildning talar härför.

Innan jag närmare går in på frågan om utformningen och lokaliseringen av universitetsfilialer vill jag något uppehålla mig vid ett spörsmål, som berörts i vissa remissyttranden och som även uppmärksammats i den allmänna debatten. Det gäller förhållandet mellan filialutbildning och en reformerad lärarutbildning, varvid naturligt nog jämförelser gjorts mellan U 63:s förslag och 1960 års lärarutbildningssakkunnigas nyligen framlagda förslag. Såsom jag i det föregående understrukt har U 63 haft att vid sina överväganden utgå från nuvarande förhållanden, bl. a. i fråga om ämnesuppsättning och betygssystem vid de i detta sammanhang närmast berörda fakulteterna. Lärarutbildningssakkunniga har däremot å sin sida haft att utforma sina förslag med hänsyn till de nya skolornas ämneskonstruktioner, vilka i vissa fall inte kommer att på samma sätt som nu svara mot universitetsämnena. De sakkunniga har därjämte föreslagit ett betygs- och examenssystem, som avsevärt avviker från det nuvarande. Det är sålunda uppenbart, att de båda utredningarnas förslag inte utan vidare är förenliga. Av betydelse för bedömningen i nu förevarande sammanhang är emellertid, om några avgörande hinder föreligger mot en utformning av filialutbildningen, som anpassar denna till en lärarutbildning enligt lärarutbildningssakkunnigas förslag. Jag har självfallet ingående granskat denna fråga. Vad gäller den ämnesteoretiska delen av lärarutbildningen finns i lärarutbildningssakkunnigas betänkande förslag till ändringar i fråga om såväl nivå som ämnesinnehåll jämfört med nuläget. Beträffande förslaget till utbildning av lärare för grundskolans högstadium kan generellt sägas, att några svårigheter att anpassa filialutbildningen till de sålunda föreslagna ändringarna inte torde föreligga. För det övervägande antalet blivande lärare på det gymnasiala stadiet kommer vidare enligt lärarutbildningssakkunnigas förslag utbildningen under de två första åren att bli gemensam med högstadielärarutbildningen och under alla omständigheter torde i enlighet därmed denna utbildningsdel kunna erhållas på filialort. Vidare kan redan nu konstateras, att i flera ämnen den fortsatta ämnesteoretiska utbildningen, som enligt lärarutbildningssakkunnigas förslag krävs för kompetens såsom lärare på det gymnasiala stadiet, bör kunna erhållas vid filialer som i fråga

om läraruppsättning och standard i övrigt utformas i enlighet med vad U 63 förordat. Å andra sidan lär inte alla i lärarutbildningssakkunnigas förslag förekommande ämneskombinationer kunna komma att erbjudas på filialorterna och i vissa fall inte heller på samtliga universitetsorter.

Vad beträffar de sakkunnigas förslag om vissa praktisk-pedagogiska inslag i utbildningen redan från ämnesstudiernas början krävs vissa särskilda åtgärder för att genomföra detta förslag på ort, som saknar lärarhögskola eller filial till sådan. Även om lärarutbildningssakkunnigas förslag också på denna punkt helt skulle följas, anser jag inte svårigheterna i det nu aktuella avseendet vara av den art att det nu hindrar ett positivt ställningstagande till förslaget om universitetsfilialer. Sammanfattningsvis blir min bedömning den att principiellt sett olikheterna mellan U 63:s och lärarutbildningssakkunnigas förslag inte är större än att dessa med vissa förändringar kan förenas. Penetrationen i detalj av denna samordningsfråga kan alltså anstå till dess ställning skall tas till lärarutbildningssakkunnigas förslag i dess helhet. I detta sammanhang vill jag därför endast konstatera, att ett genomförande av filialorganisationen inte lägger hinder i vägen för en framtida reformering av lärarutbildningen.

När det gäller frågan i vilken omfattning U 63:s förslag till filialer bör genomföras delar jag den i ett stort antal remissyttranden framförda meningen att Linköping och Örebro intar en särställning. Båda städerna är redan centra för teknisk magisterutbildning och för tvåbetygskurser i matematik och fysik. Jag har i det föregående förordat, att medicinsk och teknisk utbildning förläggs till Linköping. Jag finner mig utan tvekan kunna förorda U 63:s förslag om förläggning till *Linköping* och *Örebro* av filialer till Stockholms resp. Uppsala universitet, vid vilka filialer skall anordnas utbildning för primärexamen inom humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig fakultet. I den fortsatta planeringen för denna utbildning bör man eftersträva en samordning med annan högre utbildning på resp. orter i syfte att så långt möjligt uppnå ett gemensamt utnyttjande av personella och lokalmässiga resurser.

Tvekan har i vissa remissyttranden uttalats beträffande lämpligheten att nu inrätta de båda övriga av U 63 föreslagna filialerna, till Lunds resp. Göteborgs universitet. Vissa instanser — bl. a. universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen — menar, att man bör vara försiktig med beslut om en permanent organisation på flera orter. Mot detta kan emellertid anföras det faktum, att man i ett dynamiskt skede måste säkra en tillräcklig elasticitet i utbildningsorganisationen. Inför den kraftigt ökade tillströmning av nybörjare till de filosofiska fakulteterna som kan väntas under de närmaste åren på alla de nuvarande universitetsorterna är det nödvändigt att vidtaga åtgärder som kan ge snabb effekt. En filialorganisation på flera orter medger bl. a. att lokalproblemen och delvis också lärarfrågan kan lösas skyndsamt och effektivt. En spridning till flera orter gör det också möjligt att komma till rätta med ett av de allvarligaste hindren mot en expansion av den högre utbildningen, nämligen bristen på studentbostäder. Jag skall i det följande återkomma till detta

spörsmål men vill redan här framhålla att filialsystemet, som bör medge en större frekvens hemmaboende studerande och erbjuda en vidgad inackorderingsmarknad, enligt min mening är en förutsättning för att studentbostadsproblemet skall kunna bemästras. Med hänvisning härtill förordar jag, att också till vart och ett av Lunds och Göteborgs universitet knyts en filial. Efter en utbyggnad av Umeå universitet till full kapacitet kan också en filial i mellersta Norrland tillkomma med anknytning till detta universitet.

När det gäller filialen till Lunds universitet står valet mellan Jönköping, Kalmar och Växjö. Jag har funnit att samtliga tre städer kommer att kunna erbjuda de resurser som filialutbildningen kräver och att från denna synpunkt ingen av orterna kan ges ett bestämt företräde. I detta sammanhang vill jag framhålla att Linköping, vid bifall till mina förslag i det föregående, av allt att döma kommer att få en stor attraktivitet. Med hänsyn till att rekryteringsområdet norr ut begränsas av utbildningsorganisationerna i stockholmsregionen och Örebro får man emellertid räkna med att Linköping kommer att och bör rekrytera inom ett avsevärt område söder om orten. Det ringa avståndet mellan Linköping och Jönköping talar sålunda emot en förläggning av en filial till sistnämnda stad. Av de tre städerna har Växjö otvivelaktigt de snabbaste förbindelserna till Lund och måste därmed rent geografiskt ges ett företräde före både Jönköping och Kalmar. Endast om det hade kunnat göras gällande att Växjös förutsättningar att resursmässigt hysa en filial varit alltför begränsade hade valet fått göras mellan Jönköping och Kalmar. Vid det slutgiltiga avgörandet om förläggningen av filialen till Lunds universitet måste dessutom allmänna lokaliseringspolitiska skäl beaktas. Dessa talar enligt min mening för en förläggning till Växjö och jag förordar därför att filialen till Lunds universitet inrättas där.

Filialen till Göteborgs universitet bör lokaliseras till *Karlstad*. Rekryteringsunderlaget till denna filial, som i varje fall kan beräknas omfatta Värmlands län och norra delarna av Dalsland, torde bli fullt betryggande.

I Karlstad och Växjö bör utbildningen såsom U 63 förordat tills vidare begränsas till humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen samt matematik. Beträffande dimensioneringen av filialerna bör liksom när det gäller universitets- och högskoleorganisationen i övrigt de av U 63 angivna proportionerna mellan antalet studerande på skilda orter och utbildningslinjer tjäna som riktpunkt. Emellertid finns skäl — bl. a. den av mig i det föregående förordade något vidgade ramen för utbildningen i dess helhet — att räkna med en snabbare och starkare expansion av filialorganisationen än U 63 antagit. Jag finner det sålunda angeläget att en avsevärd del av den ytterligare ökningen fram till början av 1970-talet kan fördelas på filialorterna. Planeringen bör så långt möjligt ske med beaktande härav.

Jag övergår nu till vissa *personalfrågor*. Undervisningen på lågstadiet vid universitetens filosofiska fakulteter ombesörjs numera i helt dominerande utsträckning av universitetslektorer och assistenter. Detta är resultatet av en utveckling

som blivit en nödvändig konsekvens av den snabba expansionen. Under en dynamisk period har det varit en stor fördel att de filosofiska fakulteterna på detta sätt har kunnat anpassas till radikalt ändrade förhållanden. Inslaget av undervisning av professor är mycket begränsat och förekommer i nämnvärd omfattning nästan enbart i ämnen med litet studerandeantal. U 63:s förslag att undervisningen vid filialerna skall meddelas huvudsakligen av universitetslektorer och assistenter överensstämmer därför med vad som i stor utsträckning redan gäller vid universiteten. Lärarstandarden bör i princip vara likvärdig vid filialerna och inom lågstadiet utbildningen vid moderuniversiteten. Filialutbildningen bör ingå som en beståndsdel i den allmänna verksamheten vid moderuniversitetets institutioner. I remissyttrandena har invändningar rests mot filialsystemet med hänsyn till att lärarna vid filialerna anses få små möjligheter till kontakt med forskningen. Jag delar emellertid inte denna uppfattning utan anser att — bl. a. genom en rad särskilda åtgärder — goda kontakter skall kunna etableras mellan institutionerna vid moderuniversiteten och filialerna.

I den förut nämnda prop. 1963:172 uttalade jag att det borde prövas att i särskilt lärarkrävande ämnen vid universitet och högskolor utnyttja nya kategorier av lärare med väsentligt större undervisningsskyldighet än som förekommer nu. Som en konsekvens av sitt förslag om decentraliserad universitetsutbildning utan forskningsresurser har U 63, med hänsyn till att i bestämmelserna angående nuvarande typ av assistenttjänster stadgas skyldighet för innehavare av sådan tjänst att bedriva forskning, föreslagit en ny typ av assistent med uppgift att uteslutande ägna sig åt undervisning, främst i de naturvetenskapliga laborativa ämnena. Jag ansluter mig till kommitténs förslag om införande av en dylik tjänstetyp och räknar med att sådana tjänster kommer att inrättas även i andra ämnen än de laborativa. Denna tjänstetyp bör också införas vid nuvarande universitet och högskolor. Enligt min mening är nämligen denna nya typ av lärare ofrånkomlig om utbildningskapaciteten — särskilt i de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnena — skall kunna ökas i den utsträckning som jag förordat i det föregående. Vissa frågor berörande den nya tjänstetypen får lösas genom förhandlingar med vederbörande organisationer. Även frågan om tjänstetiteln får bli föremål för senare prövning. Jag vill emellertid framhålla att jag i princip ställer mig positiv till att innehavare av dylika tjänster skall kunna tillgodoräkna sig tjänstgöringen som väsentlig merit bl. a. vid ansökan till tjänst som lektor vid gymnasium.

Beträffande filialernas *organisatoriska* samband med moderuniversiteten finner jag liksom U 63 att administrationen på filialorten bör kunna betraktas som en del av moderuniversitetets förvaltningsorganisation.

I fråga om *filialutbyggnadens genomförande* förordar jag i likhet med U 63, att filialutbildningen i Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö startas — till en början i provisoriska lokaler — höstterminen 1967. Remissyttrandena från resp. kommunala instanser och byggnadsstyrelsen har klargjort, att detta är möjligt.

Planeringen för permanenta lokaler bör emellertid omedelbart igångsättas och förhandlingar upptagas mellan berörda parter beträffande utbyggnadens genomförande.

Mina ställningstaganden i det föregående innebär att jag i allt väsentligt anslutit mig till U 63:s förslag beträffande inriktning, lokalisering och tidsplan för utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet. Den ytterligare ökningen i tillströmningen utöver 1963 års program — som nämnts ca 4 000 närvarande studerande i början av 1970-talet — förutsätter jag till avsevärd del kommer att belasta filialorterna. Då redan 1963 års program innebär en mycket kraftig utbyggnad av den naturvetenskapliga utbildningen på nuvarande universitetsorter och på två av de föreslagna filialorterna, räknar jag liksom universitetskanslersämbetet med att huvuddelen av den nämnda ökningen kommer att falla på den humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningen. Jag förordar sålunda vad gäller de centrala spärrade naturvetenskapliga ämnenas utbyggnad i Linköping och Örebro, att utbyggnaden fram till början av 1970-talet — liksom på universitetsorterna — sker i enlighet med U 63:s förslag. Däremot är det enligt min mening önskvärt, att utbyggnaden av den humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningen vid filialerna och i Umeå sker snabbare och i större omfattning än U 63 räknat med. Enligt vad jag erfarit om möjligheterna till provisoriska lösningar av lokalfrågorna på berörda orter torde detta vara genomförbart.

I prop. 1963:172 framhöll jag, att ett förverkligande av de förordade riktlinjerna för universitets- och högskoleutbyggnaden fram till början av 1970-talet självfallet måste bli föremål för samma prövning och avvägning som annan offentlig verksamhet med anspråk på de gemensamma samhälleliga resurserna. En fortsatt utbyggnad kan givetvis endast ske i den takt som de realekonomiska och statsfinansiella tillgångarna medger. Med utgångspunkt i en beräknad *årlig driftkostnad* för universitet och högskolor under social-, ecklesiastik- och jordbrukshuvudtitlarna av totalt ca 350 milj. kr. budgetåret 1963/64 har U 63 beräknat, att driftkostnaderna enligt prisläget år 1963 kommer att budgetåret 1972/73 ha ökat till ca 640 milj. kr. Med ca 87 000 studerande vid denna tidpunkt betyder detta, att kommittén i stort sett räknat med en oförändrad genomsnittlig årskostnad av ca 7 300 kr. per studerande. I nämnda driftkostnader ingår inte anslag över statliga forskningsråd och fonder och ej heller studiesociala kostnader.

Utbyggnaden kommer att kräva en mycket stor *personalökning*. Behovet av nya professors-, laborators- och docenttjänster inom de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna samt de tekniska högskolorna enligt det förordade utbyggnadsalternativet har av U 63 uppskattats till sammanlagt drygt 450 tjänster fram till början av 1970-talet. Vid de medicinska fakulteterna räknar kommittén med att behovet av kvalificerad personal kommer att motsvara

omkring en tredjedel av samtliga under perioden disputerade. För utbyggnaden av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och de tekniska högskolorna uppskattar kommittén motsvarande behov till ca tre fjärdedelar under första delen och till drygt hälften under senare delen av utbyggnadsperioden. Än högre andelar krävs enligt kommitténs uppskattningar för utbyggnaden av den samhällsvetenskapliga utbildnings- och forskningsorganisationen. Enligt min mening understryker detta angelägenheten i att man till det yttersta hushållar med de personella resurserna vid universitet och högskolor.

Även vad gäller *investeringsverksamheten* på universitets- och högskoleområdet måste iakttagas återhållsamhet inte minst med hänsyn till den knappa tillgången på byggnadsarbetskraft. Denna brist är särskilt kännbar inom storstadsområdena, där en stor del av utbyggnaden måste ske, trots den av mig förordade decentraliseringen. U 63 har uppskattat de totala investeringsbehoven för en full utbyggnad enligt 1963 års program till drygt 2,8 miljarder kr., investeringarna i studentkårlokaler och studentbostäder därvid undantagna. För enbart utbyggnaden av utbildnings- och forskningslokaler samt bespisningslokaler räknar kommittén med ett investeringsbehov av nära 1,5 miljard kr. under perioden 1964/65—1972/73, vilket innebär ett årligt investeringsbehov de närmaste åren av ca 200 milj. kr. Denna investeringsverksamhet kommer att kräva stora insatser från berörda centrala myndigheters sida. Dessa myndigheter har inte haft något att erinra mot den av U 63 förordade utbyggnadstakten. Här vill jag åter understryka, att U 63:s investeringsplan måste betraktas som ett *maximiprogram* för vad som kan genomföras under perioden fram till början av 1970-talet. Berörda centrala myndigheter torde få göras uppmärksamma på de av U 63 förordade åtgärderna för en effektivare byggnadsplanering. De normer för beräkning av skilda lokalbehov som U 63 arbetat efter finner jag ändamålsenliga för lokalplaneringen. Alla möjligheter att åstadkomma rationella besparingar bör dock beaktas. Främst samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna har till uppgift att iakttä detta.

Utbyggnaden av universitet och högskolor kommer också att kräva mycket stora *samhälleliga investeringar i studentkårlokaler och studentbostäder* samt i *serviceanläggningar o. d.* U 63 har såsom nämnts räknat med ett behov av 30 000 rumsenheter i studentbostäder fram till början av 1970-talet och uppskattat investeringarna härför till ca 720 milj. kr. Investeringarna i studentkårlokaler under denna period har kommittén uppskattat till drygt 30 milj. kr. Även investeringarna i serviceanläggningar o. d. torde bli mycket betydande. Som jag framhållit tidigare måste emellertid dessa behov vägas mot andra angelägna investeringsbehov i samhället.

Mina ställningstaganden i det föregående har i flera avseenden påverkats av de bedömningar U 63 gjort rörande möjligheterna att tillgodose *studentbostads-*

behovet. Jag vill nu avslutningsvis närmare behandla vad U 63 och 1964 års studentbostadsgrupp fört fram i denna fråga.

Studentbostadsgruppen har konstaterat att möjligheterna för de studerande att på den allmänna hyresmarknaden lösa sin bostadsfråga alltsedan 1940-talet successivt minskat. Orsakerna härtill har huvudsakligen varit den mycket snabba ökningen av antalet studerande samt de tilltagande svårigheterna med bostadsförsörjningen i framför allt Stockholm och Göteborg. Den ökade levnadsstandarden har vidare minskat benägenheten att hyra ut rum.

Jag vill här erinra om att studentbostadsfrågan varit föremål för en fortlöpande uppmärksamhet från statsmakternas sida. Sålunda lämnar staten sedan år 1950 ett särskilt stöd för uppförande av studentbostäder. De nu gällande stödformerna har i huvudsak tillkommit genom statsmakternas beslut i anledning av prop. 1957: 100 (SU 102, rskr 272).

Vidare vill jag konstatera att besvärliga bristsituationer tidvis uppstått på grund av att byggandet inte alltid skett i takt med den ökade tillströmningen av studerande. Även om tillgången på studentbostäder varit minst i Stockholm och Göteborg, har de studerande hittills i regel kunnat lösa sin bostadsfråga på den i dessa städer förhållandevis stora och elastiska marknaden för uthyrningsrum.

Det synes inte praktiskt tänkbart eller lämpligt att söka tillgodose alla studenter bostadsbehov enligt ett ensartat mönster. I framtiden liksom hittills torde det för åtskilliga studerande te sig ändamålsenligt att hyra inackorderingsrum eller lägenheter på den allmänna bostadsmarknaden. Vid sidan härav blir det emellertid nödvändigt att bygga bostäder, särskilt avsedda för studenter. Allmänt gäller för svensk bostadspolitik att undvika byggande av särskilda hus för begränsade kategorier av boende, men studentbostäderna utgör undantag från denna huvudlinje. Flertalet studenter har ingen långsiktig anknytning till studieorten, och deras bostäder på denna ort får följaktligen karaktären av genomgångsbostäder. Det har därför ansetts ändamålsenligt att i väsentlig utsträckning söka lösa studenternas bostadsfråga genom att bygga särskilda studentbostadshus eller studentrum, som är insprängda i vanlig bostadsbebyggelse men förbehålles studerande. Ett ytterligare motiv härför har varit hänsynen till de studerandes särskilda villkor och behov. Bostadsfrågan för studerande måste därför även i framtiden till betydande del lösas genom produktion av kategori-bostäder.

Studentbostadsstödet utgår enligt nu gällande bestämmelser endast för de kategorier, som omfattas av de i övrigt numera upphävida bestämmelserna för naturastipendier och s. k. garantilån. Någon ändring härvidlag skedde inte då det nuvarande studiemedelssystemet infördes genom statsmakternas beslut i anledning av prop. 1964: 138 (SÄU 1, rskr 290). I det föregående har jag berört vissa insatser som gjorts för att bereda ökade möjligheter till andra postgymna-

siala utbildningar än dem som anordnas vid universiteten och högskolorna. Bl. a. med hänsyn till att möjligheterna att lösa bostadsfrågan inte skall behöva påverka valet mellan olika postgymnasiala utbildningsvägar bör de nuvarande bestämmelserna för studentbostadsstödet överses i syfte att möjliggöra för ytterligare studerandegrupper, som omfattas av studiemedelsförordningen, att efter särskild prövning jämväl komma i åtnjutande av studentbostadsstödet. Kungl. Maj:t bör äga meddela de bestämmelser som kan föranledas av nämnda översyn.

Det förslag som studentbostadsgruppen framlagt baseras på en beräknad nyproduktion fram till början av 1970-talet av ungefär 60 000 rumsenheter utöver de närmare 16 000 som fanns läsåret 1963/64. U 63 har för sin del räknat med att antalet tillkommande rum under den ifrågavarande perioden fram till år 1972 skulle begränsas till ca 30 000. Denna bedömning har utsatts för kritik av bl. a. bostadsstyrelsen och SFS. Det har påpekats, att ett bibehållande av nuvarande byggnadstakt skulle leda till att mer än 30 000 rumsenheter tillkom under perioden. Jag har i det föregående förordat att studentbostadsstödet utvidgas till att omfatta andra postgymnasiala studerandegrupper än de akademiska. Med U 63:s beräkningsnormer skulle därmed uppskattningsvis 40 000 rumsenheter behöva färdigställas under den aktuella perioden. Det synes dock inte lämpligt eller behövligt att fastställa ett program för studentbostadsbyggandet under så lång tid. En bedömning av det för studentbostadsbyggandet tillgängliga utrymmet får liksom hittills göras i anslutning till att statsmakterna tar ställning till frågan om det samlade bostadsbyggandets omfattning.

På grundval av vad U 63 och studentbostadsgruppen redovisat samt med hänsyn till den remissopinion som stött de framlagda förslagen har jag funnit att ytterligare åtgärder bör vidtas i syfte att samordna utbyggnaden av studentbostäder med utbyggnaden av universiteten och högskolorna. Med anledning av bl. a. den bristsituation som råder främst i Stockholm och som riskerar att ytterligare betonas har jag vidare funnit att en ökad statlig medverkan vid anskaffningen av tomtmark kan bli aktuell.

I likhet med studentbostadsgruppen finner jag det angeläget att planerings- och projekteringsresurserna utnyttjas bättre och att byggnadskostnaderna reduceras. Det synes därvid nödvändigt att industriella byggmetoder kommer till användning i största möjliga utsträckning. Jag vill i detta sammanhang erinra om den experimentverksamhet på detta område som redan igångsatts på grundval av studentbostadsgruppens förslag (prop. 1965: 104 s. 55, SU 67, rskr 193).

För att tillgodose de här förordade syftena bör vissa åtgärder av administrativ natur vidtagas. Erforderliga förslag härtill kommer att i annat sammanhang underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Ett genomförande av vad jag i det föregående förordat kommer att redan innevarande budgetår medföra en stark ökning av arbetsbelastningen inom universitets- och högskoleväsendets centrala och lokala administration samt övriga berörda planerande myndigheter. Kungl. Maj:t äger i erforderlig omfattning medge överskridande av berörda myndigheters anslag innevarande budgetår för denna verksamhet.

3. Farmaceutisk utbildning och forskning

3.1. Farmaceututbildningskommittén

3.1.1. Den farmaceutiska utbildningens och forskningens nuvarande organisation

Den farmaceutiska utbildningen och forskningen i Sverige har sedan mitten av 1800-talet varit koncentrerad till en särskild läroanstalt, *farmaceutiska institutet*, förlagt till Stockholm. I enlighet med statsmakternas beslut (prop. 1964: 50, SU 119, rskr 293) har detta institut fr. o. m. den 1 juli 1964 inordnats i den nya universitets- och högskoleorganisationen, tills vidare såsom en under universitetskanslersämbetet fristående högskola med ett konsistorium och en *farmaceutisk fakultet*. Vidare har, med anledning av nämnda proposition, principbeslut fattats om att farmaceutiska institutet vid en senare tidpunkt skall infogas som en farmaceutisk fakultet i antingen Uppsala universitet eller karolinska institutet. Det definitiva ställningstagandet till denna fråga har uppskjutits i avvaktan på farmaceututbildningskommitténs förslag angående fakultetens framtida lokalisering.

Den farmaceutiska utbildningen är enligt nu gällande bestämmelser uppdelad på två skilda linjer, *apotekarlinjen* och *receptarielinjen*.

Utbildningen på *apotekarlinjen* omfattar ett års praktisk verksamhet på apotek (preskolär praktik), tre års studier vid farmaceutiska institutet samt — som avslutning — ytterligare ett års apotekspraktik (postskolär praktik). Den som avlagt apotekarexamen kan erhålla apotekarlegitimation.

Intagningskapaciteten höjdes fr. o. m. läsåret 1958/59 från 40 till 80 studerande per år (jfr prop. 1958: 94). De olika ämnena och den nuvarande undervisningens omfattning för avläggande av apotekarexamen framgår av följande sammanställning (siffrorna i vissa fall avrundade).

Undervisningens fördelning på apotekarlinjen

(Enligt år 1962 fastställd provisorisk studieplan)

Ämne	Antal timmar		
	Föreläsningar	Seminarier	Laborationer
Oorganisk och fysikalisk kemi	75	15	320
Organisk kemi	100	10	330
Analytisk farmaceutisk kemi	70	10	420
Botanik	40		90
Farmakognosi	100		210
Galenisk farmaci	40	10	130
Farmaceutisk mikrobiologi	45	5	110
Farmakodynamik och toxikologi	75	5	15
Social- och rättsfarmaci	80		
Matematik	35		
Statistik	15		
Summa	675	55	1 625

Anm. Utöver den i sammanställningen redovisade undervisningen anordnas bl. a. en frivillig kurs i företagsekonomi.

Utbildningen på *receptarielinjen* omfattar två års praktisk utbildning på apotek följt av ett års studier vid farmaceutiska institutet. Den studerande avlägger här efter receptarieexamen. För tillträde till utbildningen erfordras avlagd studentexamen. Intagningskapaciteten höjdes fr. o. m. läsåret 1958/59 från 120 till 180 studerande per år (jfr prop. 1958: 94). I enlighet med statsmakternas beslut (prop. 1965: 1 bil. 10 s. 463, SU 90, rskr 223) skall en ytterligare ökning till 240 studerande årligen ske fr. o. m. vårterminen 1966. De olika ämnena och den nuvarande undervisningens omfattning för avläggande av receptarieexamen framgår av följande sammanställning.

Undervisningens fördelning på receptarielinjen

(Enligt år 1962 fastställd provisorisk studieplan)

Ämne	Antal timmar		
	Föreläsningar	Seminarier	Laborationer
Kemi och farmaceutisk kemi			
a) Oorganisk och fysikalisk kemi	30	11	102
b) Organisk kemi	25	6	48
Farmakognosi	33	7	
Galenisk farmaci	22	3	10
Social- och rättsfarmaci	35	10	
Biologisk-medicinsk översiktskurs	45	5	
Steriliseringsteknik	15		36
Summa	205	42	196

Behörighet att avlägga *farmacie licentiatexamen* tillkommer den, som vid farmaceutiska institutet avlagt apotekarexamen. Licentiatexamen avläggs i minst två läroämnen, varav ett skall vara huvudämne. Farmacie licentiat äger avlägga disputationssprov för vinnande av *farmacie doktorsgrad*.

Den nominella studietiden för de teoretiska studierna på apotekarlinjen, sex terminer, har i praktiken visat sig svår att följa, framför allt beroende på att en successiv utvidgning av kursinnehållet ägt rum i flera ämnen. Medianstudietiden för de teoretiska studierna ligger f. n. vid nio terminer.

Den befintliga *personalorganisationen* vid institutet redovisas av kommittén. Lärarpersonalen på *apotekarlinjen* hade budgetåret 1964/65 följande sammansättning.

Institution eller avdelning	Professor	Laborator	Lektor	Lärare	Assistent-tjänster
Oorganisk och fysikalisk kemi	—	1	—	1	3,2
Analytisk farmaceutisk kemi	—	1	—	—	4,0
Organisk kemi	1	1	—	—	3,6
Botanik	—	—	1	—	2,0
Farmakognosi	1	1	—	—	2,0
Galenisk farmaci	1	1	—	—	4,2
Farm. mikrobiologi	—	1	—	—	3,2
Farmakodynamik och toxikologi	1	—	—	—	1,6
Social- o. rättsfarmaci	—	—	—	1	0,6
Statistik	—	—	—	Arvode	—
Företagsekonomi	—	—	—	Arvode	—
Summa	4	6	1	2	24,4 ¹

¹ Inkl. vissa arvodestjänster (ordinarie assistenttjänster = 21,5).

Dessutom fanns vid institutet inrättade två tjänster som forskarassistent. Fr. o. m. budgetåret 1965/66 har personalorganisationen utökats med en docent-, en forskarassistent- och en assistenttjänst. Den befintliga administrations-, biblioteks- och biträdespersonalen kommer att redovisas i det följande i samband med farmaceututbildningskommitténs förslag till personalförstärkningar.

Undervisningen på *receptarielinjen* omhänderhas huvudsakligen av arvoderade kursgivare. Fr. o. m. budgetåret 1965/66 har inrättats en lärartjänst i lönegrad Ag 23, avsedd för dels den samlade kemiundervisningen vid receptariekurserna, dels den omedelbara ledningen av receptarieutbildningen.

3.1.2. Kommitténs förslag

3.1.2.1. Strukturförändringen inom läkemedelsområdet

Kommittébetänkandet inleds med en översikt över de strukturförändringar inom läkemedelsområdet som ägt rum under de senaste decennierna. Kommittén anför i dessa frågor i huvudsak följande.

Läkemedelsarsenalen har undergått en utveckling, innebärande att gångna tiders läkemedel, specialtillredda för varje patient (s.k. extemporeberedning), ersatts av standardiserade, originalförpackade preparat. Denna utveckling har under de senaste femtio åren skett i ett alltmer accelererat tempo och »medellivslängden» för en farmaceutisk specialitet är i dag endast omkring fem år.

Beträffande *produktionen av läkemedel* utgörs f.n. omkring tio procent av samtliga på apotek expedierade mediciner av läkemedel specialkomponerade för den enskilde patienten. Den industriella produktionen är numera helt avgörande för världens läkemedelsförsörjning. I Sverige finns ett tiotal mera betydande läkemedelsfabriker, varjämte ett stort antal utländska tillverkare är representerade i landet. De svenska fabriken svarar för inemot hälften av den svenska marknaden på området.

Detaljhandel med läkemedel får enligt läkemedelsförordningen bedrivas endast på apotek. F.n. finns i vårt land ca 415 självständiga apotek samt omkring 145 filialer. För en närmare redogörelse rörande det svenska apoteksväsendet hänvisas till betänkanudet.

Läkemedelskonsumtionen såväl i vårt land som annorstädes är i starkt stigande. Antalet på svenska apotek expedierade reciper har sålunda ökat från 9,5 miljoner år 1940 till 29,7 miljoner år 1963.

Beträffande *läkemedelsforskningen* framhåller kommittén att det utan jämförelse mest omfattande forskningsarbetet bedrivs och bekostas av läkemedelsindustrin. De tio ledande svenska läkemedelsindustrierna uppges ha förbrukat 24,7 milj. kr. på forskning under år 1962.

Trots den i det föregående redovisade strukturförändringen inom läkemedelsområdet, innebärande bl. a. att de flesta läkemedel tillverkas utanför apoteken och i ganska stor utsträckning utan medverkan av apotekare, torde det, framhåller kommittén, utan vidare stå klart att det är ett betydande samhällsintresse att läkemedelsforskning, läkemedelstillverkning och läkemedelsdistribution sker under så adekvata former som möjligt. En grundförutsättning härför är att lämplig utbildning finns att tillgå för dem som önskar verka inom de angivna arbetsfälten. Enligt kommitténs mening bör man uppfatta farmaceuten som specialist inom ett gränsområde mellan medicin och naturvetenskap, främst de kemiska disciplinerna. Allt efter de växlande behoven inom forskning, tillverkning, distribution, information, administration och undervisning bör det finnas farmaceuter att tillgå. Detta kräver, framhåller kommittén, en betydligt rörligare utbildningsorganisation än hittills, med möjligheter till specialisering och efterutbildning.

3.1.2.2. Behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft

På uppdrag av farmaceututbildningskommittén företog arbetsmarknadsstyrelsen år 1959 en omfattande studie av behovet av farmaceutiskt utbildad personal. Yttranden över denna utredning avgavs av bl. a. Apotekarsocieteten och Sveriges farmaceutförbund, vilka därvid redovisade egna kalkyler. Resultaten av de olika föreliggande beräkningarna rörande det sammanlagda farmaceutbehovet inom läkemedelsområdet framgår av följande tabell.

	1965	1970	1975
Apotekare			
Arbetsmarknadsstyrelsen	1 130	1 232	1 380
Apotekarsocieteten	1 110	1 245	1 355
Sveriges farmaceutförbund	1 050	1 155	1 255
Receptarier			
Arbetsmarknadsstyrelsen	1 416	1 548	1 706
Apotekarsocieteten	1 410	1 585	1 760
Sveriges farmaceutförbund	1 350	1 455	1 540

Vissa diskussioner rörande möjligheten att tillgodose läkemedelsindustrins behov av kvalificerad arbetskraft genom anordnande av kombinerad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning föranledde Ingenjörsvetenskapsakademien att under våren 1961 till läkemedelsindustrin rikta en »Förfrågan angående personalens utbildning inom läkemedelsindustrin». I följande sammanställning redovisas vissa uppgifter rörande personalbehovet inom sagda industri, vilka framkom vid denna enkätundersökning.

Personalkategori	Antal tjänstemän			
	Anställda vid företagen den 31/12 1960	Nyanställd under perioden 1/1 1956—31/12 1960	Behov den 31/12 1960	Beräknat behov den 31/12 1965
Medicinare	30	21	31	40
Veterinärer	2	2	4	7
Apotekare	81	61	89	117
Receptarier	52	43	49	67
Med.-fil. utbildade ¹	—	—	111	163
Naturvetare	69	52	40	57
Biotekniker	—	—	14	19
Övriga civilingenjörer	84	38	67	81
Övriga ingenjörer	276	200	238	316
Övriga tjänstemän	1 247	—	1 222	1 437
Summa	1 841	417	1 865	2 304

¹ Personer med en kombinerad medicinsk-filosofisk (naturvetenskaplig) utbildning.

Kommittén framhåller, att det självfallet är av stor betydelse vid en uppskattning av det framtida utbildningsbehovet om farmaceututbildningen i stort sett kan fylla läkemedelsområdets behov eller om även andra på läkemedelsverksamhet inriktade utbildningsvägar erfordras. Enligt kommittén bör en farmaceututbildning anordnad i enlighet med i betänkandet framlagda förslag visa sig ändamålsenlig även för de arbetsuppgifter, som av läkemedelsindustrin enligt

de tidigare redovisade enkäterna beräknats för personer med blandad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning.

På grundval av erfarenheterna under åren efter 1960 kan enligt kommittén konstateras, att arbetsmarknadsstyrelsen i sin bedömning av det framtida behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft direkt underskattat behovet inom läkemedelsområdet. Vid bedömningen av det totala utbildningsbehovet måste man härutöver beakta, att personer med farmaceutisk utbildning kommer att kunna användas även inom andra arbetsområden, exempelvis den kemisk-tekniska industrin ävensom den snabbt expanderande livsmedelsindustrin.

Kommittén föreslår att intagningskapaciteten för den kvalificerade farmaceututbildningen ökas från nuvarande 80 till 120 studerande per år.

De studerande på receptarielinjen torde, framhåller kommittén, även i framtiden i huvudsak vara hänvisade till skilda befattningar inom läkemedelsområdet. I avvaktan på resultatet av en inom Apotekarsocieteten pågående utredning om det framtida behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft har kommittén funnit det årliga intaget till denna utbildning böra tills vidare förbli oförändrat, 180 studerande per år. Sedan kommittén avlämnat sitt betänkande har — såsom förut nämnts — statsmakterna fattat beslut om en ökning av ifrågavarande intag till 240 studerande årligen fr. o. m. vårterminen 1966.

Sedan 1930 har medicinalstyrelsen haft att årligen bestämma vilket antal studenter, som högst skall få antagas för att påbörja den i farmaceututbildningen ingående preskolära praktiken. Kommittén anser det för sin del varken erforderligt eller önskvärt att intaget årligen anpassas till nya prognoser. I stället bör arbetsmarknadssituationen inom berörda områden fortlöpande följas genom rullande prognoser. Först om sådana så småningom visar att intagningen är orealistisk med hänsyn till kraftiga förändringar på avnämarsidan bör en omprövning av intagningens storlek ske.

3.1.2.3. Omorganisation av den kvalificerade farmaceututbildningen

Den utbildning som är avsedd att meddelas vid den farmaceutiska fakulteten betecknas av kommittén som »den kvalificerade farmaceututbildningen». Som av det följande kommer att framgå föreslås för receptarieutbildningens del inrättande av ett särskilt receptarieinstitut.

Det är enligt kommitténs mening angeläget, att farmaceutiska institutet snarast inordnas som en farmaceutisk fakultet vid ett större lärosäte. Härvid förutsätts viss integration med medicinsk fakultet och även ett intimt samarbete med vissa ämnen inom matematisk-naturvetenskaplig fakultet.

Farmaceututbildningskommittén föreslår, att den nuvarande utbildningsgången ersätts med en obligatorisk grundutbildning och en därefter omedelbart följande specialiserad teoretisk och vid behov även praktisk utbildning i skilda huvudriktningar. Genom den föreslagna anordningen vinner man enligt kom-

mitténs mening att utbildningen blir förhållandevis enhetlig samtidigt som man får utrymme för viss specialisering.

Den *farmaceutiska grundutbildningen* föreslås omfatta fem terminers studier, avslutade med *farmacie kandidatexamen*.

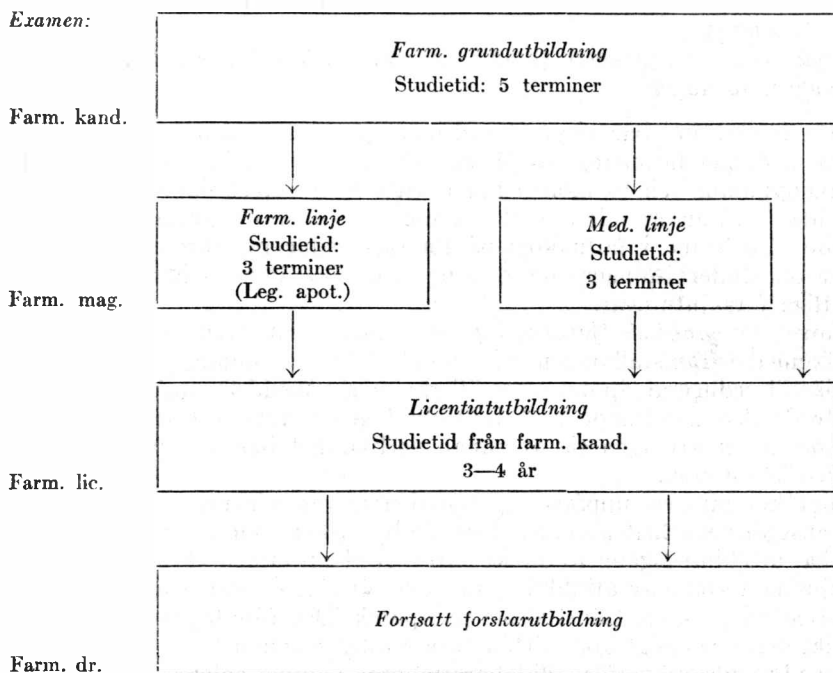
Denna examen bör enligt kommitténs förslag bilda utgångspunkt för studier i två huvudriktningar. En möjlighet är att farmacie kandidater efter denna examen fullföljer sina studier på en *farmaceutisk linje* under tre terminer och därefter avlägger *farmacie magisterexamen*, vilken avses utgöra grund för verksamhet såväl vid apotek som i industri och inom andra befattningar på läkemedelsområdet. Farmacie magisterexamen efter utbildning på den farmaceutiska linjen förutsätts ligga till grund för apotekarlegitimation, som meddelas av medicinalstyrelsen.

Farmacie kandidatexamen bör vidare enligt kommitténs förslag kunna utgöra utgångspunkt för studier i vissa medicinska ämnen. Kommittén räknar med att en särskild utbildning under tre terminer — förlagd i huvudsak till medicinsk fakultet — skall utformas i lämpliga sådana ämnen. Utbildningen inom denna *medicinska linje* föreslås likaledes bli avslutad med *farmacie magisterexamen*. Nämnade examen, avlagd efter utbildning på den medicinska linjen, skulle dock inte utgöra underlag för apotekarlegitimation. Sådan bör emellertid enligt kommittén kunna erhållas efter komplettering med den föreslagna sjunde terminens utbildning inom den farmaceutiska linjen. Avsikten med den blandade farmaceutiska och medicinska utbildningen är i första hand att skapa en utbildningsväg för verksamhet inom läkemedelsindustri, livsmedelsindustri, sjukhusapotek och sjukhuslaboratorier.

Vad angår forskarutbildningen räknar kommittén med att studier för *farmacie licentiatexamen* i regel påbörjas först efter avlagd magisterexamen. Med tanke på studerande med speciell vetenskaplig fallenhet har kommittén dock inte velat utesluta möjligheten att licentiatstudier bedrivs med kandidatexamen som bas. Studietiden för licentiatexamen beräknas uppgå till 3 à 4 år efter kandidatexamen. Hinder bör enligt kommittén inte föreligga för att farmacie kandidat eller magister i speciella fall bedriver sina licentiatstudier inom medicinsk eller naturvetenskaplig fakultet. Farmacie licentiat förutsätts liksom nu ha möjlighet att förvärva *farmacie doktorsgrad*.

Den sålunda av farmaceututbildningskommittén förordade utbildningsgången inom den kvalificerade farmaceutiska utbildningen redovisas i följande tablå.

Plan till reformerad farmaceututbildning

Kommittén, som övervägt möjligheterna att anordna ytterligare en utbildningsväg, en naturvetenskaplig linje, har inte funnit skäl framlägga förslag i denna riktning.

Farmaceututbildningskommittén lämnar — i vad avser grundutbildningen samt den farmaceutiska linjen — detaljerade förslag rörande utbildningens omfattning och utformning. Av redogörelsen i betänkandet (s. 86—105) inhämtas i huvudsak.

Till sin huvudinriktning bör den kvalificerade farmaceututbildningen enligt kommitténs mening likna den nuvarande teoretiska delen av apotekarutbildningen. Följande *huvudämnen* bör — enligt vad kommittén funnit — ingå i studierna fram till farmacie magisterexamen.

1. Oorganisk och fysikalisk kemi
2. Organisk kemi
3. Analytisk farmaceutisk kemi
4. Biokemi (läran om livsprocessernas kemi)
5. Farmakognosi (läran om naturprodukter med användning som läkemedel)
6. Galenisk farmaci (framställningen av bruksfärdiga läkemedel med kemiska substanser och droger som utgångsmaterial)
7. Farmaceutisk mikrobiologi (omfattande bakteriologi samt steriliseringsteknik)
8. Farmakologi och toxikologi (farmakologi = läran om läkemedlens verkan på

organismen — farmakodynamik — och deras användning vid behandling av sjukdomar — farmakoterapi; toxikologi = läran om gifter och studiet av förgiftningar)

9. Social- och rättsfarmaci (kännedom om författningar vilka reglerar läkemedelshanteringen)

Detta förslag innebär vissa förändringar jämfört med nuläget. Biokemin har brutits ur ämnet farmakognosi för att bli ett självständigt ämne. Benämningen farmakodynamik och toxikologi har ersatts med beteckningen farmakologi och toxikologi. Det nuvarande ämnet botanik har infogats i farmakognosin. Det nuvarande lärostoffet i farmakognosi föreslås reducerat förhållandevis kraftigt. I fråga om undervisningens omfattning i de olika ämnena har vidare förutsatts väsentliga förskjutningar.

Behovet av *praktisk tjänstgöring* har enligt kommittén minskat till följd av att läkemedelsframställningen på apotek fått allt mindre omfattning, något som därtill reducerat apotekens möjligheter att meddela praktikutbildning. Vidare torde den nuvarande praktikutbildningen i stort sett sakna betydelse för dem som avser att ägna sig åt annan verksamhet inom läkemedelsområdet än apotekstjänstgöring.

Enligt kommitténs uppfattning bör den nuvarande preskolära ettåriga apotekstjänstgöringen helt utgå. Studerande bör således kunna intas till den farmaceutiska utbildningsgången direkt efter studentexamen. I stället skall under den sjunde terminens utbildning på den föreslagna farmaceutiska linjen ingå tre månaders praktisk tjänstgöring på apotek. Den föreslagna nedskärningen av praktiktiden bör enligt kommittén vara möjlig genom att det manuella apoteksarbetet i huvudsak överförs till laborationerna i ämnet galenisk farmaci vid fakulteten. Parallellt med den praktiska utbildningen bör enligt kommitténs mening meddelas viss undervisning vid fakulteten, bl. a. i form av s. k. apotekstekniska seminarier. Kommittén finner det möjligt att åstadkomma den önskade nära anknytningen av den praktiska tjänstgöringen med farmaceutiska fakulteten genom att den erforderliga tjänstgöringen på apotek förläggs till sådana i Stockholms- och Uppsala-områdena.

Enligt kommitténs mening bör *den farmaceutiska grundutbildningen* utformas så, att den ger en grundläggande naturvetenskaplig skolning med farmaceutisk anknytning för att förbereda till olika typer av verksamhet inom läkemedelsområdet. De kemiska aspekterna i grundutbildningen bör, framhåller kommittén, bli mer markerade än f. n., beroende på dels att kemin blivit av alltmer dominerande betydelse genom medicinens landvinningar, dels att en gemensam grund för olika verksamhetsgrenar av tidsskäl inte rimligen kan läggas på mer än ett vetenskapligt område.

Kommitténs förslag till *studieplan för den farmaceutiska grundutbildningen* sammanfattas i följande tabell. (Begreppet total studietid innefattar även tid för inläsning av ämnena, vilken till en del beräknas försiggå under de akademiska ferierna. Det totala studieåret beräknas sålunda uppgå till tio månader, medan det akademiska studieåret, under vilken tid föreläsningar och laborationer vid universitetet skall avklaras, beräknas uppgå till åtta månader).

Studierna vid *den farmaceutiska linjen*, vilka enligt kommitténs förslag skall kunna påbörjas efter avlagd farmacie kandidatexamen, avses utgöra grund för framtida yrkesverksamhet vid apotek och inom läkemedelsindustri. Studietiden beräknas omfatta tre terminer. Utbildningen avslutas med farmacie magisterexamen, som skall utgöra grund för legitimation som apotekare. Ansvaret för utbildningen förutsätts helt komma att falla på farmaceutiska fakulteten.

Termin	Ämne	Föreläsningar o. seminarier (tim)	Laborationer (tim)	Total studietid (mån)
1	Oorganisk och fysikalisk kemi I	35	150	2,5
	Analytisk farmaceutisk kemi I	40	150	2,0
2	Statistik	20	—	0,5
	Oorganisk och fysikalisk kemi II	55	90	2,5
	Organisk kemi	70	180	3,0
3	Organisk kemi	40	150	3,0
	Biokemi	60	90	2,5
4	Analytisk farmaceutisk kemi II	30	150	2,0
	Farmakognosi	45	60	2,0
5	Galenisk farmaci	60	200	4,0
	Summa	455	1 220	24,0

I den teoretiska utbildningen på denna linje bör enligt kommitténs mening i första hand ingå undervisning i de medicinskt inriktade ämnena farmakologi och toxikologi samt farmaceutisk mikrobiologi, som är av betydelse för apotekarnas verksamhet. Med hänsyn till den moderna utvecklingen på läkemedelsområdet föreslår kommittén bl. a., att toxikologi blir ett självständigt läroämne inom huvudämnet farmakologi och toxikologi, företrätt av en professor.

Ledningen för undervisningen i de medicinskt inriktade ämnena på den farmaceutiska linjen avses falla på lärare vid farmaceutiska fakulteten, även om — som i det följande kommer att närmare beröras — vissa lärartjänster enligt förslaget kan komma att vara gemensamma för farmaceutisk, medicinsk och i viss mån även naturvetenskaplig undervisning och forskning.

Med hänsyn till att utbildningen på den farmaceutiska linjen förutsätts tillgodose flera olika avnåmarområden, bör enligt kommitténs uppfattning såsom avslutning på utbildningen under den åttonde terminen följa en termin specialiserade studier i något av de centrala ämnena, som ingått under grundutbildningen eller under de sjätte och sjunde terminernas utbildning.

Kommitténs förslag till *studieplan för den farmaceutiska linjen* redovisas i följande sammanställning.

Termin (räknat från grundutbildn. början)	Ämne	Föreläs. o. seminarier (tim)	Laborationer (tim)	Total studietid (mån)
6	Farmaceutisk mikrobiologi	50	100	2,5
	Farmakologi	80	50	2,5
	Toxikologi	20		
7	Apotekspraktik			3,0
	Apotekstekniska seminarier			
	Social- och rättsfarmaci	60		1,5
	Företagsekonomi	20		0,5
8	Specialiserade studier i valfritt ämne ..			5,0
	Läkemedelsseminarier	10		
	Summa	240	150	15

Beträffande den medicinska linjen erinrar kommittén om att under senare år i olika sammanhang framförts förslag om blandad medicinsk och annan utbildning, bl. a. under hänvisning till läkemedelsindustrins personalbehov.

Med anledning av ett av läkarutbildningsberedningen framlagt förslag uppdrog Kungl. Maj:t den 2 juni 1961 åt den tidigare tillkallade sakkunnige för utredning rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m. m., professorn Bror Rexed, att närmare utreda omfattningen och utformningen av blandad medicinsk och naturvetenskaplig, teknisk eller annan utbildning.

I maj 1962 framlade Uppsala universitet i skrivelse till Kungl. Maj:t förslag om anordnande av medicinska utbildningskurser inom ramen för en blandad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning. Till detta förslag har ställning inte tagits i avvaktan på dels farmaceututbildningskommitténs betänkande, dels resultaten av professor Rexeds utredning.

Kommittén framför i huvudsak följande synpunkter och förslag i den här aktuella frågan.

Det vidgade utbildningsbehovet för läkemedelsindustrin och med denna närbesläktade arbetsområden bör enligt kommitténs mening tillgodoses i första hand inom farmaceututbildningens ram. Kommittén finner det möjligt att dels genom en reformering av den traditionella apotekarutbildningen med bl. a. förstärkning av de redan nu förekommande medicinska inslagen i utbildningen, dels genom införande av ytterligare differentieringsmöjligheter i form av utbildning i medicinska ämnen vid en medicinsk undervisningsorganisation skapa underlag för differentiering åt medicinskt håll av utbildningen för personal inom läkemedelsområdet. Dylika differentieringsmöjligheter kan enligt kommittén beredas såväl genom forskarutbildning med inriktning på licentiatexamen och eventuellt doktorsgrad, vilken utbildning skall kunna innefatta studier även vid medicinsk eller naturvetenskaplig fakultet, som genom en särskild medicinsk linje efter grundutbildningen.

Den medicinska påbyggnadsutbildningen efter farmacie kandidatexamen avses meddelad vid medicinska institutioner. Den bör pågå tre terminer samt omfatta sådana medicinska ämnen, som skall kunna ingå i examen även vid filosofisk fakultet. Utbildningen föreslås bli avslutad med en examen, även denna benämnd farmacie magisterexamen.

Ingenting bör enligt kommitténs mening hindra en studerande att genomgå en kombinerad utbildning på två linjer. Så bör det t. ex. vara möjligt för en farmacie kandidat med medicinsk påbyggnadsutbildning eller en farmacie licentiat att genomgå apotekarutbildning under ett år för erhållande av bl. a. legitimation som apotekare eller för en apotekare att fortsätta en forskarutbildning. En förlängning av studietiden skulle emellertid härigenom inte kunna undvikas.

Genom den blandade farmaceutiska och medicinska utbildningen torde enligt kommittén huvuddelen av ifrågavarande arbetskraftsbehov inom läkemedelsindustrin kunna tillgodoses.

Kommittén har inte funnit anledning att framlägga förslag till detaljerade studieplaner för här aktuell utbildning, utan redovisar endast följande *översiktliga utbildningsplan för medicinsk linje*.

Termin	Ämne
1	Morfologi (omfattande anatomi och histologi) Medicinsk kemi Mikrobiologi
2	Fysiologi Farmakologi
3	Sjukdomslära (omfattande de kliniska specialämnena jämte patologi) Klinisk översiktskurs Förebyggande medicin

Undervisningen vid medicinska linjen avses — som tidigare nämnts — bli förlagd till medicinska institutioner och kliniker och i huvudsak meddelad av medicinska lärare.

Kommittén erinrar om att den farmaceutiska utbildningen till sin karaktär är strängt bunden, dvs. att de studerande genomför studierna i en bestämd ordning. För att effektivisera inlärandet bör enligt kommittén ske täta *kunskapskontroller* på begränsade delar av kursinnehållet, s. k. duggningar, av samma typ som f. n. förekommer bl. a. inom medicinsk och naturvetenskaplig utbildning. Kommittén föreslår vidare införande av särskilda *tentamensspärrar* framför vissa avsnitt av utbildningen.

Farmacie magisterexamen på den farmaceutiska linjen bör enligt kommitténs uppfattning berättiga till *legitimation som apotekare*. Huruvida dylik legitimation automatiskt bör medföra rätt att förestå apotek torde enligt kommittén ankomma på medicinalstyrelsen att bedöma.

Kommittén understryker värdet av den *fortbildning* vilken f. n. bedrivs i de farmaceutiska yrkesorganisationernas regi och de resultat som följt i dess spår. Det är dock — framhåller kommittén — nödvändigt att denna fortbildning kan ges ökade resurser och även bedrivas i nya former. Enligt kommitténs mening bör farmaceutiska fakulteten lämpligen kunna få möjlighet att — till en början försöksvis — meddela viss fortbildning, där mer avancerade specialkurser ges företräde.

Farmaceututbildningskommittén framhåller nödvändigheten av att resurser skapas vid farmaceutiska fakulteten för en intensifierad och effektiviserad *forskningsverksamhet* på den höga nivå som den snabba utvecklingen på läkemedelsområdet kräver. För detta ändamål erfordras enligt kommittén en slagkraftig forskningsorganisation, inom vilken man särskilt måste beakta forskarrekrutering, forskarutbildning och forskarkarriär. För en breddad forskarrekrutering erfordras framför allt forskarrekruteringstjänster och stipendier i sådan omfattning och på sådan nivå, att de förmår ge trygghet under forskarutbildningen, framhåller kommittén. Dess förslag till förstärkning av de personella resurserna för forskarutbildningen redovisas i det följande i samband med personalorganisationen vid den farmaceutiska fakulteten.

Beträffande *licentiatutbildningen* framhåller kommittén att man vid planläggningen av densamma särskilt måste beakta, att läkemedelsindustrin i allt större omfattning har behov av såväl högt kvalificerade forskare som personer med fördjupad utbildning i något ämne utöver farmaceutisk grundexamen. Licentiatutbildningen bör enligt kommitténs mening liksom f. n. omfatta såväl vetenskapligt arbete, utmynnande i en licentiatavhandling, som studiekurser. Licentiatstudierna föreslås omfatta endast ett läroämne.

3.1.2.4. Omorganisation av receptarieutbildningen

Kommittén understryker, att receptarierna successivt fått en kvantitativt sett allt större betydelse för läkemedelshanteringen och att de sannolikt framgent kommer att få svara för en mycket väsentlig del av det löpande arbetet vid läkemedelsexpeditionen samt även förestå apoteksenheter av expeditionskaraktär. Det bör vidare uppmärksammas — framhåller kommittén — att receptarierna redan nu i viss mån tagits i anspråk för varierande uppgifter utanför apoteksväsendet och att det finns anledning anta att detta blir fallet i ökad omfattning.

Kommittén anser inte några mera genomgripande förändringar av receptarieutbildningen påkallade men föreslår en viss översyn av utbildningens organisation samt anför därvid i huvudsak.

Behovet av utbildning för uppgifter utanför det ursprungliga yrkesområdet kan enligt kommitténs mening inte tillgodoses inom den nuvarande receptarieutbildningens ram, vilken främst beaktar behovet inom apoteksväsendet. Genom fortbildningsmöjligheter bör enligt kommittén det erforderliga behovet av specialkunskaper tillgodoses. Denna kompletterande utbildning föreslås meddelad genom särskilda kurser eller genom antagning av receptarier som specialstuderande i visst ämne på apotekarkursen.

De till följd av strukturförändringen inom apoteksverksamheten uppkomna svårigheterna att tillgodose behovet av en tillräckligt allsidig utbildning i receptur- och laboratoriearbete vid apoteken gör det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt att pröva nya former härför. I betänkandet föreslås därför, att utbildningen i receptur- och laboratoriearbete i viss utsträckning inrymmes i ämnet galenisk farmaci.

Kommittén anser det vara möjligt att förkorta den praktiska delen av receptarieutbildningen från två års preskolär tjänstgöring till sex månaders postskolär praktik. Enligt kommittén bör den praktiska utbildningen förläggas till sista terminen av en receptarieutbildning om tre terminer. Kommittén anser möjligheter föreligga att låta även receptarierna genomgå praktisk utbildning på apotek i Stockholms- och Uppsala-områdena.

Med hänsyn till att målet för receptarieutbildningen avviker från det för den kvalificerade farmaceututbildningen har kommittén ansett det lämpligt att

lägga upp receptarieutbildningen på ett principiellt annorlunda sätt än den kvalificerade utbildningen. Kommittén har därvid sökt begränsa antalet undervisningsämnen i största möjliga utsträckning för att undvika alltför stor splittring i den relativt kortvariga receptarieutbildningen. Ämnet farmakognosi bör enligt kommitténs mening utgå som självständigt examensämne.

Kommitténs förslag till *studieplan för receptarieutbildningen* redovisas i följande sammanställning.

Termin	Ämne	Tot. studietid (veckor)	Antal tim. per stud.			Antal grupp- förhör
			Föreläs.	Grupp- underv.	Labora- tioner	
I	Allmän kemi	9	20	25	120	5
	Läkemedelskemi	10	30	20	130	5
II	Galenisk farmaci	9	20	20	90	4
	Farmaceutisk mikrobiologi ..	4	20	10	—	2
	Farmakologi	6	40	15	—	4
	Summa 2 terminer	38	130	90	340	20
III	Apotekspraktik	26	—	—	—	—
	Farmaceutisk författnings- kunskap ¹	—	35	8	—	2
	Läkemedelsseminarier ¹	—	—	—	—	1
	Farmaceutisk terminologi och varukännedom ¹	—	—	15	—	
	Summa 3 terminer	64	165	113	340	23

¹ Undervisning i dessa delar meddelas parallellt med apotekspraktiken.

I fråga om receptarieutbildningens organisation anför kommittén bl. a.

Den högre utbildningen vid den farmaceutiska fakulteten kommer att bedrivas under former, som är fullt analoga med de som förekommer vid universiteten. Undervisning och studier på receptarielinjen har däremot ej på samma sätt högskolemässig karaktär och synes därför med fördel kunna avgränsas från den högre utbildningen. Detta skulle, enligt kommitténs mening, medföra vinster i framför allt pedagogiskt avseende i form av effektiviserad utbildning men även innebära administrativa fördelar. Erfarenheten från nuvarande förhållande vid farmaceutiska institutet, där ett intimt samarbete sker mellan receptarie- och apotekarlinjen, understryker emellertid värdet av ett visst samgående mellan de båda utbildningsvägarna.

Enligt kommitténs mening bör receptarieutbildningen utformas som en under farmaceutiska fakulteten lydande men från denna organisatoriskt avgränsad

enhet, *receptarieinstitutet*. Detta föreslås få en såväl personal- som lokalmässig anknnytning till farmaceutiska fakulteten. Den omedelbara ledningen av institutet bör enligt förslaget utövas av ett *lärarråd* med en särskilt utsedd *föreståndare* som ordförande. Föreståndarbefattningen — placerad i lönegrad B 1 — bör innehas av en av de lektorer som enligt kommittén skall finnas vid institutet.

3.1.2.5. Personalorganisation

Den snabba expansionen på läkemedelsområdet kräver enligt kommittén en väsentlig upprustning av forsknings- och utbildningsresurserna på farmacins område, inte minst beträffande personalorganisationen.

Kommittén föreslår att antalet *professurer* vid farmaceutiska fakulteten ökas från fyra till nio genom omändring av laboraturerna i oorganisk och fysikalisk kemi, analytisk farmaceutisk kemi och farmaceutisk mikrobiologi samt genom nyinrättande av en professur i biokemi och en i toxikologi. Professuren i toxikologi föreslås bli gemensam för den farmaceutiska och den medicinska fakulteten i Uppsala, medan en i annat sammanhang föreslagen professur i mikrobiologi i Uppsala enligt kommitténs mening åtminstone tills vidare bör kunna vara gemensam för den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten och den farmaceutiska fakulteten.

Antalet *laboraturer* eller motsvarande reduceras enligt förslaget från sex till ett. Denna reduktion grundar sig på nämnda överförande av laboraturer till motsvarande professurer samt ersättning av laboraturen i galenisk farmaci med en *forskningsingenjör* i lönegrad A 27. Laboraturen i farmakognosi har kommittén ansett inte längre vara motiverad.

Vidare föreslås med hänsyn till *undervisningens* behov inrättande av sammanlagt åtta *universitetslektorstjänster* och två *forskarassistenttjänster*. Enligt kommittén bör i social- och rättsfarmaci inrättas en speciell lärartjänst med universitetslektors tjänsteställning. I betänkandet föreslås vidare en ökning av antalet tjänster på assistent- och amanuensnivå — uttryckt i assistenttimmar — ävensom inrättande av särskilda överassistenttjänster i lönegrad A 23, vars innehavare skall ha skyldighet att på heltid ägna sig åt undervisning och då främst laboratoriehandledning.

Den av kommittén föreslagna *lärarorganisationen vid farmaceutiska fakulteten* redovisas i följande tabell.

Institution el. avdelning	Prof. (130 t)	Lab. (130 t)	Lektor (396 t)	Forsk. ass. (198 t)	Överass.	Lektors- tim.	Ass. tim.
Oorg. o. fysik. kemi	1	—	1	1	1	43	3 300
Analyt. farm. kemi	1	—	1	—	1	84	4 200
Organisk kemi	1	1	1	—	1	94	4 600
Biokemi	1	—	1	—	—	34	3 000
Farmakognosi	1	—	1	—	—	—	2 300
Galenisk farmaci	1	1 ²	1	—	1	128	2 800
Farm. mikrobiologi	1 ¹	—	1	—	—	2	2 200
Farmakologi	1	—	1	—	—	82	2 100
Toxikologi	1 ¹	—	—	1	—	—	1 000
Social- o. rättsfarm.	—	—	1	—	—	164	1 000
Statistik	—	—	—	—	—	80	—
Företagsekonomi	—	—	—	—	—	50	—
Summa	9	2	9	2	4	761	26 500

¹ Delad professur.

² Forskningsingenjör i A 27.

Med hänsyn till behovet av en snabb upprustning av *forskningsorganisationen* föreslår kommittén, att inledningsvis under de närmaste åren inrättas dels fyra *docenttjänster*, varav två med företräde för de kemiska ämnen och två med företräde för övriga ämnen, dels ock en *forskardocentur*. För att förstärka forskarrekruteringen föreslår kommittén vidare att fyra *forskarassistenttjänster* inrättas utöver de två, som föreslagits med hänsyn till undervisningsbehovet. Därutöver föreslår farmaceututbildningskommittén att ytterligare tre licentiand- samt två doktorandstipendier inrättas. Institutet disponerar f. n. ett licentiand- och ett doktorandstipendium.

Kommitténs förslag till förstärkning av *biträdespersonalen* m. m. vid farmaceutiska fakulteten framgår av följande tabell.

Kommitténs förslag till biträdespersonal m. m. vid farmaceutiska fakulteten

(Siffrorna inom parentes anger personalstaten 1 juli 1964)

Institution eller avdelning	Forskn. ing. A 19—23	Lab.ing. högst A 15	1:e lab. ass. A 13	Lab. ass. A 11	Lab. bitr. högst A 9	Inst.bitr. högst A 5	Kansli- skriv. A 11	Kont. A 9	Kansli- bitr. A 7	Instr. makare A 11	Vaktm. eller Inst. tekn. A 7—A 9	Djur- sköt. A 7
Oorg. o. fysik. kemi				1 (1)	2 (1)			1			1 (0,5)	
Analyt. farm. kemi				1 (1)	2 (1)	(0,5)		1			1 (1)	
Organisk kemi		1		1 (1)	1	(1)		1			1 (1)	
Kemiska avdelningarna gemen- samt	1				1		1		(1)	1 (1)	1 (1)	
Biokemi				1	1			1			1	
Farmakognosi			1 (1)	1	3 (3)	(1)	1		(1)		1 (1)	0,5
Galenisk farmaci		1		1	1 (1)			1			1 (1)	
Farm. mikrobiologi				1	1 (1)			1			1 (0,5)	0,5
Farmakologi		0,5		1 (1)	2 (1)		1				1	0,5
Toxikologi		0,5		1	1			1			1	0,5
Social- o. rättsfarmaci							1	1	(1)			
Gemensamt för icke kemiska avd.	1 (0)									1	(2)	
Summa personal	2 (0)	3 (0)	1 (1)	9 (4)	15 (8)	0 (2,5)	4 (0)	8 (1)	0 (2)	2 (1)	10 (8)	2 (0)

Biblioteks- och kanslipersonalen vid farmaceutiska institutet har f. n. följande sammansättning.

Tjänst	Lönegrad
<i>Bibliotek</i>	
1 bibliotekarie	Ae 23
1 förste biblioteksassistent (halvtid) ..	Ae 13
1 kanslibiträde	Ae 7
<i>Kansli</i>	
1 byrådirektör	Ag 25
1 kontorsskrivare	Ae 13
1 kansliskrivare	Ae 11
1 förste expeditionsvakt	Ae 9
1 kanslibiträde	Ae 7
1 kontorsbiträde	Ae 5

Kommittén föreslår, att — i avvaktan på ställningstagande till frågan om farmaceututbildningens lokalisering — en tjänst som förste biblioteksassistent i lönegrad A 13 samt — för administrativa uppgifter — en tjänst som amanuens i reglerad befordringsgång inrättas.

Kommitténs förslag till *personalorganisation vid receptarieinstitutet* framgår av följande tabell.

Ämne	Univers. lektor	Kurs- ledare	Överass.	Ass. A 17—21	Övnings- ass. tim.
Allmän kemi	1		$\frac{1}{2}$	1	600
Läkemedelskemi	1		$\frac{1}{2}$	1	650
Galenisk farmaci	1			1	650
Farmaceutisk mikrobiologi		1			160
Farmakologi	1				150
Farm. författningskunskap		1			200
Farm. terminologi och varukännedom ..		1			
Summa	4	3	1	3	2 410

Kommittén föreslår vidare att vid institutet tillkommer följande biträdespersonal, nämligen en kansliskrivare i A 11, en institutionstekniker i A 9 och ett laboratoriebiträde i A 9. Vad beträffar övrig personal förutsätts institutet kunna repliera på farmaceutiska fakulteten.

3.1.2.6. Lokaliseringsfrågor

Kommittén diskuterar ingående lokaliseringen av den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen. Enligt utredningsdirektiven skulle kommittén beakta möjligheterna av ett samgående i fråga om såväl organisation som

lokaler mellan farmaceutiska institutet och *statens farmaceutiska laboratorium (SFL)*, vilket nu är förlagt i omedelbar anslutning till karolinska institutet (Norrbackaområdet).

Kommittén förklarar sig vara övertygad om att det finns betydelsefulla beröringspunkter mellan verksamheten vid SFL och vid farmaceutiska institutet. Den har emellertid inte kunnat finna, att något sådant dubbelarbete pågår att rationaliseringar kan göras genom ett närmare organisatoriskt samarbete mellan de två enheterna. Något samgående mellan den farmaceutiska fakulteten och laboratoriet är sålunda — enligt kommittén — f. n. ej erforderligt. Kommittén erinrar vidare om att frågan om SFL:s framtida organisation är under utredning.

Kommittén har i samråd med byggnadsstyrelsen utrett frågan om institutets framtida lokalisering. Härvid har fyra olika möjligheter undersökts närmare, nämligen

- a) en om- och nybyggnad inom kvarteret Vega vid Kungstensgatan i Stockholm, där institutets lokaler nu är inrymda; alternativ »Vega»;
- b) en utflyttning samt om- och utbyggnad vid Bergshamra i närheten av det nya Frescati-universitetet; alternativ »Bergshamra»;
- c) en utflyttning till Norrbackaområdet och nybyggnad därstädes i anslutning till karolinska institutet; alternativ »Norrbacka», samt
- d) en överflyttning av institutet till Uppsala och nybyggnad därstädes; alternativ »Uppsala».

En detaljerad redogörelse för den gjorda utredningen lämnas i betänkandet (s. 171—183). Sammanfattningsvis kan anföras, att kommittén funnit möjligheterna att i Stockholm skapa markutrymmen för en farmaceutisk undervisnings- och forskningsorganisation i närheten av befintliga eller planerade utbildnings- och forskningsorganisationer i närbesläktade ämnen små. Kommittén har därför redan på denna grund funnit, att ingetdera av alternativen »Vega», »Bergshamra» och »Norrbacka» torde kunna ge någon acceptabel lösning av institutets lokalfråga. Alternativet »Uppsala» erbjuder däremot inga svårigheter i fråga om tillgång på tomtmark.

Kommittén redovisar i lokaliseringsfrågan i huvudsak följande överväganden.

Beträffande möjligheterna att få till stånd ett samarbete mellan å ena sidan institutet och dess lärarpersonal och å den andra de institutioner och vetenskapsmän, som är verksamma på närliggande forskningsområden, konstaterar kommittén de fördelar alternativ »Uppsala» har att erbjuda. Inom en radie på 1 500 meter kommer att finnas — förutom medicinsk-teoretiska institutioner — Akademiska sjukhuset, vilket för närvarande är under stark expansion, naturvetenskapliga institutioner, vissa tekniska institutioner samt på något längre avstånd Ulleråkers sjukhus samt dess forskningslaboratorium. Motsvarande fördelar kan enligt kommitténs mening inte erbjudas i Stockholm, då avstånden här blir betydligt större — bortsett från alternativ »Norrbacka», som ger kontakt med karolinska institutet, karolinska sjukhuset och statens farmaceutiska laboratorium.

Till de särskilda spörsmål som uppkommer vid en förflyttning av den farmaceutiska fakulteten från Stockholm räknar kommittén bl. a. institutets kontakt

med centrala organ och institutioner för apoteksväsendet, det framtida samarbetet mellan fakulteten och SFL, tillgången på deltidsanställda lärare och vikarier, möjligheter för de studerande till praktiktjänstgöring, studiesociala förutsättningar samt sist men inte minst frågan hur snabbt lokaler för fakulteten kan stå färdiga.

Den samverkan med apotekarorganisationerna samt SFL, som även i framtiden kommer att bli erforderlig, torde enligt kommitténs mening kunna vidmakthållas även om den farmaceutiska högskoleorganisationen placeras i Uppsala.

Inom den undervisningsorganisation, som tidigare presenterats, kan ett visst antal undervisningstimmar behöva täckas av deltidsanställda, arvoderade lärarkrafter. Beträffande möjligheterna att i Uppsala rekrytera timarvoderade lärare anför kommittén, att i staden f. n. finns sex apotek samt en större farmaceutisk industri. Därtill kommer, att lärarkrafter kan hämtas från den medicinska och den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Vidare torde avståndet mellan Uppsala och Stockholm inte avskräcka kvalificerade personer i Stockholm från att tjänstgöra som lärare vid en farmaceutisk fakultet i Uppsala. Lärarproblemet torde därför, menar kommittén, inte vara av den storleksordningen, att det utgör något hinder för en placering av den farmaceutiska fakulteten i Uppsala.

En förläggning av farmaceutiska fakulteten till Uppsala torde enligt kommittén inte medföra några olägenheter beträffande den praktiska utbildningen på apotek. Studiemiljön och de studiesociala förutsättningarna — bl. a. vad gäller studentbostäder — bör enligt kommitténs mening inte oväsentligt förbättras genom nämnda placering av fakulteten.

Överflyttning av den farmaceutiska fakulteten till Uppsala skulle vidare — framhåller kommittén — innebära, att man vid tillskapandet av nya lokaler på Artillerifältet för undervisningen och forskningen i medicinsk-teoretiska och farmaceutiska ämnen hade full frihet att anpassa de olika organisationerna med hänsyn till de särskilda behov som ett sambruk mellan medicinein och farmacin för med sig. Man vore därvid inte på samma sätt som t. ex. vid ett anordnande av lokaler för farmaceutiska fakulteten i anslutning till karolinska institutet i Stockholm beroende av en redan etablerad medicinsk organisation på platsen. Även i fråga om tidsprogrammet för ett genomförande av förslaget synes — enligt kommittén — Uppsala-alternativet ha fördelar framför de andra alternativen.

Kommittén har vid sina överväganden primärt prövat vilken lokalisering som kan erbjuda de bästa möjligheterna att anknyta verksamheten till närliggande forsknings- och utbildningsområden. Härvid har en lokalisering till Uppsala framstått som klart överlägsen. I Uppsala föreligger — anför kommittén — goda möjligheter att i omedelbar anslutning till planerade nybyggnader för medicinsk och naturvetenskaplig fakultet anordna ändamålsenliga lokaler för den farmaceutiska undervisningen och forskningen. Här skulle fördelen erhållas av nära samverkan förutom med medicinska ämnen även med naturvetenskapliga discipliner, t. ex. biokemi och mikrobiologi. Motsvarande möjligheter föreligger inte vid någon annan av de aktuella lokaliseringarna. Då härtill kommer att tillgången på tomtmark är förhållandevis god i Uppsala, har kommittén beslutat förorda att den farmaceutiska fakulteten anknyts till Uppsala universitet. Om en flyttning av SFL från dess nuvarande lokaler på Norrbacka-området blir aktuell, bör en förläggning till Uppsala även av laboratoriet övervägas.

3.1.2.7. Lokalbehov och kostnadsberäkningar

Kommittén betonar att vid integrering med medicinsk och naturvetenskaplig fakultet i Uppsala icke obetydliga lokalvinster kommer att kunna göras genom gemensamt utnyttjande av olika lokalutrymmen, i första hand inom de farmakologiska och toxikologiska, biokemiska och mikrobiologiska institutionerna. Kommittén har dock inte ansett det vara möjligt att nu ta ställning till denna fråga utan har beräknat lokalbehovet med hänsyn till enbart den farmaceutiska undervisningens och forskningens krav.

Kommitténs förslag till *lokalprogram* för farmaceutiska fakulteten resp. receptarieinstitutet redovisas i följande sammanställning. (1 modulenhet = 15 m²).

	Enheter	m ²
<i>Farmaceutiska fakulteten</i>		
Undervisningsavdelning	404	6 060
Forskningsavdelning	379	5 685
Djuravdelning	54	810
Verkstadsavdelning	18	270
<i>Lokalbehov</i>	855	12 825
<i>Receptarieinstitutet</i>		
Undervisningslokaler	95	1 425
<i>Lokalbehov</i>	95	1 425
<i>Totalt lokalbehov</i>	950	14 250

Anm. F.n. disponerar farmaceutiska institutet ca 4 500 m².

Kommitténs *kostnadsberäkningar* för ett genomförande av det framlagda förslaget sammanfattas i följande tablå.

	Farmaceutiska fakulteten	Receptarieinstitutet	Totalt
<i>Investeringskostnader</i>			
Byggnadskostnader	28,4 milj	3,0 milj	31,4 milj
Utrustningskostnader	10,0 milj	1,0 milj	11,0 milj
<i>Summa kostnader</i>	38,4 milj	4,0 milj	42,4 milj
<i>Driftkostnader</i>			
Personalkostnader	3 514 000	460 000	3 974 000
Omkostnader	270 000	30 000	300 000
Materielkostnader	900 000	50 000	950 000
Apparatkostnader	—	—	—
Kostnader för fortbildningsverksamhet	50 000		50 000
<i>Summa kostnader</i>	4 734 000	540 000	5 274 000

Som en jämförelse kan nämnas att motsvarande driftkostnader budgetåret 1965/66 vid farmaceutiska institutet utgör för personal 2 622 000 kr., för omkostnader 184 000 kr. samt för materiel 510 000 kr.

3.1.2.8. Tidsplan för förslagets genomförande

Enär kommitténs förslag förutsätter, att den farmaceutiska utbildningsorganisationen flyttas från Stockholm till Uppsala, blir enligt kommittén tidsplanen för dess genomförande främst beroende av hur snabbt redovisade lokalbehov kan tillgodoses genom nybyggnader på Artillerifältet.

Den i betänkandet redovisade tidsplanen för förslagets successiva genomförande har som förutsättning haft att statsmakterna redan våren 1965 skulle bifalla de föreslagna åtgärderna. Möjlighet skulle därvid ha uppstått att disponera vissa lokaler i Uppsala för farmaceutisk utbildning och forskning redan hösten 1968. En fullständig utbyggnad av den farmaceutiska fakulteten och receptarieinstitutet har med nämnda förutsättning beräknats i allt väsentligt kunna vara genomförd under läsåret 1970/71.

Kommittén föreslår att vissa förstärkningar på forskningssidan omgående vidtas. En successiv utbyggnad av personalorganisationen bör enligt kommittén äga rum fram till fakultetens fullständiga utbyggnad år 1970. Förslaget till tidsplan redovisas i följande tabell. De angivna lönegraderna hänför sig till 1965 års löneläge.

Befattning	Antal nyinrättade tjänster				
	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Professor B 3	2	1	2		
Förste forskningsingenjör A 27			1		
Forskardocent A 27	1				
Universitetslektor A 27				8	5
E. o. docent A 25	2	1	1		
Forskarassistent A 23	2	2	1	1	
Överassistent A 23					5
Licentandstipendium		2	1		
Doktorandstipendium		1		1	
Forskningsingenjör A 10—23		1		1	
Laboratorieingenjör högst A 15	1	1	1		
Laboratorieassistent A 12	2	1		2	
Laboratorieassistent högst A 10	2	1	1	1	3
Kansliskrivare A 11	2	2			1
Kontorist A 9	2		2	2	1
Instrumentmakare A 12				1	
Institutionstekniker A 10			1	1	2
Djurvårdare högst A 9		1		1	

Fr. o. m. höstterminen 1968, då enligt de i betänkandet redovisade beräkningarna de första lokalerna — kemilokaler — för farmaceutisk undervisning och

forskning i Uppsala skulle kunna tas i bruk bör enligt kommittén intagningskapaciteten till den kvalificerade farmaceututbildningen ökas från 40 till 60 studerande per termin. Undervisningen under läsåren 1968/69 och 1969/70 förutsätts av kommittén bedriven i såväl Uppsala som Stockholm. Fr. o. m. läsåret 1970/71 bör enligt kommittén hela den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen vara överflyttad till Uppsala.

Receptarieutbildning enligt den nya studieplanen bör — framhåller kommittén — påbörjas hösten 1968 i Stockholm. Höstterminen 1970 överflyttas enligt kommittén utbildningen till Uppsala.

3.2. Remissyttrandena

Farmaceututbildningskommitténs förslag till omorganisation av den farmaceutiska utbildningen och till förstärkning av forskningsresurserna på farmacins område har vid remissbehandlingen genomgående fått ett positivt mottagande. Särskilt välkomnas förslagen om ökade differentieringsmöjligheter i studiegången samt om integration med medicinsk och naturvetenskaplig utbildning och forskning. Bland vissa remissinstanser råder avvikande uppfattningar, främst rörande den medicinska linjens utformning, receptarieutbildningens organisation samt lokaliseringsfrågorna.

3.2.1. Behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft

Den av kommittén föreslagna höjningen av intagningskapaciteten till den kvalificerade farmaceututbildningen från 80 till 120 studerande per år tillstyrks av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *farmaceutiska fakulteten*, *medicinalstyrelsen*, *Sveriges farmaceutförbund*, *Kemikontoret* och *SACO*. *SFS* anser, att utbildningsresurserna bör dimensioneras för ett större antal studerande än vad kommittén förordat. *Medicinalstyrelsen* erinrar om de s. k. utvecklingsländernas behov av läkemedelskontrollanter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller, att kommittén genom införandet av en ny faktor, den medicinska linjen, gjort tidigare prognoser inaktuella. Styrelsen har för sin del intet att invända mot att utbildningen dimensioneras för 120 studerande per år men förutsätter samtidigt att arbetsmarknadsutvecklingen på detta område fortlöpande bevakas. Nödvändigheten av en dylik uppföljning understryks även av *statskontoret*, *universitetskanslersämbetet*, *Sveriges farmaceutförbund*, *Läkemedelsindustriföreningen* och *Svenska läkaresällskapet*, vilka betonar svårigheterna att på det aktuella området åstadkomma tillförlitliga prognoser.

Beträffande intagningen till receptarieutbildningen föreslås i flera yttranden, bl. a. från *universitetskanslersämbetet*, *farmaceutiska fakulteten* och

Apotekarsocieteten, en ökning — utöver vad kommittén föreslagit — till 240 studerande årligen, dvs. det antal som enligt statsmakternas redan fattade beslut skall tas in fr. o. m. år 1966. — *TCO* beklagar att vid kommitténs ställningstagande till receptarieutbildningen inte beaktats existensen av apotekstekniker, en kategori som under senare år kommit att överta allt fler av receptariernas mindre speciella arbetsuppgifter. Organisationen anser prognoser av det samlade behovet av såväl receptarier som apotekstekniker påkallade men finner den nuvarande intagningen av 180 studerande kunna bibehållas tills vidare.

3.2.2. Omorganisationen av den kvalificerade farmaceututbildningen

Kommitténs förslag till ny utbildningsorganisation har rönt allmän anslutning bland remissinstanserna. *Apotekarsocieteten* framhåller, att de föreslagna utbildningsvägarna och studieplanerna synes medge den flexibilitet i utbildningen, som är en förutsättning för att kvalificerade specialister skall kunna utbildas för den farmaceutiska arbetsmarknadens skiftande behov. Tanken att skilda delar av den farmaceutiska utbildningen skall kunna användas som byggstenar i andra utbildningar och examina än farmaceutiska finner societeten särskilt värdefull. *Universitetskanslersämbetet* finner i likhet med ett stort antal andra remissinstanser det vara av utomordentligt värde att en nära samverkan etableras mellan farmaceutiska, medicinska och naturvetenskapliga utbildnings- och forskningsorganisationer.

I vad avser grundutbildningen och den farmaceutiska linjen har kommitténs förslag i sina huvuddrag tillstyrkts av remissinstanserna. På vissa punkter föreslås dock ändringar. Beträffande ämnesområden m. m. framhålls sålunda i flera yttranden bl. a. från universitetshåll, att de kemiska ämnena beretts alltför stort utrymme på bekostnad av de medicinsk-biologiska. *Sveriges farmaceutförbund* framhåller, att vad apoteksväsendet beträffar utvecklingen under de senaste åren klart visat, att behovet av avancerade kunskaper i kemiska ämnen minskar i förhållande till behovet av farmakologiska kunskaper. Förbundet anser, att en viss omfördelning mellan de olika ämnena bör företas, dock utan att det av kommittén angivna målet för utbildningen rubbas. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *statens farmaceutiska laboratorium*, *Apotekarsocieteten* och *SACO*.

Universitetskanslersämbetet anser det vara mycket värdefullt för de personer som skall ägna sig åt framtida verksamhet inom bl. a. läkemedelsområdet att ha en så bred kemisk kunskapsbas som föreslagits av kommittén. De studerande, som anser sig behöva fördjupade kunskaper i biologiska ämnen, kan — framhåller ämbetet — antingen välja den medicinska linjen eller studera dylika ämnen under den åttonde terminen på farmaceutiska linjen.

Medicinalstyrelsen understryker, att en förutsättning för de önskvärda nära kontakterna mellan de farmaceutiska och medicinska fakulteterna är, att den

farmaceutiska fakulteten får den starkt kemiska inriktning som kommittén avsett.

Farmaceutiska fakulteten föreslår ändrade ämnesbeteckningar på vissa ämnen för att markera dessas speciellt farmaceutiska profil. *Universitetskanslersämbetet* anser det inte lämpligt att alltför snävt avgränsa närliggande ämnen från varandra. Det bör vara möjligt att genom andra åtgärder markera en farmaceutisk profil, framhåller ämbetet, som tillstyrker kommitténs förslag till ämnesbeteckningar. *Sveriges farmaceutförbund* finner vissa ämnesbenämningar inkonsekventa.

Ett stort antal remissinstanser, bl. a. *universitetskanslersämbetet*, 1963 års *forskarutredning* och *Sveriges farmaceutförbund*, anser kommitténs förslag om specialiserade studier i valfritt ämne under den avslutande åttonde terminen synnerligen värdefullt. *Statens farmaceutiska laboratorium* ställer sig emellertid avvaktande till frågan om hur den åttonde terminen skall utnyttjas av dem som inte har intresse eller fallenhet för mera djupgående studier. I yttrandet ifrågasätts om inte denna termin alternativt skulle kunna användas som extra inläsningstid.

Den av kommittén föreslagna omfattningen av undervisningen i företags ekonomi anser *Sveriges farmaceutförbund* vara helt otillräcklig. Förbundet erinrar om att läkemedelsspecialisten såväl på apotek och sjukhus som inom industri kommer att få ta ställning till ekonomiska frågor samt ha ansvar för betydande ekonomiska värden liksom för underställd personal. Kunskaper i ekonomi, företagsledning och administration är därför enligt förbundets mening nödvändiga. Förbundet finner, att ämnet social- och rättsfarmaci bör utökas kraftigt och ges en ekonomisk och administrativ inriktning samt företrädas av professor. Även *Apotekarsocieteten*, *Kemikontoret*, *Föreningen Sveriges droghandlare*, *TCO* och *SACO* anser utbildningsbehovet på det ekonomiskt-administrativa området otillräckligt tillgodosett. *Universitetskanslersämbetet* som finner det omöjligt att f. n. genomföra en i och för sig önskvärd utvidgning av utbildningen i företagsekonomi — understryker vikten av att undervisning i ekonomi och administration anordnas inom ramen för den föreslagna fortbildningsverksamheten.

Frågan om studietidens längd berörs i flera yttranden. *Statskontoret* och *universitetskanslersämbetet* framhåller nödvändigheten av att studietidsförhållandena noggrant övervakas. Om studietidsförseende faktorer upptäcks bör — hävdar kanslersämbetet — dessa omedelbart elimineras och åtgärder vidtas för att studierna skall kunna genomföras inom den angivna tidsramen. Kanslersämbetet föreslår vidare, att särskilda anslag ställs till förfogande för studiekurativ verksamhet. *Apotekarsocieteten* finner — i likhet med bl. a. *medicinska fakulteten vid karolinska institutet* och *SACO* — kursinnehållet mycket omfattande i förhållande till den beräknade studietiden. Societeten anser, att den bästa lösningen skulle vara en förlängning med en termin av studietiden till farmacie magisterexamen i vart fall på den farmaceutiska linjen. Härigenom skulle enligt

societeten kunna uppnås ett grundligare inhämtande av de biologisk-medicinska delarna av lärostoffet och skapas utrymme för något ökad undervisning i farmakognosi, galenisk farmaci samt ekonomi och administration. Vid en dylik förlängning bör enligt societetens mening undervisningen i biokemi överflyttas från grundutbildningen till studierna efter farmacie kandidatexamen.

I anslutning härtill kommer Apotekarsocieteten in på frågan om praktiktjänstgöringen och anför därvid bl. a.

Apotekarsocieteten har övervägt att föreslå att den praktiska apotekstjänstgöringen helt bryts ut ur kursplanen för farmacie magisterexamen på den farmaceutiska linjen. Möjligheter skulle då erbjudas att i utbildningen för denna examen — utan förlängning av studietiden — inlägga vissa utbildningsmoment, som enligt vad societeten anser saknas i den föreslagna studieplanen. Apotekspraktik skulle vid en sådan ordning fullgöras endast av den, som efter farmacie magisterexamen tänker ägna sig åt tjänst på apotek. Under alla förhållanden bör en sådan postskolär förläggning av apoteksutbildningen allvarligt övervägas, därest societetens förslag om en nionde termin ej kan realiseras.

Kommitténs förslag rörande den praktiska utbildningen, innebärande en väsentlig tidsmässig nedskärning jämfört med nuvarande förhållanden, tillstyrks i övrigt genomgående i remissyttrandena. *Sveriges farmaceutförbund* föreslår, att för den praktiska utbildningen skall utnyttjas särskilda demonstrationsapotek — dels större apotek med allsidiga funktioner, dels filialapotek, dels sjukhusapotek. Enligt förbundets åsikt bör varje studerande delta i studium av samtliga dessa tre apotekstyper.

Statens farmaceutiska laboratorium finner det tveksamt om tillräckligt effektiv utbildning kan lämnas vid anlitan av apotek enbart inom Stockholms- och Uppsala-områdena. *Universitetskanslersämbetet* förklarar sig vara medvetet om att tillgången på praktikplatser inom nyssnämnda områden är begränsad men anser, att åtgärder kan vidtas för att bemästra dessa svårigheter. *Kemikontoret* menar, att de studerande som avser att ägna sig åt andra sektorer av läkemedelsförsörjningen än apoteksväsendet borde kunna beredas en på framtida arbetsuppgifter speciellt inriktad praktik, i första hand inom läkemedelsindustrin. Detta önskemål är enligt Kemikontoret desto mer angeläget som brist på praktikplatser vid apotek eljest kan komma att utgöra en icke önskvärd spärr för tillträde till den farmaceutiska linjen. *Statens farmaceutiska laboratorium* finner i fråga om förläggningen av den praktiska utbildningen apotek vara att föredra framför industri, eftersom apoteksväsendet erbjuder förhållandevis små arbetsplatser och samtidigt lämnar möjligheter att allsidigt belysa läkemedelsområdet.

I vissa yttranden, bl. a. från *Sveriges farmaceutförbund*, förordas — med hänsyn till säkerhetskraven vid expeditonsarbetet — viss assistenttjänstgöring på apotek efter avlagd examen för erhållande av legitimation som apotekare.

Den av kommittén föreslagna medicinska linjen finner det stora flertalet remissinstanser sig kunna i princip tillstyrka. *Sveriges farmaceutförbund*

konstaterar, att förslaget innebär en anpassning till utvecklingen inom gränsområdena mellan farmaci, medicin och naturvetenskap. Den bör enligt förbundet ge en bättre tillrättalagd och rationellare utbildning än tidigare diskuterade förslag. I åtskilliga yttranden framhålls emellertid att förslaget är alltför löst skisserat för att definitivt ställning nu skall kunna tas. *Universitetskanslersämbetet* anser sålunda, att den aktuella utbildningsfrågan bör prövas på nytt, när förslag om införande av en ny medicinsk utbildningslinje framlagts av utredningen rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m. m. *SACO* beklagar, att kommitténs förslag inte är så utförligt att det kan läggas till grund för ett definitivt beslut. Organisationen finner det önskvärt, att en bearbetning snabbt kommer till stånd. *Svenska läkaresällskapet* anser den nya utbildningsvägen behöva penetreras ytterligare, helst av expertis med erfarenhet av undervisning i olika medicinska ämnen. En dylik överarbetning föreslås även av *medicinska och odontologiska fakulteterna i Lund*, vilka framhåller att i samband därmed kan komma att framföras önskemål om ändringar av studieplanen också på den farmaceutiska linjen. Enligt fakulteternas mening bör det definitiva ställningstagandet till studieschemat för sistnämnda linje därför anstå. *Medicinska fakulteten i Göteborg* påpekar, att det vid utarbetandet av studieplan för den medicinska linjen kan framkomma synpunkter, som motiverar en omarbetning av förslaget med avseende på såväl grundutbildningen som den farmaceutiska linjen.

Kemikontoret framhåller, att ett genomförande av kommitténs förslag ingalunda gör den kombinerade naturvetenskaplig-medicinska utbildningsvägen överflödig. Redan inom läkemedelsindustrin är enligt *Kemikontoret* utbildningsbehoven så varierande att de inte täcks genom den föreslagna farmaceutisk-medicinska utbildningen. Denna är än mindre ägnad att täcka utbildningsbehovet inom livsmedelsindustrin och den kemisk-tekniska industrin. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *TCO*.

Utredningen rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m. m. anför i huvudsak.

I farmaceututbildningskommitténs betänkande redogörs för bl. a. läkemedelsindustrins stora behov av arbetskraft med blandad farmaceutisk och medicinsk utbildning. Då de framtida arbetsgivarna ej haft tillfälle att yttra sig över mer preciserade studieplaner för denna utbildning, avser utredningen att inom kort till berörda parter utsända för yttrande ett detaljerat förslag till utbildningsorganisation och studieplaner. Detta förslag har utarbetats i samråd med respektive ämnesföreträdare vid medicinska fakulteten i Uppsala. Det detaljerade förslaget visar stor överensstämmelse med det av farmaceututbildningskommittén framlagda förslaget. Utredningen räknar med att i yttrandena erhålla berörda parters ståndpunktstaganden till innehållet i och organisationen av den blandade medicinska och farmaceutiska utbildningen. Dessutom torde genom yttrandena en klarare bild kunna skapas beträffande arbetsmarknadens behov av arbetskraft med nämnda utbildning.

Utredningen framhåller, att den avser att under hösten 1965 framlägga ett definitivt förslag rörande den aktuella utbildningen.

Läkemedelsindustriföreningen hälsar förslaget om den medicinska linjen med stor tillfredsställelse. Enligt föreningens uppfattning kommer farmacie magistrar på medicinsk linje att i betydande utsträckning motsvara de personer som i tidigare prognoser förutsatts ha medicinsk-filosofisk utbildning. Föreningen framhåller i likhet med bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen*, *medicinska fakulteten i Uppsala* samt *statens farmaceutiska laboratorium*, att den medicinska linjen bör stå öppen även för studerande med lämplig utbildning från naturvetenskaplig fakultet. Enligt *arbetsmarknadsstyrelsen* bör man överväga att decentralisera utbildningen på medicinsk linje till olika medicinska fakulteter.

Industrins personalbehov på det aktuella området är, framhåller *Läkemedelsindustriföreningen*, så varierande att det inte kan täckas av enbart farmacie magistrar från den medicinska linjen. Även den farmaceutiska linjen kommer att ge en utbildning som enligt föreningen förefaller i vissa stycken vara idealisk för industrins behov. Även om förslaget om inrättande av den medicinska utbildningslinjen tillkommit för att tillfredsställa industrins behov, synes det enligt föreningen sannolikt att industrin kommer att få en lika mångsidig användning av personal som utbildats vid den farmaceutiska linjen.

Beträffande tillströmningen av studerande till den medicinska linjen samt om möjligheterna för farmacie magistrar från denna linje att erhålla apotekarlegitimation anför föreningen bl. a.

Det har uttryckts vissa farhågor, att endast ett begränsat antal farmacie kandidater skulle våga välja den medicinska linjen, eftersom farmacie magisterexamen på denna linje inte skulle berättiga till legitimation som apotekare. Om större delen av dem som studerar vid farmaceutisk fakultet måste räkna med att den mest sannolika sysselsättningen blir apotekstjänstgöring i någon form, föreligger uppenbar risk att endast en mindre del av de farmacie kandidaterna kommer att välja den medicinska linjen. Därigenom kan syftet med denna linje förfelas. Läkemedelsindustriföreningen är därför av den uppfattningen att sådana bestämmelser måste införas, att — i det fall en farmacie magister utbildad på den medicinska linjen tjänstgör på sjukhusapotek — vederbörande skall behöva tentera i endast social- och rättsfarmaci för att vinna legitimation som apotekare. En smidig lösning av problemet med legitimation åt dem som gått medicinsk linje måste således åstadkommas. En lösning innebärande att de som valt medicinsk linje måste fullgöra en nionde termin — i princip identisk med sjunde terminen på farmaceutisk linje — är inte acceptabel.

Kommitténs förslag om täta kunskapskontroller och om tentamensspärrar anses av bl. a. *farmaceutiska fakulteten* vara synnerligen betydelsefulla med hänsyn till tidigare negativa erfarenheter beträffande möjligheterna att genomföra studierna inom beräknad tid. Flera remissinstanser, bl. a. *universitetskanslersämbetet*, *Apotekarsocieteten*, *Sveriges farmacevtförbund* och *SACO*, menar, att det av kommittén föreslagna spärrsystemet är alltför rigoröst utformat. Det bör — framhåller *Sveriges farmacevtförbund* och *SACO* — ankomma på vederbörande utbildningsnämnd att fastställa kraven för tillträde till

undervisningen i de olika ämnena. SFS avvisar helt förslaget om tentamensspärrar.

Den av kommittén föreslagna fortbildningsverksamheten tillstyrks genomgående i remissyttrandena liksom även förslagen rörande förstärkning av forskarutbildningen. Remissinstansernas inställning till de föreslagna personalförstärkningarna för forskningens behov kommer att redovisas i det följande. Kommitténs förslag att licentiatstudierna bör omfatta endast ett läroämne och att det s.k. biämnet bör utgå tillstyrks av bl. a. *universitetskanslersämbetet*, som vidare anför viss tveksamhet inför förslaget att i vissa fall farmacie kandidatexamen skall kunna utgöra underlag för licentiatutbildning. Kanslersämbetet finner emellertid inte anledning att nu ta definitiv ställning till detaljer i förslaget om licentiatutbildningen, eftersom 1963 års forskarutredning f. n. prövar denna fråga. TCO finner kommitténs förslag att farmaceuter i speciella fall skall kunna genomgå licentiatutbildning vid matematisk-naturvetenskaplig eller medicinsk fakultet onödigt restriktivt formulerat. Principen bör enligt TCO vara att licentiatstudier skall bedrivas vid den fakultet som är lämpligast.

3.2.3. Omorganisationen av receptarieutbildningen

Inför förslaget att receptarieutbildningen skall avgränsas från den kvalificerade farmaceututbildningen och förläggas till ett särskilt receptarieinstitut har vid remissbehandlingen skilda meningar kommit till uttryck. Ett flertal instanser, däribland *statskontoret*, *universitetskanslersämbetet*, *farmaceutiska fakulteten*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *statens farmaceutiska laboratorium* och *Apotekarsocieteten*, tillstyrker förslaget.

Sveriges farmaceutförbund avstyrker däremot en dylik avgränsning och förordar, att receptarieutbildningen inordnas i den farmaceutiska fakulteten. Samma standpunkt intar SACO, som framhåller att man genom inrättande av ett fristående institut reducerar möjligheterna att få till stånd den personella och lokalmässiga anknytning mellan de två utbildningsvägarna, som kommittén förordar. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* befarar, att inrättandet av ett särskilt institut skulle medföra betydande nackdelar i vad avser rekryteringen av lärare för receptarieundervisningen.

TCO framhåller, att receptarieutbildningen är att hänföra till gruppen icke-akademisk postgymnasial utbildning, beträffande vilken f. n. råder stor osäkerhet i fråga om utbildningsformer och organisation. Fristående institut för varje utbildningsväg kan enligt TCO inte vara en rationell lösning, eftersom den skulle allvarligt försvåra en samordning av närbesläktade utbildningsvägar. TCO anser sig emellertid inte kunna ta definitiv ställning till receptarieutbildningens organisation, innan yrkesutbildningsberedningen — som har i uppdrag att framlägga förslag till organisation av utbildning även på postgymnasial nivå — redovisat sina förslag. Organisationen finner det lämpligt, att utbildningen av receptarier

tills vidare anordnas på samma sätt som utbildningen av laboratorieassistenter, dvs. inom yrkesutbildningsorganisationens ram. På längre sikt kan det enligt TCO vara ändamålsenligt att på något sätt sammanföra utbildningarna för receptarier, apotekstekniker, laboratorieassistenter m. fl. grupper inom en successivt differentierad utbildningsorganisation som bygger på fackskola eller eventuellt på en lämplig grundläggande utbildning inom den framtida yrkesskolan.

Även *yrkesutbildningsberedningen* finner den av kommittén föreslagna receptarieutbildningen i hög grad påminna om utbildningen av laboratorieassistenter och vissa andra assistentgrupper. Beredningen anser, att receptarieutbildningen bör anordnas inom yrkesskolorganisationen och att laborantskola skall vara grundutbildning för blivande receptarier. Ett gemensamt naturvetenskapligt ämnesblock samt olika tillvalsmöjligheter blir en naturlig grundutbildning för såväl receptarier som vissa medicinsk-tekniska assistenter, framhåller beredningen. Efter det första året kan utbildningen uppdelas på olika linjer, varav receptarielinjen blir en. Den specifika yrkesutbildningen bör enligt beredningen kunna organiseras mellan skola, vederbörliga institutioner och apotek.

Apotekarsocieteten anser det inte vara möjligt att inskränka den totala studietiden så kraftigt som kommittén föreslagit utan förordar, att de teoretiska studierna för receptarieexamen förlängs med en termin. Härigenom skulle det bli möjligt att dels utöka undervisningen i vissa ämnen, dels placera undervisningen i social- och rättsfarmaci före den praktiska apotekstjänstgöringen. Det sistnämnda skulle medföra, att den praktiska tjänstgöringen blev mindre splittrad och att den kunde förläggas till apotek även utanför Stockholms- och Uppsala-områdena. *Sveriges farmaceutförbund* och *SACO* föreslår, att den av kommittén framlagda kursplanen för tredje terminens utbildning ändras så att apotekspraktiken ersätts med en av vederbörande institution ledd praktikundervisning, kombinerad med en betydande utvidgning av undervisningen i vissa teoretiska ämnen såsom läkemedelskemi, farmakologi, galenisk farmaci och administration. Av den som avlagt receptarieexamen bör — enligt de båda organisationerna — för erhållande av legitimation som receptarie fordras sex månaders assistenttjänstgöring vid apotek.

Universitetskanslersämbetet och *farmaceutiska fakulteten* ställer sig tveksamma beträffande kommitténs förslag om spärrar före tillträde till varje nytt ämne och förordar en inskränkning av spärrsystemet.

I kommittébetänkandet förutsätts att receptarieutbildningen liksom hittills skall bygga på studentexamen. *Universitetskanslersämbetet* anser, att man bör pröva möjligheterna att framdeles låta även studerande med genomgången fackskola följa sagda utbildning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* och *yrkesutbildningsberedningen* ställer sig likaså tveksamma till kraven på avlagd studentexamen.

I fråga om praktiktjänstgöringen under receptarieutbildningen framhåller *Apotekarsocieteten*, att densamma skulle kunna utnyttjas bättre om den förlades till ett antal fasta utbildningsapotek, helst inom Stockholms-, Uppsala-, Göteborgs- och Malmö/Lund-områdena.

3.2.4. Personalorganisationen

Kommitténs förslag till personalorganisation vid farmaceutiska fakulteten och receptarieinstitutet tillstyrks i allt väsentligt av remissinstanserna, däribland *universitetskanslersämbetet*. På vissa punkter framförs dock erinringar.

Statskontoret framhåller sålunda, att — såvitt av betänkandet framgår — någon närmare undersökning icke verkställts rörande de möjligheter som kan föreligga för ett gemensamt omhändertagande i större eller mindre utsträckning av utbildningen inom berörda ämnesområden mellan den farmaceutiska fakulteten å ena sidan samt de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna å den andra. Enligt statskontorets mening bör en dylik samordning vara förtjänt att närmare övervägas. Statskontoret erinrar i detta sammanhang om integrationen mellan medicinen och odontologin på det prekliniska området (prop. 1965: 1 bil. 10 s. 435).

Förslagen om inrättande av nya professurer i ett flertal ämnen tillstyrks genomgående av remissinstanserna. *Universitetskanslersämbetet* framhåller, att professuren i toxikologi synes angelägen med hänsyn till ämnets centrala betydelse inom såväl farmacin som medicinen. Ämbetet finner det lämpligt att — på sätt kommittén föreslagit — professuren blir gemensam för de farmaceutiska och medicinska fakulteterna. Med hänsyn till att ämnet biokemi har fått starkt ökad betydelse då det gäller att klarlägga grundvalarna för en rationell läkemedelsbehandling, finner kanslersämbetet det rimligt, att för undervisningen och forskningen i ämnet vid farmaceutiska fakulteten inrättas en professur.

Vad gäller den av kommittén föreslagna professuren i mikrobiologi, gemensam för den farmaceutiska och den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, framhåller *farmaceutiska fakulteten* och *Sveriges farmaceutförbund*, att densamma — med hänsyn till den farmaceutiska mikrobiologins allt större betydelse från såväl forsknings- som utbildningssynpunkt — bör inrättas som en odelad professur tillhörande farmaceutiska fakulteten. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* föreslår, att den sedan många år begärda professuren i allmän mikrobiologi inrättas utan avvaktan på farmaceutiska institutets flyttning. *Universitetskanslersämbetet* finner problemen rörande den aktuella professuren böra prövas av den nyligen inom ämbetet tillsatta biologiutredningen. *Farmaceutiska fakulteten* förordar, att tre av de i betänkandet föreslagna professurerna ges en något annorlunda benämning än vad kommittén föreslagit. Mikrobiologi-professuren bör sålunda ha ämnesbenämningen farmaceutisk mikrobiologi, och av kemiprofessurerna bör en vara inrättad i fysikalisk farmaci och oorganisk kemi och en annan i organisk kemi med läkemedelskemi.

Kommitténs förslag att den befintliga laboraturen i farmakognosi skall indragas avstyrks i ett flertal yttranden, där krav ställs på bibehållande av laboraturen jämsides med den befintliga professuren. Dylika synpunkter anförs av bl. a. *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm*, *Apotekarsocieteten* och *Sveriges farmaceutförbund*. *Farmaceutiska fakulteten* uttalar i denna fråga bl. a.

Laboraturen i farmakognosi bör enligt fakulteten behållas med hänsyn till att forskningen inom ämnet omfattar flera från varandra starkt skilda delar. Farmakognostiska institutionen är den enda i sitt slag i Sverige. Genom det föreslagna slopandet av lektoratet i botanik kommer institutionen att berövas forskningsresurser inom den botaniska delen av ämnet. Det är enligt fakultetens mening väsentligt, att forskningsresurserna i ämnet inte ytterligare minskas genom indragning av laboraturen. Även den högre undervisningen och forskarhandledningen skulle väsentligt försvåras genom en sådan åtgärd. Då forskningsverksamheten vid institutionen f. n. är mycket livlig, skulle det enligt fakultetens mening vara synnerligen beklagligt, om denna skulle hämmas genom en indragning av laboraturen.

Universitetskanslersämbetet tillstyrker däremot kommitténs förslag om indragning av laboraturen i farmakognosi och erinrar i sammanhanget om att ämbetet tillstyrker förslaget om inrättande av ett universitetslektorat i ämnet.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala finner det — med hänsyn till behovet att utforska läkemedlens verkningsmekanismer på cellnivå — angeläget att en professur inrättas i farmakologisk cellfysiologi. Vidare föreslår *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg* inrättande av laboraturer i farmaceutisk biologi resp. drogväxternas morfologi och systematik.

I fråga om förslaget till personalorganisation för ämnet galenisk farmaci framhåller *farmaceutiska fakulteten*, att laboratorstjänsten måste bibehållas och i angelägenhetsgrad placeras före tjänsten som förste forskningsingenjör, speciellt med hänsyn till att galenisk farmaci utgör det för den farmaceutiska utbildningen mest specifika ämnet och att detta ämne spänner över ett vidsträckt och starkt differentierat område. För ett bibehållande av laboraturen uttalar sig även *Apotekarsocieteten*, *Sveriges farmaceutförbund* samt *Läkemedelsindustri-föreningen*. *Universitetskanslersämbetet* förklarar sig kunna övergångsvis acceptera farmaceutiska fakultetens förslag om bibehållande av laboraturen i stället för inrättande av tjänsten som förste forskningsingenjör.

Till det av kommittén framlagda förslaget om särskilda överassistenttjänster är flertalet av de remissinstanser som berör frågan obenägna att nu ta ställning. *Universitetskanslersämbetet*, 1963 års forskarutredning, *Sveriges farmaceutförbund* och *SFS* hänvisar till att frågan om inrättande av en ny typ av undervisningstjänster skall prövas av den nyligen genom universitetskanslersämbetet tillsatta s. k. automatikutredningen i samråd med 1963 års forskarutredning. Resultatet av detta utredningsarbete bör enligt nämnda instansers mening avvaktas, innan ståndpunkt tas till farmaceututbildningskommitténs ifrågavarande förslag. *SACO* avstyrker emellertid redan nu tanken på inrättande av överassistenttjänster vid farmaceutiska fakulteten.

Kommitténs förslag om personella förstärkningar för forskningens behov tillstyrks genomgående i remissyttrandena. *Statens medicinska forskningsråd* anser ytterligare forskningstjänster erforderliga utöver dem kommittén föreslagit. 1963 års forskarutredning framhåller, att problemen rörande forskarrekryteringen ännu inte slutgiltigt diskuterats inom forskarutredningen. Beslut i såväl dessa

frågor som övriga i kommittébetänkandet berörda principiella forskningsfrågor bör enligt utredningen få anstå tills denna överlämnat sitt eget betänkande. *Statens farmaceutiska laboratorium* hävdar, att forskarutbildning bör kunna anordnas i viss utsträckning även vid nämnda laboratorium.

Förslaget till personalorganisation vid receptarieinstitutet tillstyrks genomgående, bl. a. av *universitetskanslersämbetet*, som dock framhåller vikten av att samtliga lärare åläggs att medverka i utbildningen inom den farmaceutiska fakulteten.

3.2.5. Lokaliseringsfrågorna

En överflyttning av farmaceutiska institutet till Uppsala i enlighet med kommitténs förslag tillstyrks av det helt övervägande antalet remissinstanser, däribland *universitetskanslersämbetet*, *farmaceutiska fakulteten*, *byggnadsstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, *rektorsämbetet* samt *de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna i Uppsala*, *Uppsala läns landsting* och *Sveriges farmacevtförbund*.

Kommitténs ställningstagande i lokaliseringsfrågan kritiseras däremot av bl. a. *rektorsämbetet vid karolinska institutet*, *rektorsämbetet vid Stockholms universitet* samt *akademiska rektorskonventet i Stockholm*, vilka förordar ytterligare utredning av möjligheterna att uppföra nybyggnader för farmaceutiska fakulteten i anslutning till karolinska institutet. *Medicinska fakulteten vid karolinska institutet* erinrar om att samarbetet mellan farmaceutiska institutet och karolinska institutet har gamla anor. Detta samarbete bör enligt fakulteten ej utan synnerligen tvingande skäl avbrytas. Detsamma gäller, framhåller fakulteten, statens farmaceutiska laboratorium, som redan nu är beläget inom norrbackaområdet och med vilket ett intimt samarbete pågår. Fakulteten anser vidare, att marksituationen för utbyggnaden inom karolinska institutets område nyligen förändrats genom förslaget att flytta statens institut för folkhälsan till området Västra skogen, beläget nära Karlbergs slott.

Apotekarsocieteten uttalar, att en lokalisering av farmaceutiska institutet till Stockholm i anslutning till karolinska institutet hade varit att föredra framför en överflyttning till Uppsala, om lika förutsättningar funnits i fråga om möjligheterna att anskaffa erforderlig tomtmark.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att det fortsatta planeringsarbetet beträffande karolinska institutet bekräftat svårigheterna att bereda utrymme för farmaceutiska institutet på norrbackaområdet. Tillgången på lämpliga markutrymmen för ändamålet är enligt styrelsen betydligt större i Uppsala än i Stockholm. *Universitetskanslersämbetet* betonar, att en förläggning av farmaceutiska institutet till Uppsala ger möjlighet att snabbt i ett nytt byggnadskomplex etablera ett direkt samgående med medicinsk-teoretiska och naturvetenskapliga ämnen. *Sveriges farmacevtförbund* framhåller, att möjligheten till expansion är avsevärt större inom det angivna området i Uppsala än i Stockholm.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala anser det möjligt att — genom samgående mellan medicinska, farmaceutiska och naturvetenskapliga discipliner, speciellt biokemi och mikrobiologi — i Uppsala upprätta ett forskningscentrum som i sitt slag blir unikt för landet.

Universitetskanslersämbetet understryker att avgörande för dess ställningstagande har varit dels nödvändigheten av att reservera karolinska institutets område för de utbyggnadsbehov som sammanhänger med läkarutbildningens och den medicinska forskningens framtida expansion, dels föreliggande svårigheter beträffande studentbostadssituationen i Stockholm.

Beträffande anknytningen mellan farmaceutiska fakulteten och statens farmaceutiska laboratorium framhåller *medicinalstyrelsen*, att en utredning f. n. pågår rörande laboratoriets framtida ställning. En lokalmässig anknytning av detta till farmaceutiska fakulteten är enligt styrelsen inte nödvändig. Denna uppfattning delas av *farmaceutiska fakulteten*, *Kemikontoret* och *Läkemedelsindustriföreningen*. *Arbetsmarknadsstyrelsen* finner det önskvärt att även laboratoriet flyttas till Uppsala och framhåller, att detta bör beaktas vid planeringen. *Statens farmaceutiska laboratorium* samt *medicinska fakulteten vid karolinska institutet* anser däremot att laboratoriet bör bli kvar i Stockholm. *Universitetskanslersämbetet* avstår från att nu ta ställning till sistnämnda lokaliseringsfråga. Enligt ämbetets mening skulle dock vissa fördelar kunna erbjudas, om laboratoriet även fortsättningsvis kunde behållas på karolinska institutets område.

3.2.6. Lokalbehov och kostnadsberäkningar

Det av kommittén framlagda *lokalprogrammet* kritiserar av bl. a. *statskontoret*, som finner det alltför omfattande. Statskontoret förutsätter, att möjligheterna till integration av utbildningen vid farmaceutiska fakulteten med utbildning vid vissa andra fakulteter blir föremål för närmare undersökning. Det nu föreliggande lokalprogrammet torde, framhåller statskontoret, icke oförändrat kunna läggas till grund för dimensioneringen av lokalerna för farmaceutiska fakulteten. Även *universitetskanslersämbetet* samt *lokal- och utrustningsprogramkommittén för Uppsala universitet* finner det i betänkandet redovisade lokalprogrammet böra undergå viss översyn, främst i syfte att få till stånd en större lokalmässig integration mellan fakulteterna. *Byggnadsstyrelsen* anser det inte omöjligt att genom dylika rationaliseringar minska institutets lokalbehov. *Farmaceutiska fakulteten* samt *medicinska fakulteten i Uppsala* framhåller däremot, att någon ytterligare nedskärning av lokalprogrammet inte kan genomföras utan att väsentliga svårigheter för institutionernas verksamhet kommer att uppstå.

Vad gäller *kostnadsberäkningarna* erinrar *farmaceutiska fakulteten* om att de angivna personalkostnaderna kommer att motsvara 6 900 kr. per studerande och år vid fakulteten samt 1 640 kr. per studerande och år vid receptarieinstitutet. Med ledning härav framhåller fakulteten, att den farmaceutiska utbildningen inte kommer att bli dyrare än utbildning i motsvarande ämnen vid medicinsk eller naturvetenskaplig fakultet.

3.2.7 Tidsplanen för förslagets genomförande

Den av kommittén uppgjorda tidsplanen för förslagets genomförande bör enligt *universitetskanslersämbetet* av budgettekniska skäl ändras så att omorganisationens start uppskjuts ett år, dvs. till budgetåret 1966/67. Kanslersämbetet anser, att fr. o. m. nämnda budgetår bör tillkomma den personalförstärkning som kommittén beräknat för budgetåret 1965/66. Detta skulle innebära bl. a., att fr. o. m. budgetåret 1966/67 inrättas två professurer genom omvandling av befintliga laboraturer i Ae 27, nämligen en i oorganisk och fysikalisk kemi och en i analytisk farmaceutisk kemi, samt en tjänst som forskardocent, två tjänster som docent och två tjänster som forskarassistent. Igångsättandet av undervisning enligt de nya studieplanerna bör enligt beredningen uppskjutas till läsåret 1967/68. Ämbetet utgår ifrån att principbeslut nu fattas om inrättande av nya professurer m. m. i följande ordning, nämligen en professur i vartdera av ämnena oorganisk och fysikalisk kemi samt analytisk farmaceutisk kemi budgetåret 1966/67, en professur i toxikologi budgetåret 1967/68 liksom en professur i biokemi budgetåret 1968/69. Tidpunkten för inrättande av professuren i mikrobiologi bör enligt ämbetet bli beroende av den inom ämbetet tillsatta biologiutredningens förslag. Laboraturen i organisk kemi i Ae 27 bör enligt ämbetets mening budgetåret 1966/67 ombildas till ordinarie och placeras i lönegrad B 1. Av lektorstjänsterna bör i enlighet med farmaceututbildningskommitténs förslag fyra tillkomma budgetåret 1968/69 samt fem budgetåret 1969/70. Receptarieinstitutets lektorer liksom forskningsingenjörstjänsten i Ae 27 bör inrättas budgetåret 1968/69. Det bör enligt ämbetet ankomma på universitetsmyndigheterna att successivt framlägga de förslag till övriga personalförstärkningar inom ramen för angivna utbyggnadsprogram, som kan komma att bli erforderliga. Ämbetet utgår ifrån att detta sedermera erhåller Kungl. Maj:ts uppdrag att föranstalta om utbyggnadsförslagets genomförande.

3.3. Departementschefen

Den farmaceutiska utbildningsorganisationen, som är förlagd till farmaceutiska institutet i Stockholm, innefattar en apotekarlinje och en receptarielinje. Till den femåriga apotekarutbildningen sker en årlig nyintagning av 80 studerande, medan intagningskapaciteten för den treåriga receptarieutbildningen enligt beslut av 1965 års riksdag skall vara 240 elever per år.

Ett förslag till reformering av den farmaceutiska utbildningens organisation och innehåll framlades förra hösten av den år 1957 tillkallade farmaceututbildningskommittén (SOU 1964: 48). Enligt detta förslag bör den nuvarande apotekarutbildningen ersättas av en ny studiegång. Denna föreslås omfatta dels fem terminers grundutbildning, avslutad med farmacie kandidatexamen, dels tre

terminers studier på antingen farmaceutisk eller medicinsk linje, varefter farmacie magisterexamen skall kunna avläggas. Den totala studietiden fram till magisterexamen blir sålunda ett år kortare än den nuvarande apotekarutbildningen. I fråga om ämnesinriktningen föreslår kommittén, att det kemiska lärostoffet skall beredas större utrymme på bekostnad av det medicinsk-biologiska.

Beträffande den farmaceutiska utbildningens och forskningens framtida organisatoriska ställning vill jag inledningsvis erinra om att 1964 års riksdag i anledning av prop. 1964:50 beslutat (SU 119, rskr 293), att farmaceutiska institutet skall infogas som en farmaceutisk fakultet i antingen Uppsala universitet eller karolinska institutet. Slutlig ställning till frågan om den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationens förläggning skulle tas först sedan farmaceututbildningskommittén framlagt sitt betänkande.

Principbeslut har sålunda fattats om att farmaceutiska institutet skall knytas till en läroanstalt innefattande en medicinsk utbildnings- och forskningsorganisation. Med hänsyn till det naturliga samband som i många avseenden råder mellan de farmaceutiska och åtskilliga av de medicinska disciplinerna anser jag det uppenbart, att avsevärda fördelar står att vinna genom en dylik anknytning. Enligt min mening är ett vidgat samarbete över fakultetsgränserna mellan närbesläktade ämnen över huvud taget önskvärt. Jag vill i detta sammanhang erinra om den integration mellan medicin och odontologi som redan etablerats. Den farmaceutiska fakultetens ämnen har åtskilliga beröringspunkter med inte blott medicinska utan även vissa naturvetenskapliga ämnen. Också härvidlag är det enligt min uppfattning angeläget, att ett nära samarbete kommer till stånd.

Farmaceututbildningskommittén, som ingående undersökt förutsättningarna för att behålla den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen i Stockholm, har funnit, att möjligheterna att där finna markutrymmen i närheten av befintliga eller planerade utbildnings- och forskningsorganisationer i närbesläktade ämnen är små. I Uppsala finns däremot enligt kommittén tillgång på erforderlig tomtmark i anslutning till planerade medicinskt teoretiska och naturvetenskapliga institutioner. Med hänsyn främst härtill har kommittén funnit sig böra förorda överflyttning av farmaceutiska institutet till Uppsala.

Att tillgången på markresurser för expansion av det högre utbildningsväsendet är knapp i Stockholm har visats inte minst i de av U 63 gjorda undersökningarna. Härtill kommer att de väsentliga fördelar, som står att vinna genom samverkan mellan å ena sidan farmaceutisk och å andra sidan medicinsk och naturvetenskaplig utbildning och forskning, är avsevärt lättare att uppnå i Uppsala än i Stockholm. Sålunda är det i Uppsala möjligt att — inom ramen för pågående planeringsarbete beträffande uppförande av medicinskt teoretiska institutioner på Artillerifäket — från början avpassa de olika institutionerna med hänsyn till de särskilda behov som ett sambruk mellan medicin och farmaci kan komma att medföra. En dylik möjlighet föreligger inte i Stockholm, eftersom

den medicinska organisationen redan är fast etablerad på karolinska institutets område. Inte heller kan i stockholmsområdet erbjudas lika goda möjligheter som i Uppsala till ett nära samarbete mellan farmaceutiska och naturvetenskapliga institutioner. Att Uppsala från studentbostadssynpunkt är att föredra framför Stockholm har framgått av tidigare redovisningar. Jag vill även påpeka, att lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet i sitt år 1963 avgivna betänkande (SOU 1963:69) föreslagit en förläggning av farmaceutiska institutet till Uppsala.

Det helt övervägande antalet remissinstanser har tillstyrkt Uppsala-alternativet. De myndigheter som kritiserat förslaget i denna del förordar en lokalisering till karolinska institutets område. Jag vill i anledning härav erinra om att såväl universitetskanslersämbetet som byggnadsstyrelsen betonar nödvändigheten av att reservera karolinska institutets område för de utbyggnadsbehov som sammanhänger med läkarutbildningens och den medicinska forskningens framtida expansion.

De av kommittén anförda skälen för en flyttning av farmaceutiska institutet till Uppsala finner jag övertygande. Jag förordar sålunda, att den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen inordnas i Uppsala universitet. Med hänsyn till den speciella yrkesinriktning som de farmaceutiska studierna f. n. har och i avvaktan på vissa pågående utredningar bör utbildningen tills vidare hållas samman inom den organisatoriska ramen av en särskild fakultet. I samband med överflyttningen, som kan beräknas ske successivt, bör institutionsgemenskap etableras mellan motsvarande farmaceutiska och medicinska resp. naturvetenskapliga ämnen. En dylik samverkan förekommer som nyss nämnts i vissa prekliniska ämnen inom medicin och odontologi, där den innebär att institutionen i sin helhet bär ansvaret för såväl den medicinska som den odontologiska utbildningen och forskningen. I förevarande fall skulle institutionsgemenskapen således innebära, att exempelvis universitetets biokemiska institution svarar för såväl den naturvetenskapliga som den medicinska och den farmaceutiska utbildningen och forskningen i biokemi. En sådan anordning bör medföra, att de totala resurserna inom ett ämne kan begränsas jämfört med vad som skulle vara möjligt, om den farmaceutiska och den medicinska resp. den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten erhöll separata institutioner i berörda ämnen. Härigenom bör avsevärda besparingar kunna göras.

Farmaceututbildningskommittén har enligt sina direktiv haft att beakta möjligheterna till samgående i organisatoriskt och lokaltäckande hänseende mellan farmaceutiska institutet och statens farmaceutiska laboratorium. Jag delar kommitténs uppfattning att — enär laboratoriets framtida ställning f. n. prövas i annat sammanhang — något förslag i denna fråga inte nu bör framläggas.

Vad beträffar inriktningen av den s. k. kvalificerade farmaceututbildningen, dvs. motsvarigheten till den utbildning som bedrivs på den nuvarande apotekarlinjen, får kommitténs förslag ses mot bakgrunden av den genomgripande

strukturändring som läkemedelsområdet genomgått under de senaste decennierna. Läkemedel produceras numera till helt övervägande del industriellt. Tyngdpunkten för den på apotek tjänstgörande farmaceutens verksamhet har därigenom förskjutits från tillredning av läkemedel till distribution och information. Den sistnämnda funktionen har fått en allt större betydelse genom den utveckling som läkemedelssortimentet genomgår och som innebär att en mångfald nya preparat i snabb takt kommer ut i marknaden. Strukturändringen har även inneburit, att nya arbetsfält öppnats för farmaceutiskt utbildad arbetskraft — framför allt inom den starkt expanderande läkemedelsindustrin samt inom kemisk-teknisk industri och livsmedelsindustri.

Genom att det manuella tillredningsarbetet på apotek blivit allt mindre omfattande har behovet av apotekspraktik för farmacie studerande minskat. Samtidigt har naturligt nog möjligheterna att bereda en från utbildningssynpunkt värdefull praktiktjänstgöring avtagit. Jag delar kommitténs uppfattning att en förkortning av praktiktiden är motiverad.

Farmaceututbildningen är f. n. baserad på kemiämnen men har samtidigt ett starkt biologiskt inslag. Kommittén föreslår en ytterligare förstärkning av den kemiska inriktningen, framför allt under grundutbildningen. Kommitténs uppfattning delas av flertalet remissinstanser, däribland medicinalstyrelsen. I vissa yttranden framförs emellertid önskemål om något större utrymme för det medicinsk-biologiska lärostoffet. För egen del finner jag angelägenheten av att strukturändringen inom läkemedelsområdet beaktas i den farmaceutiska utbildningen utgöra ett tungt vägande skäl för den av kommittén förordade avvägningen.

I betänkandet föreslås vidare att ämnet toxikologi — läran om gifter och studiet av förgiftningar — skall tillkomma som självständigt ämne på den farmaceutiska linjen. Nödvändigheten av ökad uppmärksamhet på detta ämnesområde under en tid av rikt tillflöde av nya läkemedel är enligt min mening uppenbar. Jag delar sålunda kommitténs uppfattning i denna del liksom även i fråga om att införa biokemi som självständigt ämne på den farmaceutiska linjen. Speciellt beträffande biokemin synes — såsom matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala framhåller i sitt yttrande — utmärkta möjligheter till samarbete mellan de medicinska, farmaceutiska och naturvetenskapliga fakulteterna komma att föreligga vid en placering av den farmaceutiska utbildnings- och forskningsorganisationen i Uppsala.

Av vad jag anför i det föregående framgår, att jag i princip biträder de riktlinjer kommittén angett beträffande utbildningens inriktning. Även beträffande förslaget om utbildningens uppläggning — varvid den nuvarande apotekarlinjen ersätts med dels grundutbildning, dels utbildning på farmaceutisk linje — ansluter jag mig till kommitténs ståndpunkt. Jag föreslår sålunda, att kommittéförslaget i denna del i huvudsak läggs till grund för en omorganisation av utbildningen. Vissa jämkningar av förslaget kan emellertid visa sig erforderliga. Universitetskanslersämbetet, som har att utarbeta utbildnings- och studiepla-

ner — vilka givetvis bör byggas på kommittéförslaget — bör uppmärksammas på vad som anförts vid remissbehandlingen angående ämnesavvägningen. I detta sammanhang vill jag erinra om att ett särskilt farmaceutiskt utbildningsråd i dagarna tillsatts vid kanslersämbetet.

Frågan om blandad medicinsk och annan utbildning har under senare år aktualiserats i skilda sammanhang. Med anledning härav fick utredningen rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m. m. i juni 1961 i uppdrag att närmare utreda omfattningen och utformningen av en dylik utbildning. Farmaceututbildningskommittén har — såsom redan nämnts — framlagt förslag till en medicinsk utbildningslinje inom den farmaceutiska fakulteten. I remissyttrande häröver har nyssnämnda utredning anmält sin avsikt att under hösten 1965 framlägga ett närbesläktat förslag angående blandad medicinsk och farmaceutisk utbildning. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med ett flertal remissinstanser, att ett ställningstagande till farmaceututbildningskommitténs förslag i denna del bör anstå.

Kommittén föreslår en ökning av intagningskapaciteten vid fakulteten från 80 till 120 studerande per år. Som jag redan antytt föreligger ett vidgat behov av personal med kvalificerad farmaceutisk utbildning såväl inom apoteksverksamhet, där farmaceutens uppgift innefattar bl. a. specialistrådgivning rörande läkemedel åt både läkare och allmänhet, som inom de nya verksamhetsfält — främst läkemedelsindustrin — vilka tillkommit under senare år. Den föreslagna höjningen av intagningskapaciteten, som genomgående tillstyrkts av remissinstanserna, synes mig rimlig. Jag biträder därför kommitténs förslag i denna del. Med hänsyn till att farmaceutiska institutets lokalresurser f. n. är starkt begränsade, anser jag det emellertid inte vara möjligt att genomföra denna ökning förrän i samband med den förordade överflyttningen till Uppsala.

Tidsplanen för införande av den nya farmaceutiska studieordningen är beroende av när de första lokalerna för farmaceutisk utbildning i Uppsala står färdiga att tas i bruk. Med hänsyn till svårigheterna att i dag definitivt fastställa när detta kan ske, bör Kungl. Maj:t äga slutligt bestämma tidpunkten för omorganisationens genomförande. Som riktpunkt för införandet av den nya studieordningen bör emellertid gälla ingången av läsåret 1967/68, vilket innebär, att de första lokalerna för farmaceutisk utbildning i Uppsala skall stå färdiga till höstterminen 1969. Jag vill i sammanhanget påpeka, att en omorganisation redan fr. o. m. läsåret 1966/67 — vilket kommittén föreslår — inte är möjlig att genomföra, eftersom den grupp som enligt nuvarande studieordning skall påbörja de teoretiska studierna läsåret 1966/67 antagits till apotekspraktik redan sommaren 1965.

I fråga om personalorganisationen för den farmaceutiska fakulteten förordar kommittén en kraftig förstärkning med hänsyn till såväl utbildningens som forskningens behov. Kommitténs förslag har i stort sett tillstyrkts av remissinstanserna. I vissa yttranden har dock framförts önskemål om modifikationer.

Med hänsyn till att vissa organisatoriska frågor fordrar ytterligare överväganden — bl. a. förslagen om en medicinsk utbildningslinje — är jag inte beredd att nu ta ställning vare sig till den totala omfattningen av de personella resurserna eller till flertalet enskildheter i förslaget. Den närmare granskningen av personalplanen synes lämpligen kunna ske i samband med ställningstagandena till de årliga anslagsframställningarna. Det är emellertid från bl. a. planeringssynpunkt angeläget, att riksdagen redan nu fattar principbeslut om vissa tjänster samt om tidpunkterna för inrättande av desamma, i sistnämnda hänseende under förutsättning att den av mig förordade tidsplanen hålls. Smärre justeringar kan givetvis bli aktuella framdeles, bl. a. om en medicinsk utbildningslinje kommer till stånd. Mot bakgrund av vad jag tidigare anfört om samverkan över fakultetsgränserna finner jag, att Kungl. Maj:t bör äga besluta om att de i den farmaceutiska fakulteten ingående tjänsterna efter överflyttning till Uppsala skall tillhöra jämväl den medicinska eller den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten.

Med utgångspunkt i vad jag här anfört förordar jag att förändringar i personalorganisationen genomförs enligt i huvudsak följande tidsordning.

Budgetåret 1967/68: Inrättande av en icke ämnesbunden docenttjänst och en forskarassistenttjänst, ej knuten till viss institution. Ändring av ämnesbenämningen för den befintliga professuren i kemi och kemisk farmaci till organisk kemi.

Budgetåret 1968/69: Inrättande av en professur i biokemi. Omvandling av den befintliga laboraturen i galenisk farmaci till tjänst som förste forskningsingenjör.

Budgetåret 1969/70: Inrättande av en professur i toxikologi, gemensam för den medicinska och den farmaceutiska fakulteten, fyra universitetslektorat — ett i vardera av ämnena oorganisk och fysikalisk kemi, analytisk farmaceutisk kemi, organisk kemi samt biokemi — ävensom en forskarassistenttjänst utan anknytning till viss institution. Indragning av det befintliga lektoratet i botanik samt tjänsten som lärare i lönegrad Ae 23 i kemi. Ändring av ämnesbenämningen för den befintliga professuren i farmakodynamik och toxikologi till farmakologi.

Budgetåret 1970/71: Inrättande av två universitetslektorat, ett i vardera av ämnena farmakognosi och galenisk farmaci. Omvandling av arvodesbefattningen som speciallärare i social- och rättsfarmaci till universitetslektorat i ämnet. Indragning av den befintliga laboraturen i farmakognosi.

Vidare förordar jag att principbeslut nu fattas om omvandling av den befintliga laboraturen i farmaceutisk mikrobiologi till professur i mikrobiologi. Jag anser det emellertid inte möjligt att här ange tidpunkten för denna omvandling. I enlighet med uppdrag i anledning av prop. 1965:1 (bil. 10 s. 346) har nämligen inom universitetskanslersämbetet tillsatts en utredning med uppgift att se över hela det biologiska området och framlägga förslag om dess utveckling med beaktande av bl. a. möjligheterna till samarbete över fakultetsgränserna och lämplig specialisering. Mikrobiologin skall enligt direktiven utgöra den första etappen i detta utredningsarbete. Förslag beträffande detta ämne har enligt vad jag erfarit redan överlämnats av utredningen till universitetskanslers-

ämbetet. Ämbetet bör anmodas att i samband med sin prövning av detta ärende överväga hur resurserna för ämnet mikrobiologi i Uppsala skall kunna samordnas mellan den farmaceutiska, den medicinska och den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten.

För innehavare av tjänst som laborator vid farmaceutiska institutet gäller f. n. andra kompetensvillkor än för innehavare av motsvarande tjänster vid universiteten. Beträffande laboraturerna i ämnena farmaceutisk mikrobiologi, galenisk farmaci samt farmakognosi har jag i det föregående framlagt förslag till omvandling resp. indragning. Vad avser laboraturerna i ämnena analytisk farmaceutisk kemi samt oorganisk och fysikalisk kemi har farmaceututbildningskommittén föreslagit omvandling till professur. För egen del förordar jag, att för laboraturerna i resp. analytisk farmaceutisk kemi, oorganisk och fysikalisk kemi samt organisk kemi kompetensvillkoren ändras till att överensstämma med vad som gäller för motsvarande tjänster vid universiteten. Denna skärpning av kompetensvillkoren kan medföra behov av vissa övergångsbestämmelser. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att utfärda sådana, om detta visar sig erforderligt.

Receptarieutbildningen syftar i första hand till att ge apoteksväsendet välutbildad personal för läkemedelsexpedition m. m. Med hänsyn till att målet för denna utbildning avviker från den övriga farmaceututbildningens har kommittén funnit det lämpligt, att utbildningen av receptarier anordnas inom ramen för ett särskilt receptarieinstitut. En dylik anordning skulle enligt kommitténs mening även kunna leda till en effektiviserad receptarieutbildning.

För egen del anser jag utbildningen av receptarier vara att betrakta som en klart icke-akademisk postgymnasial utbildning. Jag finner det därför motiverat att densamma anordnas i andra former än inom den farmaceutiska fakulteten. Å andra sidan är jag f. n. inte beredd att tillstyrka kommitténs förslag om ett särskilt institut. I stället finner jag det ligga nära till hands att i likhet med vad yrkesutbildningsberedningen och TCO gjort i sina remissyttranden dra paralleller med laboratorieassistentutbildningen. Denna sker till sin teoretiska del i yrkesskola, medan den praktiska tjänstgöringen är förlagd till sjukhus och universitetsinstitutioner. Det synes mig böra övervägas om inte också receptarieutbildningen bör inrymmas i yrkesskoleorganisationen. Ett ytterligare skäl härför anser jag vara, att den sedan några år pågående utbildningen av apotekstekniker — vilken i vissa delar ansluter till receptarieutbildningen — äger rum inom yrkesskolans ram.

Jag är sålunda inte beredd att nu framlägga något förslag rörande den framtida receptarieutbildningens organisation och lokalmässiga förläggning. I stället avser jag att i annat sammanhang föreslå att en utredning verkställs i syfte att med utgångspunkt i kommittéförslaget samt TCO:s och yrkesutbildningsberedningens remissyttranden skapa en utbildning av receptarier inom yrkesskoleorganisationen. Denna utrednings uppdrag bör även innefatta att överse inträdes-

kraven till denna utbildningsväg. Slutligen bör utredningen även ta upp lokaliseringsfrågan och därvid överväga huruvida receptarieutbildning bör anordnas på mer än en ort.

Jag övergår här efter till att behandla vissa lokalfrågor i anslutning till mina här framlagda förslag. Genom beslut den 30 juni 1965 uppdrog Kungl. Maj:t åt lokal- och utrustningsprogramkommittén för universitetet i Uppsala att utarbeta de lokal- och utrustningsprogram som fordras för ett genomförande av farmaceututbildningskommitténs förslag. I en vid beslutet fogad promemoria framhölls bl. a., att programarbetet — som borde bedrivas med största skyndsamhet och med iakttagande av alla möjligheter att begränsa investerings- och driftkostnaderna — borde ske med utgångspunkt i farmaceututbildningskommitténs förslag till utbildningsgång och personalorganisation i stort. Som en förutsättning angavs dock, att receptarieutbildningen tills vidare inte skall förläggas till Uppsala. I samband med programarbetet borde enligt promemorian alla möjligheter undersökas att genom integration mellan den farmaceutiska fakulteten, å ena sidan, samt de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna, å andra sidan, åstadkomma såväl investerings- som drift-rationaliseringar. Härvid borde iakttas möjligheterna att organisatoriskt sammanföra närbesläktade ämnen vid de berörda fakulteterna i gemensamma institutioner.

Det fortsatta programarbetet bör givetvis bedrivas med utgångspunkt i vad jag nu föreslagit i anledning av kommitténs betänkande. I likhet med vissa remissinstanser finner jag det av kommittén framlagda lokalprogrammet för den farmaceutiska fakulteten vara alltför omfattande och som kommittén själv framhåller uppgjort utan hänsyn till de besparings- och rationaliseringsmöjligheter som bl. a. en institutionsgemenskap och en vittgående lokalmässig integration mellan de berörda fakulteterna torde innebära. En betydande begränsning av kommitténs beräkningar bör därför enligt min mening göras vid det fortsatta programarbetet.

4. Hemställan

Under återopande av vad jag i det föregående anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för utbyggnad och organisation av universitets- och högskoleväsendet fram till början av 1970-talet;
- b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna överenskommelsen med Stockholms läns landsting om villkoren för anordnande av läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge, m. m.;
- c) godkänna vad jag förordat angående bestridande av kostnader för markförvärv i närheten av området för det planerade sjukhuset i Huddinge;
- d) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för lånegivningen till uppförande av bostäder för studerande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Sarmite Ziemelis

Överenskommelse om villkoren för anordnande av läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge, m. m.

Efter förhandlingar mellan statens nämnd för förhandlingar med kommuner, å ena, samt delegerade för var och en av Stockholms läns landsting och Stockholms stad, å andra sidan, har träffats följande överenskommelse.

Överenskommelse

mellan svenska staten, å ena, samt Stockholms läns landsting, å andra sidan, om villkoren för anordnande av läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge, m. m.

1. Stockholms läns landsting, som avser att i Huddinge uppföra ett sjukhus, upplåter detta för klinisk läkarutbildning och för forskning, varvid sjukhusanläggningens omfattning i huvudsak skall vara enligt följande stomplan.

Kliniker med öppen vård

	Antal vårdplatser
Barnmedicinsk klinik	70
Barnkirurgisk klinik	60
Barnpsykiatrisk klinik	20
Hudklinik (inkl. venereologi)	60
Infektionsklinik	120
Kirurgisk klinik	80
Kvinnoklinik	120
Lungmedicinsk klinik med tuberkulosdispensär	80
Långvårdsklinik	80
Medicinsk klinik	160
Neurologisk klinik	60
Ortopedisk klinik	80
Plastkirurgisk klinik	20
Psykiatriska kliniker (vuxna)	401
Radioterapeutisk klinik	20
Rehabiliteringsklinik	40
Urologisk klinik	40
Ögonklinik	40
Öronklinik	40

Medicinska serviceavdelningar

Anestesiavdelningar (intensivbehandling, uppvakning), bakteriologiskt laboratorium, blodcentral, cytologiskt laboratorium, djuravdelning, fysiologiskt laboratorium, jour- och intagningsavdelning, kemiskt laboratorium, konsultations- och behandlingsavdelningar, konsult- och reservmottagning, kuratorsavdelning, neurofysiologiskt laboratorium, operationscentraler, patologisk avdelning (obduktion, patologiskt laboratorium), personalläkarmottagning (förtroendeläkarmottagning), psykiatrisk behandlingsavdelning, psykologavdelning, rehabiliteringsavdelning — allmän — (arbets- och fysioterapi), rehabiliteringsavdelning — psykiatrisk — (arbets- och fysioterapi), röntgenavdelningar, socialmedicinsk avdelning, tandavdelning, timvårdavdelning.

Övriga serviceavdelningar, förvaltnings- och personalavdelningar, allmänna lokaler och tekniska anläggningar

Landstinget anordnar och utrustar jämväl lokaler, som erfordras enbart för den kliniska utbildningen och den kliniska forskningen, vilket även skall gälla en särskild forsknings- och utbildningsenhet i psykiatri, om staten påkallar att en dylik enhet inrättas vid de psykiatriska klinikerna. Till sjukhuset skall förläggas en patologisk institution, vilken skall samordnas med sjukhusets patologiska avdelning.

Landstingets åligganden enligt nästföregående stycke skola, såvitt gäller utrustning för forskningens behov, avse endast sådan, som är att hänföra till vedertagen grundutrustning.

Anm. Med sjukhusanläggning avses i denna överenskommelse samtliga för sjukhusverksamheten, utbildningen och forskningen avsedda byggnader jämte därtill hörande anordningar, såsom kulvertar och ledningar inom sjukhusområdet samt planeringsarbeten i anslutning till byggnad.

Protokollsanteckning

I anslutning till överenskommelsen angående nytt undervisningssjukhus vid S:t Görans sjukhus överenskommo företrädarna för staten och staden, att vid Beckomberga sjukhus skulle anordnas en psykiatrisk forskningsavdelning liknande de psykiatriska forskningsavdelningar, som beslutats vid Ulleråkers och S:t Lars' sjukhus. Staden vidhåller sin uppfattning, att det är av största värde för såväl forskning som vård att en dylik avdelning anknytes till Beckomberga sjukhus med dess ca 1 500 vårdplatser. Staten har — med hänvisning till att förslag f. n. föreligger om endast en avdelning inom Stor-Stockholmsområdet — förbehållit sig rätt att placera denna avdelning vid Huddinge sjukhus. I detta läge motsätter sig staden icke en sådan placering men förbehåller sig rätten att senare få upptaga frågan om förläggning till huvudstadsregionen av två sådana avdelningar.

2. Lokaler för angiven utbildning dimensioneras för ett årligt intag av 90 medicine kandidater.

Protokollsanteckning

Från den statliga sidan har hävdats, att elevantalet skall vara 90 i huvudämnena med möjlighet till ökning i vissa specialämnena. Landstinget har å sin sida ansett, att en dylik ökning kan innebära en alltför stor belastning på den sjukvårdande verksamheten, varför parterna överenskommit om att tillsammans skyndsamt utreda denna fråga.

3. Statligt byggnads- och utrustningsbidrag skall utgå med 25 procent av de verkliga kostnaderna för sjukhusanläggningens färdigställande.

Därest byggnad avses betjäna även verksamhet utom sjukhuset, beräknas nämnda bidrag på endast den del av kostnaderna, som med hänsyn till utnyttjandegraden kan anses skäligen belöpa på verksamheten vid de i punkt 1 angivna enheterna.

4. Byggnads- och utrustningsbidrag enligt denna överenskommelse skola icke utgå för kostnad, som täckes av i annan ordning utgående statsbidrag, vilket likväl icke skall gälla bidrag som utgår på grund av avtal i anledning av mental-sjukvårdsreformen.

5. Staten tillhandahåller landstinget byggnads- och utrustningsbidrag under byggnads- respektive anskaffningstiden i ungefärlig proportion till landstingets egna utlägg.

6. Landstinget programmerar, projekterar, bygger och utrustar hela sjukhusanläggningen. Programmering samt upprättande av byggnads- och utrustningsförslag skola ske i samråd med myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer.

Arbetet skall bedrivas med inriktning på att den kliniska utbildningen vid sjukhuset skall kunna påbörjas senast den 1 juli 1972.

Förslag och ritningar till byggnadsarbeten samt förslag till utrustning skola för statsbidrags utgående godkännas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver.

Protokollsanteckning

Med hänsyn till den begränsade tid, som står till förfogande för anläggningens färdigställande, förutsättes att de organ som för statens och landstingets räkning medverka i arbetet, härvid erhålla erforderliga personella resurser.

7. Statens bidrag till sjukhusanläggningens totala driftkostnader skall fastställas i avtal, varom förhandlingar skola upptagas år 1968. Som riktlinje för dessa förhandlingar — vilka avses skola ske gemensamt för samtliga huvudmän för kommunala undervisningssjukhus — skall gälla, att det statliga bidraget skall motsvara de merkostnader som orsakas av att sjukhuset upplåtits för utbildning och forskning. Parterna avse, att till grund för förhandlingarna lägga gemensamt utförda utredningar i frågan.

I nyssnämnda förhandlingar och avtal skall även upptagas frågan om statliga bidrag till byggnader och utrustning, som icke omfattas av punkt 3.

Protokollsanteckning

Nämnden har erinrat om att för övriga kommunala undervisningssjukhus gällande avtal i allmänhet innehålla *dels* bestämmelse om att staten genom att lämna bidrag till byggnad och utrustning icke erhåller del i äganderätten, *dels* en därtill anknytande regel om återbetalningsskyldighet för huvudman, om sjukhuset eller del därav icke längre tages i anspråk för utbildning och forskning. Nämnden har framhållit, att dessa bestämmelser bliva aktuella även för Huddinge sjukhus vid de ovan avsedda förhandlingarna.

8. Landstinget åtager sig att intill den 1 januari 1966 reservera ett markområde om cirka 250 000 m² i närheten av sjukhusområdet för statliga ändamål med anknytning till medicinsk utbildning och forskning. Detta åtagande gäller dock endast under förutsättning att landstinget från Huddinge kommun kan förvärva tomtmark för nämnda ändamål.

Det reserverade området åger staten rätt att före ovannämnda dag förvärva till ett pris, som motsvarar landstingets kostnader för markförvärvet.

9. Den enligt avtal den 14 april 1964 provisoriskt anordnade läkarutbildningen vid sjukhus, tillhörande staden och landstinget, överföres till Huddinge sjukhus så snart ske kan.

Protokollsanteckning

Parterna förklarar sig beredda att upptaga frågan om provisoriskt anordnande så snart ske kan av ytterligare läkarutbildning vid sjukhus, tillhörande staden och landstinget, i avvaktan på färdigställandet av Huddinge sjukhus.

10. Denna överenskommelse gäller under förutsättning att Kungl. Maj:t och Stockholms läns landsting *dels* före utgången av år 1965 godkänna densamma, *dels* ock före den 1 december 1964 godkänna ett samtidigt härmed mellan samma parter träffat avtal om ersättning för extra projekteringskostnader m. m.

Protokollsanteckning

Parterna förutsätta, att denna överenskommelse skall föreläggas riksdagen genom proposition i ärendet under våren 1965.

Förhandlingsnämnden har lämnat i huvudsak följande *kommentar* till överenskommelsen.

Nämnden har vid de förda förhandlingarna som utgångspunkt haft den av statsmakterna vid flera tillfällen hävdade linjen om enhetliga principer för statens ianspråktagande av kommunala undervisningssjukhus för läkarutbildning. Då flertalet nu gällande avtal med huvudmän för kommunala undervisningssjukhus utlöper den 30 juni 1970 och Huddinge sjukhus icke torde kunna tagas i bruk förrän efter nämnda dag, har i överenskommelsen intagits preciserade regler endast om byggnads- och utrustningsbidrag. I dessa avseenden skall landstinget erhålla samma bidrag som övriga huvudmän för kommunala undervisningssjukhus, nämligen 25 procent av de verkliga kostnaderna (*punkt 3*). Frågorna om driftbidragsbestämmelser samt om bidrag för ändrings-, om- och tillbygg-

nadsarbeten ävensom för komplettering av utrustning skall jämlikt *punkt 7* fastställas i avtal, varom förhandlingar skall upptagas år 1968. Under denna punkt har angivits som riktlinje för de kommande förhandlingarna — vilka avses skola ske gemensamt för samtliga huvudmän för kommunala undervisnings-sjukhus — att det statliga bidraget skall motsvara de merkostnader, som orsakas av att sjukhuset upplåtits för utbildning och forskning. Denna princip har av staten hävdats vid de under senare år förda förhandlingarna om upplåtelse av kommunala sjukhus för läkarutbildning. Parterna avser att till grund för kommande förhandlingar lägga gemensamt utförda utredningar i frågan.

Punkt 2. Enligt vad nämnden inhämtat från 1963 års universitets- och högskolekommitté skulle det planerade sjukhuset i Huddinge kommun uppfylla fordringarna för ett intag av 90 medicine kandidater i de kliniska huvudämnena. För vissa specialämnena skulle — enligt uttalande från samma håll — finnas utrymme för ett större intag. Dock har landstingets delegerade under förhandlingarnas gång uttalat farhågor för att ett större intag än 90 i något av ämnena kunde medföra en alltför stor belastning på den sjukvårdande verksamheten. I överenskommelsen har parterna därför begränsat sig till att fastställa, att själva lokalerna skall dimensioneras med utgångspunkt från ett årligt intag av 90 medicine kandidater. Enligt protokollsanteckningen till denna punkt skall parterna tillsammans utreda frågan i vad mån ökning av elevantalet kan innebära en alltför stor belastning på den sjukvårdande verksamheten.

Punkt 6. Vid förhandlingarna har förutsatts, att den i första stycket angivna samrådsmyndigheten skall vara nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad (NUU). Denna skall således såsom företrädare för staten följa och från särskilt utbildnings- och forskningssynpunkter bedöma sjukhusets programmering, projektering och utrustning.

Punkt 10. I anslutning till överenskommelsen har mellan nämnden och delegerade för Stockholms läns landsting träffats ett avtal om ersättning för extra projekteringskostnader m. m. Om överenskommelsen om anordnande av läkarutbildning vid det planerade sjukhuset i Huddinge skulle förfalla av det skälet, att Kungl. Maj:t icke godkänner överenskommelsen före utgången av år 1965, skall staten enligt detta avtal ersätta landstinget för de extra projekteringskostnader, som landstinget kan ha åsamkats under tiden från och med den 3 oktober 1964 fram till dagen för ett eventuellt avslagsbeslut. Dessutom skall staten då lämna ersättning till landstinget med en miljon kronor för övriga i sammanhanget uppkomna merkostnader.

Anmärkning

Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad har i skrivelse den 13 juli 1965 anmält att Stockholms läns landsting beslutat att ett reviderat stomprogram skall läggas till grund för den fortsatta projekteringen av Huddinge sjukhus under förutsättning av att det godkänns av staten. Enligt det reviderade stomprogrammet skall vårdplatsantalet vid nedannämnda kliniker vara följande.

	Antal vårdplatser
Allmänkirurgi och ortopedi	220
Barnkirurgisk klinik	80
Kvinnoklinik	130
Långvårdsklinik	100
Psykiatriska kliniker (vuxna)	300
Njurmedicinsk klinik	40

INNEHÅLL

1. Inledning	4
2. Universitets- och högskoleutbyggnadens lokalisering och kostnader m. m.	9
2.1. <i>Uttredningarna</i>	9
2.1.1. Vissa utgångspunkter	9
2.1.2. Särskilda undersökningar	13
2.1.2.1. Medicinsk utbildning och forskning	13
2.1.2.2. Högre teknisk utbildning och forskning	17
2.1.2.3. Utbildning och forskning vid fria fakulteter	20
2.1.2.4. Vissa spärrade fakulteter och högskolor	29
2.1.2.5. Lärarbehov och lärartillgång	29
2.1.2.6. Huvudbibliotek samt vissa forsknings- och serviceanläggningar	30
2.1.2.7. Studentbostäder	30
2.1.2.8. Kostnader för universitets- och högskoleutbyggnaden	33
2.1.3. U 63:s val av utbyggnadsalternativ	37
2.1.4. Lokalisering av utbyggnaden	38
2.1.5. Studerandeantalet på skilda orter	39
2.1.6. Tidsplan för utbyggnaden	41
2.1.7. Investeringsplan för utbyggnaden	43
2.1.8. U 63:s slutsatser	46
2.2. <i>Remissyttrandena</i>	48
2.2.1. Allmänt	48
2.2.2. U 63:s utbyggnadsförslag	70
2.2.2.1. Allmänna synpunkter	70
2.2.2.2. Ställningstaganden till U 63:s utbyggnadsalternativ	74
2.2.2.3. Medicinsk utbildning och forskning	76
2.2.2.4. Högre teknisk utbildning och forskning	81
2.2.2.5. Utbildning och forskning vid fria fakulteter	88
2.2.2.6. Utbildning och forskning vid vissa spärrade fakulteter och högskolor	98
2.2.2.7. Huvudbibliotek samt vissa forsknings- och serviceanläggningar	100

<i>Kungl. Maj:ts proposition nr 141 år 1965</i>	199
2.2.2.8. Rationaliseringsåtgärder	101
2.2.2.9. Studentbostäder	106
2.2.2.10. Lokaliseringsfrågor	111
2.2.2.11. Utbyggnadens genomförande	114
2.3. <i>Departementschefen</i>	124
3. Farmaceutisk utbildning och forskning	150
3.1. <i>Farmaceututbildningskommittén</i>	150
3.1.1. Den farmaceutiska utbildningens och forskningens nuvarande organisation	150
3.1.2. Kommitténs förslag	152
3.1.2.1. Strukturförändringen inom läkemedelsområdet ..	152
3.1.2.2. Behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft	153
3.1.2.3. Omorganisation av den kvalificerade farmaceututbildningen	155
3.1.2.4. Omorganisation av receptarieutbildningen	162
3.1.2.5. Personalorganisation	164
3.1.2.6. Lokaliseringsfrågor	167
3.1.2.7. Lokalbehov och kostnadsberäkningar	170
3.1.2.8. Tidsplan för förslagets genomförande	171
3.2. <i>Remissyttrandena</i>	172
3.2.1. Behovet av farmaceutiskt utbildad arbetskraft	172
3.2.2. Omorganisationen av den kvalificerade farmaceututbildningen	173
3.2.3. Omorganisationen av receptarieutbildningen	178
3.2.4. Personalorganisationen	180
3.2.5. Lokaliseringsfrågorna	182
3.2.6. Lokalbehov och kostnadsberäkningar	183
3.2.7. Tidsplanen för förslagets genomförande	184
3.3. <i>Departementschefen</i>	184
4. Hemställan	192
<i>Bilaga.</i> Överenskommelse om villkoren för anordnande av läkarutbildning vid ett nytt sjukhus i Huddinge, m. m.	193